

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

románské literatury – filologie

Veronika B ř e č k o v á

**Pojem románská literatura a podíl nakladatelů
na formování literárního života ve frankofonním
Švýcarsku ve 20. století**

**The Term “Romand Literature” and the Role of
Publishers in the Formation of Literary Life in
Francophone Switzerland in the 20th Century**

Disertační práce

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Aleš Pohorský, CSc.

2007

Prohlašuji, že jsem doktorskou práci vypracovala samostatně a s využitím uvedených pramenů a literatury.

Podpis

OBSAH:

1.	„Jednotnost francouzské kultury je mýtem.“	2
2.	Problematika studia frankofonních literatur	3
2.1.	Módní termín frankofonie	4
2.2.	Frankofonní svět a jeho literární emancipace ve 20. století	4
2.2.1.	Pozice francouzské literatury vůči frankofonním literaturám	5
2.2.2.	Literární emancipace ve frankofonním světě ve 20. století	6
2.3.	Pozice románské literatury v rámci frankofonních literatur	10
2.3.1.	Frankofonní? Ano, ale románská!	10
2.3.2.	Pozice románské literatury v rámci francouzské literatury	12
2.3.3.	Pozice románské literatury v rámci frankofonních literatur	13
3.	Identita švýcarské francouzsky psané, resp. románské literatury	14
3.1.	Co je literární identita?	14
3.2.	Hledání identity, hledání „románské duše“	15
3.3.	Existuje tedy románská literatura?	16
3.3.1.	Identita střetu kultur v Helvétské konfederaci	18
3.3.1.1.	Identita multikulturní	18
3.3.1.2.	Identita regionální	21
3.3.1.3.	Protestantská tradice	22
3.3.2.	Jak definovat románskou literaturu	23
3.3.3.	Identita institucionální	25
4.	Institucionalizace románské literatury ve 20. století aneb „románská duše hledá tělo“	27
4.1.	Literární revue a časopisy	29
4.1.2.	Revue <i>La Voile Latine</i> –	30
4.1.3.	Revue <i>Les Cahiers vaudois</i>	31
4.1.4.	Revue <i>Les Cahiers de la renaissance vaudoise</i>	35
4.1.5.	Malé literární revue	36
4.1.6.	Revue vzniklé ve spolupráci s Francií	38
4.1.7.	Poválečné literární revue	40
4.1.7.1.	Revue <i>Rencontre</i>	40
4.1.7.2.	Bertil Galland v revue <i>Les Cahiers de la Renaissance vaudoise</i>	42
4.1.7.3.	Revue <i>Ecriture</i>	43
4.1.7.4.	<i>Revue de Belles-Lettres</i> , RBL	46
4.1.7.5.	<i>Etudes des Lettres</i>	46
4.2.1.	Literární kritika a historie	48
4.2.1.	Nová literární kritika	50
4.2.2.	Ženevská kritika	51
4.2.3.	Literární kritika v denících	53
4.3.	Školy a univerzity	54
4.4.	Literární ceny	58
4.4.1.	Statut literární ceny v románském Švýcarsku	59
4.4.2.	Jaké „fetiš“ vznikly ve 20. století v románském literárním světě a jaké vztahy panovaly mezi „prorokem“, „objektem fetišizace“ a „věrnými“?	60
4.4.2.1.	Mezinárodní románské literární ceny v období druhé světové války	62
4.4.2.2.	Poválečný návrat k regionálnosti	64
4.4.2.3.	Cena pro nové talenty Bertila Gallanda	65
4.4.2.4.	Otevření se francouzskému a frankofonnímu světu	66
4.4.3.	Kategorizace cen podle vztahu ke spisovateli	68
4.4.4.	Francouzské fetiše	69
4.5.	Spisovatel v románském Švýcarsku	70
4.6.	Další instituce v románském literárním světě	73
4.6.1.	Pro Helvetia a státní podpora literatuře	73
4.6.2.	Románská kulturní aliance	74
4.7.	Završení instucionalizace románské literatury	75

5.	Instituce - románský nakladatel	77
5.1.	Nadace <i>Mémoire éditoriale</i>	77
5.2.	Nakladatelská aktivita ve 20. století v oblasti románské literatury	78
5.2.1.1.	Románská nakladatelé na počátku století	79
5.2.1.2.	Hledání nakladatele	79
5.2.1.3.	Od mecenáše k nakladateli	81
5.2.2.	Mezi dvěma válkami – vznik malých nakladatelství	82
5.2.3.	Rozvoj nakladatelské aktivity během druhé světové války	83
5.3.	Fenomén nakladatelství <i>La Guilde du Livre</i> (1936-1977)	86
5.3.1.	Nová forma neziskového nakladatelství	86
5.3.2.	<i>Bulletin</i> – kapesní literární revue a románské publikum	88
5.3.3.	Významné etapy v nakladatelské aktivitě La Guilde du Livre	90
5.3.4.	Začátky	90
5.3.5.	Spolupráce s Francií	92
5.3.6.	Otevření se světové literatuře	93
5.3.7.	Albert Mermoud a „jeho“ spisovatelé	94
5.3.8.	Literární komise a Cena La Guilde du Livre	95
5.4.	Rozmach nakladatelské aktivity ve druhé polovině 20. století	96
5.4.1.	Úloha nakladatele v literárním životě.	96
5.4.2.	Románská nakladatelé druhé poloviny 20. století (1945-1983)	99
5.4.2.1.	Nakladatelství <i>Rencontre</i> (1950-1972)	100
5.4.2.2.	60. léta – zvýšený zájem o „románskou“ literaturu	101
5.4.2.3.	Vladimir Dimitrijevič a <i>L'Age d'homme</i> (1966)	102
5.4.2.4.	Michel Dentan a <i>L'Aire</i> (1967)	103
5.4.2.5.	70. léta – konec velkých nakladatelství a příchod nových nakladatelů	105
5.4.2.5.1.	Nakladatel Bertil Galland (1972)	106
5.4.2.5.2.	Marlyse Pietri a <i>Zoé</i> (1975)	107
5.4.2.5.3.	Michel Moret a <i>L'Aire</i> (1978)	109
5.5.	Propojování literárních institucí	110
5.5.1.	Spojení a propojení literární revue, nakladatelství a literární ceny	110
5.5.1.1.	Bertil Galland – propojování institucí	111
5.5.1.2.	Ostatní nakladatelé a literární instituce	114
5.6.	Koncepce nakladatel a „jeho“ spisovatelé	115
5.6.1.	<i>La Guilde de Livre</i> a „République de l'Amitié“	115
5.6.2.	Románská autoři v <i>L'Age d'homme</i> v 60. a 70. letech	116
5.6.3.	Bertil Galland a jeho „rodina“ spisovatelů	118
5.6.3.1.	Gallandova generace	119
5.6.3.2.	Gallandův patriotismus.	120
5.6.3.3.	Autoři sdružení okolo Bertila Gallanda	120
5.6.3.3.1.	Jacques Chessex	121
5.6.3.3.2.	Maurice Chappaz	124
5.6.3.3.3.	Jean-Pierre Monnier	125
5.6.3.3.4.	Jacques Mercanton	126
5.6.3.3.5.	Jean Cuttat	127
5.6.3.3.6.	Alexandre Voisard	128
5.6.3.3.7.	Georges Borgeaud	129
5.6.3.3.8.	Alice Rivazová	130
5.6.3.3.9.	Nové talenty	131
5.6.3.3.9.1.	Nicolas Bouvier	131
5.6.3.3.9.2.	Jean-Marc Lovay	133
5.6.3.3.9.3.	Anne-Lise Grobétyová	133
5.6.3.3.9.4.	Catherine Safonoffová	134
5.6.3.4.	Co spojovalo Gallandovu generaci	135
5.7.	Noví nakladatelé v 80. letech	136
5.7.1.	Nakladatel <i>Bernard Campiche</i> (1980)	136
5.7.2.	Nakladatelství <i>Empreintes</i> (1984, 1987)	136
5.7.3.	Nakladatelství <i>La Joie de Lire</i> (1987)	137
5.8.	Změny v nakladatelské oblasti a nová generace spisovatelů po roce 1983	139
6.	Konec nebo začátek románské literatury?	142

Přílohy	Stručný přehled událostí v románském nakladatelském světě ve 20. století	146
	Malý slovník francouzsky píšících spisovatelů	148
	Bibliografie	155
	Abstrakt v českém jazyce	161
	Abstrakt v anglickém jazyce	162

Disertační práce vznikla díky spolupráci s Doris Jakubcovou a Danielem Maggettim z *Centre de recherches sur les lettres romandes* (CRLR, Centrum pro studium románské literatury) na filozofické fakultě Univerzity v Lausanne, která je významným literárním badatelským centrem ve frankofonním Švýcarsku.

1. „Jednotnost francouzské kultury je mýtem.“¹

Svou disertační prací chci upozornit na problematiku studia frankofonních literatur. Zabývám se otázkou identity švýcarské francouzsky psané literatury (nazývané románská literatura) a podílem románských nakladatelů na formování literárního světa v časovém období od druhé světové války do počátku osmdesátých let 20. století s přihlédnutím ke kontextu vývoje románských literárních institucí celého 20. století.

Největší pozornosti se v univerzitním prostředí dostává francouzské literatuře. Frankofonní literatury či spíše jejich představitelé jsou vřazováni na základě společného jazyka do francouzské literatury, a to jak v rámci samotného studia francouzské literatury a badatelských zadáních, tak například v literárních dějinách, kritikách či překladech. Švýcarská francouzsky psaná literatura je v českém univerzitním prostředí zastoupena spisovatelem Charlesem Ferdinandem Ramuzem, který se stal jejím významným představitelem v manifestu *Raison d'être* (Smysl bytí) z roku 1914 a jehož mnohé romány byly překládány² do českého jazyka již ve 30. letech 20. století. Někteří další známí spisovatelé švýcarského původu³ jsou studováni pouze v kontextu francouzské literatury. Jejich původ je pouze autobiografickým údajem, nikoliv odkazem k románské literatuře.

Ve Švýcarsku se studium románské literatury se začalo začleňovat do univerzitních programů francouzské literatury od 60. let 20. století. Bádáním v oblasti románské literatury se zabývá centrum CRLR na Univerzitě v Lausanne od roku 1964. Snahy popsat, prostudovat a zhodnotit vývoj švýcarské francouzsky psané literatury, její hlavní aktéry a literární instituce vyvrcholily v 90. letech četnými studiemi a vydáním dějin literatury pod titulem *Histoire de la littérature en Suisse romande* (Dějiny literatury v románském Švýcarsku) v letech 1996-1998. Tyto nové dějiny románské literatury se zabývají obdobím od středověku až do konce 20. století a jsou velmi uceleným přehledem vývoje literatury na území frankofonního Švýcarska. Vedle (či lépe řečeno v rámci) světa

¹ „L'Unité de la culture française est un mythe.“ BLOCH, André. *L'identité culturelle de la Belgique et de la Suisse francophones*. Actes du colloque international au Centre de Rencontres Valdegg (Soleure) organisé par Peter-André Bloch et Paul Gorceix (1993). Paris: Honoré Champion Éditeur, 1997, str. 11.

² Překladaři Ramuze do češtiny byli ve 30. letech: J. Heyduk, L. Faltová, A. Kučerová, J. Rybářová, V. Richter. *Nemocní se uzdravují* (*Guérison des maladies*). Přel. Lída Faltová. Praha: Družstevní práce, 1925, 1929; *Vrch hrozy* (*La Grande Peur dans la Montagne*). Přel. do slovenštiny Josef Felix. Mikuláš, Tranoscius 1946; *Adam a Eva* (*Adam et Eve*). Přel. Jan Čep. Praha: Jan Leichter, 1939; *Míra člověka* (*Taille de l'homme*). Přel. Jiřina Rybářová. Praha: Jan Leichter, 1939. K Ramuzovu dílu je možné nalézt komentáře psané F. X. Šaldou, ve kterých označuje Ramuzovo dílo jako nový typ básnického regionalismu. Šaldův zápisník IV, 1931-1932. Praha: Otto Girgal, 1932.

³ Mimo jiné Philippe Jacottet (1925), Blaise Cendrars (1887-1961).

francouzské literatury existují tedy i další literární světy, jejichž existenci je třeba brát v úvahu při studiu francouzsky psané literatury.

Co se skrývá za pojmem románská literatura, jak definovat její identitu, jak se utvářely literární instituce a především, jaký byl podíl nakladatelů při formování tohoto románského literárního světa? Do jaké míry se nakladatelé stali literární institucí v tomto „novém“ literárním světě a jak ovlivnili či dokonce „vytvořili“ další generace románských spisovatelů, na to hledám ve své práci odpověď. Upozorňuji tu především na ty nakladatele krásné literatury, kteří podporovali utváření románského literárního světa zakládáním literárních revuí, organizováním nových literárních cen, tedy budováním literárního světa méně závislého na tom francouzském. Chci upozornit na proměnu románského nakladatele 20. století v kulturního hybatele a poukázat na významné švýcarské francouzsky píšící spisovatele, kteří díky podpoře nakladatelů publikovali a byli jimi více zapojováni do literárního života.

Nakladatelská činnost v oblasti francouzsky psané literatury ve Švýcarsku představuje od 90. let jedno z aktuálních témat a na základě této potřeby dokonce vznikla v roce 1997 nadace *Mémoire éditoriale* (Nakladatelská paměť), aby zabránila prodeji, poškození či zničení archívů nakladatelů a podpořila studium nakladatelské aktivity, úzce související s literární emancipací švýcarské frankofonní oblasti. Dosavadní podrobné vědecké studie v oblasti nakladatelské aktivity zachycují období do konce druhé světové války. Také proto se tato práce zabývá literární a nakladatelskou aktivitou ve druhé polovině 20. století. Nakladatel je pojat jako součást literárních institucí či přímo jejich aktivní tvůrce. Na základě proměn literárních institucí vysvětlují různé tendence v literárním životě románského Švýcarska. Součástí práce je terminologie, která by měla být užívána v souvislosti se studiem švýcarské francouzsky psané literatury.

Disertační práce je literárně-historickou studií švýcarské francouzsky psané literatury a jejích formujících faktorů. Je příspěvkem ke studiu frankofonních literatur v českém univerzitním prostředí a podnětem k jejich většímu integrování do studijních programů či alespoň většímu povědomí o jejich existenci. Proces emancipace románské literatury vůči francouzské literatuře a především sama románská literární tvorba ve 20. století mohou přinést nové náměty pro studium francouzské literatury⁴ v kontextu frankofonních literatur a podpořit zájem studentů i vědecké obce.

⁴ Na základě této disertační práce vznikne kapitola v připravované publikaci o frankofonních literaturách v rámci projektu Petra Komerse, která by měla umožnit lepší orientaci v románské literatuře a jejich významných představitelích 20. století.

2. Problematika studia frankofonních literatur

2.1. Módní termín frankofonie

Termín frankofonie je užíván jako označení zemí a regionů, ve kterých se francouzština stala úředním jazykem, a v širším slova smyslu jako označení všech zemí i jedinců, kteří francouzštinu používají jako druhý jazyk pro komunikaci. Jedná se tedy o lingvistickou „rodinu“ nazývanou frankofonní společenství (*Communauté francophone*).

Termín se stal ve druhé polovině 20. století velmi módním a hojně užívaným nejen v oblasti literatury a kultury. Stal se politickým heslem a geopolitickým termínem podtrhujícím pozici Francie a francouzského jazyka ve světě, podtrhujícím její význam vůči anglofonní či hispanofonní komunitě, popřípadě vůči dalším jazykově a politicky relevantním komunitám. Na „frankofonním principu“ vzniklo mnoho organizací v různých oblastech. Hlavní organizací se stala *Mezinárodní organizace frankofonie (OIF, Organisation internationale de la Francophonie)* s cílem organizovat kulturní frankofonní setkávání, jako jsou např. *Dny frankofonie ve světě*.

Koncepce frankofonního světa si získala své příznivce, kteří v ní spatřovali možnost náležet kulturně, historicky, ekonomicky, politicky k početně významné skupině⁵ na základě společného jazyka a chápali ji jako pokus o vzájemné přiblížení se a zároveň jako určitý pokus o decentralizaci francouzské kultury jejím rozšířením na frankofonní. Pro odpůrce této koncepce představovala myšlenka frankofonie postkoloniální nástroj, který sloužil k udržení francouzské pozice ve světě, posiloval vztah jazykové závislosti, a který umožňoval francouzskou hegemonii (přeneseně i v kulturním a literárním světě) a tedy vztah podřízenosti.

V každém případě bylo pojetí frankofonie, přes různé výhrady k němu, novým přístupem ve vnímání plurality v jednotě (ve spojení různorodých skupin na základě společného jazyka), které se na konci 20. století výrazně promítlo i do různorodosti jejího literárního světa.

⁵ Frankofonie v roce 1992 čítá 104 milionů obyvatel planety, pro něž je francouzština mateřským jazykem a 54 milionů, kteří francouzštinu aktivně používají. BOURNIQUEL, Camille; DOMENACH, Jean-Marie. *Le français, langue vivante. Revue Esprit*, listopad 1962.

2.2. Frankofonní svět a jeho literární emancipace ve 20. století

2.2.1. Pozice francouzské literatury vůči frankofonním literaturám

„Frankofonní“ je adjektivem označujícím náležitost k Francii a francouzskému jazyku. V literatuře se užívá ve spojení „frankofonní literatura“ či „frankofonní literatury“. V prvním případě, užíjeme-li termín frankofonní literatura v jednotném čísle, máme na mysli všechny literární texty psané ve francouzském jazyce. V případě druhém, užíjeme-li množného čísla, tj. frankofonní literatury, se jedná o podskupinu či podskupiny, tedy literatury, které vznikly mimo území Francie, v zemích či regionech, které se jazykově k Francii hlásí.

Za duchovního otce termínu frankofonie je považován zeměpisec Onésime Recluse, který jej použil v knize *France, Algérie et colonies* (1880). Ve své studii se pokusil rozdělit geograficky svět podle lingvistických kritérií, nicméně tento neologismus se znovu objevil až v roce 1962 v časopise *Esprit* v článku *Le français, langue vivante* (Živý jazyk, francouzština).⁶ Frankofonní literatury byly do té doby označovány např. v *Encyclopédie de la Pléiade* v roce 1958 jako přidružené literatury (*littératures connexes*).

Otázka existence francouzsky psaných literatur a jejich označení jako frankofonní je tedy aktuální několik posledních desítek let. Namísto frankofonní byly používány různé další přívlastky označující literatury či literární díla vzniklá mimo (ale i na) území Francie, a to literatury regionální, okrajové, zámořské, francouzsky psané, popřípadě i literatury přímo pojmenované jako francouzské literatury (*littératures régionales, périphériques, d'outre-mer, d'expression française, littératures françaises*). Do „littératures régionales“ a „périphériques“ byla řazena švýcarská literární produkce či okciténská literatura, do „littérature d'outre-mer“ literatura antilská či literatura černé Afriky, do „littérature d'expression française“ literatura belgická a do „littérature française“ literatura lucemburská.

Z výše vyjmenovaných označení jednotlivých frankofonních literatur je zjevný vztah nadřazenosti francouzské literatury těmto literaturám. Můžeme jej zjednodušeně definovat jako vztah centra a periferií, aniž bychom mu zatím přisuzovali nějaký hodnotící význam. Francouzská literatura první poloviny 20. století vycházející z tradičně silné, vlastně hegemonní pozice literárního arbitra, ještě považovala literatury či literární projevy vzniklé mimo francouzské území za součást francouzské literatury, neboť jazyk se stal pro

⁶BOURNIQUEL, Camille; DOMENACH, Jean-Marie. *Le français, langue vivante*. *Revue Esprit*, listopad 1962.

definici literatury prioritním kritériem. Emancipační snahy některých francouzsky psaných literatur byly tudíž vnímány jako marginální projevy regionálních literatur a až ve druhé polovině 20. století se přístup francouzské literatury k francouzsky psaným literaturám poněkud mění. Začíná se užívat nový rozšiřující termín frankofonní literatury, který je obsahově více neutrální narozdíl od předcházejících označení, např. přidružené literatury. Nicméně literární pozice Francie a zvláště Paříže, hlavního města literatury a nakladatelů krásné literatury, byla a je ve francouzsky se vyjadřujícím světě stále velmi výrazná, ne-li dominantní.

V porovnání se situací v literárním světě zemí španělského, anglického či portugalského jazyka působí postoj francouzského centra k ostatním francouzsky psaným literaturám a k jejich studiu jako poněkud zastaralý. Literatury zemí španělského jazyka v Latinské Americe, označované jako hispanoamerické, se v rámci španělsky psané literatury emancipovaly. Přestože vznikly podobně jako francouzsky psané literatury, na základě stejného jazyka, jsou dnes vnímány a studovány jako relativně samostatné literatury. Podobně je tomu v anglofonním světě. Původní literární centra: hispanofonní Madrid, anglofonní Londýn a například i lusofonní Lisabon nemají výsadní postavení. Nově vznikající literatury se v emancipačním procesu, probíhajícím v některých případech již několik století, vymanily ze závislosti na centru a dovršily tak v podstatě svou kulturní „dekolonizaci“. Společný jazyk těchto literatur se tedy nestal jediným kritériem pro jejich přiřazení k původnímu centru a vztah centra a periferie se v mnoha případech stal vztahem rovnocenným, vztahem dvou či více center.

2.2.2. Literární emancipace ve frankofonním světě ve 20. století

Ve třicátých letech⁷ se v Paříži o jiných francouzsky psaných literaturách, resp. o africké literatuře a kultuře, začalo diskutovat v souvislosti s hnutím příslušníků „frankofonní“ africké inteligence, označovaným ve francouzštině jako „*négritude*“.⁸ Hnutí, které odmítalo evropské hodnoty a kladlo důraz na návrat k tradici a k africkým kořenům

⁷ Zájem Francie o literární projevy africké kultury můžeme najít již ve 20. letech. V roce 1921 publikoval Blaise Cendrars (1887-1961) *Anthologie nègre (Černošskou antologii)*, s texty dokládajícími africkou literaturu a její orální tvorbu. V roce 1928 vydal sbírku africké slovesnosti *Petits contes nègres pour les enfants des Blancs (Černošská vyprávění pro bělošské děti)*.

⁸ V českém překladu můžeme hovořit o hnutí za černošství, či spíše použít doslovný překlad hnutí za negerství. Hnutí záměrným použitím slova „*nègre*“ (negr) zdůrazňovalo hrdost nad příslušností k černé „*rase*“.

bylo dostatečně „exotickým“ literárním témem, kulturně relativně vzdáleným, a jeho iniciátoři si rychle získali velkou podporu francouzských (pařížských) spisovatelů a umělců. Aimé Césaire a Léopold Senghor, kteří se stali hlavními představiteli hnutí *négritude*, vnesli na literární scénu téma „rehabilitace“ černošské kultury.

Druhý silný impuls v emancipaci literárního frankofonního světa přišel v 60. letech 20. století (kdy se Reclusův termín frankofonie rozšířil) a znovu v souvislosti s africkým kontinentem, tentokrát s osamostatňováním francouzských kolonií na tomto území. Dobová politická hesla apelovala na skutečnost, že jazyk není a nesmí být soukromým vlastnictvím Francie. Myšlenka frankofonie se dostalo podpory⁹ od umírněných afrických politiků: Habiba Bourguiby (prezident Tuniska, 1975), Hamani Diorie (prezident Nigérie, 1960), a také představitele hnutí *négritude* Léopolda Senghora (spisovatele a prezidenta Senegalu, 1960). Příznačné je, že právě 60. léta jsou jedním z významnějších tvůrčích období ve dvou frankofonních literaturách, v Kanadě a ve Švýcarsku.

Frankofonní literatury či literární projevy mimo území Francie pochopitelně nevznikly až ve 30. či 60. letech 20. století. Touha po určité literární emancipaci, snahy o vytvoření vlastních literárních hnutí a škol a odmítnutí kopírování francouzské tvorby se objevily v „evropských“ francouzsky psaných literaturách v souvislosti se vznikem nových státních útvarů a s myšlenkou národa a národní literatury již v 19. století. Zajímavé je sledovat, jak podobné rysy tyto emancipační snahy na konci 19. století vykazují. Jak uvádí Auguste Viatte¹⁰ ve své komparativní studii historického vývoje frankofonních literatur, v rozmezí patnácti let se souběžně zrodil v Belgii v roce 1880 program *Mladá Belgie (La Jeune Belgique)*, který aspiroval na literární originalitu ve výrazu. V Montréalu byla založena *Montrealská literární škola (Ecole littéraire de Montréal)* v roce 1895, s cílem hledat „*le Beau*“ (krásné). Ve Švýcarsku byla založena revue *La Voile latine* (Latinský závoj) v roce 1904. Mimochodem názvy „evropských“ literárních revuí a hnutí v období emancipačních snah odkazují na původ geografický (*La jeune Belgique, Ecole de Montréal*) či kulturně-historický jako revue *La Voile latine*. Ta je následována roce 1914 novou revuí, a to *Les Cahiers vaudois* (Vaudské sešity), opět s geografickým odkazem. Je tu zřejmý určitý vztah patriotický, vztah k místu jasně vymezenému vůči Francii.

⁹ Opačný postoj zaujala militantní Afrika, pro kterou toto použití termínu frankofonní představovalo ideologické konotace. Frankofonie představovala nástroj neokolonizace a znemožnění úplného osamostatnění. Zdroj: <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/dossiers/francophonie/fondateurs.htm>. Cit. 27.1.2007. Aktualizace 12.6.2004.

¹⁰ VIATTE, Auguste. *Histoire comparée des littératures francophones*. Nathan Université, Poitiers: Editions Fernand Nathan, 1980.

V mimoevropských¹¹ revuích je evokován etnický původ - jako u později vzniklé africké revue *Du monde noir* (1931, Černý svět) v Libérii nebo *L'étudiant noir* (1932, Černý student). Na rozdíl od francouzsky psaných literatur neevropských byly literatury „evropské“, a tedy francouzské literární tradici nejbližší, ve velmi obtížné pozici a použité názvy revuí a hnutí dokládají potřebu se alespoň geograficky vymezit a odlišit od francouzské literatury. Vystává otázka, jak velkou důležitost můžeme přikládat geografickému kritériu a jeho korelátům v literatuře ve frankofonním světě.

Podobné jsou si „evropské“ francouzsky psané literatury i v tom, že se rodily v obdobném státním uspořádání. Vznikly spojením několika kultur v jednom státě, tedy spojením francouzské jazykové skupiny s jinou jazykovou skupinou (či skupinami) ve federaci či konfederaci. Literární emancipace neprobíhala tedy jen vůči „mateřské“ literatuře, ale zároveň vůči určité závislosti na jazyce a literatuře druhé jazykové skupiny (či skupin) jako v případě kanadské francouzsky psané literatury.

Ne všechny frankofonní literatury usilovaly o vymanění se ze závislosti na francouzské literatuře a jejím literárním světě. Belgie¹², která se stala nezávislou v roce 1830 odtržením od Nizozemska a spojením Valonů a Vlámů, sice v následné diskuse o literatuře a národě v programu *La Jeune Belgique* vyzvala spisovatele „*Bud' me sami sebou!*“ (*Soyons nous!*), ale soustředila se v manifestu na umění, které by mělo být v díle zásadní. Pojetí samostatné belgické literatury vzhledem k neexistenci „belgického“ národa odmítla skupina sdružená okolo spisovatele a literárního kritika Charlese Plisniera¹³, který v roce 1937 v manifestu *Groupe du Lundi* (Skupiny Pondělí) napsal:

„Belgie je státem; není národem.

Neexistuje belgický jazyk.

Neexistují belgičtí spisovatelé. Existují belgičtí francouzští spisovatelé, existují belgičtí nizozemští spisovatelé.“¹⁴

¹¹ Obdobně v roce 1898 v Port-au-Prince na Haiti vznikla revue *La Ronde* s programovým prohlášením potřeby obohatit haitskou literaturu, vtisknout jí národní charakter a přitom zůstat součástí francouzské civilizace.

¹² Jaroslav Fryčer periodizuje tendence v belgické literatuře na dostředivé (1830-1920), odstředivé (1920-1960) a „dialektické“ (od 1960) ve vztahu k francouzské literatuře. *Slovník francouzsky píšících spisovatelů*. Kol. autorů pod vedením Jaroslava Fryčera. Praha: nakladatelství Libri, 2002, str. 33-34.

¹³ K Plisnierovi (1896-1952) se připojili spisovatelé Marcel Thiry, Robert Vivier, Horace Van Offel a vlámská autorka Marie Gevers. V roce 1937 se Plisnier stal členem Francouzské akademie a v roce 1938 získal *Goncourtovu cenu* za *Faux passeports* (1937, Falešné pasy).

¹⁴ „La Belgique est un Etat; elle n'est pas une nation. Il n'y a pas de langue belge. Il n'y a pas d'écrivains belges. Il y a des écrivains français de Belgique, des écrivains néerlandais de Belgique.“ PLISNIER, Charles. *L'homme et les hommes*. Paris: Correa, 1953, str. 124.

Nicméně i v Belgii byl v univerzitních studijních programech¹⁵ od roku 1964 oficiálně nahrazen výraz belgická francouzská literatura (*littérature française de Belgique*) výrazem belgická literatura francouzského jazyka (*littérature belge de langue française*).

Kanada spojila dvě jazykové oblasti (anglofonní a frankofonní) v roce 1840 a francouzsky mluvící oblast začala usilovat o svou nezávislost na anglofonní kultuře vznikem prvních francouzsky psaných novin: *Gazette littéraire* (Literární noviny) v Montrealu a *Le Canadien* (Kanad'an) v Quebecu. Později následovala další etapa emancipace vůči literatuře země „mateřského jazyka“. V roce 1910 vznikla další literární hnutí, *Quebecká škola* a *Škola „země“* či *Škola rodné půdy* (*Ecole du Terroir*).¹⁶ Vedle potřeby vyhranění se vůči anglofonní kultuře, se objevil požadavek vymanit se i z určité závislosti na kultuře a literatuře francouzské. Označení kanadské literatury jako kanadsko-francouzská literatura (*littérature canadienne-française*) začalo být nepřijatelné a s vzhledem k vytváření vlastní literatury kanadské se začala objevovala její nová označení. Provincie Quebec začala svou literární produkci označovat jako *quebecká literatura*. Založením autonomních kanadských nakladatelství nezávislých na Francii, která začala publikovat kanadskou frankofonní literaturu (v roce 1953 založeno nakladatelství *L'Hexagone* okolo stejnojmenné básnické skupiny) a vznikem literárních revuí jako revue *La Liberté* (Svoboda) a *Parti Pris* (Rozhodný postoj) v roce 1963 se posílil militantní postoj spisovatelů k otázce nezávislosti Quebecu. Rozmach literární a nakladatelské produkce nastal tedy v 60. letech 20. století obdobně jako ve Švýcarsku.

Na počátku století se švýcarská francouzsky psaná literatura v čele s Ramuzem chtěla odlišit od soudobé francouzské literární tvorby. Nová generace zaujala radikální postoj k francouzské literatuře. Po návratu z Paříže spisovatel Charles Ferdinand Ramuz v manifestu *Smysl bytí* (*Raison d'être*) v revue *Les Cahiers vaudois*, (Vaudské sešity, 1914) vyhlásil, že chce být v první řadě spisovatelem kantonu Vaud a navrátit se tak v tvorbě ke kořenům. Zároveň ale vyzval k hledání univerzálního v literatuře, vědom si nebezpečí plynoucího z takového omezení tvorby na region – upadnutí v provinční regionalismus. Po druhé světové válce se švýcarský románský literární svět zaměřuje na tvorbu místních spisovatelů a společně se vznikem revue *Rencontre* a *Ecriture* a vznikem

¹⁵ VIATTE, Auguste. *Histoire comparée des littératures francophones*. Nathan Université, Poitiers: Editions Fernand Nathan, 1980.

¹⁶ Eva Janovcová v kapitole věnované francouzské kanadské literatuře (v *Dějínách francouzské literatury 19. a 20. století*. Kol. autorů pod vedením Jana O. Fischera. Praha: Academia, 1979) používá poněkud devalvující termín „škola rodné hroudy“. V pojetí „*terroir*“ je země symbolem pevného bodu, rodného kraje a symbolu nezávislosti vůči anglofonní komunitě.

románských nakladatelství završuje postupně svou emancipaci vydáváním především tvorby románských spisovatelů v 60. a 70. letech.

Všechny frankofonní literatury ve 20. století se hlásily ke společnému francouzskému jazyku a navazovaly na francouzskou literární tradici, ale každá z nich se snažila vnést něco nového, svůj specifický přístup, který byl ovšem někdy nápadně shodný s ostatními frankofonními literaturami. Ať již tvorbou regionalistickou (s motivem rodné půdy, regionu), dědictvím 19. století, a zároveň mířící k univerzálnímu nebo užitím „jiného“ francouzského jazyka (nářečních prvků či kreolštiny). Některé z frankofonních literatur se chtěly soustředit pouze na umělecký výraz v hledání krásného, mimoevropské frankofonních literatury přinášely odlišné kulturní tradice. To vše s cílem vnést do literatury něco nového a originální a vymanit se z určité literární závislosti.

2.3. Pozice románské literatury v rámci frankofonních literatur

2.3.1. Frankofonní? Ano, ale románská!

Na úvod je důležité vysvětlit, že není jednoduché správně pojmenovat švýcarskou frankofonní literaturu, protože si vytvořila vlastní název, který je běžný ve Švýcarsku, ale již méně v jiných (i francouzsky mluvících) zemích. V souvislosti s frankofonní částí Švýcarskou a touto literaturou jsou ve francouzském jazyce ve Švýcarsku používána nejčastěji spojení *Suisse romande* (románské Švýcarsko) a *littérature romande* (románská literatura).

Termín „románský“ a jeho odvozenina Románie jsou v české terminologii novými výrazy. Lehce může dojít k chybné interpretaci a záměně za termín „roman“ (románský), označující kultury jazyka vzniklého na základě jazyka latinského, v horším případě o mylné konstatování, že se jedná o gramatickou či tiskovou chybu. Tento neologismus nicméně vznikl záměrně již v 19. století, aby odkazoval, jak k sounáležitosti švýcarské frankofonní kultury s románskou kulturou, tak ji zároveň koncovkou „d(e)“ od ní odlišil dle vzoru „allemand“ (německý).

Ve 20. století se označení *romand(e)* stalo běžným termínem používaným ve francouzském jazyce ve Švýcarsku. Termínem Románie, tedy románské Švýcarsko, se označuje ta část Švýcarské konfederace, která používá francouzský jazyk jako úřední. Do jisté míry je to i termín geopolitický, sloužící k vymezení se vůči ostatním jazykovým

oblastem (vůči německy, italsky a retorománsky mluvící oblasti) a k vymezení se vůči Francii. Opisné formy *Suisse française* (francouzské Švýcarsko) či *Suisse francophone* (frankofonní Švýcarsko) jsou minimálně užívány na rozdíl od *Suisse romande* (románské Švýcarsko). Románie a románský jsou nejjednoduššími a nejrychlejšími překlady do českého jazyka, byť v českém univerzitním prostředí jsou tyto termíny vlastně neznámé a tedy nepoužívané.

Komplikovanost vztahu k Francii a její literatuře dokládá i odmítnutí dosavadní francouzské terminologie. Namísto termínů *littérature française de Suisse* (francouzská literatura ve Švýcarsku), konotující závislost na francouzské literatuře takřka „koloniální“, či složitě opisovaných výrazů *littérature suisse d'expression française* (švýcarská francouzsky psaná literatura), popř. *littérature suisse de langue française* (švýcarská literatura francouzského jazyka) a označení *littérature francophone suisse* (švýcarská frankofonní literatura) se začalo užívat spojení zcela vylučující náznak jazykové závislosti na francouzské literatuře, a to úsporné spojení *littérature romande* (literatura románská).

Adjektivum „švýcarská“ se pro označení místní literatury se také jevílo jako nepřesné, protože je příliš široké a zahrnuje celošvýcarskou tvorbu a evokuje její charakter národní, což je velmi sporné vzhledem k neexistenci společné národní literatury. Přes tuto výše zdůvodněnou volbu v terminologii je románská literární historie a kritika opatrná při užívání adjektiva románský v přímém spojení s literaturou a od 90. let 20. století užívá častěji neutrální spojení *littérature en Suisse romande* (literatura v románském Švýcarsku). Toto spojení nalezneme i v titulu současné nejvýznamnější publikace o literatuře: *Histoire de la littérature en Suisse romande* (Dějiny literatury v románském Švýcarsku). Autorský kolektiv pod vedením Rogera Francillona zvolil v názvu tento opis, aby se vyhnul nařčení, že kategorizuje literaturu jako pouze románskou.

V rámci této disertační práce je užitá tedy relativně „nová“¹⁷ terminologie z několika důvodů. Zaprvé termín románská literatura je charakteristický pro popisované období. Za druhé pro zamezení používání (z pohledu románské literatury) sémanticky nepřesných opisů a za třetí pro vyjádření nových skutečností ve frankofonním literárním světě a jejich prosazení do české romanistiky, která se tak může obohatit o nové výrazové prostředky. Ostatně – je nejvyšší čas, ve Švýcarsku je toto spojení užíváno již od poloviny 19. století.

¹⁷ Termínu ve tvaru románská literatura s krátkým a užívá Zdeněk Hrbata. *Slovník francouzsky píšících autorů*. Kol. autorů pod vedením Jaroslava Fryčera. Praha: nakladatelství Libri, 2002. V mé disertační práci užívám termínu románský s ohledem na jeho sémantickou a fonetickou blízkost k termínu románský.

2.3.2. Pozice románské literatury v rámci francouzské literatury

Úvod do terminologie je zároveň odrazem ambivalentního vztahu románské a francouzské literatury, touhy po uznání a zároveň vytváření vlastního literárního světa. Ve francouzské recepci byla literatura románského Švýcarska považována za součást francouzské literatury (nebo byla označována jako periferní či regionální), byť politicky a historicky byla a je tato země na Francii nezávislá. Ze své dominantní pozice literárního centra ovládajícího své periferie francouzská literatura rozhodovala a stále do jisté míry rozhoduje o tom, které literární projevy a kteří spisovatelé se stanou součástí její literatury. V předcházejících staletích se stali nedílnou součástí francouzské kultury a literatury a tedy její literární identity Jean-Jacques Rousseau, Germaine de Staël, Benjamin Constant, Edouard Rod či Blaise Cendrars, Philippe Jaccottet a Nicolas Bouvier ve 20. století, aniž by tito autoři byli uváděni jako autoři románské, a aniž by tito autoři o takové zařazení stáli.

Je pochopitelné, že vzhledem k těsnému geografickému sousedství Francie a románského Švýcarska, které je pro Francii jednou z nejbližších literárních periferií, měla tato literatura logicky tendenci splývat s centrem podobně jako literatura belgická. Výše uvedení „románské“ autoři strávili velkou část života ve Francii a francouzská kultura přijetím těchto autorů (a některých dalších) mezi svou literární elitu povzbudila literární ambice své románské literární periferie.

Románská literární emancipace tedy vycházela z předpokladu, že její literární produkce je na vysoké literární úrovni a měla by být přijímána francouzskou literaturou v mnohem větší míře. Emancipace tak probíhala z důvodu určité frustrace z opomíjení tvorby švýcarských francouzsky píšících autorů. Románská identita 20. století je založena na pokusu vymanit se ze závislosti na centralizované kultuře. Výhrady proti centralismu navíc vyplývají i z historického kantonálního uspořádání Švýcarska. Pojem svoboda a nezávislost jsou pojmy hluboce zakořeněné ve švýcarské společnosti. Příklad pro vzor literární periferie románské vůči závislosti na francouzském centru nám může poskytnout literární kritik a teolog Alexandre Vinet,¹⁸ který v 19. století prohlásil v souvislosti s nezávislostí kantonu Vaud, že pokud nebezpečí znamená svobodu a mír služebnost, poddanost (servitude), dá přednost svobodě, protože svoboda je život a poddanství je smrt.

¹⁸ Alexandre Vinet (1797-1847) byl pedagogickou autoritou v oblasti literární kritiky a teologie. Je autorem dvou zásadních děl - *Chrestomathie française* (Francouzská chrestomatie), kritického výkladu francouzských klasiků, která byla vydána jeho žáky až posmrtně a *Théologie pastorale, ou la Théorie du ministère évangélique* (1850, Pastorální teologie aneb teorie evangelické služby).

Pokud chtěla tedy románská literatura dokázat svou nezávislost, musela o ni ve 20. století „bojovat“.

2.3.3. Pozice románské literatury v rámci frankofonních literatur

Pokud tedy uvažujeme o francouzsky psané literatuře v nejširším kontextu, tedy o koexistenci různých frankofonních literatur, jaký je vztah románské literatury k ostatním frankofonním literaturám?

Ve frankofonním světě existují literatury, které můžeme označit jako „plně frankofonní“, a to v případě literatur mimoevropských, které ve smyslu geografické a kulturní vzdálenosti v sobě nesou výrazně odlišný substrát a mají mnohem menší tendenci splývat s mateřským centrem.

Vůči těmto plně frankofonním literaturám stojí románská a obdobně belgická, lucemburská a vlastně i kanadská francouzsky psaná literatura v nevýhodné pozici. Románská literatura je těsně spjata s literaturou francouzskou (a tedy evropskou tradicí) a na rozdíl od mimoevropských frankofonních literatur nepřináší žádné diametrálně odlišné (exotické) prvky do své literární identity: např. prvek etnický, nábožensko-kulturní či jazykový (vliv či užití nářečních prvků nemůžeme srovnávat s kreolštinou). Navíc se v případě románské literatury jedná o literaturu nejen oproti francouzské literatuře, ale i oproti ostatním frankofonním literaturám početně malou. Románské Švýcarsko má 1,5 milionu obyvatel. I z toho plyne její časté označování za literaturu regionální, srovnatelnou s literaturou některých specifických oblastí Francie (například v okcitánské oblasti) či s francouzsky psanou literaturou v Lucembursku.

Může si taková „periferní“ oblast klást ambice na emancipaci, vytvoření vlastní literatury a dokonce naprostou nezávislost na francouzské literatuře? A je schopná vytvořit vlastní literární identitu v symetrickém vztahu s mateřským centrem nebo s ostatními periferiemi?

3. Identita švýcarské francouzsky psané, resp. románské literatury

3.1. Co je literární identita?

Identita je v matematicko-filozofické definici množinou prvků, které jsou ontologicky totožné se sebou samými (*idem* jako stejný, identický). Příslušnost ke kultuře (literatuře) je přijetím a připojením se k normám a hodnotám této kultury (literatury). Prvořadou vlastností charakterizující identitu je, že má neměnný základ hodnot, který je od ní neoddělitelný. Můžeme použít sociologickou definici¹⁹ konstrukce identity individua a aplikovat ji na literaturu. Identita (přeneseně literární identita) má několik dimenzí: první dimenzí je touha (potřeba) subjektu existovat, být v sounáležitosti s prostředím nebo kulturou. Druhým aspektem konstrukce je separace nebo integrace, identita se tak konstruuje v opozici (např. mládí proti stáří, periferní literatura vůči centrální), vymezením (vytvořením) své vlastní identity či přijetím identity druhého (mladý člověk se ztotožňuje s mladými lidmi, periferní literatury se přibližují mezi sebou či se ztotožňují s centrální literaturou). Třetí dimenze vychází z premisy, že identita subjektu (identita literární) existuje pouze prostřednictvím konkrétních činů, projevů, účastí na společných „rituálech“ (rituálech svých institucí).

Konstrukce identity subjektu je psychologickou konstrukcí zaměřenou na valorizaci a zdůvodnění sebe sama v individuálním projevu. Tak můžeme hledání literární identity románského Švýcarska chápat jako výraz potřeby subjektu (subjektů) existovat a být v sounáležitosti se svým prostředím (na základě geografického kritéria a jeho korelátů). Současně s tím být v určité integraci s francouzskou literaturou a zároveň se vymezením (oddělením) vůči ní odlišit prostřednictvím individuálních akcí a rituálů, za které můžeme považovat vytvoření vlastních literárních institucí a procesů s nimi spojených. Takováto konstrukce identity může literaturu valorizovat a zdůvodnit její existenci. Konstrukce institucionální identity románské literatury tedy vyplynula z potřeby hodnotit se na základě vlastních kritérií, nebýt závislá na hodnocení zvnějšku.

¹⁹ COLY, Jean-Martin. *L'identité*. Zdroj - <http://www.intura.net/fonds/jm-coly/LIdentite.htm>. Cit. 5.6..2006 Aktualizace 25.1.2005.

3.2. Hledání identity, hledání „románské duše“ (âme romande)

Hledání románské identity není procesem, který začal až ve 20. století. Adjektivum „románský“ se objevilo ve třicátých letech 19. století v souvislosti s potřebou spojit ideově zemi, která vznikla spojením relativně nezávislých kantonů. V roce 1838 se objevil termín *romand* v názvu nově vzniklé společnosti historiků *Société d'histoire de la Suisse romande* (Historická společnost románského Švýcarska). Společnost založili v Lausanne dva historikové z kantonu Vaud, Louis de Vulliemin a Charles Monnard, kteří od roku 1827 publikovali překlad knihy *Dějiny švýcarské konfederace (L'Histoire de la Confédération suisse)* od Jeana de Müllera. Společnost vznikla s cílem sdružovat vědce z různých kantonů nad studiem společné minulosti a předznamenává pokusy o sjednocení švýcarských kantonů v oblasti vědy. Později na stejném principu vznikly další „národní“ švýcarské společnosti jako uskupení studentů *Zofingue* či společnost *Belles-Lettres* (viz v kapitole Literární ceny a Literární revue).

Ten, komu je v dnešní literární historii přisuzováno, že zahájil dlouhodobý proces hledání románské duše, románské identity, byl Henri-Frédéric Amiel.²⁰ V roce 1849 v eseji *Essai sur le mouvement littéraire dans la Suisse romane* (Esej o literárním hnutí v románském Švýcarsku) vyslovil potřebu tvořit literaturu nezávislou na Paříži. Mluvil o nutnosti nalezení jednoty, aby se románské Švýcarsko semklo a aby tak „tělo našlo duši“.

„Existuje románské Švýcarsko. Ne.

Může existovat románské Švýcarsko? Ano.

Má existovat románské Švýcarsko? Ano.

A čím je literární hnutí v románském Švýcarsku? Tělem, které hledá duši.“²¹

Text eseje je závažný v tom, že dokládá Amielovu koncepci jednoty románského Švýcarska, ve které se románská část vyhraňuje vůči Francii. Jak píše Roger Francillon: „Amiel upřesňuje, že pokud si přeje jednotu Románie, tak není to namířené proti

²⁰ Henri-Frédéric Amiel (1821-1881) byl profesorem estetiky a francouzské literatury na Univerzitě v Ženevě. Na katedře filozofie zůstal od roku 1854 až do své smrti. V *Deníku (Journal)* a který vedl od roku 1839, a který má úctyhodných 17 000 stran, se projevil jeho literární talent v úvahách o životě, lásce a společnosti. Dílo je zároveň svědectvím své doby, se spoustou odkazů na literární, umělecký a filozofický život Ženevy konce 19. století.

²¹ „Y a-t-il une Suisse romane? Non. Une Suisse romane peut-elle être? Oui. Une Suisse romane doit-elle être? Oui. Et qu'est-ce que le mouvement littéraire dans la Suisse romane? Un corps qui cherche une âme.“ AMIEL, Henri-Frédéric. *Du mouvement littéraire dans la Suisse romane et de son avenir*. Genève: Imprimerie Carey, 1849, str. 64. Amiel užíval ještě adjektiva „románský“, ale již ve smyslu románský. Proto je v českém překladu užito tohoto termínu.

německé části Švýcarska, ale spíše proti Francii a jejímu centralistickému imperialismu“.²² V soužití s německou kulturou Amiel totiž (podobně jako jeho současníci) spatřoval možnost stát se prostředníkem dialogu mezi dvěma velkými kulturami.

Na Amielovu vizi hledání románské duše a odvržení pařížského centralismu navázala ve 20. století svým způsobem nová generace spisovatelů pod vedením Ramuze a Gilliarda a posléze celý literární vývoj románského literárního světa 20. století je touto myšlenkou do jisté míry poznamenán. Někteří románské spisovatelé na Amiela a jeho literární projev v *Deníku (Journal)* odkazují v 80. letech 20. století. Ztotožňují se s ním a jeho introspektivní tvorbou a vidí v ní určitý charakteristický rys v tvorbě románských spisovatelů.²³

3.3. „Existuje tedy románská literatura?“²⁴

Tuto otázku si kladl nakladatel Bertil Galland a románský literární svět v 60. letech, který byl v řešení této otázky rozpolcený na dva tábory. Jacques Mercanton, esejista, romanopisec a od roku 1954 vedoucí katedry francouzského jazyka na Univerzitě v Lausanne, se vyslovil jednoznačně a podobně jako v roce 1937 Plisnier v Belgii prohlásil, že románská literatura neexistuje: „Nemůžeme hovořit o románské literatuře, protože literatura je definována jazykem, kterým je psána. Ovšem románský jazyk neexistuje (...). A tak termín »románská literatura«, byť je často užíván, nemá žádný význam.“²⁵ Mercanton proto sám užíval výhradně označení francouzský švýcarský spisovatel (*écrivain suisse français*). Řadil se svým postojem do řad těch, kteří se cítili být nedílnou součástí francouzské kultury a literatury a odmítali hledat kolektivní románskou identitu, která by se měla nějakým specifickým způsobem odrážet v místní literatuře.

²² „Amiel précise que s’il souhaite l’unité de la Romandie, ce n’est pas contre la Suisse alémanique, mais bien plutôt contre la France et son impérialisme centralisateur.“ FRANCILLON, Roger. JAQUIER Claire, PASQUALI Adrien. *Filiations et filatures. Littérature et critique en Suisse romande*. Genève: Editions Zoé (coll. Critique), 1991, str. 49.

²³ Jean Vuilleumier (1934) v eseji *Le Complexe d’Amiel* (1985, Amielův komplex) hovoří o amielismu, který spojuje Amiela s dalšími románskými autory (Velanem, Monnierem, Junodem a Vuilleumierem samým). Amielismus podle Vuilleumiera představuje v románské literatuře introspekci, obavy z druhého, a strach angažovat se.

²⁴ „Mais la littérature romande existe-t-elle?“ Bertil Galland, *La littérature romande expliquée en un quart d’heure*. Genève: Editions Zoé, 1986, str. 7.

²⁵ „On ne peut pas parler d’une littérature romande, parce qu’une littérature se définit par la langue dans laquelle elle est écrite. Or, il n’y a point de langue romande (...). Ainsi, donc le terme de „littérature romande“, même si on en fait emploi assez souvent, n’a aucune signification.“ Bevan, David; *Ecrivains d’aujourd’hui*, Ed. 24 heures, Lausanne, 1986, str. 133.

Je skutečně jazyk, kterým se vyjadřují švýcarští spisovatelé natolik identický s jazykem používaným spisovateli ve Francii, jak to tvrdil Mercanton? Francouzský jazyk v 18. století nahradil latinu v oblasti práva a administrativy. Dialekty, většinou frankoprovensálské (kromě kantonu Jura, který patří do oblasti jazyka zvaného „langue d'oïl“), během 19. století skoro vymizely z běžné konverzace. Jen některé ještě dnes lokálně přežívají v kantonu Valais a Fribourg. Francouzština je užívána sedmi kantony na západě země - v oblasti, která se nazývá Románské Švýcarsko. Čtyři kantony jsou pouze frankofonní – Ženeva, Jura, Neuchâtel a Vaud – a tři jsou oficiálně bilingvní, francouzsko-německé – Fribourg, Valais a Berne. Všeobecně platí, že francouzský jazyk, psaný a mluvený (na rozdíl od švýcarské němčiny)²⁶, není od francouzského jazyka užívaného ve Francii odlišný. Jisté diference ovšem existují v lexikální zásobě,²⁷ v různých slovních spojeních vázaných na místní zvyklosti či události. V jazyce se objevují archaismy a nová slova, slova přejatá z nářečí a ze sousedních jazyků, ale nevyskytují se v takové míře, abychom mohli hovořit o „románském“ jazyce. Větší rozdíl je možné najít při výslovnosti, v intonaci, při které Francouz vnímá „švýcarský francouzský jazyk“ jako zpíváný a pomalejší.

Na počátku 20. století se někteří románské spisovatelé obraceli proti školské francouzštině (Edmond Gilliard), chtěli vnášet do jazyka místní nářeční prvky a pokoušeli se vytvořit „nový literární jazyk“ (Ramuz), aby byli jiní a originální. K tomuto problému „fyzického“ jazyka spojeného s regionem se za svou generaci vyjádřil Ramuz v manifestu *Smysl bytí* (viz *Revue Les Cahiers vaudois*). Nicméně vnesení tohoto regionálního jazyka do literatury se u některých spisovatelů z následujících generací posunulo z oblasti jazykové spíše do oblasti tematické. V jejich tvorbě se stal výchozím bodem region, často rodný kraj, nikoliv jiný jazyk. Je nutné tedy Mercantonovi přiznat, že jazyková spřízněnost s francouzskou jazykovou tradicí je ve 20. století velká a pro její výraz opravdu zásadní. Pokud autor nepoužije ve své tvorbě záměrně místního nářečí, je těžké postřehnout rozdíl mezi „románským“ a francouzským textem. Podle tohoto pojetí by pak skutečně veškeré švýcarské francouzsky psané texty mohly být součástí francouzské literatury.

²⁶ Většina z germanofonních kantonů užívá některý z mnoha švýcarských dialektů německého jazyka, např. tzv. »schwyzerdütsch« (švýcarskou němčinu), kterým se mluví v Curychu. Tyto dialekty jsou na stejné komunikační úrovni jako standardní němčina, a to i v městských centrech. Užití spisovného německého jazyka se omezuje na formální jednání.

²⁷ V roce 1997 vyšel slovník románských výrazů a slovních spojení. THIBAUT, André; KNECHT, Pierre. *Dictionnaire suisse romand*. Genève: Editions Zoé, 2004.

Druhá skupina v čele s Gallandem zastávala názor, že přes jazykovou sounáležitost s francouzskou literární tradicí, je zjednodušující považovat jazyk za jediné a určující kritérium pro konstrukci literární identity. Pro románskou identitu a literaturu sice jazyk plní jednu z primárních funkcí, a v estetickém sdělení je nositelem francouzských kulturních odkazů, ale je pouze jedním z mnoha faktorů. Románská literární identita, která se profiluje ze společného základu francouzského jazyka a literatury, je odlišná, protože se rodí v jiném prostředí, odráží jiný historický, politický a tedy i literární vývoj. Místní literatura vznikala v prostředí koexistence čtyř jazykových skupin a kultur (německého, francouzského, italského a rétorománského jazyka), zároveň v prostředí heterogenních regionálních kultur s velmi decentralizovanou politikou a rozdílným kulturním vývojem a pod vlivem silné protestantské tradice. A tak se vrací Amielovo hledání duše románské literatury z 19. století v 60. letech 20. století.

3.3.1. Identita střetu kultur v Helvétské konfederaci

3.3.1.1. Identita multikulturní

Petr Kyloušek²⁸ hovoří v souvislosti s kanadskou francouzsky psanou literaturou o obecných nevýhodách postavení periferie vůči centru, které se projevují v této literatuře v určité odvozenosti kulturních hodnot, retardaci a diskontinuitě ve vývoji, a mnohdy v pocitu nesoběstatečnosti a neukotvenosti plynoucího z absence povědomí jednoty. Přínos vzdálenosti centra a periferie se projevuje tam, kde národní (periferní) kultura najde sílu vnější vlivy promístit s vnitřními zdroji a vytvářet nové, univerzální hodnoty. Zde je mimo jiné možné hledat společnou identitu některých frankofonních literatur. Frankofonní literatury často vznikaly v multikulturních společnostech, utvářely se do jisté míry konfrontací těchto kultur a vnášely prvek střetu kultur do svých literatur – africká versus evropská, frankofonní versus anglofonní. Románská literatura se tedy zdá být v ideální situaci pro kombinování vnějších a vnitřních zdrojů při vytváření multikulturní identity a tedy specifické literatury plynoucí ze soužití hned několika kultur a jejich literatur.

K výrazně plodnému střetu ovšem ve 20. století nedošlo. Větší vazby mezi literaturami různých jazykových skupin ve Švýcarsku skoro neexistují. Vzájemně se tyto literatury jen velmi málo ovlivňují navzdory velké snaze tyto literatury spojit do literatury

²⁸ *Slovník francouzsky píšících autorů.* str. 45.

národní v 19. století ve vizi jednotného Švýcarska v pokusech o sblížení se zejména s germanofonní kulturou. Tyto literatury, a vlastně i italsky a rétorománsky psaná literatura, se ocitají v jakési paralelní existenci. Švýcarská literární historie také k těmto literaturám přistupuje individuálně, a to i v historických studiích věnovaných všem čtyřem literaturám. V *Storia delle quattro letterature della Svizzera* (1958, Dějiny čtyř literatur ve Švýcarsku),²⁹ v *Die Zeitgenössischen Literaturen der Schweiz* (1974, Současné literatury Švýcarska)³⁰ a v *Quatre littératures suisses* (1995, Čtyři švýcarské literatury)³¹ jsou přes 20letý odstup od svého sepsání stále pojmány ve svém historickém vyvoji paralelně a bez větších korelací. Jejich autoři se zabývají více vztahy těchto literatur k jejich „mateřským“ literaturám.

Spisovatelé se až do 70. let, přestože jsou sdruženi již od roku 1914 ve společné organizaci spisovatelů *Société suisse des écrivains, SSE* (Švýcarská společnost spisovatelů), příliš nesetkávali, vzájemně neinspirovali a neangažovali. Projevilo se to v absenci stejných témat a estetiky, v malém počtu vzájemných překladů či literárních kritik. Ramuzova generace sice chtěla být odlišná (ve smyslu originální) od francouzské literatury, ale řešení hledala ve výrazu, v jiném „jazyce“, nikoliv ve sblížení či prolínání se s německy psanou literaturou. Větší vliv neměla na románskou literaturu ani poválečná velmi angažovaná švýcarská německy psaná literatura, zastoupená výraznými osobnostmi jako Friedrich Dürrenmatt či Max Frisch. Jejich postoj k otázkám lidské morálky a odpovědnosti konfrontované s mocí se v poválečné románské literatuře neobjevoval. Románská autoři se k politickým tématům – např. ke druhé světové válce a pozici Švýcarska v ní, k latentnímu antisemitismu či pocitu viny ve společnosti v 50. a 60. letech – skoro nevyjadřovali, pokud ano, tak náznakem jako Alice Rivazová³². K těmto tématům se začali románská spisovatelé obracet až v letech pozdějších. Na počátku 80. let o nich otevřeně píše Yvette Z'Graggenová,³³ Monique Laederachová³⁴ nebo Jean-Luc Benoziglio,³⁵ autor žijící v Paříži. Do jisté míry mohla být tato malá poválečná angažovanost ovlivněná solidaritou a aktivní spoluprací románské oblasti s okupovanou

²⁹ CALGARI, Guido. *Storia delle quattro letterature della Svizzera*. Milan: Nuova Accademia, 1958.

³⁰ GSTEIGER, Manfred. *Kindlers Literaturgeschichte der Gegenwart* Zürich-Munich: Kindler, 1974.

³¹ CAMARTIN, Iso; FRANCILLON, Roger; JAKUBEC-VODOZ, Doris; KÄSER, Rudolf, ORELLI, Giovanni, STOCKER, Beatrice. *Les quatre littératures de la Suisse*. Zurich :Pro Helvetia, 1995.

³² Román *Le Creux de la vague* (1967, Hloubka vlny) se odehrává ve 30. letech a o narůstajícím antisemitismu se dozvídáme prostřednictvím hlavní hrdinky Heleny Blumové.

³³ Román *Les Années silencieuses* (1982, Mlčenlivá léta) byl inspirován filmem Markuse Imhoofa *La Barque est pleine* (Loď je plná) o zadržení židovských uprchlíků na švýcarské hranici.

³⁴ Román *Trop petits pour Dieu* (1986, Příliš malí pro Boha).

³⁵ *Penture avec pistolet* (1996, Malování pistolí) a *Le Feu au lac* (1997, Oheň na jezeře)

Francií. Mnoho frankofonních spisovatelů a nakladatelů ve Švýcarsku se angažovalo a poskytlo intelektuální útočiště některým představitelům francouzského hnutí odporu (viz kapitola Rozvoj nakladatelské aktivity během druhé světové války).

Ve švýcarské společnosti se ostatně ve 20. století začaly více projevovat určité rozdíly mezi románskou (frankofonní) a germanofonní kulturou v různých oblastech, ale zejména v odlišných politických postojích. Beatrice Stockerová tento rozdíl označuje jako „železnou oponu růsti“.³⁶ Toto posměšné metaforické rozdělení kultur³⁷ dokresluje názorovou diferenciaci v přístupu k řešení politických problémů. Názorový rozkol nejostřeji vystoupil v referendech v období od 70. do 90. let (počínaje referendem o přiznání volebního práva ženám až po referendum o vstupu do Evropského společenství v roce 1993), ve kterých se románská část vyslovila pro a germanofonní proti. Tato větší otevřenost změnám v románské oblasti možná také trochu vysvětluje menší potřebu angažovanosti frankofonních spisovatelů ve Švýcarsku.

V roce 1978 dosáhl samostatnosti frankofonní kanton Jura v rámci germanofonního kantonu Bern. Pro švýcarskou společnost tak padl definitivně mýtus o idylické helvétské soudržnosti, se kterým tvůrci románské revue *Rencontre* polemizovali již v 50. letech (viz Literární revue *Rencontre*). Rozdíly mezi oběma oblastmi se ostatně projevovaly i v minulosti, například v roce 1914 v sympatiích románského Švýcarska s obsazenou Belgií a germanofonní částí s Německem.

Opravdu paradoxní je, že literatura švýcarských německy píšících autorů se dostala k švýcarskému románskému publiku mnohdy až díky francouzským překladům. Tak se tu například v 50. letech Dürrenmatt a Frisch dočkali uznání až po svém ocenění Francií podobně jako v pozdějších letech Paul Nizon.³⁸ Anne Cuneová přeložila již v roce 1976 román *Stolz*³⁹ od Paula Nizona do francouzštiny pro ediční řadu *Collection CH* (Ediční řada Švýcarsko). Tato ediční řada byla záměrně založena v roce 1974 proto, aby Švýcarsko prostřednictvím překladů povzbudilo vzájemnou literární výměnu. Nizonův román ale nezaznamenal větší úspěch. Až do doby, kdy vyšel v ve Francii překlad *L'Année de l'amour* (1981, orig. *Das Jahr der Liebe*, č. Rok lásky) od Jeana-Louise de Ramburese v roce 1987 a Nizon se až poté stal jedním z nejznámějších soudobých německy píšících

³⁶ „Röschtigraben“ čili „rideau de roestis“ CAMARTIN Iso; FRANCILLON, Roger; JAKUBEC-VODOZ, Doris; KÄSER, Rudolf; ORELLI, Giovanni; STOCKER, Beatrice. *Les quatre littératures de la Suisse*. Zurich: Pro Helvetia, 1995, str. 8.

³⁷ Růsti jsou velmi oblíbené smažené bramborové placky z vařených nastrouhaných brambor, které považují německy mluvící Švýcaři za své typické jídlo.

³⁸ Paul Nizon (1929), romanopisec a esejista se narodil v Bernu a od roku 1998 žije ve Francii.

³⁹ Román *Stolz* vyšel v roce 1975, již rok poté byl přeložen Anne Cuneovou pod názvem *Stolz ou Le coeur froid* (Stolz aneb studené srdce) a byl vydán u nakladatele Bertila Gallanda.

spisovatelů ve Švýcarsku. V roli „mediátora“ mezi kulturami, kterou mu přisuzoval Amiel, tedy románské Švýcarsko poněkud selhalo.

Románské a nakonec i germanofonní Švýcarsko ve 20. století ovšem „bojovalo“ s ne tak docela vlastními mýty. Některé mýty totiž nebyly původně vytvářeny Švýcary samými, jak dokládá švýcarský literární historik Claude Reichler⁴⁰ ve své antologii textů evropských cestovatelů ve Švýcarsku. Cizinci, cestovatelé, zejména ti angličtí, opěvovali v 17. a v 18. století helvétskou soudržnost a demokracii, idylickou alpskou přírodu a vytvářeli mýtus o švýcarském národě. Mýtus, který přijali místní autoři minulých století jako vlastní, je v literatuře označován jako helvetismus, a v literatuře ostatně přetrval až do 20. století pod označením neohelvetismus – například v díle Gonzagua de Reynolda. Švýcarsko a jeho literatura byli vystaveni ve 20. století tváří v tvář „falešným“ mýtům o své identitě. Zde je možné hledat určité společné rysy románských autorů ve 20. století: zánik starých mýtů a z této ztráty jistoty a jednoty plynoucí hledání vlastní nové identity.

3.3.1.2. Identita regionální

Nejen že je nemožné popisovat současnou švýcarskou literaturu jako národní, zároveň je i obtížné hovořit o románské literatuře jako opravdu „románské“, neboť sama frankofonní oblast je rozčleněna historicky a kulturně na autonomní jednotky – na kantony. Z dnešních francouzsky mluvících kantonů vstoupil do *Konfederace Třinácti kantonů* v roce 1481, v období burgundských válek, pouze Fribourg. Historický okamžik pro formování dnešního Románského Švýcarska tedy nastal se vznikem Švýcarské konfederace v roce 1815, kdy do Konfederace vstoupily čtyři další francouzsky mluvící: 1803 kanton Vaud, roku 1815 kanton Valais, Neuchâtel a Ženeva. Vstup frankofonních kantonů do této „demokraticky“⁴¹ zvolené formy aliance byl přelomem v politické nezávislosti na okolních státech, a zejména na Francii. Švýcarsko tak nenásledovalo model monarchistického centralismu, i když kulturním a literárním centrem pro něj zůstávala právě Francie a především Paříž. Místní autoři se v 19. století snažili zdůrazňovat přednosti této demokracie a prohlubovali mýtus o dobrovolném a idylickém soužití jednotlivých kantonů v Konfederaci.

⁴⁰ REICHLER, Claude; RUFFIEUX, Roland. *Le voyage en Suisse (anthologie des voyageurs français et européens de la renaissance au XXe siècle)*. Paris : Editions Robert Laffont, 1998.

⁴¹ Volit směl jen svobodný občan (muž) s určitým statutem (majetkovým a právním).

Kanton byl a i dnes zůstává svým způsobem nadřazen pojmu konfederace, a to přestože základem politického uspořádání je Ústava Helvétské Konfederace z roku 1848.⁴² Každý z kantonů má totiž vlastní suverenitu, což znamená, že má vlastní ústavu a zákonodárné i výkonné orgány. Odráží se to v různorodosti regionálních kultur, v jejich nezávislosti na centrálních organizacích. Ani zde tak docela neplatí helvétský mýtus o jednotě. Různorodost regionů se projevuje ostatně i v různém vztahu k Francii - ve větším intelektuálním sepětí Ženevy s francouzskou kulturou a literaturou (viz např. *Revue de Genève* či literární kritika *Ženevské školy*) a u kantonu Vaud, Valais či Jura v příklonu literatury k regionu, resp. rodnému kraji jako zdroji inspirace. Ramuz nebo Charles François Landry se inspirovali krajem Vaud proto, aby se od francouzské kultury intelektuálně odlišili. Kanton Vaud a Valais a identifikace autorů s nimi se staly impulsem pro navázání literárního dialogu mezi spisovateli ve druhé polovině 20. století, jako u Jacqua Chessex a Maurice Chappaze. Podobně se stala inspiračním zdrojem krajina Jury pro básníka Alexandra Voisarda, Jacqua Cuttata či romanopisce Jeana Pierra Monniera. Nakonec i ve slovníkovém heslu Zdeňka Hrbaty,⁴³ zachycujícím historický vývoj románské literatury, nalezneme často přiřazování románských spisovatelů k jejich rodnému kantonu na základě jejich tvorby.

Přestože by se regionální prizma mohlo zdát být pro románskou literaturu a její identitu zásadním spojovacím prvkem, mnozí autoři se tomuto zařazení vymykali tím, že z tohoto regionálního světa unikali ve svých textech do světů jiných jako Jacques Mercanton. Někteří vyřešili svůj vztah k románské literatuře odchodem do Francie a někteří spisovatelé (cestovatelé) se přidali k Cendrarsově kosmopolitismu – Nicolas Bouvier a Jean-Marc Lovay pro románskou literaturu objevovali exotické dálky a univerzální pojetí literatury.

3.3.1.3. Protestantská tradice

Můžeme dnes protestantskou tradici a její vliv na literaturu považovat za spojovací prvek francouzsky píšících autorů ve Švýcarsku? Duch reformy, který poznamenal místní

⁴² Ústava byla novelizována 1874 a podle ní je zákonodárným orgánem Federální spolkové shromáždění (L'Assemblée fédérale) složené z Národní rady (Le Conseil national, 200 poslanců) a ze Státní rady (Le Conseil des Etats, 46 členů). Federální spolková rada (Le Conseil fédéral), která zastává funkci vlády, má 7 členů volených oběma komorami parlamentu. Prezident Konfederace je volen pouze na jeden rok.

⁴³ *Slovník francouzsky píšících autorů*, str. 44.

literaturu v předcházejících staletích, se do jisté míry přetvořil ve druhé polovině 20. století v mýtus o protestantismu a jeho vlivu na duši a specifičnost románského literárního výrazu. Někteří spisovatelé v 60. a 70. letech v něm spatřovali určitý shodný rys románských spisovatelů, jako například spisovatel Jean-Pierre Monnier nebo Jean Vuillemier, pro které je protestanská tradice zřejmá v jejich vztahu k přírodě, k regionu a projevuje se v úsporném estetickém výrazu románských spisovatelů, v jejich zdrženlivosti a diskrétnosti, v instrospekci – ve zpytování sebe sama.

Vliv protestantské tradice na švýcarskou literaturu ve 20. století není z mnoha důvodů (historických a kulturních) tak významný jako ve stoletích předcházejících. A je velmi sporné, zda je vůbec možné takto zjednodušovat vliv protestantské tradice na současnou románskou literaturu, nebo jej dokonce považovat za dominantní zdroj estetického výrazu. Kromě toho, ne všechny frankofonní kantony jsou původně protestantské jako kanton Vaud, Neuchâtel a Ženeva (reformní již od 15. století). Existuje tu částečně katolický kanton Valais a nakonec vliv katolické výchovy přiznávají autoři jako Chappaz, Borgeaud a Cuttat, kteří studovali na katolické internátní škole. To, že u románských spisovatelů nalzáme větší množství náboženských motivů a odkazů, postav pastorů a kněžích, řešících různá dilema staré a moderní společnosti, je často dokladem individuální potřeby autora vyrovnat se ve 20. století s tímto dědictvím, a mnohdy slouží pouze jako prostředek k hledání vlastní identity a místa ve společnosti.

3.3.2. Jak definovat románskou literaturu

Pokud se do literární identity příliš nepromítá soužití mnoha kultur a jejich literatur, a pokud nechceme románskou literaturu omezit pouze na literaturu regionalistickou (byť s vizí univerzálního) nebo na literaturu „náboženskou“, mohli bychom ji tak skutečně přiřadit k francouzské literatuře? Liší se tato literatura od literatury francouzské v estetice a jiných tématech, která autory sbližují natolik, abychom mohli hovořit o románské literatuře?

Kulturní odvozenost, retardaci a diskontinuitu, o kterých hovoří Kyloušek, můžeme v románské literatuře vysledovat v přejímání francouzské estetiky ve 20. století a zejména v jeho druhé polovině. Románská literatura, resp. její spisovatelé přejímají estetiku velmi individuálně. Tento individualismus - vztah jednotlivců, nikoliv celé nebo části generace spisovatelů, k francouzským vzorům je významným rysem pro románskou literaturu. Jsou

to jednotlivci, kdo přejímají a po svém rozvíjejí estetiku Nového románu, např. Yves Velan, nebo ji naopak odmítají jako Monnier a Chessex. Catherine Colombová experimentuje s formou po vzoru Marcela Prousta. Pozdější vliv estetik některých literárních hnutí jako například surrealismu se projevuje až v poválečném díle Corinny Billeové nebo básníka Alexandra Voisarda. Vlna feminismu a zasáhla Švýcarsko v 70. letech v díle Anne-Lise Grobétyové a Laederachové, přestože se o životních podmínkách ženy zmiňovala ve svém díle již ve 40. letech Alice Rivazová. Až na pokus o hledání nové estetiky Ramuzovou generací nevznikla žádná nová generační hnutí přinášející nové směry, které by zásadně ovlivnily francouzsky psanou literaturu.

Ostatně dnešní literární historie ve Švýcarsku stojí před velkým problémem a to, jak periodizovat románskou literaturu 20. století a nepoužívat přitom klasické francouzské modely, tj. přiřazovat autory do literárních škol a hnutí a hovořit o generacích. O problému periodizace se zmiňuje Roger Francillon⁴⁴ právě v souvislosti s generacemi. Spisovatelé se podle něj v románské literatuře natolik přesahují a prolínají, jak vzhledem k francouzské literatuře, tak vzhledem k vlastnímu prostředí, že je obtížné je nějak společně zařazovat pod pojem generace. V nejnovějších dějinách románské literatury 20. století⁴⁵ se tak přistupuje k autorům velmi individuálně, nejsou zařazováni k nějakému širšímu literárnímu hnutí ve francouzské či frankofonní literatuře a ani jejich estetiky nejsou příliš kladeny do historického kontextu vývoje francouzské literatury. U nejmladší generace jsou autoři seskupováni podle společných témat a žánrů.

Podle Claire-Lisy Tondeurové je charakteristickým rysem románské literatury to, že na rozdíl od jiných frankofonních literatur, které přinášejí téma revolty plynoucí ze střetu s vnějším světem (frankofonní literatura africká, magrebská, antilská a i quebecká), se ve svých tématech uchyluje především k vnitřnímu hledání sebe sama. Obvyklými tématy románských autorů jsou podle ní – samota, separace, zoufalství, a to, co jim dominuje, je neklid z neukotvenosti vlastní identity, který Tondeurová nazývá „malaise

⁴⁴ Roger Francillon tuto problematiku nastínil v přednášce *Comment écrire l'histoire littéraire?* (Jak přistupovat k literární historii?) vyslovené během kolokvia o quebecké a románské literatuře. *Deux littératures francophones en dialogue. Du Québec et de la Suisse romande*. Colloque. Université de Lausanne, 25-27 avril 2002. Sous la direction de Doris JAKUBEC et Martin DORÉ. UNIL Lausanne, 2002, str. 19.

⁴⁵ *Histoire de la littérature en Suisse romande*. Sous la direction de Roger FRANCILLON. Lausanne: Payot, vol. 3, 1998; vol. 4, 1999.

identitaire“,⁴⁶ jakési nevolnosti ze své identity, z hledání sebe sama. Tato témata se projevují v introspekci a v jí odpovídajících, románskými autory oblíbených formách – deníku, eseji, románu, a v poezii v lyrické tvorbě. Není to názor ojedinělý. Podle Isabelly Martinové se v různé estetice a tematicke také nejvíce projevuje rozdíl mezi frankofonním a germanofonním Švýcarskem: „V této zemi, která je čtyřjazyčná pouze na papíře, nikoliv ve skutečnosti, vedle sebe existují literatury tak jako kultury, které se v nich odrážejí, ale dochází mezi nimi k minimální dlouhodobé výměně. Německy píšící Švýcaři, kteří se více zabývají sociopolitickými jevy, těžko chápou zaujetí románských autorů introspekci a lyrickou poezií.“⁴⁷

Švýcarská francouzsky psaná literatura hledá od 50. let svůj výraz a komplikovaný vztah k Francii se reflektuje v hledání identity v širokém slova smyslu. Pro mnoho spisovatelů se začalo se jevit jako důležité najít argumenty pro naplnění pojmu románská literatura, který je, jak definuje Daniel Maggetti⁴⁸ „vynálezem“ 19. století. Ve 20. století pojem románská literatura spisovatelé nevnímají tak patrioticky a vyhraněně jako Amiel. Jejich potřeba literární emancipace není hledáním národní literatury, ale hledáním specifčnosti, které pramení spíše z pocitu nedocenění centrem. V 60. a 70. letech kulminuje potřeba vyrovnat se francouzské literatuře. Nakladatel Galland odpovídá Mercantonovi a dalším na jejich negativní postoj k románské literatuře svou systematickou podporou místní tvorby, tedy románských spisovatelů – jejich publikováním, sdružováním a prosazováním ve Francii jako románských autorů.

3.3.3. Identita institucionální

Zásadní odpovědí Mercantonovi je tedy literární a „mimoliterární“ proces ve 20. století, který vede k institucionalizaci románské literatury. Ve 20. století se hledání identity a určité nezávislosti na francouzské literatuře projevilo zejména v konstrukci identity vnější, tj. ve vytvoření samostatných literárních institucích podporujících místní literaturu.

⁴⁶ TONDEUR, Claire-Lise. *Marginalité artistique, malaise identitaire et l'écriture romande*. FRIGERIO, Vittorio; RENEVEY, Corinne. *Dans le palais des glaces de la littérature romande*. Amsterdam – New York: Rodopi, 2002, str. 55.

⁴⁷ „Dans ce pays quadrilingue sur le papier, mais guère dans les faits, les littératures coexistent, comme les cultures qu'elles reflètent, mais n'entretiennent que peu d'échanges suivis. Les alémaniques, qui sont plus intéressés par la réalité sociopolitique, comprennent mal l'attachement des romands pour l'introspection et la poésie lyrique. *Les Belles Etrangères*. Paris: Verticales/Le Seuil, 2001, str. 55.

⁴⁸ MAGGETTI, Daniel. *Invention de la littérature romande*. Lausanne: Payot, 1995.

Románská literatura existovala a existuje již ve smyslu geografického uchopení francouzsky psaného literárního projevu. Do jaké míry je možné její literární projevy vymezit a charakterizovat jako identické jen pro ni samou (s vlastní estetikou a tematikou odlišnou od literatury francouzské), je problematické a každé zevšeobecnování může být považováno za zjednodušující. Otázka oprávněnosti označovat místní tvorbu jako literaturu románskou ve smyslu literárním je předmětem mnoha diskusí právě v 60. letech 20. století. Skutečností ale je, že v 60. a zejména 70. letech vrcholí ta dimenze v konstrukci identity, která se projevuje vlastními „rituály a obřady“ - tedy identita institucionální. Románská literatura si během 20. století začala vytvářet autonomní literární instituce a tento proces vyvrcholil v 70. letech například rozsáhlou nakladatelskou aktivitou, jež podpořila existenci románské literatury a umožnila jí nebývalý rozkvět. A o tom hovořím v následujících kapitolách.

Až na konci 20. století se zdá, že pro literární historii je tato otázka existence románské literatury, nejen 60. a 70. let, ale i století předcházejících, definitivně vyřešena. Claire Jaquierová za románskou literární historii a kritiku v roce 1998 konstatuje: „Již několik let není na pořadu dne osudná otázka existence či neexistence románské literatury, protože jí všichni přiznávají vnější existenci poté, co se vzdali možnosti přiznat jí nějakou podstatu. Různé skutečnosti, ať historické, ekonomické či sociologické, nepopíratelně prokazují, že literatura v románském Švýcarsku existuje a existovala již po několik staletí... Ale to, jestli je tato literatura jednotná, má svou identitu nebo podstatu, v tom již zajedno nejsou.“⁴⁹

⁴⁹ „Il y a quelques années déjà qu'on ne pose plus la fatidique question de l'existence, ou non, de la littérature romande: c'est que tout le monde s'entend pour lui accorder une existence extrinsèque, après qu'on a renoncé a lui attribuer une essence. Les faits – qu'ils soient d'ordre historique, économique ou sociologique – prouvent incontestablement qu'il y a, et qu'il y a eu depuis des siècles, une littérature en Suisse romande... Mais qu'elle ait une unité, une identité ou une essence, voilà qui ne fait plus l'unanimité.“ JAQUIER, Claire. *Histoire de la littérature en Suisse romande*. Op. cit., 4. díl, 1999, str. 411.

4. **Institucionalizace románské literatury ve 20. století** **aneb „románská duše hledá tělo“**

K tomuto pojetí institucionalizace románské literatury ve 20. století mne inspirovaly a zároveň mi i posloužily jako zdroj informací - dva cenné prameny. Prvním pramenem je doktorská práce Daniela Maggettiho *Invention de la littérature romande 1830-1910* (1995, Vynález románské literatury 1830-1910), ve které Maggetti použil sociologickou teorii literárních institucí Pierra Bourdieua při popisu geneze pojmu románská literatura v 19. století, v době poznamenané diskusí o národě a národní literatuře. Maggetti se zaměřil na transformaci literárních institucí v románském světě ve vztahu k centrálnímu, tedy francouzskému literárnímu světu. Maggetti končí svou práci symbolicky rokem 1910, který je ukončením činnosti románské revue *La Voile latine*, ve které doznívá ještě helvetistická orientace.

Druhým pramenem, který z této teorie literárních institucí také částečně vychází jsou *Dějiny literatury v románském Švýcarsku*, o kterých jsem se již zmínila v úvodní části. Literární instituce zde kolektivitu autorů slouží k dokreslení historického vývoje románské literatury. Autoři zařadili do dějin románské literatury veškeré literární projevy na základě geografického kritéria původu či příslušnosti autorů, a to od středověku do 20. století.

V mém pojetí, ve kterém zmiňuji problém identity románské literatury, kladu důraz na to, že ve druhé polovině 20. století se stává vnější literární identita v románské literatuře jejím nejvíce charakteristickým rysem, na rozdíl od identity vnitřní. Více se zaměřuji zvláště na jednu instituci a to instituci nakladatele. Tuto instituci považuji za klíčovou a proto i všechny ostatní instituce v románském Švýcarsku kladu do vztahu s ní. Podle mého názoru právě od nakladatelů vycházely zásadní impulsy pro literární život ve Švýcarsku a na této činnosti mnohdy závisela literární tvorba (někdy i geneze děl) jednotlivých spisovatelů, což dokazují v následujících kapitolách. Kromě jiného pro mne byly *Dějiny literatury v románském Švýcarsku* také cenným pramenem faktografickým, přesto jsem tyto a další informace ověřovala a konzultovala s archívy ve Švýcarsku a s některými dosud žijícími aktéry nakladatelského života.

Hovořím tedy o literárních institucích v sociologickém pojetí, tedy ne ve smyslu organizace, ale jako společenské struktury (lépe řečeno systému společenských struktur), disponující relativní autoritou v daném prostoru a čase. Takové literární instituce, které

představují románskou společností vytvořený a přijatý systém pravidel a hodnot. Chronologicky přístup k vývoji jednotlivých institucí - literárních revuí, literární historie a kritiky, univerzit či literárních cen - umožňuje sledování proměn a tendencí v románském literárním světě a jejich vzájemný vliv. Pro pochopení vývoje románské literatury a nakladatelské aktivity je dobré nastínit vývoj nejdůležitějších literárních institucí nejen od konce druhé světové války, ale v kontextu celého 20. století.

Pokusy vymanit se částečně ze závislosti na francouzském literárním světě přišly s vlnou patriotického zájmu o vše, co je románské, již v 19. století. Na počátku 20. století se objevila skupina mladých autorů sdružených okolo Ramuze, která chtěla psát jinak. Ovšem vzhledem k dosavadní velké závislosti právě na francouzském literárním světě a jeho institucích neexistovala například nakladatelská struktura v oblasti krásné literatury, která by tvorbu místních autorů publikovala. Jak vysvětluje Doris Jakubcová,⁵⁰ spisovatelé konce 19. a počátku 20. století měli dvě možnosti, jak se zapojit do literárního života a vydávat svá díla: připojit se k francouzské literatuře odchodem do Paříže (Edouard Rod, Samuel Cornut)⁵¹ a psát pro početně velké francouzské publikum anebo zůstat v románském Švýcarsku (Philippe Monnier, Henry Warnery⁵²) s nevelkým publikem a omezenou možností publikovat. Odchodem do Paříže také spisovatelé často deklarovali svůj vztah k pojetí románské literatury. Samuel Cornut například vyčítal Švýcarsku jeho uzavřenost, a zdůrazňoval, že pro spisovatele je prioritní být umělcem, až poté Švýcarem, tedy nemísit patriotismus s uměním.⁵³

Ramuz je příkladem autora, který vyzkoušel obě možnosti. Ale přestože ve Francii žil dvanáct let a ve francouzském prostředí se prosadil a publikoval zde svou tvorbu, netoužil se stát francouzským spisovatelem a pociťoval svou jinakost. „Jsem z Vaudu, ale neříkejte to“⁵⁴ píše známou větu ve svém dopise v květnu 1924 Henri Poulaillovi do nakladatelství Grasset. Ramuz se do Francie se vracel již jen v krátkých pobytech.

⁵⁰ JAKUBEC, Doris. *Les Ecrivains de la fin de siècle. Histoire de la littérature en Suisse romande*, pod vedením Rogera Francillona. Lausanne: Payot, 1997, vol 2.

⁵¹ Edouard Rod (1857-1910) byl ve své románové tvorbě ovlivněn Zolou a stal se jedním z úspěšných autorů vydávaných v Paříži. Samuel Cornut (1861-1918) byl romanopisecem zvažujícím možnosti vzniku švýcarského francouzského románu v duchu hledání nové identity a estetiky románské literatury, ale s výhradami k jejímu k patriotickému pojetí.

⁵² Philippe Monnier (1864-1911) zdůrazňoval nutnost odlišit se od Paříže ve slovníku a románském dialektu, pro jeho bohatost a expresivnost. Henry Warnery (1859-1902) byl básníkem a kritikem, který představil Švýcarsku Verlaina a symbolisty.

⁵³ CORNUT, Samuel. *Regards vers la montagne*. Rééd. Morges: Cabédita, 1989.

⁵⁴ „Je suis un Vaudois mais ne le dites pas!“ Zdroj: www.livramateur.com/page%20ramuz.html. Cit. 1.2.2007. Aktualizace: 13. 10.2003.

Spisovatelova otevřenost francouzskému světu a zároveň touha odlišit se od něj vytvořením světa vlastního byla důležitým impulsem pro vytváření literárních institucí po celé 20. století. Nešlo o odmítnutí francouzské literatury, ani o vytváření národní literatury, šlo o vytváření něčeho nového a nezávislého.

Odejít do Paříže pro spisovatele tedy znamenalo (a vlastně i dnes znamená) možnost publikovat a zapojit se do literárně instituované francouzské literatury. Zůstat ve Švýcarsku znamenalo psát více méně pro sebe, a pokud se podařilo autorovi publikovat, pak jen pro malé intelektuální publikum. Ti spisovatelé, literární kritici a novináři, kteří se rozhodli Švýcarsko neopustit, byli „přinuceni“, pokud chtěli románskou literaturu prosadit, stát se tvůrci vlastního literárního světa, budovat své vlastní literární instituce, a tedy vytvářet „tělo pro románskou duši“ v parafrázi na Amiela.

4.1. Literární revue a časopisy

Obrana literární periferie a pokusy o originalitu jsou myšlenky ušlechtilé, ale je pochopitelné, že v první řadě šlo románským autorům o to, aby byla jejich díla vůbec publikována. Vzhledem k malému počtu nakladatelů, kteří by byli ochotní se románskou tvorbou zabývat (ať ve Francii či v románském Švýcarsku), se jevila jako nejsnazší možnost publikovat tvorbu či literární úvahy o místní tvorbě v literárně zaměřených časopisech a revuích.

Dobové časopisy a revue vedené ve francouzském duchu nereflektovaly románskou tvorbu a byly zaměřeny na světovou literaturu jako *Bibliothèque universelle* (Světová literatura)⁵⁵ nebo časopis *La Semaine littéraire* (Literární týden).⁵⁶ Otiskovaly především místní autory zavedené od 19. století. Kromě těchto revuí existovaly francouzské literární časopisy a revue, a ty pochopitelně měly své, francouzské autory. Pokud se rozhodly publikovat švýcarského autora, pak úměrně jeho přijetí francouzskou literaturou.

⁵⁵ Revue *Bibliothèque universelle* byla v roce 1922 převzata nakladatelstvím Payot a v roce 1924 zanikla v *La Revue de Genève* (1920 založena Robertem de Trazem).

⁵⁶ *La Semaine littéraire* ukončila činnost v roce 1927, pokus o její oživení měl jen 19 čísel v letech 1928-29.

4.1.2. *Revue La Voile Latine*

Na počátku století začaly vznikat literární revue a časopisy románské. V souvislosti s rozvinutým patriotismem 19. století se s příchodem nové (Ramuzovy) generace, se jevilo jako zásadní upozornit na novou místní tvorbu. Prvním zajímavým pokusem 20. století se ukázala být v roce 1904 revue *La Voile latine*. Generace mladých spisovatelů a umělců: Charles Ferdinand Ramuz (bylo mu v té době 26 let) společně s bratry Charles-Albertem a Alexandrem Cingriou (malířem) a Adrienem Bovym (budoucím historikem umění) ji založili v Ženevě s cílem podpořit novou tvorbu. V první řadě šlo skupině pochopitelně o tvorbu vlastní! Později se přidal Gonzague de Reynold⁵⁷, který jako podtitul zvolil *Revue de culture suisse* (Revue švýcarské kultury) a od roku 1906 ji řídil Robert de Traz⁵⁸. Původní zakladatelé (skupina okolo Ramuze) chtěli poskytnout prostor nové estetice a literatuře. Příchodem Gonzagua de Reynolda a Roberta de Traze se revue začala profilovat progermánsky a poskytovala prostor diskusi o dobových politických otázkách, a to zejména v souvislosti s narůstající imigrací pracovních sil do Švýcarska, která oba znepokojovala. Navíc Gonzague de Reynold byl zastáncem helvetismu ve švýcarské literatuře kritizovaného Ramuzem. Polemika, která vzešla z těchto rozdílných koncepcí vykrystalizovala v rychlý zánik revue. Takto situaci popisují Roger Francillon a Françoise Fornerodová.⁵⁹

Pokud tedy Ramuze vnímá francouzský literární svět především v roli spisovatele, je neméně důležité upozornit na jeho roli kulturního „hybatele“ v románském literárním světě. Ramuz byl jedním z důležitých duchovních otců estetické, ale zejména institucionální emancipace literatury románského Švýcarska. V estetice svým manifestem *Smysl bytí* a při instituování nového literárního světa jako ten, který se aktivně zapojil do zakládání nových revuí, nahrazujících chybějící románskou nakladatelskou strukturu.

Ramuz od roku 1903 spolupracoval s *La Semaine littéraire* a s revue *Bibliothèque universelle*⁶⁰, které mu ale neposkytovaly tolik prostoru, kolik pro své psaní potřeboval. Po

⁵⁷ Gonzague de Reynold (1880-1970) byl historikem, profesorem francouzské literatury a stoupencem helvetismu v literatuře. Byl příslušníkem friburžské aristokracie s bigotní katolickou výchovou. Současná literární kritika jej řadí ke spisovatelům nacionalistickým a konzervativním.

⁵⁸ Robert de Traz (1884-1951) v roce 1920 založil *La Revue de Genève*, literárně-politickou revue, která se v roce 1924 spojila s *Bibliothèque universelle* a *Revue Suisse* a v roce 1930 ukončila svou činnost.

⁵⁹ *La vie culturelle de la Belle époque à 1939. Histoire de la littérature en Suisse romande*. Sous la direction de Roger Francillon. Lausanne: Payot, 1997, vol 2.

⁶⁰ *Bibliothèque universelle* - revue založená v roce 1830 v Ženevě, sídlící v Lausanne, od 1866 do 1909 byla vedena Edouardem Tallichetem, který otiskoval literární kritiky francouzských, ale i románských spisovatelů.

zániku *La Voile Latine* si Ramuz uvědomil, že je třeba vytvořit zcela novou literární revue otevřenou novým talentům. Ramuzovi nešlo zatím o vytváření literární revue ve smyslu poskytnutí prostoru pro literární diskuse teoretiků a kritiků, šlo mu o možnost publikování nových textů, o generační výměnu. To je zřejmé z dopisu, který napsal Paulu Budrymu 9. ledna 1913: „Je nutné, aby to nebylo univerzitní a intelektuální [Ramuz používá silnějšího výrazu – protiuniverzitní, protiintelektuální, pozn. V.B.], to znamená živé. Nepředvídatelné, plné síly, potěšení a temperamentu. V tom je řečeno vše.“⁶¹

Revue nahrazovala chybějící prvek, a to nakladatele. V době, kdy neexistovala nakladatelství vydávající románské autory (pokud ano, tak jen autory zavedené, píšící způsobem, který nové generaci nevyhovoval), je zjevné, že pro románského autora bylo také nutností vstoupit ve známost, mít jistou literární autoritu, aby přesvědčil nakladatele o vydání své tvorby, případně aby získal mecenáše. Literární revue se měla stát takovým prostředkem. Revue na počátku 20. století převzala částečně úlohu nakladatele a zároveň měla prosazovat „novou“ literaturu a její autory.

4.1.3. Revue *Les Cahiers vaudois*⁶²

Revue *Les Cahiers vaudois* je počinem pro románskou literaturu tak důležitým ve 20. století, že je nezbytné se o ní zmínit podrobněji pro pochopení geneze literárních institucí 20. století a následného rozvoje nakladatelské aktivity v 60. letech. V březnu 1914 vyšlo první číslo *Les Cahiers vaudois* s názvem *Lausanne, capitale de la Suisse romande*⁶³ (Lausanne, hlavní město románského Švýcarska). Revue, založená Paulem Budrym⁶⁴ a Edmondem Gilliardem, se stala prostorem pro románské autory a vycházela po dobu pěti let. Revue *Les Cahiers vaudois* se uvedla již několikrát zmíněným Ramuzovým manifestem *Smysl bytí*, který je v podstatě jediným generačním manifestem v románské literatuře 20. století a „smyslem jejího bytí“.

⁶¹ „Il faut que ce soit contre-universitaire, contre-intellectuel, c'est à dire vivant. De l'imprévu, de la verve, du plaisir, du tempérament. Tout est là.“ RAMUZ, Charles-Ferdinand. *Lettres 1900-1918*. Lausanne: Clairefontaine, 1956, str. 290.

⁶² *Les Cahiers vaudois* vznikly podle vzoru *Cahiers de la Quinzaine* (1900-1914) Charlese Pégyho. Zde publikoval Romain Rolland či Anatole France a zejména jejich zakladatel Charles Péguy.

⁶³ Tento název, který zdůrazňuje význam Lausanne (které je hlavním městem pouze kantonu Vaud) upozorňuje na problematiku kantonálního uspořádání a určitou nevráživost Lausanne vůči Ženevě.

⁶⁴ Paul Budry (1883-1949) byl kritikem umění a spisovatelem. Založil *Asociaci spisovatelů kantonu Vaud* v roce 1944 a stal se jejím prvním předsedou.

V textu *Smyslu bytí* vyslovil Ramuz jakýsi program své generace. Pro tuto práci je podstatné upozornit nikoliv na celý manifest, ale jen na některé zásadní body z jeho programu. Ramuzova generace přišla s výzvou používat „vlastní“ francouzský jazyk v jeho v přirozenosti. V nářečí („notre patois“) viděl Ramuz originalitu jazyka ne ve smyslu provinčního a směšného, ale původního a bohatého jazyka vycházejícího ze „země“, z „půdy“, a potřebu vymezit se tak proti školské tradici francouzského jazyka. Manifest si nečinil ambice stát se zcela novou estetikou, ale sledoval Ramuzovo pojetí jazyka, které se mělo stát jedním ze základů románské tvorby. Jde o návrat k jazyku mluvenému. O návrat k těsnému svazku mezi zemí a jazykem, který má formou podtrhovat fyzickou sílu jazyka.

„Naše nářečí, které má tolik příchutí, vedle rychlosti, čirosti, rozhodnosti, přímosti (přesně těch vlastností, které nám nejvíce chybí, když píšeme »francouzsky«), to nářečí, na které jsme si vzpomněli jen při velké komedii či žertu, jako bychom se styděli sami za sebe. To je důvod, pro který je třeba se k němu vrátit, pouhé nářečí nám nemůže sloužit modelem (zde ještě musí vstoupit transpozice, protože není umění bez transpozice); ale to jediné pro nás opravdu představuje tu pravou formu, protože existovalo již před námi, protože je definované, protože vyšlo z půdy samé.“⁶⁵

S tím souvisí další důležitý a poměrně známý bod manifestu, a to postupovat v tvorbě od jednotlivého, zvláštního k univerzálnímu:

„Jednotlivé, zvláštní pro nás musí být východiskem. K jednotlivému se dostaneme pouze láskou k obecnému, kterého tak dosáhneme s větší jistotou. Uchylujeme se k jednotlivému pouze z obavy z abstrakce, která by bez něj nahradila obecné. Obecným rozumíme to, co je živoucí v co největším množství; abstrakce je myšlenka, obecné je emoce. Nechceme, aby byl objekt nucen nejdříve sám sebe popřít proto, aby byl sdělen. Nenajdeme tu teorii, ale pocit. Chceme ho prostý, jednoduchý, to znamená řádu univerzálního. Málo událostí a způsobů bez složitostí. Život, láska, smrt, základní věci, věci všudypřítomné, věci nadčasové. Ale proto aby tato látka, tato univerzální látka (a která je zároveň africkou, čínskou či australskou tak jako tou „od nás“), byla skutečně účinná, je třeba aby byla procítěna v extrémně jednotlivém, v tom, v čem se dotýká našich

⁶⁵ „Notre patois qui a tant de saveur, outre de la rapidité, de la netteté, de la décision, de la carrure (les qualités précisément qui nous manquent le plus, quand nous écrivons en «français»), ce patois-là, nous ne nous en sommes jamais ressouvenus que dans la grosse comédie ou dans la farce, comme si nous avions honte de nous-mêmes. C'est pourtant à lui qu'il faudra bien en revenir, lui seul pourra jamais nous servir de modèle (et là encore la transposition doit intervenir, car il n'y a pas d'art sans transposition); mais seul il constitue vraiment une forme pour nous, parce que préexistant, parce que défini, parce que sorti du sol même.“ *Raison d'être. Œuvres complètes de C.-F. Ramuz*. VII. Lausanne, Editions Mermod, 1940, str. 46.

smyslů. Jen tak je hned srozumitelná, okamžitě hluboce prožitá a všeobjímající (díky velkému mystériu zrození a kořenům vnořeným do půdy).⁶⁶

Pojem „chez nous“ (u nás) je pro Ramuze, který chce přes jednotlivé dosáhnout univerzálního, důležitý pojem, který nepředstavuje celé románské Švýcarsko, ale především jeho kanton Vaud. Ramuz tak v *Les Cahiers vaudois* hledá svou literární identitu skrze jazyk a skrze svůj region, a termín románský je pro něj poněkud široký a příliš národní. Pojem národní literatura Ramuzova generace naprosto odmítala (viz Edmond Gilliard v kapitole literární kritika). V manifestu *Smysl bytí* se přihlásil Ramuz k zemi a ke svému kantonu. V prohlášení „jsem z Vaudu“ („je suis un Vaudois“), nadřazuje kanton Vaud románskému a vaudský kraj se pro něj stává tou jednotlivostí, tím zvláštním.

Pojetí regionálního a univerzálního se znovu objevilo v 60. letech v dílech Jacqua Chessex, Maurice Chappaze a Jean-Pierra Monnier (viz kapitola Bertil Galland a jeho generace). Dosah Ramuzova manifestu byl tedy v této literatuře významný.

Manifest *Smysl bytí* je voláním po originalitě a zároveň v něm můžeme nalézt očekávání, že takový úkol může být splněn možná až budoucími generacemi, byť Ramuz vymezuje tuto originalitu znovu geograficky „někde mezi Cully a Saint-Saphorin“, a má na mysli jezero „Leman“⁶⁷ a zejména oblast kantonu Vaud, který je jeho rodištěm. „Až jednou vznikne kniha, kapitola, jediná věta, které mohly být napsány pouze u nás, protože opisují ve svých křivkách ohyby kopců anebo skandují ve svém rytmu jako jezero při odlivu na oblázcích nábřeží, někde, chceme-li, mezi Cully a Saint Saphorin – jestli se toto jednou stane, dostane se nám rozhršení.“⁶⁸

⁶⁶ „Le particulier ne peut être, pour nous, qu'un point de départ. On ne va au particulier que par amour du général et pour y atteindre plus sûrement. On ne va au particulier que par crainte de l'abstraction, qui se substituerait sans lui au général. On entend par général ce qui est vivant pour le plus grand nombre; l'abstraction est idée, le général est émotion. On ne veut point que l'objet, pour se communiquer, soit obligé d'abord de se renier lui-même. On n'en tire pas une théorie, on en tire une sensation. On la veut simple, c'est-à-dire de l'ordre de l'universel. Peu d'événements et des moyens sans complexité. La vie, l'amour, la mort, les choses primitives, les choses de partout, les choses de toujours. Mais pour que cette matière-là, cette matière universelle (et qui est aussi bien africaine, ou chinoise, ou australienne que de «chez nous»), soit effectivement opérante, il faut qu'elle ait été sentie dans l'extrêmement particulier de ce qui tombe sous nos sens, parce que là seulement immédiatement compréhensible, immédiatement vécue en profondeur et embrassée (à cause du grand mystère de la naissance et d'une racine plongée dans le sol)“. Ibid.

⁶⁷ Uvádím záměrně relativně neutrální název jezero Lemán. V kantonu Vaud se záměrně označení Ženevské jezero nepoužívá.

⁶⁸ „Qu'il existe, un jour, un livre, un chapitre, une seule phrase qui n'aient pu être écrite que chez nous, parce que copiés dans leur inflexion sur telle courbe de colline ou scandés dans leur rythme par le retour du lac sur les galets d'un beau rivage, quelque part, si l'on veut, entre Cully et Saint-Saphorin – que ce peut de chose voie le jours, et nous nous sentirons absous.“ *Raison d'être. Œuvres complètes de C.-F. Ramuz*. VII. Lausanne: Editions Mermod, 1940, str. 59.

K Ramuzovi se připojila nová generace románských spisovatelů: Henri Spiess, Ferdinand Chavannes, René Morax a malíř René Auberjonois.⁶⁹ Revue *Les Cahiers vaudois* byla zaměřena výlučně na místní tvorbu. Každé číslo bylo řízeno dvěma spolupracovníky. Až do roku 1919, kdy revue zanikla, byla otevřená básníkům, dramatikům, romanopiscům z románského Švýcarska v jejich cestě hledání estetiky, nových forem, nového jazyka.

Podstatné pro tuto práci je to, že revue *Les Cahiers vaudois*, kromě vyhlášení určité estetiky v manifestu, poskytla prostor Ramuzově generaci frustrované z obtížnosti publikovat a stala se i „nakladatelem“. Nejen, že uveřejňovala vybrané pasáže z knih autorů, ale přetiskovala celá díla. Existovaly totiž dvě podoby *Les Cahiers vaudois*, a to *Cahiers verts* a *Cahiers blancs* (Zelené sešity a Bílé sešity). *Zelené sešity* byly klasickou literární revuí a *Bílé sešity* obsahovaly celý text od vybraného autora bez jakéhokoliv zásahu nakladatele, tedy redaktorů *Les Cahiers vaudois*. Ramuz a další autoři zde mohli konečně publikovat ve větším měřítku.⁷⁰

Kromě revue *Les Cahiers vaudois* byl literatuře otevřený i měsíčník *Revue de Genève* (Ženevská revue), založený Robertem de Trazem v roce 1920, který na rozdíl od *Les Cahiers vaudois* neposkytoval během deseti let své existence prostor jen románské tvorbě, ale především politickým a filozofickým diskusím. Kromě Ramuze se v revue objevovala jména Thomase Manna, Rilkeho, Ortegy y Gasset, Hesse, Tolstého, Joyce, Virginie Woolfové, Zweiga a z francouzských spisovatelů Prousta či Mauriaca. Začínal zde Denis de Rougemont. *Revue de Genève* se v roce 1924 spojila s *Bibliothèque universelle* a *Revue Suisse* a v roce 1930 ukončila definitivně svou činnost.

4.1.4. Revue *Les Cahiers de la Renaissance vaudoise*

Další velmi důležitou etapu ve formování literárního a budoucího nakladatelského románského světa znamenalo založení revue *Les Cahiers de la renaissance vaudoise* (Sešity vaudské renesance). Student práv Marcel Regamey (1905-1982) v roce 1926

⁶⁹ Charles-Alberta Cingria (1883-1954), Alexandr Cingria (1879-1945) Henri Spiess (1876-1940) Ferdinand Chavannes (1868-1936), René Morax (1873-1963) a René Auberjonois (1872-1957). Viz v příloze na konci práce.

⁷⁰ Ramuz publikoval prostřednictvím *Les Cahiers vaudois*: *Chansons* (Pisně), *La Guerre dans le Haut-pays* (Válka v horách), *Le Règne de l'esprit malin* (Vláda zlého ducha), *Le Grand Printemps* (Velké jaro), *La Guérison des maladies* (Nemocní se uzdravují), *Les Signes parmi nous* (Znamení mezi námi) a *Histoire du soldat* (Příběh vojáka).

založil literární a uměleckou revue, aniž by tušil, jak velkou úlohu tato revue sehraje v 60. a na počátku 70. let 20. století a že kromě svého původního poslání revue bude sloužit k publikování talentovaných románských autorů a naváže tak na myšlenku revue *Les Cahiers vaudois*.

Ve svých 21 letech se Marcel Regamey stal iniciátorem pravicově zaměřené revue *Ordre et Tradition* (Pořádek a tradice) a otiskl první *Entretiens politiques, philosophiques et littéraire* (Politické, filozofické a literární rozhovory). Jméno *Les Cahiers de la Renaissance vaudoise* se objevuje v čísle 14 v roce 1935. Je zřejmé, že název revue znovu odkazuje geograficky ke kantonu a k Ramuzovi: „Naším nejdražším přáním je, aby se (*Sešity*) staly centrem vaudského života, kde se setkávají nejen stoupenci stejné a naléhavé doktríny, ale všichni ti, kteří pocítují rozumnou lásku k vaudské vlasti, kterou klademe do centra našeho snažení. (...) nenávidíme lokální patriotismus a »vaudoisérii«, tu odpornou karikaturu génia tohoto lidu (...). Co se týče možnosti existence švýcarské kultury, švýcarské civilizace, nevěříme v ně; jedná se o mýty vytvořené lidmi, kteří své bláznivé myšlenky považovali za reálné; je třeba politovat ty, kteří je dnes propagují. Dílo revue *Les Cahiers de la renaissance vaudoise* a dílo Ramuzovo znovu daly naší zemi pocit, že opravdu existuje. Pocházet z kantonu Vaud, znamená účastnit se latinské civilizace, se svými vaudskými způsoby, se svým vaudským temperamentem. (...). Když říkáme »latinský«, myslíme na potřebu pořádku, na zálibu v harmonii, ve smyslu míry, na tu lásku k dokonanému, která charakterizuje středozezemskou kulturu. Je pochopitelné, že jsme se vzepřeli všem tendencím, které dávají přednost rozumu před lidskými vášněmi...“⁷¹

Revue *Les Cahiers de la Renaissance vaudoise*, jejíž název by možná bylo vhodné přeložit spíše jako *Sešity vaudského obrození*, se ve svém prohlášení a nakonec i názvem přihlásila k odkazu Ramuze. Nicméně přes veškerá prohlášení o popření lokálního patriotizmu, pochopila revue Ramuze úzce (a tedy poněkud mylně) právě jen jako vaudského patriota. Tam, kde měl Ramuz na mysli estetiku a hledání zdroje tvorby

⁷¹ „Notre vœux le plus cher est qu'ils (les Cahiers) deviennent un centre de vie vaudoise où se Rencontrent non seulement les adhérents d'une même et impérative doctrine, mais tous ceux qui éprouvent cet amour intelligent de la Patrie vaudoise, que nous plaçons au centre de notre effort. (...) Nous abhorrons l'esprit de clocher et la »vaudoiserie«, caricature détestable du génie d'un peuple. (...) Quant à la possibilité d'une culture suisse, d'une civilisation suisse, nous n'y croyons pas; ce sont là des mythes créés par des hommes qui prenaient leurs folles pensées pour des réalités; il faut plaindre ceux qui aujourd'hui les propagent. L'œuvre des *Les Cahiers vaudois*, celle de M. Ramuz ont redonné à notre pays le sentiment qu'il existait véritablement. Être Vaudois, c'est participer à la civilisation latine, avec ses moyens vaudois, avec son tempérament vaudois. (...) Quand nous disons »latin«, nous pensons au besoin d'ordre, au goût d'harmonie, au sens de la mesure, à cet amour du fini qui caractérise la culture méditerranéenne. On comprendra que nous nous opposions à toutes les tendances qui font primer la raison par les passions de l'homme...“ Zdroj - <http://www.ligue-vaudoise.ch/crv/histo.php>. Cit. 14.9.2004. Aktualizace 14. 9.2004.

v regionu, je pojetí *Les Cahiers de la renaissance vaudoise* ideologické a vytváří si do jisté míry vlastní mýty o vaudské kultuře a jejím významu. Znovu se tu setkáváme s problematikou kantonálního rozdělení Švýcarska a jeho politickou dimenzí, která v tomto případě vyúsťuje až v určitý extremismus této vaudské revue v tom, že zpochybňuje stávající politické konfедераční uspořádání. I přes své více politické než literární zaměření, navíc ve 30. letech resonující se zvedající se vlnou nacismu v Německu, patří tato revue do důležitých románských literárních institucí. Za prvé dokumentuje dobové politické tendence a za druhé sehrála významnou úlohu ve vývoji románského Švýcarska, byť o několik desítek let později. Prozatím, až do roku 1953 se jednalo o revue uveřejňující články, studie a politické komentáře Marcela Regameye a Richarda Paquiera vztahující se k historii kantonu Vaud.

4.1.5. Malé literární revue

Opačný vývoj, a to od nakladatelství k revue, měla revue *Aujourd'hui* (Dnes) založená na konci roku 1929 průmyslníkem a nakladatelem Henry-Louisem Mermodem, Ramuzovým přítelem a mecenášem. Revue vznikla na podporu románské kultury jako součást malého nakladatelství *Editions H.-L. Mermod*. Původně týdenní revue, vycházela dvakrát měsíčně až do roku 1932. Věnovala se aktuálním událostem, politice, literatuře a umění. Kromě Mermoda, nadšeného bibliofila, redakce revue *Aujourd'hui* pracovala pod vedením Ramuze se spisovateli Gustavem Roudem,⁷² Cingriou, Budrym, Pierrem-Louisem Mattheyem, Charlesem Françoisem Landrym⁷³, Auberjonoisem či literárním kritikem Georgem Nicolem. Revue *Aujourd'hui* vznikla nikoliv jako součást komerční strategie nakladatele Mermoda, ale právě naopak. Mermod ji finančně podporoval ze svých prostředků s cílem poskytnout ještě větší prostor spisovatelům z okruhu svého nakladatelství. Tím, že jim umožnil aktuálněji (jak napovídá název revue) reagovat, konkretizovat své a jejich představy o umění.

⁷² Gustave Roud (1897-1976) byl básníkem, prozaikem a překladatelem. Svě první básně uveřejnil v *Les Cahiers vaudois*. Podstatnými tematy jeho díla jsou - básníková samota, touha po setkání a lidské shodě. Roudova tvorba měla vliv na mladé básníky - Chappaze a Jaccotteta.

⁷³ Charles-François Landry (1909-1973) byl autorem románů, novel a historických příběhů a jeho velkým vzorem byl Ramuz. Ve svém díle popisuje elementární svět, venkovské mravy a člověka v obtížných podmínkách s důrazem na lidskou důstojnost a svobodu.

Na počátku 20. století jednalo o literární revue s nepříliš velkým dosahem⁷⁴ vzhledem k úzkému románskému publiku. Výjimečný byl v tomto ohledu náklad *Bulletin de La Guilde du Livre* (Bulletin nakladatelství Guilde du Livre), který od svého založení v roce 1936 do roku 1940 získal 4000 předplatitelů, a který hrál velkou roli prostředníka mezi spisovatelem a publikem až do 60. let. *Bulletin* byl původně součástí nakladatelské aktivity Alberta Mermouda a měl informovat o vydávaných titulech a o událostech v literatuře. Postupem času se stal jakousi kapesní literární revue, která popularizovala literaturu pro románské publikum. (Viz kapitola fenomén Gilda.)

Kromě toho, jak zmiňuje Françoise Fornerodová,⁷⁵ vznikaly další časopisy a revue, které měly literární zaměření, ale postupně se proměňovaly pod vlivem rostoucího napětí v Evropě a zabývaly se převážně politikou. To byl případ revuí *Présence*⁷⁶ (Přítomnost, 1932-1936), *Suisse romande* (Románské Švýcarsko, 1937-1940) *Suisse contemporaine* (Dnešní Švýcarsko, 1941-1949) založených ve 30. a 40. letech. Podobně vznikla v roce 1932 i revue *Esprit* z podnětu Emmanuela Mouniera (společně s André Bonnardem, Marcelem Raymondem, Albertem Béguinem a Denis de Rougemontem), která v letech 1945-1951 vydávala *Cahiers suisses* (Švýcarské sešity).

Je zajímavé sledovat v názvech revuí posun od pouhého geografického vymezení (*Les Cahiers vaudois*, *Les Cahiers de la renaissance vaudoise*) k neutrálnímu označení u literárních revuí 30. let v *Aujourd'hui* či *Bulletinu*. V politicky angažovaných revuích na konci 30. a ve 40. letech se znovu dostala do popředí adjektiva „švýcarský“ a „románský“ (revue *Suisse romande*, *Suisse contemporaine*, *Cahiers suisses*). V tomto případě se jedná o posun od regionálního k tolik odmítanému „národnímu“ pojetí, což je ovšem pochopitelné v souvislosti s narůstajícím evropským válečným konfliktem.

⁷⁴ Revue *Aujourd'hui* měla pouze 500 předplatitelů.

⁷⁵ *Le rôle des revues littéraires en Suisse romande au XXe siècle. L'identité culturelle de la Belgique et de la Suisse francophones.* Actes du colloque international au Centre de Rencontres Valdegg (Soleure) organizované Peter-André Blochem a Paul Gorceixem (červen 1993). Paris : Honoré Champion Éditeur, Paris 1997, str. 143.

⁷⁶ Zdrojem pro uvedená data revuí byl *Archiv CRLR* v na Univerzitě v Lausanne.

4.1.6. Revue vzniklé ve spolupráci s Francií ve druhé světové válce a probuzení nakladatelské aktivity

Období druhé světové války je v románské literární historii dobře zdokumentováno, protože vzhledem k zvláštním okolnostem došlo k většímu sblížení se francouzských a románských literárních aktérů. Románská literární historie proto také považuje toto období za jedno z velmi významných. Možnost svobodného vydávání revuí a publikování všeobecně se ve Francii zhoršila a „neutrální“ Švýcarsko představovalo východisko z této situace (někteří autoři publikovali v Kanadě). Část francouzského hnutí odporu (*Résistance*) našla svůj prostor v revue *Traits* (Tahy - Skutky), vedené Edmondem Gilliardem. Přes své vyhraněné názory namířené proti vládě ve Vichy, kritiku švýcarské neutrality a její „opatrnou“ politiku (termín *politique de prudence* se v člancích velmi často opakuje), revue *Traits* unikala švýcarské cenzuře.⁷⁷ Revue poskytovala prostor spisovatelům a básníkům, kteří nemohli publikovat ve Francii. Redaktor revue, François Lachenal, který byl za války pověřen diplomatickými misemi ve Vichy, přivážel do Švýcarska texty Eluarda, Aragona, Leiris nebo Segherse. Švýcarsko se tak dostalo do pozice zcela opačné té, než ve které bylo do počátku druhé světové války. Z pozice závislosti na francouzském literárním světě a jeho nakladatelské činnosti se najednou Švýcarsko ocitlo v pozici toho, kdo mohl a chtěl francouzským autorům poskytnout možnost publikovat.

Společně s touto zvýšenou aktivitou se objevili nakladatelé, kteří byli ochotní se angažovat: publikovat francouzské autory a podílet se na vydávání nově vzniklých revuí. Herman Hauser, zakladatel nakladatelství *La Baconnière* z Neuchâtelu (1926) pomáhal publikovat revue *Rhôneské sešity* (*Cahiers du Rhône*) řízenou Albertem Béguinem. Aloÿs-Jean Bataillard a Walter Egloff založili nakladatelství *Librairie universitaire de Fribourg* (LUF)⁷⁸. Redaktor revue *Traits*, François Lachenal vydával revue *Traits* ve spojení s Jeanem Descoullayesem⁷⁹ a Louisem Junodem, kteří v Lausanne založili nakladatelství

⁷⁷ Jak popisuje Fornerod, revue *Traits* unikla cenzorům jen díky tomu, že nebyla ve volném prodeji. Tím ovšem zároveň nemohla svým významem přesáhnout relativní intelektuální uzavřenost. FORNEROD, Françoise. *Lausanne, le temps des audaces (1945-55)*. Lausanne: Payot, 1993.

⁷⁸ A.-J. Bataillard měl ve 30. letech knihkupectví v Paříži (vzhledem k jeho původu se mu přezdívalo „Pařížský Vaudois“ (Vaudois de Paris) a do Švýcarska se vrátil v roce 1939. Během války se podílel na vytvoření nakladatelství *Librairie de l'Université de Fribourg* díky svým zkušenostem a literárním stykům s Francií. Do Paříže se vrátil s LUF pod jménem *Librairie universelle de France* (1946-56).

⁷⁹ Jean Descoullayes 1903-1961) byl divadelním kritikem. Spolupracoval s *nrf* v letech 1924-1926 a v roce 1935 založil nakladatelství, aby zde publikoval souborné dílo duchovního vůdce své generace, Edmonda Gilliarda. Od roku 1940 vydával revue *Présence*.

Trois collines (1935),⁸⁰ Landry zde založil *L'Abbey du livre* v roce 1940 a v Porrentruy se spojili tři spisovatelé a novináři - Pierre-Olivier Walzer, Jean Cuttat a Roger Schaffer, aby založili nakladatelství *Editions Les Portes de France* (1942).

Vzájemné propojení bylo oboustranně přínosné. Francouzští autoři mohli publikovat a románské revue, jejich tvůrci a nakladatelé získali nové zkušenosti díky těsnému propojení s Francií a tím i mnohem větší sebevědomí. Spolupráce s Francií byla po ukočení druhé světové války silným impulsem pro rozmach literárního života a tím i pro vznik nových románských literárních revuí a časopisů ve Švýcarsku, které získalo důležité předpoklady pro vlastní tvorbu. Zvýšil se počet nakladatelů a jejich nakladatelská aktivita, zvýšil se zájem románského publika o literaturu.⁸¹

To vyvolalo pochopitelně i zvýšený zájem o literaturu u denního tisku. Mezi ty deníky, které se rozhodly poskytnout větší prostor románské literatuře, patřil list *Gazette de Lausanne* (Lausánské noviny). Noviny *Gazette de Lausanne* pod redakčním vedením Pierra Béguina v roce 1946 přivítaly a podpořily mladé novináře. Franck Jotterand,⁸² který zodpovídal za sobotní přílohu nazvanou *Gazette littéraire* od roku 1949, přeměnil kulturní stránky na literární přílohu. Ta se postupně stala cenným informačním přehledem kulturního a literárního dění v románském Švýcarsku a Francii. Kromě komentářů o románské literatuře a nových literárních talentech se Jotterand se vyjadřoval i k dění ve francouzské kultuře. Svěřoval rubriky literárním kritikům a spisovatelům: Jacquovi Mercantonovi, Albertu Béguinovi, Alfredu Wildovi, Emmanuelu Buenzodovi, Georgeovi Anexovi, Philippu Jaccottetovi a Jacquovi Chessexovi. To bylo mimořádná příležitost, neboť *Gazette de Lausanne* měla pochopitelně nesrovnatelně větší počet čtenářů než jakákoliv dosavadní literární revue (vyjma *Bulletinu*) a prosazení se románských autorů u čtenářů bylo snažší. Velkou zásluhou Jotteranda bylo, že pokud rozeznal talent, poskytl mu prostor a podpořil ho. Jména, která se objevovala v jeho rubrikách, jsou dnes součástí románské literatury.

⁸⁰ Nakladatelství bylo pojmenováno podle geografické dispozice Lausanne na třech vrších.

⁸¹ *Bulletin Guilde du Livre* získal pro své nakladatelství velmi širokou čtenářskou obec, v roce 1950 měl *Bulletin* 48 000 předplatitelů. Zdroj informace Archív CRLR na Univerzitě v Lausanne.

⁸² Franck Jotterand (1923-2000) pracoval v *Gazette de Lausanne* až do roku 1972.

4.1.7. **Poválečné literární revue**

Byť se mohlo zdát, že válečné literární revue měly všechny předpoklady pro svůj další rozvoj, většina z nich zanikla s koncem či krátce po skončení druhé světové války. „Válečné“ revue posloužily jako prostor pro publikování zejména francouzských spisovatelů, kteří se „vrátili“ zpět do vlastních revuí a ke svým nakladatelům. Funkci jakési kapesní literární revue plnil *Bulletin*, ale je třeba mít na mysli, že ten byl v první řadě nástrojem nakladatele Alberta Mermouda, a tak přes všechny jeho literární kvality, měl zároveň i komerční poslání.

4.1.7.1. **Revue *Rencontre***

Studenti v Lausanne po válce vytvořili novou revue pod vlivem hellénisty André Bonnarda⁸³ v roce 1950. Revue *Rencontre* měla své jasné poslání, a to stát se angažovanou revue pro kulturní život kantonu Vaud. Na rozdíl od Regameyovy revue *Les Cahiers de la Renaissance vaudoise* revue *Rencontre* byla levicově orientována a kanton Vaud nepovažovala za „uzavřený“ prostor pro umělce a spisovatele, ale jako zdroj inspirace a zejména prostor, v němž je důležité nevyhýbat se politickým problémům (spojením estetického a etického). Jak připomíná Françoise Fornerodová⁸⁴, je třeba mít na paměti, že, 50. léta jsou ve Švýcarsku a vůbec v Evropě poznamenána politickým klimatem vyvolaným studenou válkou.

„Lausannská revue *Rencontre* v období studené války představuje jednu z důležitých etap ve vývoji romádského vědomí (...) svou deklarovanou vůlí stimulovat úvahy o etice a estetice.“⁸⁵

Právě název *Rencontre* (Setkávání) měl evokovat vystoupení z izolace a „opatrné politiky“. Revue měla usilovat o větší angažovanost Švýcarska a stát se prostorem pro setkávání různých názorů. V redakci *Rencontre* byl romanopisec Yves Velan společně s dramatikem a romanopiscem Henri Deblüem (šéfredaktorem revue), Michele

⁸³ André Bonnard (1888-1959) byl profesorem historie a překladatelem řeckých klasiků. Pro své levicové smýšlení sympatizující s komunismem byl v roce 1952 obviněn ze špionáže. V roce 1955 mu byla udělena Stalinova cena míru. To pochopitelně vyvolalo ve Švýcarsku skandál.

⁸⁴ FORNEROD, Françoise. *Lausanne, le temps des audaces (1945-55)*. Lausanne: Payot, 1993.

⁸⁵ „La revue lausannoise *Rencontre* marque une étape en pleine guerre froide, dans l'évolution de la conscience suisse romande, (...) par sa volonté déclarée de stimuler la réflexion sur l'éthique autant que sur l'esthétique“, *Histoire de la littérature en Suisse romande*. Op. cit., 3. díl, str. 47.

Dentanem (budoucím literárním kritikem a profesorem na Univerzitě v Lausanne), básníkem Jean-Pierrem Schluneggerem. Později se připojil spisovatel Georges Haldas. Revue měla provokovat a otiskovat nové románské autory. Publikovali v ní Gaston Cherpillod, Maurice Chappaz, Anne Perrierová, Jaccottet a Corinna Stéphanie Billeová. Revue se následně otevřela i autorům z italské a německé oblasti.

Podle Claire Jaquierové výjimečnost revue *Rencontre* spočívala především v demystifikaci románské literatury a kromě jiného i mýtu harmonické helvétské kultury. Jaquierová se odvolává na *Rencontre* č. 13, číslo polemiky o podstatě románské literatury, ve kterém Michel Dentan odmítl idealistickou vizi Švýcarska. Vizi představovanou Gonzaguem de Reynoldem, zastáncem návratu helvetismu do švýcarské literatury. To bylo velmi odvážné vzhledem k tomu, že Gonzague de Reynold byl v 50. letech považován za jednoho z nejvýznamnějších spisovatelů v románském Švýcarsku.

„Michel Dentan, (...) cítí helvetský mýtus Gonzague de Reynolda: tento ideální obraz Švýcarska jako křižovatky Evropy, harmonie protikladů, země jednotné a zároveň různé, bohaté dlouhou křesťanskou tradicí vzájemného porozumění, naplněné posláním křesťanství.“⁸⁶

.Přes své krátké trvání (1950-53) se revue zapsala do literární historie díky autorům, kteří se nebáli vystoupit proti dobovým klišé i stávajícím autoritám, aby se nakonec o pár desítek let později sami stali literárními „klasiky“.

Některým románským spisovatelům nicméně příliš nevyhovovala angažovanost revue (v souvislosti s politickým procesem okolo André Bonnarda a jeho údajné spolupráce se komunistickým režimem v Sovětském svazu). Z potřeby vyhnout se politickým komentářům a poskytnout znovu více prostoru pouze literatuře a vlastní poezii vznikla výlučně literární revue *Pays du lac* (Země jezera). V názvu revue nalézáme znovu snahu vymezit se geograficky. Přestože se její autoři snažili vyhnout pojmenování konkrétního kantonu i jezera, je zjevné, které jezero mají na mysli. Redaktorem a iniciátorem revue byl Jacques Chessex a spolu s ním se na vzniku podíleli spisovatelé, Jean-François Henri, André Peroy, Nils Anderson (budoucí zakladatel nakladatelství *Editions de la Cité* v roce 1958), Olivier Bonnard a Jean Pache. Jacques Chessex se

⁸⁶ „Michel Dentan (...) décape le mythe helvétiste de Gonzague de Reynold: cette image idéale de la Suisse, carrefour de l'Europe, harmonie des contrastes, une et diverse, riche d'une longue tradition chrétienne de compréhension mutuelle, chargée d'une vocation chrétienne.“ FRANCILLON, Roger. JAQUIER Claire, PASQUALI Adrien. *Filiations et filatures. Littérature et critique en Suisse romande*. Genève, Editions Zoé (coll. Critique), 1991, str. 116.

v revue zaměřil na intimní poezii. Publikoval své básně od roku 1954 do roku 1955, od roku 1956 se revue přejmenovala *Domaine suisse* a poté zanikla. Chessex se při založení *Pays du lac* inspiroval principem revue *Les Cahiers vaudois*.

4.1.7.2. Bertil Galland v revue *Les Cahiers de la Renaissance vaudoise*

Od roku 1953 se *Les Cahiers de la Renaissance vaudoise* staly politickou pravicově orientovanou revuí vedenou Victorem de Gautardem. V dubnu 1953 v souvislosti s oslavami 150. výročí vzniku kantonu Vaud byla vydána zvláštní čísla - č. 34 a 35 pod titulem *Contribution à l'étude des libertés vaudoises* (Příspěvek ke studiu vaudských svobod) a tři studie politických principů a cílů organizace *Ligue vaudoise* (Vaudská liga), jejímž nástrojem se *Les Cahiers de la renaissance vaudoise* staly.

Do roku 1960 nevyšel žádný další titul. Změna nastala v roce 1961, kdy do vedení *Les Cahiers de la renaissance vaudoise* nastoupil novinář Bertil Galland. Až do roku 1971 vydal Bertil Galland 48 čísel revue *Les Cahiers de la renaissance vaudoise*, skoro výlučně věnovaných literatuře: básně Maurice Chappaze, jeho *Portrait des Valaisans* (1964, Podobizny Valaisanů), *Match Valais-Judée* (1969, Zápas Valais-Judea), *Poésies complètes de P.-L. Matthey*, (1968, Souborné básnické dílo P.-L. Mattheye). Ke spolupráci přizval Galland básníka Jeana Cuttata a Lorenza Pestelliho, objevily se tu nové talenty jako Anne-Lise Grobétyová, Jean-Marc Lovay.

V roce 1964 založil Galland revue *Ecriture*, jejíchž prvních sedm čísel vyšlo v *Les Cahiers de la Renaissance vaudoise*. Skoro celý seznam spisovatelů byl publikován v *Ecriture* č. 38 na jaře 1992 a ukazuje, jak pečlivě Galland vybíral románské autory v době, kdy se teprve rodila velká nakladatelství jako *L'Age d'homme* či edice *L'Aire* v nakladatelství *Rencontre*. Často se v souvislosti Gallandem hovoří v románské literární historii o „renesanci“ románské literatury a navázání na tradici úspěšného knižního klubu *La Guilde du Livre*. Bertil Galland překročil svým výběrem autorů hranice kantonu Vaud, a tedy hranice revue *Les Cahiers de la renaissance vaudoise*, což je zřejmé už ze stručného výčtu výše uvedených názvů literárních děl, protože příliš nerespektoval Regameyovu politickou a provaudsky zaměřenou orientaci revue. Ostatně, jak bylo již konstatováno, spisovatelé v revuích (kromě revue *Rencontre*) nezaujímalí příliš angažovaný postoj.

4.1.7.3. Revue *Ecriture*⁸⁷

Podle názoru Françoise Fornerodové⁸⁸ revue *Ecriture* v roce 1964 vznikla právě v reakci na levicově orientovanou revue *Rencontre*. Vytvoření nové revue *Ecriture*, kterou Galland založil společně s mladým básníkem Jacquem Chessexem si můžeme vyložit jako postoj odmítající se jakkoliv politicky angažovat. Podobně jako o to Chessex usiloval v revue *Pays du lac*. Důležitým se stalo především poskytnout prostor pro románskou literaturu. Na rozdíl od *Les Cahiers de la renaissance vaudoise* se revue *Ecriture* v názvu již nevymezuje regionálně, ale abstraktně, neboť pro tuto generaci je důležití samo psaní a ne již tolik kanton a jeho specifčnost.

Co říká sám Bertil Galland o důvodech založení revue *Ecriture* v 60. letech? „Ve skutečnosti tato publikace reagovala na hlasitě proklamovanou módu Evropy té doby, literatury angažované a politizující, a bez komentářů se v širokém slova smyslu a s odhodláním dala pouze do služeb literární tvorby v románském Švýcarsku.⁸⁹ Bertil Galland tak vysvětlil, že jediná angažovanost *Ecriture* v 60. letech spočívala ve službě místní tvorby, a tedy že byla určitým nástrojem prosazení nových autorů a koncepce románské literatury.

Tak, jak bývá zvykem, že vznik literární revue je doprovázen manifestem s generačním programem nebo nějakým závažným prohlášením, popř. vyhlášením nové estetiky, v této revue nalezneme jen strohou výzvu - „*Ecrire, voir écrire, faire écrire*“, kterou můžeme volně přeložit jako „Psát, pozorovat a podporovat psaní“. To je celý „program“ revue, ještě hutněji stlačený v názvu do pouhého *Ecrire*. Grafická podoba revue ve formě čistého bílého obalu symbolizuje prozatím nepopsanou stranu.⁹⁰ Revue *Ecriture* se svým výlučně literárním posláním postavila mimo politické diskuse, přestože v první etapě vycházela v rámci pravicově orientovaných *Les Cahiers de la Renaissance vaudoise*.

Revue *Ecriture* se přihlásila ke všemu, co je románské a Bertil Galland se ve spojení s románskou literaturou se stal jejím mluvčím a propagátorem. V prvním čísle *Ecriture* nalezneme jména všech z dnešního pohledu kritikou velmi ceněných

⁸⁷ Název revue *Ecriture* můžeme přeložit jako *Psaní* či jako *Rukopis* ve smyslu autorova stylu.

⁸⁸ FORNEROD, Françoise. *Lausanne, le temps des audaces (1945-55)*. Lausanne: Payot, 1993.

⁸⁹ „De fait, sans commentaires, cette publication réagissant à la mode, tonitruante à l'époque en Europe, de la littérature engagée et politisée, elle s'est mise de manière large, avec détermination, au service de la création littéraire en Suisse romande“. GALLAND, Bertil. *50 bougies pour Ecriture. Le nouveau quotidien*, 14. listopad, 1997, str. 24.

⁹⁰ Autorem byl Etienne Delessert (1941), malíř, ilustrátor a grafik, který se podílel na podobě knih publikovaných Gallandem v rámci *Cahiers de la renaissance vaudoise*.

románských autorů: Rouda, Catherine Colombové, Jaccotteta, Mercantona, Starobinského, Borgeauda, Chappaze, Chessex a Roberta Pingeta.

Jak bylo výše řečeno, až do č. 7 vychází revue *Ecriture* v rámci *Les Cahiers de la Renaissance vaudoise*, tedy do roku 1971, kdy se právě pro své literární a nepolitizující odklonění od základní koncepce *Les Cahiers de la Renaissance vaudoise* dostal Bertil Galland do sporu⁹¹ s Regameyem. Bertil Galland při tomto sporu použil „drobnou“ lest. Regameyovi slíbil, že se vrátí k původní koncepci, mezitím si ovšem právně zajistil vztahy s autory (všechna autorská práva jim vrátil),⁹² načež v roce 1971 opustil *Les Cahiers de la renaissance vaudoise* a založil vlastní nakladatelství - *Editions Bertil Galland*, které zaštitil svým jménem na dalších dvanáct let. Celá řada románských spisovatelů, která k němu přešla, se nachází v rejstříku následujících revue *Ecriture*: Corinna Billeová, Alexandre Voisard nebo Jean-Pierre Monnier.

Vedení v *Les Cahiers de la Renaissance vaudoise* poté převzal Olivier Delacrétaz a pokračoval dle přání Marcela Regameye v původní politicky orientované koncepci. V roce 1985 nastoupil Yves Gerhard, nový vedoucí edice, který spolupracoval s revue od roku 1978, a následně v roce 1989 vzdal hold zakladateli revue vydáním studií,⁹³ které pojednávají o Regameyovi a historii Ligy kantonu Vaud a její politické a filozofické doktríny. K literatuře se revue vrátila pouze ve vydání třech svazků díla Paula Budryho (1883-1949), aby oslavila tohoto spisovatele, uměleckého kritika, který žil a tvořil v kantonu Vaud, a tím zůstala zcela věrná původní myšlence ze 30. let, tj. propagaci kantonu Vaud a jeho představitelů. *Les Cahiers de la renaissance vaudoise* jsou stále aktivní a zapojují se do politických diskusí ve Švýcarsku. V posledních třiceti letech vyšlo okolo 60 čísel.

Bertil Galland, resp. revue *Ecriture* vytvořila v roce 1968 vlastní literární cenu nazvanou Georges Nicole pro podporu nových autorů. Cena vznikla s cílem najít románského autora, který ještě nikdy nikde nepublikoval, a umožnit mu vydání vítězného rukopisu (Bertil Galland vydával v rámci *Les Cahiers de la renaissance vaudoise* knihy románských autorů). Toto propojení revue, literární ceny a „nakladatelství“ se stalo v pozdější době centrem velké kritiky literární obce, která považovala spojení tří takových

⁹¹ Vydání *Portrait des Vaudois (Portrétů obyvatel Vaud)* od Jacqua Chessex vzbudilo v roce 1969 velký ohlas, následující román *Carrabas* ovšem způsobil roztržku mezi Gallandem a Regameyem. Regamey byl kromě příliš literárního zaměření nespokojen s ediční politikou (koedicemi s nakladatelstvím Grasset).

⁹² Informace, kterou mi Bertil Galland poskytl při rozhovoru v *Cercle littéraire* v Lausanne, 19. června 2002.

⁹³ *Le chemin de Marcel Regamey, Sa vie, ses écrits, son action* (Cesta Marcela Regameye, Jeho život, psané projevy a aktivita) a *La plume de Marcel Regamey* (Tvorba Marcela Regameye), *Choix d'articles*, (Výběr z článků).

literárních institucí za poněkud „nemravné“. Kromě toho Bertil Galland, coby novinář (jeho původní profese) publikoval v 60. a 70. letech řadu článků v denním tisku na téma románská literatura věnovaných zejména autorům, které vydával.

Vedle autorů z okruhu Gallandova nakladatelství *Ecriture* vydala od roku 1972 několik monotematických čísel věnovaných významným švýcarským francouzsky píšícím autorům. V *Ecriture* č. 8 se objevila tvorba Mercantona, v č. 10 Clauda Auberta, v č. 11 Blaise Cendrarse a v č. 12 dosud nepublikované texty Rudolfa Toepffera. Tak začal Galland pomalu budovat vztahy mezi různými generacemi spisovatelů. V 70. letech navíc *Ecriture* začala publikovat překlady z německého jazyka (*Lettres allémaniques*) v rámci Švýcarské konfederace.

V roce 1983 převzal vedení revue Roland de Muralt v souvislosti s odchodem Bertila Gallanda a ukončením jeho nakladatelské činnosti. V těchto letech je možné vysledovat novou tendenci ve vedení revue. *Ecriture* se otevřela jiným literaturám. V roce 1987 v *Ecriture* č. 29 tak nalezneme malou studii věnovanou významnému básníkovi české literatury, Vladimíru Holanovi⁹⁴, v části nazvané *Pont des arts* (Most v umění). Následovala čísla věnovaná frankofonním literaturám. V roce 1988 věnovala *Ecriture* v č. 31 polovinu ze 308 stran quebecké literatuře, v č. 36 v roce 1990 revue poskytla prostor belgické literatuře v čísle nazvaném Belgická francouzsky psaná literatura (*Lettres belges d'expression française*) a v roce 1993 se objevilo téma literatury ve frankofonní Africe. Revue *Ecriture* tím překonala (a možná i do jisté míry vyčerpala) své úzké „románské“ zaměření.

Revue *Ecriture* je jednou z literárních revuí, která má dlouhou existenci a vysokou literární úroveň, stále publikuje autorské texty, poezii a prózu. Dodnes vycházejí dvě čísla za rok v rozsahu 260-300 stran pro 600-700 předplatitelů z řad učitelů lékařů, právníků, úředníků a obecně milovníků literatury. V 90. letech se revue přiblížila univerzitnímu prostředí: revue začali v 90. letech řídit dva univerzitní profesoři, Françoise Fornerodová a Daniel Maggetti, a básnička, dramatička, povoláním středoškolská učitelka Sylviane Roche.

Ecriture existuje 43 let díky svým předplatitelům (o které ovšem přichází v konkurenci s novými médii, např. internetem) a díky tomu, že doposud aktuálně reagovala na nové tendence v literárním světě. V 60. a 70. letech zaměřením na svět

⁹⁴ Článek a překlady několika básní tu uveřejnil David France Jakubec. Bohemista, který studoval český jazyk a literaturu v Neuchâtelu a na Univerzitě Karlově v Praze, Holanovi věnoval svou diplomovou práci. Pro revue *Ecriture* přeložil deset Holanových básní ze sbírky *Zdi* (přeložené jako *Murs intérieures*), která byla vydána v Praze roce 1980.

románské literatury, v 70. letech překlady z německé oblasti, v 80. letech rozšířením své aktivity na překlady ze světové literatury a publikováním i autorů z jiných švýcarských literatur. Na konci 80. a na počátku 90. let přiblížením frankofonních literatur. Její proměny zaměření jsou cenným vodítkem ve vývoji románské literárního světa a jeho pozice (uzavřenosti a otevřenosti) vůči francouzsky psané literatuře, a následné otevřenosti i jiným literaturám.

4.1.7.4. *Revue de Belles-Lettres, RBL*

Pro úplnost je třeba i zmínit, že vlna popularity románské literatury v 60. a 70. letech zasáhla i například literární *Revue Belles-Lettres* (Revue krásné literatury), založenou již v roce 1877 a zaměřenou na literaturu francouzskou a světovou, do které mimo jiné přispívali významní literární kritici, Marcel Raymond a Jean Starobinski.

V roce 1960 revue⁹⁵ věnovala celé číslo románským básníkům. Objevilo se tu na třicet jmen, představitelů různých generací. Mezi nimi i mladá nastupující generace, například Jacques Chessex, Jean Pache⁹⁶, Vahé Godel. V roce 1967 v *Revue Belles-lettres* píše Bernard Christophe, který se také podílel na založení revue *Ecriture*: „(...) nová redakce *Revue de Belles-Lettres* oznámila svůj záměr vést, (...) aktivní politiku publikováním mladých románských autorů a přispět k literárnímu vědomí (...).“⁹⁷ V následujících letech vznikla monotematická čísla, v roce 1974 č. 2-3 věnována Amielovi a v roce 1975 Jaccottetovi č. 3-4.

4.1.7.5. *Etudes des Lettres*

Revue Etudes des Lettres (Filozofické studie) byla založena roku 1926 při Univerzitě v Lausanne a ve svých číslech také dokumentuje velký nárůst zájmu o studium románské literatury a jejích představitelů ve v 60. letech.

⁹⁵ *Revue de Belles-Lettres*, prosinec 1960, č. 6.

⁹⁶ Viz příloha Malý slovník francouzsky píšících spisovatelů.

⁹⁷ „(...) la nouvelle rédaction de la *Revue de Belles-Lettres* annonçait son intention de mener, (...), une politique active de publication des jeunes écrivains romandes. (...) de contribuer à la prise de conscience littéraire (...)“, CHRISTOPHE, Bernard. *Conscience et création. Revue de Belles-Lettres*, 1967, č. 1, str. 2.

*Etudes des Lettres*⁹⁸ se vyznačovala širokým spektrem témat ze světové literatury, filozofie a historie. Ještě ve 30. a 40. letech se jen občas objevilo téma románské literatury, resp. spíše „místního“ autora. V roce 1938 René Bray uveřejnil v č. 4 svou studii *Poètes et écrivains vaudois* (Vaudští básníci a spisovatelé), v roce 1949 v č. 2 Gilbert Guisan publikoval příspěvek *C.-F. Ramuz ou le génie de la patience* (Ch.-F. Ramuz aneb génius trpělivosti). V 50. letech se začala v revue objevovat jména nové generace profesorů francouzské literatury: P. Kohlera a J. Mercantona a v 60. letech začala kromě jednotlivých článků vycházet i monotematická čísla věnovaná románským spisovatelům. V 1962 v č. 2 Marguerite Nicod: *C.-F. Ramuz, Poète religieux* (Ch.-F. Ramuz, náboženský básník), André Corboz: *Catherine Colomb et le temps libre* (Catherine Colombová a časová diskontinuita), v roce 1964 bylo celé č. 2 věnováno revue *Les Cahiers vaudois* (autorem čísla je Fernand Chavannes). Je třeba připomenout, že v roce 1964 bylo Gilbertem Guisanem založeno CRLR (Centrum pro studium románské literatury) na Univerzitě v Lausanne.

Od roku 1965 následovala v rychlém sledu další monotematická čísla: v roce 1965 č. 3 pocta Henry Spiessovi (generace *Les Cahiers vaudois*) od Vahé Godela, v 1967 č. 2 *C.-F. Ramuz a Gustav Roud*, v roce 1968 č. 3 pocta Edmondovi Henrimu Crisinelovi od Gustava Rouda, Marcela Raymonda, Jacqua Chessex a Gilberta Guisana, v roce 1969 bylo č. 3 věnováno Paulu Budrymu, a toto číslo řídil sám Gilbert Guisan (ředitel CRLR do roku 1980). V 70. letech se publikování románských studií stalo pravidlem. V rámci CRLR uspořádali Guisan s Doris Jakubcovou v 70. letech monotematická čísla těchto románských autorů: v roce 1970 č. 3-4 Fernand Chavannes, v roce 1972 č. 2-3 Pierre-Louis Matthey, v roce 1973 č. 3 Catherine Colombové a v roce 1975 č. 4 Felix Vallotton. I v 80. letech byla publikována tématická čísla o románské literatuře či jejích autorech. V roce 1982 spisovatel Edienne Barilier publikoval studii v č. 4 „Románská literatura“ (*Littérature romande*).

Roky 1964 a 1965 jsou tedy přelomovými pro románská studia, roky velkých změn v přístupu ke studiu literatury, které se promítly jak do literárních revuí, tak již i do univerzitního prostředí a literárně kritických studií. Vznikla potřeba poznat, pochopit a zhodnotit předcházející generace spisovatelů vzhledem k nově nastupující generaci. Generaci, která se hlásila o své místo již nejen v literárních revuích, ale i u nových nakladatelů.

⁹⁸ Porovnání vývoje zaměření jednotlivých čísel *Etudes des Lettres* jsem provedla na základě obsahu čísel uložených v *Archivu CRLR* na Univerzitě v Lausanne.

Revue (často ve spojení s nakladateli) sehrály velmi důležitou roli při hledání, utváření a sebezpotvrzení románské tvorby, a jak naznačuje poslední vývoj, i překonání dlouhou dobu relativně uzavřeného pojetí románské literatury. Různé časopisy, *Bulletin*, deníky a jejich literární přílohy napomohly popularizaci (jakousi reklamou všeho románského) u širokého publika. Zajímat se o literaturu v 60. a 70. letech patřilo k dobrému vychování. Aktivními centry literatury a revuí byly zejména Ženeva a Lausanne (kantony Ženeva a Vaud), během války se k nim přidal Fribourg a Neuchâtel.

Zejména dvě poválečné literární revue *Rencontre* a *Ecriture* vnesly otázku románské literatury do švýcarské společnosti. Stimulovaly tvorbu, objevily nové talenty, *Rencontre* sice krátce, nicméně poskytla prostor nové kritice polemizující s dosavadním pojetím helvétského mýtu. Postupně tak revue napomáhaly legitimizovat vznikající románský literární svět, prozatím pouze v jeho prostředí.

4.2. Literární kritika a historie

Instituce literární kritiky ve Švýcarsku se jako ostatní literární instituce formovala v otázce výběru spisovatelů v závislosti na Francii. Literární kritika se zabývala především francouzskými klasiky. Francouzská kritika měla svou velkou váhu v románském Švýcarsku při hodnocení estetického přínosu díla a rozhodující slovo pro následné publikování či nepublikování autorů. Literární kritika románská se začala formovat v univerzitním prostředí, které na počátku 20. století v dobové literární produkci hledalo „genia loci“ helvétské společnosti, její identity, „románské duše“ (âme romande). Zvýšený zájem o románskou literaturu se projevil vydáním několika dějin románské literatury a literární diskusí o „národní“ literatuře a „národních“ autory v literárních rubrikách různých časopisech a revuích.

Literární kritiky a historiky nalezneme kromě univerzitních kruhů i v řadách spisovatelů, středoškolských učitelů, novinářů a dokonce i právníků, kteří publikovali své kritiky a literárně-historické eseje o románské literatuře či psali do literárních revuí (např. do *Bibliothèque universelle*) a literárních rubrik deníků.

Výraznou osobnost literární kritiky a historie své doby představoval Philippe Godet (1850-1922), který, byť původním povoláním advokát, se začal věnovat žurnalistice a literatuře. V roce 1900 se stal vedoucím katedry francouzské literatury na Akademii

v Neuchâtelu. Své vzory našel v Eugènovi Rambertovi⁹⁹ a Philippovi Monnierovi z revue *Bibliothèque universelle*, do které Godet přispíval. Dopisoval také do deníků *La Semaine littéraire* (Literární týden), *Au foyer romand* (Románský domov), *Journal de Genève* (Ženevský deník), *Journal de débats* (Diskuse). V roce 1890 vydal Godet *Histoire littéraire de la Suisse Française* (Literární dějiny francouzského Švýcarska) a jako jeden z prvních badatelů se věnoval ženské autorce 18. století, v *Madame de Charrière et ses amis* (De Charrière a její přátelé) z roku 1906.

Kromě dobové koncepce estetiky přejaté z francouzské literární kritiky, bylo pro Godeta prioritní zůstat „románský“ ve smyslu národní a být na to hrdý. Švýcarská francouzsky psaná literatura vyrostla z helvétské protestantské tradice a má být tvořena v národním duchu, má se opírat o své regionální kořeny. Oficiální literární kritika se pak více méně profilovala v tomto duchu do druhé světové války.

„ (...) V každé zemi na světě, a zejména v Paříži, abyste se stali někým, je třeba zůstat sám sebou.“¹⁰⁰

Podle této logiky byl Rodolphe Toepffer shledán dobrým románským autorem a byl pozitivně přijat a Edouard Rod (pro svůj odchod do Paříže a sblížení se s francouzskou literaturou) odmítnut.

Dalším autorem dějin románské literatury se stal Virgile Rossel,¹⁰¹ který podobně jako Godet neměl filologické vzdělání. Jako zastánce ideje románského Švýcarska a národní literatury sepsal *Histoire littéraire de la Suisse romande* (Literární dějiny románského Švýcarska) v letech 1889-1891 a *Histoire de la littérature française hors de France* (Dějiny francouzské literatury mimo území Francie) v roce 1894. Ve svých dějinách se pokoušel o srovnání autorů románských a francouzských a hledal styčné body mezi germanofonní a frankofonní kulturou ve Švýcarsku v *l'Histoire de la littérature suisse des origines à nos jours* (Dějiny švýcarské literatury od svého vzniku do dnešních dnů) v letech 1910-1911.

Godetovo pojetí považuje současná kritika za zjednodušující. Claire Jaquierová¹⁰² hodnotí jeho literární kritiku a historii jako příliš „otcovskou“ (Jaquierová používá termínu „filature“) v přehnaném zdůrazňování „rodinných vztahů mezi různými generacemi.

⁹⁹ Eugène Rambert (1830-1886) byl profesorem francouzské literatury na Akademii v Lausanne a spolupracoval s *Revue suisse a Bibliothèque universelle*. Od 1860 přednášel na katedře francouzské literatury na Polytechnice v Curychu. V roce 1874 vydal sbírku studií „*Ecrivains nationaux*“.

¹⁰⁰ „ (...) en tout pays du monde, et surtout à Paris, pour devenir quelqu'un, il faut rester soi-même.“ GODET, Philippe. *Causerie*. Au foyer romand, 1889, str. 47.

¹⁰¹ Virgile Rossel (1858-1933) byl povoláním profesor práv a federální soudce.

¹⁰² FRANCILLON, Roger. JAQUIER Claire, PASQUALI Adrien. *Filiations et filatures. Littérature et critique en Suisse romande*. Genève, Editions Zoé (coll. Critique), 1991.

Zpochybňuje význam protestanské tradice a kritizuje jeho přečeňování helvétské solidarity a románské kultury v mediační úloze mezi latinskou (francouzskou) a germánskou kulturou. Ve Virgile Rosselovi¹⁰³ spatřuje autora velmi podprůměrného a jeho pozitivní přínos vidí pouze v tom, že byl jedním z prvních iniciátorů sepsání historie románské literatury.

Literární kritiku v denících a časopisech vedla starší generace: univerzitní profesori či úspěšní spisovatelé. Paul Seippel (1858-1926), vedoucí katedry francouzské literatury na Polytechnice v Curychu, vedl literární rubriky v *Journal de Genève* a zároveň publikoval v *la Semaine littéraire*. Právnický a spisovatel, Philippe Monnier spolupracoval s *Journal de Genève*. Romanopisec Edouard Rod, který byl pozitivně přijat francouzskou kritikou a přispíval pravidelně do *La Semaine littéraire*. Ve svých literárních kritikách představoval určitý protipól se výhradami k pojmu románská a národní literatura, podobně jako Samuel Cornut.

4.2.1. Nová kritika

Nová románská literární kritika přišla s Edmondem Gilliardem¹⁰⁴ (*Les Cahiers vaudois*) a Jeanem-Bernardem Bouvierem ve své úvaze *Apologies des jeunes* (1915, Apologii mladých) přivítal nové autory z revue *La Voile Latine* (Ramuze a bratry Cingriovi), jako konečně literární aktéry, kteří vstupují na literární scénu jako praví spisovatelé. „Ne teoretici, ale dobyvatelé.“¹⁰⁵ Edmond Gilliard věnoval své kritické texty Ramuzovi a *Les Cahiers vaudois*, jejichž byl spoluvůrcem. Jeho pojetí odmítnutí školského jazyka se shodovalo s Ramuzovým pojetím jazyka ve *Smyslu bytí*. Gilliard kromě toho představuje svou generací odmítnutý pojem národní literatura, který považoval za nesmyslný, protože Švýcaři pro něj nikdy nepředstavovali národ, ale jen dobrovolné spojení občanů různých národů.

¹⁰³ Virgile Rossel se zabýval literaturou pouze okrajově kromě svých dalších aktivit, ve svých dějinách literatury považuje románskou literaturu za literaturu zcela závislou na francouzské produkci a románské autory za její pouhé napodobovatele.

¹⁰⁴ Edmond Gilliard (1875-1969) spisovatel a esejist, autor *Du pouvoir des Vaudois* (O moci ve Vaudu), *L'Ecole contre la vie* (Škola versus život). V letech 1920-1950 hrál významnou roli jako duchovní vůdce obklopený svými bývalými studenty (Lachenal, Junod, Wild, atd.), byl inspirátorem vzniku mnoha revue (*Présence, Suisse romande, Traits*) a zastáncem angažovanosti spisovatele v literatuře.

¹⁰⁵ „Non pas de théoriciens, mais des conquérants“, BOUVIER, Jean-Bernard. *L'Apologie des jeunes*. Lausanne, Tarin, 1915, str. 189.

„Být Francouzem, Italem nebo Němcem, to znamená být sám sebou, být Švýcarem, znamená být občanem. A být švýcarským občanem. Není švýcarská rasa. Jsem Švýcarem tím, že jsem zároveň určitým způsobem Francouzem.¹⁰⁶ V roce 1923 vyšly v tomto duchu nové dějiny románské literatury - *Littérature d'aujourd'hui dans la Suisse romande* (Dnešní literatura v románském Švýcarsku) od Pierra Kohlera.

Literární kritici Albert Béguin a Denis de Rougemont¹⁰⁷ zůstávali věrní francouzské literatuře a literární kritice. Zabývali se převážně francouzskými autory. Rozhodujícím literárním kritériem neměl být regionální původ, ale kvalita díla. Představují tak odstředivé tendence v románském literárním světě a jeho určité zahleděnosti do sebe sama.

Albert Béguin (1901-1957) svým dílem *L'âme romantique et le rêve* (1937, Romantická duše a dílo) otevřel téma romantických německých spisovatelů a snu v souvislosti se surrealismem a nabídl svým současníkům zamyšlení nad vztahy literární subjektivity. Od roku 1936 byl profesorem na katedře francouzské literatury v Basileji, ale po skončení druhé světové války odešel do Francie a převzal v roce 1950 vedení revue *Esprit* po Emmanuelovi Mounierovi. V roce 1950 publikoval studii věnovanou Ramuzovi *Patience de Ramuz* (Ramuzova trpělivost). Románská tvorba jej zajímala, ne však pro svůj původ, pouze pro svou literární kvalitu.

Vztah Alberta Béguina k francouzské literatuře je zřejmý z jeho článku otištěného v roce 1966 při příležitosti vydání publikace ke 100. výročí založení *Společnosti švýcarských nakladatelů*. V článku *Situation de l'écrivain suisse de langue française* (Situace švýcarského francouzsky píšícího spisovatele) vyjádřil svůj postoj k Francii a francouzské literatuře:

„Francie je nejvíce otevřenou zemí na světě; její kritéria jsou srovnatelná s Athéňany, kteří uznávali za občana kohokoliv, kdo mluvil bezchybně jejich jazykem. (...) [Švýcar, Belgičan, Kanadčan, pozn. V.B.], může být součástí literární jury, ministerské komise při příležitosti stého výročí významného spisovatele, a to aniž by mu kdokoliv jeho původ

¹⁰⁶ „Etre Français, Italien ou Allemand, c'est être soi, être Suisse, c'est être citoyen. Et être citoyen suisse... Il n'y a pas de race suisse. Je ne suis Suisse que par une certaine façon d'être Français“. *Les Cahiers vaudois*. Č. 2, 1914, str. 16.

¹⁰⁷ Denis de Rougemont (1906-1985) dopisoval do *La Semaine littéraire*, *la Revue de Belles-Lettres*, *la Revue de Genève*. V roce 1930 odešel do Paříže do protestanského nakladatelství s názvem *Je Sers* (nakladatel Pierre Maury vydával především díla Marca Boegnera, Alexandra Westphala, Karla Bartha a Nicolase Berdiaeva). Denis de Rougemont začal v Paříži spolupracovat s *nrf*, Jeanem Paulhanem a s revue *Esprit*.

připomínal, může být vybrán, aby zastupoval francouzskou kulturu a vyjadřoval se k ní v zahraničí, řídit revue, atd...“¹⁰⁸

V odchodu do Francie, resp. do Paříže, švýcarští francouzsky píšící literární kritici (pro jejich postoj je vlastně nemůžeme nazývat románskými a vlastně prozatím ani ne frankofonními kritiky) hledali způsob, jak se vymanit z úzkého „románského“ literárního světa a z diskusí o identitě románské literatury. Byl to výraz odmítnutí se uzavření do provinčnosti, neboť francouzský literární svět skýtal nepoměrně větší možnosti. Tak to ostatně (viz výše) sám Béguin napsal v reakci na stížnosti románských spisovatelů, že nejsou dostatečně publikováni ve Francii. Paradoxně tak ovšem tito švýcarští kritici vnášením „románských“ prvků, tj. kritik na téma švýcarské francouzsky psané literatury, resp. jejich kritiky věnované místním spisovatelům, napomáhali její větší recepci ve Francii.

4.2.2. Ženevská kritika

Marcel Raymond (1897-1981) v roce 1927 publikoval *L'Influence de Ronsard sur la poésie française* (Vliv Ronsarda na francouzskou poezii), v roce 1933 *De Baudelaire au surréalisme* (Od Baudelaira k surrealismu) a do své smrti pokračoval v literární kritice a studiích klasických děl francouzské literatury. Literatuře románské se snad jen relativně přiblížil výběrem „románského“ autora v díle *Jean-Jacques Rousseau. La quête de soi et la rêverie* (1962, Jean-Jacques Rousseau. Hledání sebe sama a snění). Svým přístupem k literární kritice a výklady moderní poezie, přestože se nezabýval systematicky románskou literaturou, předznamenal novou orientaci v literární kritice; tzv. *Ecole de Genève* (Ženevskou kritiku). Z pozice zastávce kritiky, která odmítá oddělit dílo od autora, poskytl východiska a nástroje mnoha svým studentům na Univerzitě v Ženevě. Jeho nejznámějšími studenty se stali Jean Rousset a Jean Starobinski.

Marcel Raymond nicméně kromě univerzitního života, zasahoval i do literárního dění a nakladatelské aktivity v románském Švýcarsku. Přijal pozvání Alberta Mermouda

¹⁰⁸ „la France est le pays le plus ouvert du monde; ses critères sont comparables à ceux des Athéniens, qui reconnaissaient pour citoyen quiconque parlait leur langue sans défaillance. (...) il peut [un Suisse, Belge, ou Canadien, pozn. V.B.] sans que personne en fasse même la remarque, faire partie d'un jury, d'une commission ministérielle lors du centenaire d'un grand écrivain, être choisi pour parler de la culture française à l'étranger, diriger une revue, etc...“ *Société des libraires et éditeurs de la Suisse romande, Lausanne, 1866-1966*. Neuchâtel, Corbaz, s. a. 1966, str. 15.

ke spolupráci v Literárním výboru nakladatelství *Guilde du Livre* (*Comité littéraire de la Guilde du Livre*), ve kterém se podílel na hledání nových literárních talentů při výběrech rukopisů (více v kapitole Fenomén *La Guilde du Livre*).

Románská poválečná literární kritika dostala nový impuls za druhé světové války, podobně jako literární revue a nakladatelé díky přiblížení se literárního centra z Paříže k Ženevě a Lausanne. Ostatně Ženeva měla vždy k Francii tradičně velmi blízký vztah. Pokud tedy tuto kritiku nazýváme románskou, pak jen ve smyslu geografického původu, protože *Ecole de Genève* (Ženevská škola) se oprostila od diskusí o románské literatuře. Pro představitele *Ženevské školy* a stoupence strukturalismu Jeana Rousseta (1910-2002) byla prvořadá architektura díla, jeho literární kvalita spočívající v ekonomičnosti a eleganci stylu.

Jean Starobinski (1920),¹⁰⁹ který je také představitelem *Ženevské školy*, vytvořil úctyhodné kritické dílo a věnoval v něm pozornost „románským“ autorům v předchozích století (např. studie o Benjaminovi Constantovi) i svým současníkům: studie, články, předmluvy, úvody k jejich dílům. V roce 1945 publikoval *Le contre* (Proti, studie o Ch.-F.Ramuzovi) v revue *Lettres*, v roce 1955 věnoval Ch.-A.Cingriovi studii *Un monde au présent* (Svět v přítomném čase) v *nrf*. V 70. a 80. letech psal předmluvy k básním Jaccotteta, Emmanuela Buenzoda, v 90. letech pro Chappaze a pro Bouviera. Zájem Jeana Starobinského¹¹⁰ o románské autory není důkazem, že jako literární kritik považuje románskou literaturu za definovanou. Jeho komentáře a literární kritiky jsou dokladem existence zajímavého literárního projevu v románském prostředí. A to je ze strany kritika, pro kterého je prvořadá literární kvalita díla, a který odhlíží od kategorizace literatury na románskou, frankofonní či francouzskou, velmi cenný signál pro románskou literaturu..

Literární kritika v denících

Kromě toho se literární kritika zaměřená na románské autory po druhé světové válce začala objevovat v mnohem větším měřítku v denících. Pierre Olivier Walzer (1915-2000) byl specialistou na soudobou poezii a souběžně s univerzitní kariérou pracoval od roku 1967 v nakladatelství *L'Age d'homme*, kde řídil vydání *Œuvres complètes de C.-A.*

¹⁰⁹ Český čtenář se může seznámit s překladem jednoho z děl Jeana Starobinského. STAROBINSKI, Jean. *Symboly rozumu. Proměny umění a revoluce* (1973, *Les Emblèmes de la Raison*). Přel. Nora Obrtelová. Brno: Barrister a Principal, 2003.

¹¹⁰ COLANGELO, Carmelo. *Jean Starobinski, L'apprentissage du regard*. Genève, Editions Zoé, 2004.

Cingria (Cingriova souborného díla) a společně s Georgem Anexem psali literární kritiky pro sobotní přílohu *Samedi littéraire* (Literární sobota) deníku *Journal de Genève*.

George Anex (1916) po studích teologie v Lausanne začal vyučovat francouzskou literaturu na Gymnáziu de la Cité. Již od 30. let spolupracoval s mnoha deníky a jeho kritiky se objevovaly v jejich literárních rubrikách a v revuích nejen ve Švýcarsku, ale i ve Francii: *Suisse romande*, *Suisse contemporaine*, *Cahiers suisses*, *Esprit*, *Labyrinthe*, *Carreau*, *Gazette littéraire*, *Journal de Genève* a *nrf*. Jeho literární kritiky byly pravidelně uvěřňované v *Journal de Genève* v rubrice *Chronique du roman* (Románová kronika) mezi roky 1965 a 1980. Vybrané články uveřejnil George Anex v roce 1980 pod názvem *L'Arrache-plume*, s podtitulem *Chronique de littérature romande* (Kronika románské literatury). Podtitul byl zvolen se zřetelem k románskému původu autorů. V Anexových kritikách totiž žádné označení ani odkazy k románské literatuře nenalezeme.

Poválečná literární kritika ve Švýcarsku tak nechala více méně stranou problém pojmenování literatury jako národní, francouzská či románská. Zabývala se dílem a autorem a dala tak místní literatuře nezbytnou dimenzi literárně-estetickou. Literární historie dostala k řešení úkol poněkud těžší: jak popsat, zařadit či vydělit a pojmenovat tuto literaturu? Od národní, regionální a románské vize literatury na konci 20. století inklinuje dnes univerzitní prostředí k neutrálnímu pojmenování „literatura v románském Švýcarsku“, které ovšem obsahem odkazuje k románské literatuře ze 70. let 20. století. Do této literatury jsou zahrnováni i autoři dlouhodobě žijící a tvořící ve Francii, kteří se nepovažovali či nepovažují za spisovatele románské (např. Blaise Cendrars, Guy de Pourtalès, Philippe Jaccottet či z mladších autorů Bernard Comment).

4.3. Školy a univerzity

Odpověď na otázku, jak se románská literatura instituovala a zda je podepřena soustavným studiem v univerzitním prostředí, by mělo být snadné nalézt při nahlédnutí do učebních programů literatury na různých stupních školství ve Švýcarsku. Konstrukce identity a národní literatury charakteristická pro 19. století se odráží ve 20. století v učebních osnovách mnoha zemí, které svou vzdělanost staví na znalosti právě své národní literatury. Ale Švýcarsko nepřestavuje národ a žádná švýcarská národní literatura ve 20. století neexistuje. To, že románská literatura nebyla a dosud není povinnou součástí učebních osnov základních ani středních škol v románských kantonech, tedy není

tak překvapujícím zjištěním. Kromě toho ovšem neexistuje ani příliš jednotná koncepce vyučování literatury, resp. francouzské literatury.

Každý kanton má svou vlastní koncepci učebních osnov v oblasti literatury (a také pochopení regionální kultury), která je tak široká a vágní, že vyučující může, ale nemusí románské autory do svého programu zařadit. „Znalost a porozumění kulturních a regionálních zvláštností země musí být podporovány příslušnými prostředky.“¹¹¹

Jedná se o velmi liberální přístup, ve kterém neexistence centrální koncepce vyústila ve svobodný, ale na druhou stranu nesystematický způsob osvojování si literárních vědomostí o vlastní literatuře, popř. o jednotlivých románských spisovatelích. V základním a středním školství tak vládne vyučování francouzská literatura založená na studiu klasických děl. Pokud je v učebním programu zařazen románský autor, tak tomu bývá z důvodů subjektivních: kvůli regionálnímu původu (autor pocházel či pochází ze stejného kantonu, města či vesnice) nebo je často vyučující sám spisovatelem. Zařazení románské literatury bylo a zůstává na iniciativě a zvláštní přípravě vyučujícího, neboť vzhledem k předcházející absenci či, lépe řečeno, nepřilíživému zastoupení románské literatury v univerzitním prostředí, tito nedisponovali a nedisponují potřebným literárním zázemím: studii, texty a dalšími pomůckami pro výuku románské literatury. Přestože si tedy románská literatura vytvořila svůj prostor v revuích, začali se jí více zabývat literární kritici a historici, románské základní a střední školství bylo a je v jejím instituuování slabým místem.

V běžném univerzitním životě na počátku 20. století se románské literatuře místa příliš nedostávalo (viz výše kapitola Literární kritika a historie). Pouze Pierre Kohler a Charly Clerc na Polytechnice v Curychu (paradoxně v německé části) se na katedře francouzského jazyka věnovali románské literatuře ve své výuce.

Katedry francouzské literatury na švýcarských univerzitách byly ve své většině řízené francouzskými profesory. To považuje většina historiků také za jeden z důvodů, proč se románská literatura prosazovala tak pomalu v univerzitním prostředí.¹¹² Určitá změna nastala v Ženevě ještě před druhou světovou válkou, kde v roce 1936 nastoupil do

¹¹¹ „la connaissance et la compréhension des particularités régionales et culturelles du pays doivent être encouragées par des mesures appropriées.“ Citováno z federálního zákona o maturitách (článek 12.1) Rogerem Francillonem v publikaci *SCRIPT. Pro Helvetia et la littérature*. Zuerich, Pro Helvetia, 2001, str. 71.

¹¹² *Histoire de la littérature en Suisse romande*. Sous la direction de Roger Francillon. Lausanne : Payot, vol 3, 1998.

vedení katedry Marcel Raymond, který kromě této funkce, byl členem literárního výboru románského nakladatele Alberta Mermoda a byl tedy více spojen se soudobými románskými spisovateli.

V 60. letech byla na některých katedrách francouzské literatury v omezené formě zavedena románská literatura do studijních programů v souvislosti s novým vedením kateder. V univerzitním prostředí se profilovaly dva nestejně velké tábory. Na straně jedné zastánci tradiční jednotné výuky francouzské literatury, kteří románskou literaturu považovali za lokální literaturu a v porovnání s francouzskou literaturou za ne příliš významnou. Na straně druhé méně početní zastánci začlenění studia románské literatury do univerzitního života, zdůrazňující význam domácí produkce a jeho zařazení z důvodu pochopení a uchování kulturního dědictví.

V Neuchâtelu vedl katedru francouzského jazyka Charly Guyot od roku 1949. Charly Guyot publikoval v roce 1946 studii o Ramuzovi *Comment lire Ramuz?* (Jak číst Ramuze)¹¹³, V Bernu se stal vedoucím katedry Pierre-Olivier Walzer v roce 1955, kdy ve funkci nahradil Pierra Kohlera. V Lausanne nastoupili na katedru dva bývalí studenti profesora René Braye¹¹⁴, představující dva různé proudy v přístupu ke studiu francouzsky psané literatury, Jacques Mercanton a Gilbert Guisan. Jacques Mercanton se stal vedoucím katedry v roce 1954 a odmítal otázky uznání existence románské literatury. Gilbert Guisan, který spolupracoval ve čtyřicátých letech na vydávání revue *Suisse contemporaine*, se od roku 1960 orientoval právě na výzkum v románské literatuře a založil *CRLR* (Centrum pro studium románské literatury).

Na švýcarských univerzitách je dodnes výuka románské literatury rozložena nerovnoměrně. Jedinou univerzitou, která se od 60. let systematicky románské literatuře věnovala (a stále věnuje), je Univerzita v Lausanne. V roce 1964 na Univerzitě v Lausanne vzniklo výše zmíněné *CRLR*, které disponuje vlastními archívy a podílelo se na prestižních projektech v oblasti románské literatury – na vydání *Dějin literatury v románském Švýcarsku* na konci 20. století, *Œuvres complètes de Benjamin Constant* (Souborné dílo Benjamina Constanta) či na kritickém vydání 22 románů Ch.-F. Ramuze. *CRLR* iniciovalo během své existence vznik kolektivních prací: publikování korespondencí, monografií a dalších vědeckých studií zaměřených také na historický a kulturní kontext doby. V centru zájmu byli prozatím Ramuz, Ch.-A. Cingria, Roud, Guy de

¹¹³ *Comment lire Ramuz?* Paris: Aux étudiants de France, 1946.

¹¹⁴ René Bray je autorem *Michelet, textes choisis*, (Michelet, vybrané texty) Fribourg: LUF, 1943. Centrem jeho zájmu byli francouzští autoři: Molière, Boileau, Saint-Beuve.

Pourtalès, ale i malíři René Auberjonois a Alexandre Cingria či hudebník Ernest Bloch. Postupně *CRLR* rozšířilo svou činnost na archivaci revuí dokumentujících dobové tendence estetické či politické. Díky tomuto centru začaly ve spolupráci s katedrou francouzského jazyka na Univerzitě v Lausanne vznikat diplomové a disertační práce, zabývající se románskými autory.

Jak konstatuje Roger Francillon,¹¹⁵ mimo Lausannskou univerzitu bylo zařazení románské literatury do studijních programů spíše výsledkem vůle jednotlivých profesorů, kteří se jí zabývali na základě svobodné volby ve své akademické činnosti. V Neuchâtelu je románská literatura zastoupena Claire Jaquierovou, která navazuje (s výhradami) na Philippa Godeta, který na počátku 20. století řídil katedru francouzské literatury. Jaquierová se zabývá studiem autorů 18. a 20. století a v rámci „žánrových studií“ (*études de genre*) se věnuje problematice žen spisovatelek v románském Švýcarsku. Ve Fribourgu byly dvě katedry literatury řízené francouzskými profesory.¹¹⁶ Románská literatura tu dodnes netvoří součást studijního programu. Podobně jako v Ženevě, kde po odchodu Phillipa Reunauda, který zasvětil velkou část přednášek této literatuře, se dnes románská literatura skoro neobjevuje, až na několik přednášek Jérôma Meizoze.

Paradoxní je, že se románská literatura (resp. její jednotliví představitelé) po celé 20. století studovala na Univerzitě v Curychu. V německy mluvící oblasti byla zastoupena Pierrem Kohlerem, Charly Clercem a dnes Rogerem Francillonem, který byl v 90. letech jedním z iniciátorů vzniku nových *Dějin literatury v románském Švýcarsku*.

Po druhé světové válce, v souvislosti s nástupem nové generace spisovatelů, kritiků, profesorů, kteří prostřednictvím literárních revue, kritik a výuky prosazují románské autory, došlo postupně ke kompromisu v přístupu k výuce a studiu francouzské literatury. Byť v poněkud omezené formě, románské autoři byli přiřazeni k výuce francouzské literatury. Její postupná integrace do studia na Univerzitě v Lausanne a vznik *CRLR* v 60. letech byly významnými milníky, která přiznaly potřebu a určitou nutnost soustavného studia zaměřeného výlučně na románskou literaturu.

70. léta byla v tomto ohledu pro studia románské literatury strategická díky Galandově generaci spisovatelů a zvýšené nakladatelské aktivitě. V osmdesátých a devadesátých letech se namísto výuky jednotlivých románských autorů v kontextu francouzské literární tradice, začalo se soustavnějším vyučováním autorů v kontextu

¹¹⁵ FRANCILLON, Roger: *L'enseignement de la littérature romande en Suisse: Une curiosité typiquement helvétique. SCRIPT. Pro Helvetia et la littérature*. Zuerich, Pro Helvetia, 2001.

¹¹⁶ Jean Roudault (1973-1991) a Dominique Combe.

románské literatury. Roger Francillon a další jeho kolegové hájili důležitost větší celistvosti románské literatury ve vyučování, byť si byli vědomi rizika plynoucího z přeceňování významu této literatury vůči literatuře francouzské.

Během tří posledních desetiletí (1970-2000) se studia románské literatury mnohem více rozvinula v univerzitním prostředí, nicméně. Nicméně, aby tato kapitola nebyla mylně interpretována, je třeba zdůraznit, že francouzská literatura stále tvoří dominantní část výuky kateder francouzského jazyka a literatury ve Švýcarsku. Kromě toho se v univerzitním prostředí začaly na konci 90. let objevovat frankofonní tendence. Do studijních programů přibýly další francouzsky psané literatury s narůstajícím zájmem o spolupráci v této oblasti, ať se jedná o Quebec, Belgie, Maghreb nebo literaturu černé Afriky. Odráží se to i v množství publikovaných knih frankofonních autorů, v literárních revuích zaměřených na frankofonní studia, literárních oceněních frankofonních autorů a řadou mezinárodních univerzitních setkání na téma komparatistická studia ve frankofonních literaturách. Tato nová tendence přinesla románské literatuře větší zájem na univerzitách v zahraničí. Švýcarští profesori pravidelně přednášejí o románské literatuře ve světě, zejména ve frankofonním (v Quebecu, Bruselu). V univerzitních programech některých zahraničních univerzit i nefrankofonních zemí existují vyučovací moduly románské literatury v rámci frankofonních literatur.

4.4. Literární ceny

Románský literární svět si postupně vytvářela další literární instituce potřebné pro svou určitou nezávislost na ostatních literaturách ve Švýcarsku, ale zejména na literárním světě francouzském. Kromě časopisů a revuí poskytujících prostor pro „materializaci“ literární a literárněkritické produkce vznikly literární ceny jako nástroj, který by jí dodal dimenzi jakési vyšší, či nejvyšší kvality. Udělení literární ceny je pro autora určitým povzbuzením, pro nakladatele a pro literárního kritika upozorněním na vybrané dílo. Literární cena se stává reklamou pro budoucího čtenáře. Literární cena může svým výběrem oslovit publikum a poukázat na zvolený rukopis či již publikovaný titul v daleko větším měřítku než literární revue či literární kritika, ve kterých se jedná o proces dlouhodobější. Literární ceny jsou tedy vlivné „emotivní“ faktory literárního světa a do jisté míry jsou součástí záměru toho, kdo je vytvořil, i když by pochopitelně jejich udělení

mělo být (v ideálním případě) založeno pouze na literárně-estetických kvalitách díla. Literární ceny ovšem měly zejména napomoci románské literatuře v potvrzení sebe sama.

4.4. 1. Statut literární ceny v románském Švýcarsku

V roce 2000 vyšel ve Švýcarsku *Přehled literárních cen udělených v románském Švýcarsku (a ceny udělené románským autorům v zahraničí)*,¹¹⁷ který dokládá velké množství literárních cen zakládaných zejména ve druhé polovině 20. století a který je již jen pouhým faktickým výčtem cen a jejich laureátů cenným pramenem k vysledování proměn tendencí v románském literárním světě.

Velký vliv na rozšíření instituce literárních cen, a s tím spojeného společenského uznání a zájmu literárních kruhů a publika, měla Francie. Její literární ceny udělované od počátku 20. století (*Goncourtova cena* od roku 1903 a *Renaudotova cena* od roku 1926) byly svým způsobem spouštěcími mechanismy pro vznik řady literárních ocenění románských. Přitom, jak zmiňuje Jérôme Meizoz,¹¹⁸ sám literární svět ve Francii si ve 30. letech kladl otázku, jakou hodnotu vlastně literární ceny mají a cituje jako příklad anketu, kterou *Le Figaro* vyhlásil pod názvem: „Je třeba zabít literární ceny?“¹¹⁹ a Céline (získal *Cenu Renaudot* v roce 1932 za *Cestu do hlubin noci*), který na tuto anketu sarkasticky zareagoval: „Právě naopak, já si myslím, že je třeba násobit komise a literární ceny do nekonečna – jako bistra, neboť zároveň pracují pro ducha. (...) Soudobé znepokojení, že se mnoha špatným knihám dostává ohlasu, je možné částečně přisoudit relativně malému výskytu literární cen. A tak, necht' je jich vytvořeno nepočítaně!“¹²⁰

Zatímco ve Francii někteří spisovatelé cenami opovrhovali, jako například surrealisté, kteří je považovali za maloměšťácké nebo jako Sartre, který odmítl převzít

¹¹⁷ JUNOD, Robert. *Guide des Prix littéraires décernés en Suisse romande*. Genève: Fondation pour l'Écrit, 2000. Publikace je obdobou francouzského přehledu cen *Guide Mont-Blanc des prix et concours littéraires*, jehož autorem je Bertrand LABES.

¹¹⁸ MEIZOZ, Jérôme. *Prix littéraires en Suisse, Des institutions aux fétiches: les Prix littéraires*. Ecriture č. 51, Lausanne, 1998.

¹¹⁹ „Faut-il tuer les prix littéraires?“, *Le Figaro*, 9. června 1934.

¹²⁰ „Tout au contraire, je trouve qu'il faut multiplier les jurys et les prix littéraires à l'infini – comme les bistrots – puisque'ils travaillent en même temps pour l'esprit (...). Une grande part de l'inquiétude contemporaine, dont trop de mauvais livres se font l'écho, est attribuable peut-être à la relative rareté des prix littéraire. Qu' on en crée d'innombrables!“, CELINE, L.-F. *Le style contre les idées*. Bruxelles: Complexe, 1987, str. 17.

Nobelovu cenu, v románském Švýcarsku se literární cena stala respektovanou institucí. Nejen proto, že s sebou přinášela větší možnost publikovat, získat zájem publika a vřadit se do literární elity, ale zejména proto, že oceňovala místní literaturu a utvrzovala ji v její existenci, kvalitě, byť pouze v rámci románského světa.

Jérôme Meizoz aplikoval v souvislosti se vznikem literárních cen sociologickou teorii fetišu. V institucionalizovaném fetišu (postačí zaměnit slovo fetiš za slovo literární cena) spatřuje jeho magickou, skoro náboženskou přitažlivost a to, že jeho hodnota vychází nejen z něj samého, ale ze sociální skupiny, pro kterou má smysl a hodnotu. Závisí tedy na tom, kdo ji instituuje, a na objektu fetišizace (literárním díle). Přitom je třeba mít na mysli i vztahy mezi věrnými (publikem a aktéry literárního světa) a prorokem (institucí, která cenu uděluje). Ze sociologického pohledu tedy cena přináší kromě racionálního také „svaté“ a „emocionální“. Literární ceny mají hodnotu pro společnost, která v jejich instituci věří a veneruje je a v konečném důsledku mohou mít vliv na literární svět této společnosti.

4.4.2. Jaké „fetišu“ vznikly ve 20. století v románském literárním světě a jaké vztahy panovaly mezi „prorokem“, „objektem fetišizace“ a „věrnými“?

Je užitečné chronologicky sledovat vznik nejvýznamnějších románských literárních cen. Nevýhodou tohoto přístupu je snad až příliš dlouhý výčet cen, který nicméně zásadně odráží vývoj a dobové tendence v literárním světě při tvorbě literárních cen. Poukazuje i na určitou devalvací hodnoty literárních cen po druhé světové válce, kdy dochází k rychlému vzniku mnoha literárních cen. Skoro všechny kantony, města či nadace vytvářejí nové literární ceny a stanovují si pravidla pro udělení literární ceny „svým“ místním autorům.

Jednou z nejstarších literárních cen ve Švýcarsku je *Prix Rambert* (Rambertova cena) vytvořená již roku 1898. Cena byla založena *Société d'étudiants de Zofingue* (Společností studentů ze Zofingue)¹²¹ na památku jednoho z jejích nejvýznamnějších členů, Eugèna Ramberta, který několik let před tím zemřel. „Namísto sochy vytvořili

¹²¹ *Společnost studentů Zofingue* byla založena v roce 1819 a sdružovala studenty fakult švýcarských univerzit a vysokých škol. Dnes má tato organizace 400 aktivních členů a 3000 příznivců. Pojmenování je odvozeno od malého města Zofingue (něm. Zofinge) z kantonu Argovie. Jejimi členy byli i Ramuz, Cingria a Bovy.

literární cenu, která měla být udělována každé tři roky dílu vytvořenému Švýcarem a ve francouzštině. Dílu, které si nejvíce zaslouží ocenění jak pro svou literární hodnotu, tak pro svého ducha a zpracovaný námět.“¹²²

Udělena byla poprvé roku 1903, ve stejném roce jako *Goncourtova cena*. Jury je dodnes složená ze členů společnosti *Zofingue*: čtyř současných studentů a tří studentů bývalých. Od počátku svého vzniku měla cena povzbudit mladé začínající autory. Důležité je ovšem kritérium poněkud „diskriminační“. *Rambertova cena* byla určena pouze švýcarským francouzsky píšícím autorům, což reflektuje uzavření se literárního světa do sebe sama.

Rambertova cena se postupně stala svým výběrem laureátů jednou z nejprestižnějších cen v románském Švýcarsku. Laureáty této ceny byli Charles Ferdinand Ramuz v roce 1912 za *Aimé Pache, peintre vaudois* (1911, Aimé Pache, vaudský malíř), 1923 za *Passage du poète* (1923, Šel tudy básník), Edmond Gilliard v roce 1926 za *Rousseau et Vinet, individus sociaux* (1925, Rousseau a Vinet, společenské bytosti), 1929 Paul Budry za *Le Hardi chez les Vaudois* (1926, Udatný v zemi Vaudské) a za *Trois hommes dans une Talbot* (1923, Tři muži v Talbotu)¹²³, 1935 Charles Albert Cingria za *Pétrarque* (1935, Petrarca), 1938 Denis de Rougemont za *Journal d'un intellectuel en chômage* (1937, Deník jednoho nezaměstnaného intelektuála), 1941 Gustave Roud za *Pour un moissonneur* (1940, Pro jednoho žence), 1944 Jacques Mercanton za *Thomas l'incrédule* (1943, Nevěřící Tomáš), 1947 Pierre-Louis Matthey za *Vénus et le Sylphe* (1945, Venuše a Sylf), 1950 Albert Béguin za *Patience de Ramuz* (1950, Ramuzova trpělivost), 1953 Maurice Chappaz za *Testament du Haut-Rhône* (1953, Závět Horní Rhóny), 1956 Philippe Jaccottet za *L'Effraie* (1953, Sova pálená) 1959 Robert Pinget za *Le Fiston* (1959, Synátor), 1962 Catherine Colombová *Le Temps des anges* (1962, Čas andělů), 1965 Jean Starobinski za své dosavadní dílo, 1968 Nicolas Bouvier za *Japon* (1967, Japonsko), 1971 Anne Perrierová za *Lettres perdues* (1971, Ztracené dopisy), 1977 Jean-Marc Lovay za *Les régions céréalières* (1976, Obilné kraje), 1986 Anne-Lise Grobétyová za *La fiancée d'hiver* (1986, Zimní snoubenka).

¹²² „Au lieu d'une statue, ils créèrent un prix littéraire qui devait être décerné tous les trois ans à l'ouvrage qui, écrit dans cet intervalle; par un Suisse et en français, paraîtra le plus digne d'être récompensé tant par sa valeur littéraire qu'en raison de son esprit et du sujet traité.“ *Encyclopédie illustrée du pays de Vaud*, vol II, Lausanne: 24 Heures, 1978, str. 255.

¹²³ *Talbot* byla značka vozu, která dnes již neexistuje, byla koupena firmou Peugeot.

Již z pouhého výčtu autorů a titulů knih je zřejmé, že tato cena byla udělena autorům, kteří svou literární tvorbou v letech následujících oprávněnost volby potvrdili. Cena byla udělena osobnostem, které se prosadily v románském, ale i ve francouzském literárním světě (Ramuz, de Rougemont, Béguin, Jaccottet, Starobinski či Bouvier). Své prestižní postavení, které si cena postupně v románském světě získala, obhájila citlivým výběrem autorů během své dlouhé existence (letos cena oslaví 109 let od svého založení).

„Nerománskou“, nicméně také velmi prestižní cenou se stala *Prix de la Fondation Schiller Suisse* (Cena švýcarské Schillerovy nadace), nazývaná také *Grand Prix Schiller* (Velkou Schillerovu cenou). Byla založena v roce 1920 a je udělována pouze každé 4 roky (popř. každých 6 let) švýcarským autorům nebo autorům žijícím ve Švýcarsku, a to bez ohledu na jazykovou příslušnost. Cena je založena na podobném „diskriminačním“ principu jako *Rambertova cena*. Přestože se v tomto případě neuplatňuje kritérium jazykové, uzavírá cenu ve švýcarském literárním světě, který je vymezen původem či geografickou sounáležitostí autora. Tento „národní“ postoj je dědictvím 19. století, které sdílí společně s *Rambertovou cenou*.

4. 4. 2. 1. Mezinárodní románské literární ceny

Výraznou cenou své doby se stala *Prix de la Guilde du Livre* (Cena La Guilde du Livre) udělovaná v letech 1941 až 1965. Nakladatelství *La Guilde du Livre* spolupracovali s některými francouzskými spisovateli. Také z tohoto důvodu byla i cena, kterou v roce 1941 vytvořil nakladatel Albert Mermoud, od počátku určena všem spisovatelům francouzského jazyka. Tím byla *Prix de la Guilde du Livre* výjimečná, protože na rozdíl od předchozích literárních cen určených výlučně románským (či švýcarským) spisovatelům vnesla do románského literárního světa otevřenost. Cenu udělovala literární jury, ve které byli představitelé dobové literární elity: od roku 1941 průmyslník a nakladatel Henry-Louis Mermod, spisovatelé - Guy de Pourtalès,¹²⁴ Ramuz, Roud, poněkud

¹²⁴ Guy de Pourtalès byl přeložen do českého jazyka ve 30. letech. POURTALES, Guy de. *Franz Liszt*. Přel. Svatopluk Kadlec. Praha: A. Neubert, 1938, 2. vyd. pod názvem *Život Franze Liszta*. Praha-Bratislava: Supraphon, 1968. *Chopin*. Přel. Marek Oldřich, Praha: Aventinum, 1932.

kontroverzní Edmond Jaloux,¹²⁵ a Albert Mermoud, který měl z pozice nakladatele poslední slovo. V roce 1943 do výboru přibyl Budry a roce 1948 Mercanton, který byl zároveň laureátem ceny za svůj román *Le soleil ni la Mort* (1948, Ani slunce, ani smrt). Ve výboru byla i francouzská redaktorka a kritička Dominique Auryová z Paříže (z *nrf*) a Jean Marteau¹²⁶.

Jak po válce napsal Albert Béguin,¹²⁷ cena měla svůj význam zejména v době okupace Paříže a i v pozdějších letech často splývala pro francouzské publikum s jinými literárními cenami francouzskými. Cena znamenala určitý přelom zejména pro ženy spisovatelky, které se dosud příliš neodvažovaly oslovit nakladatele se svým rukopisem. Povzbudil je způsob výběru vítězného rukopisu, který byl založen na anonymitě autorů. Tak například Catherine Colombová díky této literární ceně získané v roce 1944 mohla publikovat *Châteaux en enfance* (Zámky v Dětství) v roce 1945 právě v nakladatelství *Guilde du Livre*.

V tomto otevřeném a „mezinárodním“ duchu vzniklo další ocenění v roce 1947, *Prix Charles Veillon* (Cena Charlese Veillona). Cena vznikla jako pocta Charlesi Veillonovi (1900-1971), který byl vaudským mecenášem umění a literatury. Od roku 1944 jeho obchodní zasilatelství posílalo klientům, kromě nabídky různého zboží, i literární a uměleckou přílohu nazvanou *Petit Journal* (Malé noviny). Na podobě této přílohy spolupracovali, kromě jiných, Ch.-A. Cingria, Budry, Claude Roy.

Cena za román měla být udělována každý rok všem francouzsky píšícím spisovatelům. Následující rok byla cena rozšířena na italsky píšící autory, a od roku 1953 i na autory německého jazyka. Ani výbor ceny nebyl striktně románský. Vedle Charlese Veillona a Gilberta Guisana rozhodovali o udělení ceny belgický básník Robert Vivier¹²⁸ nebo francouzský romanopisec André Chamson¹²⁹. Mezi románskými autory byli oceněni v roce 1950 Ch.-F. Landry za *La Devinaize* (1950, Luštitelka), v roce 1955 Pernette

¹²⁵ Edmond Jaloux (1878-1949) byl francouzský literární kritik a historik, který odešel v roce 1940 do Švýcarska s cílem věnovat se švýcarské literatuře. Účastnil se tu aktivně literárního dění. Kromě práce v literární komisi nakladatele Mermouda, spolupracoval na redakci *Bulletinu de la Guilde du Livre*, dopisoval do deníků *Gazette de Lausanne* a *Journal de Genève*. Během druhé světové války psal články do francouzsko německé revue *Mois suisse* (Švýcarský měsíc) na Pétainovu podporu.

¹²⁶ Jean Marteau (1903-1970) byl spisovatel a novinář v *Tribune de Genève* v letech 1935-1968.

¹²⁷ BEGUIN, Albert. *Situation de l'écrivain suisse. Société des libraires et éditeurs de la Suisse romande*, Lausanne, 1866-1966, Corbaz, s. a. Neuchâtel, 1966.

¹²⁸ Robert Vivier (1894-1989) byl belgický básník, prozaik, literární kritik a člen *Pondělní skupiny* s Ch. Plisnierem.

¹²⁹ André Chamson (1900-1983) byl francouzský prozaik vycházející z realistické tradice francouzského románu.

Chaponnière za *Toi que nous aimions* (1955, Ty, naše bývalá láska), 1956 Jean-Pierre Monnier za *La Clarté de la Nuit* (1956, Jas noci) a 1965 Georges Piroué za *Une si grande Faiblesse* (1965, Tak velká slabost). V roce 1971, kdy Charles Veillon zemřel, byl oceněn poslední román. Cena byla znovu obnovena v roce 1975 pod názvem *Prix européen de l'Essai* (Evropská cena za esej). Jak vyplývá z jejího nového názvu, zaměřila se na jiný žánr, ale svou otevřenost vůči různým jazykovým oblastem si zachovala.

4.4. 2.2. Poválečný návrat k regionálnosti v oblasti literárních cen

Sblížení románského a francouzského literárního světa v období druhé světové války vneslo do vzniku literárních cen určitý entuziasmus a zvýšilo sebevědomí tvůrců literárních cen i autorů, kteří vstupovali do větší konkurence s francouzskou literaturou. Nadšení ovšem postupem času vyprchalo, jak je zřejmé ze vzniku dalších cen opět lpějících na románském“ původu autora. V literárních cenách se v 50. letech začal projevovat regionální přístup k literatuře a autorům. Kantony začaly vytvářet vlastní literární ceny pro místní autory.

Velmi aktivní (jak vyplývá i z předcházejících kapitol) byl v tomto ohledu kanton Vaud se svou cenou *Prix des écrivains vaudois* (Cena vaudských spisovatelů), kterou kanton založil v roce 1950. Cena je udělována *Association des écrivains vaudois* (Asociací vaudských spisovatelů) nikoliv za publikovaný titul, nýbrž za celkový význam spisovatele a jeho díla. Cena tedy oceňuje již časem „prověřenou“ tvorbu spisovatelů, kteří navíc musí být aktivními členy *Asociace vaudských spisovatelů*. Komise se skládá ze tří členů, přičemž dva z nich musí být laureáty ceny. Cena se stala cenou „klubovou“, „elitářskou“, cenou, kterou si udělují autoři mezi sebou a navíc pouze v rámci kantonu Vaud.

Svou vlastní literární cenu začalo udělovat město Lausanne (Vaud) v roce 1964, kdy podle vzoru švýcarských měst Basileje, Bernu, Ženevy nebo Curychu začalo každé tři roky udělovat *Prix de Lausanne* (Cenu města Lausanne) na výraz uznání svým spisovatelům, umělcům či vědeckým pracovníkům. Mezi oceněnými mj. nalezneme 1964 Gilliarda, 1967 Rouda či 1970 Jaccotteta.

Tyto regionální ceny související s kantony či městy a vzniklé téměř současně, jsou cenami pro místní autory. Staly se cenami druhořadými, ve smyslu fetišů, které

nedisponují magickou mocí, ale naopak tuto moc chtějí výběrem „klasiků“ románské literatury samy získat. V tomto případě se spisovatel a jeho dílo mění v samotný fetiš, a objektem fetišizace se stává literární cena. Ceny pozbývají svého literárního vlivu.

Ve stejné době vznikla v románském literárním světě významná *Prix de la Fondation C.-F. Ramuz* (Cena nadace Ch.-F. Ramuze). Její vznik inicioval roce 1950 zakladatel nadace Daniel Simond, aby udržel v paměti Ramuzovo dílo a zároveň podpořil tvorbu švýcarských francouzsky píšících autorů. Každých pět let měla oceňovat pětičlenná komise tvorbu švýcarského autora a výjimečně mohla ocenit i autora jiné národnosti, žijícího nejméně pět let na území Švýcarska. Jury se skládá ze tří členů nadace a dvou spisovatelů nebo kritiků, kteří jsou přizváni. Ocenění takto byli 1950 P.-L. Matthey, 1960 CH.-F. Landry, 1965 Raymond, 1970 Jaccottet a 1975 Mercanton za své dílo. I tato cena přes svůj dnešní význam a dosah (je jednou z prestižních cen ve Švýcarsku), je svým způsobem cenou regionalistickou ve smyslu podpory tvorby pouze románských autorů či frankofonních autorů ve Švýcarsku žijících. Obdobně jako předchozí ceny se zaměřuje na ocenění již známých spisovatelů.

4.4.2.3. Cena pro nové talenty Bertila Gallanda

Velkou změnu vnesli do stávajících cen nakladatel Bertil Galland a Jacques Chessex. Prostřednictvím revue *Ecriture* vytvořili cenu nazvanou *Prix Georges Nicole* (Cena Georges Nicole)¹³⁰ s cílem nalézt a povzbudit nové talenty v románském Švýcarsku. Cena byla udělována jen jednou za tři či více let románskému autorovi, který dosud nikde nepublikoval. V jury zasedali v 60. a 70. letech spisovatelé spolupracující s revuí *Les Cahiers de la renaissance vaudoise* a *Ecriture*: Bouvier, Chappaz, Chessex, Monnier a Alexandre Voisard. Později se v jury objevila Corinna Billeová a Borgeaud (který žil ve Francii) a dva laureáti *Ceny Georges Nicole*: Anne-Lise Grobétyová a Dominique Burnat. Anne-Lise Grobétyová byla v roce 1969 oceněna za *Pour mourir en février* (Zemřít v únoru) a spolu s ní získal cenu i Jean-Marc Lovay za *Epître aux Martiens* (Epištola Martiánům). Záměrem Gallanda a Chessex bylo „omladit“, obnovit románskou

¹³⁰ Georges Nicoles (1898-1959) byl literárním kritikem a překladatelem z italského jazyka (Dante, Petrarca).

literaturu. Cena byla spojena s odměnou (v té době pro románského autora pravděpodobně nejvyšší), a tou bylo vydání vítězného rukopisu, popřípadě přetištění části textů v revui *Ecriture*. Tímto krokem se románské literatuře dostalo dalšího nástroje, kterým měla objevit a podpořit novou generaci spisovatelů (více v kapitole Galland), ale stále zůstávala uzavřená jiným nerománským spisovatelům.

4.4.2.4. Otevření se francouzskému a frankofonnímu světu

Až od konce 70. let začaly vedle cen zaměřených výlučně na románskou tvorbu zvolna vznikat různé literární ceny, které potlačily „regionální“ charakter ocenění. Tak vznikla například švýcarsko-francouzská *Prix littéraire des Alpes et du Jura* (Literární cena Alp a kantonu Jura) založená *Asociací spisovatelů francouzského jazyka* (Association des écrivains de langue française, ADELFF). Její komise je složena ze tří švýcarských (a předsedou ADELFF) a tří francouzských spisovatelů.

V roce 1984 vznikla *Prix Michel Dentan* (Cena Michela Dentana)¹³¹ na památku profesora literatury a kritika. Cena vznikla za spolupráce s deníkem *Le Temps*, časopisem *Construire* a literární společností *Cercle littéraire de Lausanne* (Lausannský literární kroužek). Tato cena se ale znovu zaměřila výhradně na románskou tvorbu a reflektovala tak Dentanovu celoživotní aktivitu v oblasti románské literatury. Cena je každoročně udělována za „...dílo, které se v v přecházejícím roce v románské literární tvorbě prosadí výrazným rukopisem, originalitou, schopností fascinovat a poskytnout potěšení z četby.“¹³² Komise je složena z desítky osobností a řízená Jean Kaempferem, profesorem francouzské literatury na Univerzitě v Lausanne.

S pozvolným prosazováním koncepce románské literatury, se místní tvorba rozšířila i na literaturu pro děti a mládež, a s ní vznikla cena pro dětskou literaturu. Literární cenu *Enfantaisie* (Cenu dětské fantazie) vytvořila nadace a nakladatelství *La Joie*

¹³¹ Michel Dentan (1926-1984) vedl ediční řadu románských autorů v nakladatelství *Rencontre* a podílel se na vzniku revue *Rencontre* v letech 1950-1953. Od roku 1968 byl profesorem francouzské literatury na Univerzitě v Lausanne.

¹³² „...un ouvrage qui, dans la production littéraire romande de l'année précédente, s'impose par sa force d'écriture, son originalité, son pouvoir de fascination et le bonheur de lecture qu'il propose.“ JUNOD, Robert. *Guide des Prix littéraires décernés en Suisse romande*. Genève: Fondation pour l'Écrit, 2000, str. 24.

de Lire (Radost z četby). Od roku 1987 umožňuje 15 dětem ve věku deset až jedenáct let žijícím ve Švýcarsku ocenit knihu či ilustrace a originalitu příběhu, hodnotu jeho poslání. Cena je určena francouzským i švýcarským autorům.

Vývoj ve vzniku literárních cen v 90. letech dokresluje posílení pozice frankofonních literatur a jejich vzájemného dialogu. V roce 1995 vznikla ve spolupráci s Knižním salonem Motréalu a Salonu knihy a tisku v Ženevě (*Salon du Livre de Montréal* a *Salon du Livre et de la Presse à Genève*) frankofonní *Prix Genève-Montréal* (Cena Ženevy a Montrealu). Cena má ocenit kanadského nebo švýcarského francouzsky píšícího autora v různých žánrech: reportáž, dokument, text, esej, pamflet. Z pěti vybraných románských švýcarských děl vybírají členové kanadské komise a naopak.

Prix Edouard Rod (Cena Edouarda Roda) vznikla v obci Commune de Ropraz (kanton Vaud) v roce 1996 z iniciativy Jacqua Chessex, místního čestného občana. Připomíná romanopisce Edouarda Roda pro jeho přátelský postoj k mladým spisovatelům a k jejich tvorbě. Cena má být udělována každé dva roky, a to za originální dílo publikované ve francouzském jazyce, román, poezii, povídku, esej či divadelní hru. Cena má být frankofonní. 1996 se stal jejím laureátem Jean-Louis Kuffer¹³³, novinář a spisovatel z Lausanne.

Toto je „stručný“ přehled vzniku nejdůležitějších románských literárních cen ve Švýcarsku. Existuje pochopitelně ještě celá řada dalších literárních ocenění, pro tuto práci nepodstatných. Na první pohled je překvapující počet cen. Statistická studie, kterou vypracovala Deborah Keller¹³⁴ z Univerzity v Curychu, vyčíslila, že ve Švýcarsku existuje 46 literárních cen, z toho 15 cen renomovaných. Jérôme Meizoz¹³⁵ uvádí, že ve Francii dokonce existuje (k roku 1994) okolo 1500 různých cen, přičemž v roce 1924 jich bylo pouze 24. Dokládá to jistou všeobecnou devalvací hodnoty literárních cen, zejména v druhé polovině 20. století. Svým způsobem se tak naplnila Celinova slova.

¹³³ Jean-Louis Kuffer (1947) je spisovatel a esejista, redaktor kulturní rubriky deníku *24 Heures* (24 Hodin), zakladatel literárního časopisu *Le Passe-Muraille* (Skrze zeď). Za román *Le Pain de coucou* (Chléb pro kukačku) získal *Cenu Schiller*.

¹³⁴ *La vie littéraire et ses institutions 1970-1996. Histoire de la littérature en Suisse romande*. Pod vedením Rogera Francillona. Lausanne: Payot, 1999, vol 4.

¹³⁵ MEIZOZ, Jérôme. *Prix littéraires en Suisse, Des institutions aux fétiches: les Prix littéraires*. Ecriture N°51, Lausanne, 1998.

4.4.3. Kategorizace cen podle vztahu ke spisovateli

Vliv dobových tendencí na vznik cen, který se promítl do jejich kritérií, je zřejmý. Podobně ceny vykazují zpětně vliv na literární svět. Pokud odhlédneme od chronologického řazení cen, můžeme je v dnešním literárním světě rozdělit do tří kategorií podle jejich vlivu a vztahu k spisovateli, resp. jeho dílu. Na literární ceny pro nové talenty, ceny pro povzbuzení další spisovatelovy tvorby a ceny, které oceňují autorovo dosavadní či celoživotní dílo.

Do první kategorie můžeme zařadit *Cenu Georges Nicole*, která sehrála důležitou roli při objevení nových, dosud neznámých literárních talentů. Teprve od roku 1964 má románský literární svět cenu, která se začala podílet na obnově literárního světa a vstupu nadějných spisovatelů do románské literatury. Literární cena skutečně plnila úlohu fetiše s „magickou“ mocí. Cena má o to vyšší hodnotu, že její udělení bylo spojeno s vysokým rizikem zvolit autora neznámého. Svým způsobem do této kategorie můžeme zařadit i již zaniklou *Cenu Guilde du Livre*, v její nevyslovené podpoře ženám autorkám.

Do druhé kategorie patří ceny povzbuzující autory v jejich dosavadní tvorbě. Můžeme sem zařadit jednu z nejstarších literárních cen udělovaných v románském Švýcarsku, *Rambertovu cenu*, dále *Cenu Michela Dentana* či *Cenu Edouarda Roda*. Zejména *Rambertova cena* byla cenou stimulační, pro autory někdy ještě na počátku jejich tvorby.

Cenami oslavujícími dosavadní či celoživotní autorovo dílo jsou v románském literárním světě *Ramuzova cena*, a celošvýcarská *Velká Schillerova cena*. Můžeme k nim přiřadit i regionální ceny: jako *Cenu města Lausanne*, *Prix de Genève* (Cena města Ženevy) či *Prix de la Fondation de canton de Vaud pour la culture* (Nadace kantonu Vaud pro kulturu), které mají více společenské a politické než literární poslání, a které jsou vlastně cenami potvrzujícími celoživotní přínos spisovatele a vytvářejí tak pro literaturu nové autority, téměř nedotknutelné.

Literární svět v románském Švýcarsku si postupem času (a zejména od 60. let) vytvořil základní kategorie fetišů k posílení své nezávislosti na obdobných literárních cenách francouzských. Disponuje cenami, které slouží k pravidelnému „obnovování“ literatury; cenami, které povzbuzují stávající autory, a cenami, které je mohou následně povýšit na literární autority románské literatury. A to vše v rámci vlastního světa. Literární ceny a jejich laureáti vstupují více méně až na konci 20. století do skutečné

„konkurence“ vyloučením kritéria sounáležitosti s románskou literaturou, neboť největším fetišem stále zůstává ocenění francouzské.

4.4. 4. Francouzské fetiše

Problém uzavřenosti, a nejen v oblasti cen, se nakonec promítá do celého románského literárního světa. Spisovatelé a jejich tvorba ve Švýcarsku, tak jako jejich ceny, často dosahují pouze k románskému publiku. „Diskriminační“ románské literární ceny, jak se zdá, se v tomto kontextu jeví jako faktory, které podpořily místní literaturu, také amplifikovaly problém uzavřeného literárního světa. Velké množství různých cen může poskytovat určitou iluzi o jeho originalitě a literárních kvalitách. Je ovšem možné takovému klaustrofobnímu (klaustrofilnímu) systému fetišů věřit? Tohoto problému si byla vědoma i skupina spisovatelů sdružená okolo nakladatele Gallanda. A Galland se svou spoluprací na koediciích s nakladatelstvím *Grasset* a *Gallimard* pokusil zajistit pro románskou literaturu francouzskou recepci právě prostřednictvím francouzských literárních cen pro „své“ autory.

Ocenění románského spisovatele francouzskou literární cenou má velkou magickou moc, přichází-li zvnějšku, od relativně nezávislých institucí tzv. centrální literatury. Tak tomu bylo v roce 1973, kdy Jacques Chessex získal *Goncourtovu cenu* za román *Ogre* (1973, *Obr*). Ocenění vzbudilo veřejné nadšení, ohlasy v tisku a velké literární debaty o románské literatuře. A naproti tomu, ve Švýcarsku velmi prestižní románské ocenění, *Velká cena Ch-F. Ramuze* neměla velký dosah mimo románské Švýcarsko – její laureáti, Jacques Mercanton nebo Alice Rivazová zůstali pro francouzské publikum neznámými autory. Výjimkou jsou pouze dva spisovatelé z laureátů této ceny, Nicolas Bouvier a Philippe Jaccottet. Ovšem výjimkou do jisté míry – Bouvier je kosmopolitním autorem, cestovatelem a Jaccottet, jak známo, žije a tvoří ve francouzském prostředí.

Největším fetišem pro románské spisovatele zůstává ocenění Paříží. V roce 1945 byl Ch.-F. Ramuz navržen na *Nobelovu cenu za literaturu* a již předtím získal i určitý respekt ve francouzském literárním světě,¹³⁶ nicméně švýcarští francouzsky píšící spisovatelé začali získávat důležitá francouzská ocenění ve větší míře až od 70. let

¹³⁶ Jean Paulhan požádal Ramuze o spolupráci s *nrf*, a následně kromě nakladatelství *Grasset* byl Ramuz publikován i v nakladatelství *Gallimard*.

20. století, a to i ti, kteří nežili a netvořili v Paříži. V roce 1973 získal Chessex *Goncourtovu cenu* jako první románský autor, v roce 1975 Corinna Billeová obdržela *Goncourtovu cenu za povídku* (Bourse Goncourt de la Nouvelle) a Jean-Marc Lovay *Bourse del Duca*¹³⁷ v roce 1976. Nicolas Bouvier dostal *Cenu kritiků* v roce 1982, *Bourse Goncourt de la poésie* přijal v roce 1997 Maurice Chappaz. Z autorů žijících ve Francii byl roce 1974 oceněn Borgeaud *Renaudotovou cenou* (ostatně získal *Cenu kritiků* již v roce 1952) a v roce 1980 Jean-Luc Benoziglio *Cenou Médicis*.

Dosah francouzských literárních ocenění v románském literárním světě je zjevný. Přestože výše jmenovaní románské autoři byli oceňováni již před získáním některé z francouzských cen, často se jim největšího literárního uznání v románském světě dostalo až po udělení ceny ve Francii. *Cena Ch.-F. Ramuze* byla udělena Nicolasovi Bouvierovi v roce 1995 a Chappaz roce 1997 získal *Cenu Schillerovu*.

4.5. Spisovatel v románském Švýcarsku

Ve 20. století začaly vznikat různé organizace spisovatelů. *Société suisse des écrivains*, SSE (Švýcarská společnost spisovatelů) sdružující spisovatele všech jazykových oblastech byla založena ve stejném roce, kdy Budry, Gilliard, Ramuz a bratři Cingriové vytvořili *Les Cahiers vaudois* a vyšel manifest *Smysl bytí*, tedy v roce 1914. V roce 1944 pod vedením Paula Budryho vznikla *Vaudská společnost spisovatelů* (*Société vaudoise des écrivains*), a následně se podobně zakládaly další organizace v Neuchâtelu, v kantonu Jura, ve Fribourgu, ve Valais a v Ženevě (viz příloha na konci práce, stručný přehled událostí v nakladatelském světě). Spisovatelé se začínají organizovat a sdružovat. A také rozcházet...

V roce 1971 ze *Švýcarské společnosti spisovatelů*, které v té době předsedal Maurice Zermatten¹³⁸, vystoupilo několik desítek spisovatelů, aby vzápětí založili vlastní organizaci *Groupe d'Oltén* (Oltenskou skupinu) Důvodem byl konflikt související s příliš pravicovým překladem dokumentu *Défense civile* (Civilní obrana), na kterém se SSE podílela.¹³⁹ V *Oltenské skupině* se sešli představitelé literatur různých jazykových oblastí.

¹³⁷ Stipendium *del Duca* je každoročně udělováno od roku 1952 autorovi, který dosud nepublikoval.

¹³⁸ Maurice Zermatten (1910-2001) byl prozaikem, který ve svém díle zdůrazňoval tradiční hodnoty, rodinu, vlast, přírodu a religiozitu.

¹³⁹ Francouzská verze, jejímž autorem byl právě Zermatten, se od té německé lišila. Frank Jotterand a další spisovatelé vyčetli Zermattenovi jeho antikomunisticky pojatý překlad a vůbec jeho účast na něm.

Z německy píšících spisovatelů se ke skupině přidal Max Frisch, Peter Bichsel, Adolf Muschg, z románské Gaston Cherpillod,¹⁴⁰ Yves Velan,¹⁴¹ Alexandre Voisard a několik dalších autorů. Přestože se doposud autoři z různých literatur ve Švýcarsku příliš nestýkali a v tvorbě neovlivňovali, tento konflikt předznamenal jejich větší vzájemnou spolupráci v letech následujících a větší aktivitu i ve vzájemných překladech.

Románské spisovatele ovšem tížily mnohem více jiné problémy, než jejich politická angažovanost a propojování s jinými švýcarskými literaturami. Trápilo je jejich postavení vůči francouzské literatuře. Stále obecně platilo, že čím více se spisovatel vzdaloval své literární „provincii“, tím pro něj bylo jednodušší vstoupit do literárního „centra“. Ve druhé polovině 20. století a zejména po válce odešlo opět do Francie několik spisovatelů a kritiků (Béguin a Borgeaud v roce 1945, Robert Pinget v roce 1946, Georges Piroué v roce 1950, Jaccottet v roce 1953, Jean-Luc Benoziglio v roce 1966,...atd).

U některých románských spisovatelů je možné vysledovat jistou zahořklost. Ve své autobiografii *l'Apprentissage* (1977, Učednictví) Chappaz napsal, že: „pokud by se Eluard narodil a žil ve Švýcarsku, nestal by se ve Francii nikdy známým.“¹⁴² Chappazův povzdech ostatně dobře vystihuje pocit nedocenění románského autora francouzskou literaturou. Tento názor byl zejména v 70. letech velmi rozšířený v románských literárních kruzích byt' (či právě proto) se v této době románským autorům dostalo významných francouzských literárních ocenění. V roce 1992 Chappaz v rozhovoru s Jêromem Meizozem, v reakci na toto své tvrzení, již smířlivě dodává, že: „Izolace románského Švýcarska je také určitou šancí“¹⁴³, a že „...je třeba existovat *také* v románské literatuře, jestliže má mít vaše dílo vlastní výraz.“¹⁴⁴ Ostatně v tomto pojetí se shoduje s Jeanem Starobinským, který vidí výhodu románského autora právě v „plodné vzdálenosti“.¹⁴⁵

¹⁴⁰ Gaston Cherpillod (1925) patří do spiny autorů více angažovaných. Motiv exilu v jeho díle není geografický či metafyzický, ale sociální. 30. léta poznamenaná ekonomickou krizí a nezaměstnaností jsou námětem autobiografického románu *Le Chêne brûlé* (1969, Spálený dub).

¹⁴¹ Yves Velan (1925) představuje jednoho z více angažovaných prozaiků v románském prostředí v románu (*Soft Goulag* (1977, Soft Gulag). Stal se představitelem „nového románu“ v *Je* (1959, Já).

¹⁴² „Eluard né et demeuré en Suisse n'aurait jamais été connu en France.“ CHAPPAZ, Maurice. *Pages choisies I*. Lausanne: Eibel, 1977, str. 80.

¹⁴³ „L'isolement de la Suisse romande, la séparation, est aussi un élément de chance.“ CHAPPAZ, Maurice, *Pages Choisies II*. Lausanne, L'Age d'homme, Poche Suisse, 1995, str. 301.

¹⁴⁴ „...il faut exister *aussi* dans la littérature romande si votre œuvre veut avoir un visage.“ CHAPPAZ, Maurice, *Pages Choisies II*. Lausanne, L'Age d'homme, Poche Suisse, 1995, str. 302.

¹⁴⁵ STAROBINSKI Jean, *L'écrivain romand: un décalage fécond. La Suisse romande et sa littérature*. Revue La Licorne, 1989, č. 16, str. 17-20.

Když Virginia Woolf v roce 1929 v eseji *Vlastní pokoj*¹⁴⁶ napsala, že intelektuální svoboda závisí na materiálních věcech, dotkla se nejen tématu nezávislosti ženy tvůrkyně, ale nezávislosti tvorby všeobecně. V románském Švýcarsku je ve druhé polovině 20. století velmi málo spisovatelů, kteří žijí jen ze svého psaní. Těmi jsou například Georges Haldas a do roku 1993 i Etienne Barilier (díky nakladatelství *L'Age d'homme*). Dalšími finančně „nezávislými“ autory jsou Agota Kristofová či Jacques Chessex. Jinak románský spisovatel byl a je odkázán na své zaměstnání a vedl tak „dvojitý“ život. Prodej knih nepokryje často ani náklady na publikaci knihy a mzdu autora. Stipendia nebo udělená ocenění spojená s finanční odměnou nezajišťují dlouhodobě existenci autora nezávislého na jiném povolání. Spisovatele najdeme především ve školství, ať již středním (Yves Velan, Jacques Chessex,...) či v univerzitním prostředí (Jacques Mercanton), mezi literárními kritiky či v denících (Anne-Lise Grobétyová) atd. I takto banální materiální problém se promítá do tvorby některých autorů. Na jedné straně je Georges Haldas, který napsal několik desítek titulů a pravidelně každý rok publikoval a publikuje v nakladatelství *L'Age d'Homme* a na straně druhé Alice Rivazová, která začala znovu psát až po svém odchodu z aktivního života. Někteří autoři jako Grobétyová začali volit kratší žánry.

Psát se od 70. let stalo módní záležitostí. Od května roku 1968, v čase revolučních studentských manifestací, které zasáhly i románské Švýcarsko s příznačným heslem „Zbořte hory, chceme vidět moře!“, začaly vznikat v německy mluvící oblasti *Ausschluss der des Schreibwerkstätten* (Ateliéry tvůrčího psaní). S touto myšlenkou přišel berský dramatik Werner Wüthrich. První románské ateliéry vznikly až o deset let později pod záštitou lidové univerzity Lausanne. Cílem setkání bylo, aby literatura opustila svou elitářskou roli a univerzitní prostředí. Pro literární scénu a její obnovu nejsou vzniklé ateliéry příliš podstatné, spíše jsou jen dalším signálem probuzeného zájmu o psaní a literaturu u publika v této době, ve které se podle socioložky Valérie Amaudruz Solano „Psané se stává kódem západní civilizace“¹⁴⁷. Jako by mohl člověk stvrdit skrze psaní a psané svou identitu, jedinečnost, sociálně se zařadit a vymezit. V souvislosti s utvářením románské literatury a jejího problematické hledání vlastní identity v 60. a 70. letech je to zajímavý sociologický poznatek

¹⁴⁶ WOOLF, Virginia. *Une chambre à soi*. Traduit de l'anglais par Clara Malraux. Paris: Denoël-Gonthier, 1966.

¹⁴⁷ „L'écrit est devenu le code d'expression de la civilisation occidentale.“ BARBEY, Mary-Anna. *Ateliers d'écriture, une scène littéraire*. Revue *Script*. Zurich: Pro Helvetia 2001, str. 31.

4.6. Další instituce v románském literárním světě

Literární život ve Švýcarsku má dnes velkou výhodu ve stabilním ekonomickém zázemí své země a v morální a finanční podpoře státních organizací, privátních nadací, bank i jednotlivců (na rozdíl od některých jiných frankofonních literatur). Není předmětem práce zabývat se vyčíslením finanční podpory kultury a literatury v helvétské konfederaci, nicméně vzhledem k významu některých institucí, které se také do určité míry stávají aktéry kulturního a literárního dění, je podstatné se o nejdůležitějších z nich zmínit.

4.6.1. Pro Helvetia a státní podpora literatury

Švýcarská Konfederace začala od konce 60. let významněji podporovat kulturní, umělecké a literární projevy švýcarských či ve Švýcarsku žijících autorů. Již v roce 1939 vznikla nadace *Pro Helvetia* a její hlavní náplní je podporovat kulturní dění, které je ve veřejném zájmu Švýcarska.¹⁴⁸ Latinský název *Pro Helvetia* je příznačný. Latinský termín je pokusem švýcarské společnosti překonat jazykové a kulturní bariéry v jazykově „neutrálním“ názvu, což je ostatně ve Švýcarsku charakteristické pro vznik řady institucí a nadací.

Založení nadace *Pro Helvetia* v roce 1939 souvisí se začátkem druhé světové války a s dobovou otázkou možnosti uchování vlastní identity a nezávislosti kultury vedle rozpínajícího se německého souseda. Po ukončení války se v roce 1949 *Pro Helvetia* stala veřejnou nadací. V roce 1965 se její činnost začala řídit federálním zákonem, který definoval její úkoly: zachovat a ochránit kulturní originalitu Švýcarska, podpořit tvorbu v kantonech, různých jazykových a kulturních oblastech, propagovat kulturní výměnu mezi nimi a starat se o vztahy se zahraničím. Přes zjevné snahy o spolupráci se zahraničím byla a je *Pro Helvetia* organizací působící více směrem ven, tj. zaměřenou na šíření a zároveň jakousi ochranu, snad až obranu domácí „helvétské“ kultury.

Od 70. let 20. století byla, vedle podpory různých kulturních událostí, podstatná její podpora švýcarské literární tvorby: autorům ve formě subvencí (na vydání první knihy), nakladatelům (na překlady), univerzitním profesorům (na jejich pobyty na zahraničních

¹⁴⁸ 12% veřejného rozpočtu je dnes určeno kultuře, např. pro rok 2005 to bylo 33 milionů švýcarských franků. Zdroj *Pro Helvetia*. www.prohelvetia.ch. Cit. 22. 12. 2006. Aktualizace 20.1.2006.

univerzitách). Pro Helvetia začala poskytovat subvence překladatelům skrze nakladatele pro publikování v rámci Konfederace, tj. mezi různými lingvistickými oblastmi. Začala podporovat literární a kulturní revue (například revue *Ecriture*). V rámci propagace románské literatury rozšiřuje zdarma knižní fondy veřejných a univerzitních knihoven v zahraničí o literární díla či studie vztahující se k Švýcarsku. Prioritní jsou knihovny, které mají široké publikum, nebo ty, které se zavazují použít darované knihy k výuce či výzkumu. Dnes se podílí na výstavách knih, umožňuje zahraniční pobyty spisovatelů, spoluorganizuje kolokvia (zejména v oblasti frankofonních literatur) ve Švýcarsku i mimo ně.

Významným rozhodnutím nadace *Pro Helvetia* bylo, že začala klást prioritu na současnou tvorbu a objevování nových talentů formou subvencí pro první autorovu knihu a pro nový překlad mezi švýcarskými literaturami. Státní podpora, morální a finanční, je v literárním světě čím dál tím přítomnější. V tom nastala od dob Ramuzových velká změna.

4.6.2. *Alliance culturelle romande*

Kromě nadace *Pro Helvetia* existovala v letech 1960-1982 další důležitá instituce – ženevská *Alliance culturelle romande* (Románská kulturní aliance), kterou řídil Myrian Weber-Perret.¹⁴⁹ *Aliance* měla za úkol koordinovat interdisciplinární spolupráci v oblasti kultury a literatury v románské oblasti a podporovat románské spisovatele. Od roku 1963 vydávala revue *Cahiers de l'Alliance culturelle romande* (Sešity Románské kulturní aliance).

Ještě před založením revue vyšla díky Weber-Perretovi v roce 1951 antologie *Ecrivains romands 1900-1950* (Románsští spisovatelé v letech 1900-1950) se záměrem podpořit jejich tvorbu v poválečném Švýcarsku. Pro svou pravicovou orientaci a myšlenkové spojení s Edmondem Jalouxem a Gonzaguem de Reynoldem byla Weber-Perretova činnost na počátku 50. let terčem kritiky levicové revue *Rencontre*.

Weber-Perret posléze našel kompromis v zaměření revue a u příležitosti oficiálního založení Aliance se objevily dvě významné osobnosti: Gonzague de Reynold a Denis de

¹⁴⁹ Myrian Weber Perret (1922-1985) vydával v roce 1941 revue *Pages* (Stránky) ve spolupráci s Ramuzem, Roudem a francouzskými básníky, kteří kvůli cenzuře nemohli publikovat ve Francii. V roce 1943 v vydal Perret rámci *Pages* antologii románské poezie.

Rougemont. Románské literatuře v následujících letech věnoval některá čísla, která představila románské autory: v č. 13-14 *Dix-huit jeunes romanciers suisses* (1969, Osmnáct mladých švýcarských romanopisců) nebo v roce 1978 č. 24 bylo věnováno Ramuzovi u příležitosti 100. výročí jeho narození.

4.7. Završení institucionalizace románské literatury

Je tedy zřejmé, že v 70. letech se naplnila vize o nalezení „těla“ pro románskou literaturu. Instituce, které se tvořily od počátku 20. století, vykazovaly určitý vliv francouzských literárních institucí. Vznikaly často jejich nápodobou a v některých etapách i v přímé spolupráci s francouzským literárním světem. Tak tomu bylo například v případě vzájemné těsné spolupráce během druhé světové války vzhledem k výjimečným okolnostem nebo ve způsobu fungování nakladatelství *Guilde de livre*, spojujícím francouzské a románské spisovatele. Některé instituce jako literární kritika *Ženevské školy* či literární *Cena La Guilde de livre* přesáhly románské „hranice“.

Při chronologickém srovnání vývoje jednotlivých institucí není možné si nevšimnout proměny tendencí v románském literárním světě – vzrůstající zájem o románskou literární tvorbu nejdříve vychází od spisovatelů a projevuje se zakládáním revuí, poté od nakladatelů, kteří podporují románskou tvorbu, postupně se promítá do dalších institucí, kterými jsou univerzity, literární historie a kritika až nakonec získává koncepcí románské literatury morální a finanční státní podporu.

Některé z románských institucí se začaly trochu uzavírat vůči francouzskému prostředí, což je doložitelné v uzavřenosti románských literárních cen. Takto fungující literární instituce, které na sebe vzájemně odkazovaly a sebepotvrzovaly se, uzavřely v 70. letech švýcarský románský literární svět do jakési umělé hradby. Přes vzbuzený zájem o tuto literaturu, zřejmý v románském univerzitním prostředí od 50. let, tento zájem neexistoval ve francouzském univerzitním světě, kde zůstával románský svět v pozici okrajové literatury s výjimkou již zmíněné *Ženevské kritiky*.

To, že proběhlo uzavření institucí do jakési „domácí obrany“ místní tvorby, dovršilo dostředivý proces románské literatury v její institucionalizaci a ukončilo tak jednu etapu v jejím vývoji. Proměna institucí v letech následujících dokumentuje konec této tendence. Instituce se začaly otevírat vůči jiným švýcarským literaturám, a vůči literaturám

frankofonním. Jednou z nejvýznamnějších institucí, která podpořila dostředivý vývoj, byla instituce, se kterou ostatní instituce souvisely. Literární revue ji částečně nahrazovaly, mnohé literární ceny z ní vycházely a pro spisovatele byla zásadní. Tou institucí byl v románském prostředí nakladatel. Nakladatel, který měl možnost literární projevy „materializovat“ a který se aktivně podílel na vytváření kreativního prostředí pro formování literatury.

5. Instituce - románský nakladatel

5.1. Nadace *Mémoire éditoriale* (Nakladatelská paměť)

Nakladatel se stal institucí ve světě románské literatury tak zásadní, že si zaslouží zvláštní pozornost. Nejedná se totiž o pouhého „obchodníka s literaturou“, ale, jak bylo několikrát naznačeno, o důležitého aktéra v literárním životě.

Zvýšený zájem švýcarské literární historie o nakladatelskou tradici ve Švýcarsku je logickým vyústěním vývoje studia románské literatury ve 20. století. Románský nakladatel byl velmi těsně propojen s literárním světem, zasahoval do různých literárních institucí nebo je přímo vytvářel. Navíc se podílel na prosazování románské literatury nejen v románském prostředí, ale pokusil se prosadit její autory i ve světě francouzské, resp. francouzsky psané literatury.

Od 90. let se objevuje v literární historii nové téma, a to úloha románských nakladatelů a jejich vlivu na literární život. Iniciátorem diskuse o zachování nakladatelského románského dědictví se stal François Vallotton, který začal zdůrazňovat potřebu se tomuto tématu systematicky věnovat – popsat a prostudovat románskou nakladatelskou aktivitu a zachovat archívy nakladatelů pro další generace. Švýcarský historik je autorem studií, které se zabývají kulturním a intelektuálním životem v románském Švýcarsku, jeho knižní tradicí v širokém slova smyslu. François Vallotton je především autorem přehledu vývoje románského nakladatelského života *Edition romande et ses acteurs 1850 – 1920* (Románská nakladatelská aktivita a její aktéři v letech 1850-1920).¹⁵⁰

V roce 1997 byla z jeho podnětu založena nadace *Mémoire Editoriale* (Nakladatelská paměť), která sleduje dva důležité cíle: „...zhodnotit a zpřístupnit historii nakladatelské aktivity v jejich různých podobách, a to vydáním publikací, uspořádáním výstav. Vytvořit společně s nakladatelskými domy v románském Švýcarsku, a možná celém Švýcarsku, určitou formu synergie, která by umožnila koordinovat mezi nimi a již existujícími knihovnami a archivními centry politiku zachování psaného dědictví.“¹⁵¹

Modelem pro vytvoření této organizace byl francouzský *L'Institut Mémoire pour l'Édition contemporaine* (Institut pro uchování historie současné nakladatelské činnosti)

¹⁵⁰ VALLOTTON, François: *L'édition romande et ses acteurs*. Genève: Slatkine/Mémoire éditoriale, 2001.

¹⁵¹ „...mettre en valeur et rendre accessible à chacun par la publication d'ouvrage ou la mise sur pied d'expositions, l'histoire de l'édition sous ses multiples formes; susciter avec les maisons d'édition de Suisse romande, voire de toute la Suisse, une forme de synergie qui, à terme permettrait de coordonner entre elle et les Bibliothèques ou centres d'archives existants une politique de préservation du patrimoine écrit. <http://www.culturactif.ch/fondations/memoireeditoriale1.htm>. Cit. z 21.3.2004. Aktualizace z 20.6.2002.

založený v roce 1988 v Paříži skupinou vědeckých pracovníků pod vedením Oliviera Corpeta. „»Nakladatelská paměť« se v této oblasti chce stát prostorem pro výzkum po vzoru těch, které vznikly v posledních patnácti letech v Evropě a trochu i ve světě (...). Ve srovnání s ostatními oblastmi je dnešní nakladatelská aktivita v historiografii skromným příbuzným: 19. století je přesto ve Švýcarsku, jako v jiných západních zemích, stoletím rozšíření a určité demokratizace tisku, a co se nakladatelské aktivity ve 20. století týče, vyskytuje se tu několik originálních podniků, např. *Skira*, *Guilde du Livre* či *Rencontre*, které dosáhly mezinárodního ohlasu.“¹⁵²

Vallotton také upozorňuje na to, že přes jejich velký význam, není nakladatelům a jejich činnosti věnována dostatečná pozornost, neboť prozatím byla díky nadaci detailně zdokumentována pouze činnost nakladatelů pouze do roku 1920. Vallotton je historikem, zajímají jej proto všechny aspekty nakladatelské aktivity, nejen v oblasti literatury. Zabývá se širokou škálou nakladatelské produkce, jako například produkcí školních učebnic (Payot), uměleckých monografií, ap., a věnuje se tak i ekonomickým aspektům a vývoji typografie.

5.2. Nakladatelská aktivita ve 20. století v oblasti románské literatury

Nakladatelská aktivita ve druhé polovině 20. století, která svým způsobem uzavřela proces institucionalizace románské literatury, se zrodila díky několika důležitým faktorům: díky tiskařské a knižní tradici ve Švýcarsku existující od 19. století, existenci malých nakladatelů nadšenců, bibliofilů a mecenášů, kteří společně za velkého úsilí místních spisovatelů a kritiků prosazovali románskou tvorbu, díky velké spolupráci s francouzským literárním světem během druhé světové války a také díky vzniku unikátního nakladatelství *La Guilde de livre* v roce 1936.

¹⁵² „Mémoire éditoriale se veut d'autre part un pôle de recherche dans ce domaine à l'image de ceux qui se sont multipliés depuis une quinzaine d'années en Europe et un peu partout dans le monde (...). En comparaison, l'édition contemporaine fait figure de parent pauvre dans l'historiographie : le XIXe siècle est pourtant, en Suisse comme dans tous les pays occidentaux, le siècle de la multiplication et d'une certaine démocratisation de l'imprimé; quant à l'édition du XXe siècle, elle comprend une série d'entreprises originales qui, si l'on pense aux exemples de Skira, de la Guilde du Livre ou de Rencontre, ont connu un rayonnement international.“ Ibid.

5.2. 1. 1. Romándaští nakladatelé na počátku století

V roce 1866 se ustavila *Société des libraires et éditeurs de la Suisse romande* (Společnost knihkupců a nakladatelů v románském Švýcarsku). V konfrontaci s francouzskými nakladatelskými domy se švýcarští nakladatelé¹⁵³ pokoušeli obstát v konkurenci svou tradiční kvalitou tiskařských služeb, kromě toho Lausanne bylo od 19. století centrem tiskařů. Ovšem, jak vysvětluje François Valloton,¹⁵⁴ první světová válka přinesla švýcarskému knižnímu průmyslu velké problémy. Zvýšení ceny papíru i samotné tiskařské práce znamenalo snížení produkce, švýcarské knihy se obtížně exportovaly. Jen někteří nakladatelé si udrželi pozici díky spolupráci se státem, např. nakladatelství *Payot* produkcí školních učebnic, *Delachaux* pedagogickými publikacemi a zaměřením na přírodní vědy, *Georg* a *Rouge* vědeckými a univerzitními publikacemi. Proto se ve své strategii nakladatelé obraceli více k místnímu trhu a jeho potřebám. Postupně začínají vydávat knihy více zaměřené na švýcarské publikum.

Nakladatelská činnost dostala nový smysl, získat si románské publikum, které bylo doposud velmi závislé na francouzské produkci. Tak začaly v první etapě vznikat nové „moderní“ publikace: slovníky, fotoalba i turistické příručky. Za mimořádné tedy můžeme pokládat to, že nakladatelé se zaměřili na románské publikum a jeho vkus a bylo jen otázkou času, kdy se začnou věnovat i místní literatuře. Nicméně stát se nakladatelem románské literatury v konkurenci literatury francouzské bylo prozatím podnikem velmi riskantním.

5.2.1.2. Hledání nakladatele

Na počátku století nahrazovaly revue a časopisy absenci nakladatelské aktivity v oblasti románské literatury. To byl případ již zmíněných revuí, revue *La Voile latine* a především *Cahiers blancs* (Bílých sešitů) v revue *Les Cahiers vaudois*, které přetiskovaly díla svých příspěvatelů v jejich úplné verzi. Nicméně životnost revue a jejich nakladatelské aktivity řízené spisovateli samými nebyly dlouhé. Spisovatelé tak byli nuceni vyvíjet

¹⁵³ Ve francouzském jazyce se v terminologii setkáváme nejčastěji s termínem *maison d'édition* či *éditions* (nakladatelský dům, nakladatelství), v románském Švýcarsku se kromě těchto dvou termínů objevuje spíše *éditeur* (ve smyslu nakladatel) vzhledem k rodinnému charakteru těchto podniků. .

¹⁵⁴ VALLOTTON, François. *L'édition romande et ses acteurs*. Genève: Slatkine/Mémoire éditoriale, 2001.

velkou mimoliterární aktivitu, aby mohli publikovat, pokud nechtěli volit tradiční řešení a splynout s centrem, tedy odejít Paříže.

Poté co přestaly z finančních důvodů vycházet *Les Cahiers vaudois*, se v roce 1920 Ramuz obrátil v dopise na možného „mecenáše“ v Lausanne s prosbou, aby mu půjčil peníze na vydání jeho děl. Potřeba Ramuze publikovat byla tak silná, že byl ochoten, jsa donucen vnějšími okolnostmi, stát se „výrobcem“ vlastních knih.

„V podstatě mám takový nápad, a to stát se „výrobcem“ svých vlastních knih (nemyslím nakladatelem). Není to jen z finančních důvodů (byť tento důvod je velmi reálný): je to také proto, že tak bych se stal tím, kdo rozhoduje o publikování a formě, kterou jim dát. Bylo by dobré mít nějaký kapitál (...) a s tímto kapitálem bych „vyráběl“, platil tisk a papír (a snad!), pokud by to bylo možné, zaplatil bych i sám sobě. A poté bych prodal takto vyrobené knihy některému z nakladatelů (kterého bych si dopředu zajistil), aby se do původního fondu vrátilo co nejvíce peněz, a nakladatel, který již zaplatil, byl nucen postarat se o prodej.“¹⁵⁵

Ramuz nabízel své rukopisy různým podnikatelům, nakladatelstvím a vydavatelstvím. Díky své aktivitě a časem i určitému renomé, které jako spisovatel získal (v roce 1912 a 1923 mu bylo uděleno prestižní románské ocenění *Rambertova cena*), byla publikována ve spolupráci s nakladatelstvím *Georg*¹⁵⁶ jeho díla: *Salutation paysanne* (1921 Selské pozdravení), *Présence de la mort* (1922, Přítomnost smrti), *Passage du poète* (1923, Šel tudy básník), ovšem na náklady autora samého. Ramuzovi se podařilo posléze i v souvislosti s úspěchem divadelní hry *Histoire du soldat* (1918, Příběh vojáka)¹⁵⁷ z roku 1918 navázat kontakt s Bernardem Grassetem a vstoupit do jeho nakladatelství. Publikoval zde 13 románů v reedici a tři zcela nové texty.¹⁵⁸ Přesto Ramuz neustále hledal

¹⁵⁵ „En gros, mon idée serait de devenir le propre „fabricant“ de mes livres (je ne dis pas leur éditeur). Ce n'est seulement par besoin d'argent (besoin très réel): c'est aussi que je serais ainsi en mesure de décider moi-même des publications à faire et de la forme à leur donner. Il faudrait pour cela qu'un capital pût être constitué (...): avec ce capital, je „fabriquerais“, je paierais l'impression, le papier; et, hélas! Si possible, je me paierais moi-même. Et je vendrais ensuite les volumes ainsi obtenus à un éditeur (que je serais assuré d'avoir) de manière à faire rentrer le plus d'argent possible au fond initial et pour que l'éditeur, ayant payé; fût dans l'obligation de s'occuper de la vente.“ Dopis z 27. července 1920 (*Lettre à Paul Dutoit*). GUI SAN, Gilbert. *C.-F. Ramuz, ses amis et son temps*, vol. VI (1919-1939), Lausanne-Paris: la Bibliothèque des Arts, 1970, str. 42-43.

¹⁵⁶ Nakladatelství *Georg* bylo založeno již roku 1875 v Basileji a publikovalo univerzitní publikace.

¹⁵⁷ Jedná se o veršovanou divadelní hru s hudbou a tanci, kterou Ramuz realizoval ve spolupráci s Igorem Stravinským a René Auberjonoisem, a která byla publikována v posledním čísle *Les Cahiers vaudois* v roce 1920. Hra byla přeložena do českého jazyka. *Příběh vojáka: čtený, hraný, tančený*. Přel. Vladimír Mikeš. Časopis Loutkář. Roč. 49, č. 5-6 (1999), str. 249-256).

¹⁵⁸ *La Grande peur dans la Montagne* (1926, Děs na hoře), *Une main* (1933, Ruka) a *Une province qui n'est pas une* (1938, Provincie, která provincií není).

v románském prostředí nakladatele, podnikatele nebo mecenáše, který by vydal všechna jeho díla nebo mu v tom finančně pomohl.

5.2.1.3. Od mecenáše k nakladateli

Henry-Louis Mermod se po setkání s Ramuzem v Salonu Madeleine de Cérenville v roce 1923 rozhodl spisovatele podpořit. V roce 1926 dokonce založil nakladatelství *Editions H.-L. Mermod*. Kromě Ramuze se obklopil dalšími autory a výtvarnými umělci. První publikací, která pak ze spojení bibliofila Mermoda s novou generací umělců vznikla, byla kombinací Ramuzových textů s litografiemi René Auberjonoise nazvaná *Sept morceaux et sept dessins* (1926, Sedm úryvků a sedm kreseb). Mermod se stal mecenášem a nakladatelem především Ramuzovi. Skoro každý rok publikoval jedno či několik jeho děl,¹⁵⁹ a v dost vysokém nákladu.¹⁶⁰

Kromě nakladatelské činnosti začal Mermod otiskovat tvorbu románských autorů v literárním časopise *Aujourd'hui* (Dnes) pod vedením Ramuze. Objevily se tu jako první texty románských spisovatelů: Rouda, který zastával funkci tajemníka, Cingrii, Mattheye, Erica de Montmollina, Chavannese. Tento týdeník měl pouhých 500 předplatitelů a druhý rok začal vycházet ve zmenšeném formátu a jen každých čtrnáct dní. Ve třetím roce existence se už čtrnáctideník přeměnil v měsíčník, který publikoval texty románů Ramuze, Cingrii, Rouda a Landryho. Vyšlo 122 čísel. Toto kreativní spojení nakladatelství a revue se později stalo inspirací pro dva další budoucí nakladatele románské literatury, Alberta Mermoud pro *Bulletin v Guilde du Livre* a Bertila Gallanda pro revue *Ecriture*.

Průmyslník Mermod byl tím, kdo statut literárního mecenáše povýšil z pouhého finančního podporovatele a pozorovatele na aktivního spoluorganizátora literárního a uměleckého procesu. Umožnil románským autorům publikovat a jako bibliofil se zálibou v luxusních vydáních dotvářel jejich literární díla po výtvarné stránce, velmi často ve spolupráci s malířem René Auberjonoisem. Hlavním impulsem pro románského nakladatele, kterým se Mermod dobrovolně stal, bylo „šířit krásné“, prosazovat nové a mladé autory v románském prostředí.

¹⁵⁹ Vycházím z přehledu vydaných děl v katalogu H.-L.Mermoda. Catalogue Editions H.-L.Mermod, 1946.

¹⁶⁰ Náklad okolo 2000-3000 výtisků byl vzhledem k tehdejšímu románskému knižnímu trhu velmi vysoký. Obvyklé náklady u ostatních děl v Mermodově katalogu se v té době pohybovaly okolo 500-600 výtisků. Viz *Katalog Editions H.-L. Mermod*.

Vztah Ramuze a Mermoda uvádím jako názorný příklad důležitosti spojení románského spisovatele s nakladatelem a možnost publikovat. Básník Jaccottet, který díky Mermodovi také publikoval, mu ostatně přiznává velký podíl na románském literárním životě: „Role, kterou hrál ve švýcarském románském literárním životě tento průmyslník zanícený pro poezii, nebude nikdy dostatečně oceněna. Bez něj, bez jeho entusiasmů a jeho dobrého vkusu, byť občas vrtošivého, si můžeme být jisti, že některá z děl Ramuze, Rouda, Cingrii a dalších by nikdy nespátřila světlo světa.“¹⁶¹

5.2.2. Mezi dvěma válkami – vznik malých nakladatelství

V románském literárním světě postupně vznikala malá nakladatelství. Zakladatel byl často v nakladatelství jediným zaměstnancem. Nakladatel musel být obratným knihkupcem a někdy i tiskařem. Postupně se z „distributora“ a tiskaře transformoval ve stratéga s intuicí, někdy prvního literárního kritika a svým způsobem i v mecenáše románských spisovatelů, jejichž knihy chtěl publikovat, protože na sebe bral riziko neúspěchu.

Mezi dvěma válkami se zrodila nová nakladatelství: Roth a Sauter založili nakladatelství *Au Verseau* (1925), Henry-Louis Mermod *Editions H.-L. Mermod* (1926), Herman Hauser *La Baconnière* (1926), Albert Mermoud založil *La Guilde du Livre* (1936). Ve 20. letech vznikala i další nakladatelství, byť nepublikovala apriori románskou tvorbu, a to např. *Editions du Chandelier* v Bielu, ve kterém publikovaly první významné spisovatelky románského Švýcarska, Clarisse Francillon a Monique Saint-Héllier.

Z těchto nakladatelství si zaslouží větší pozornost *La Baconnière*¹⁶² Hermanna Hausera jak pro svou angažovanost v zaměření nakladatelství, tak pro svůj postoj k situaci francouzských spisovatelů za druhé světové války. Hauser nejdříve sedm let sbíral zkušenosti v nakladatelství *Victor Attinger* v německé části Švýcarska, poté založil vlastní nakladatelství v Boudry v kantonu Neuchâtel. Pod vlivem sbírky povídek Paula Budryho

¹⁶¹ „Le rôle que joua dans la vie littéraire suisse romande cet industriel épris de poésie ne saurait être trop souligné. Sans lui, sans son enthousiasme parfois capricieux, et son goût toujours sûr, on peut penser que certaines oeuvres de Ramuz, de Roud, de Cingria et d'autres encore, n'auraient pas vu le jour.” JACCOTTET Philippe. *Gustave Roud*. Fribourg: Editions universitaires, 1982, str. 19.

¹⁶² Název *La Baconnière* zvolil Hauser podle místního označení horní části vinic, které v Boudry patřily k zámku rodiny Pasquier. V Hauserově katalogu k roku 1967 najdeme 1200 knih za 40 let nakladatelské aktivity (tedy průměrně 30 titulů ročně).

Hardi chez les Vaudois (1926, Udatný v zemi Vaudské)¹⁶³, kterou jeho nakladatelství vydalo v reedici v roce 1928, zaměřil svou aktivitu na knihy reflektující postoj Švýcarska k národním a mezinárodním otázkám. Publikoval knihu Gonzagua de Reynolda *Conscience de la Suisse* (1933, Švýcarské svědomí), Denise de Rougemonta *Mission ou Démission de la Suisse* (1940, Mise či demise Švýcarska).

Během války zůstal Herman Hauser věrný svému přesvědčení o potřebnosti angažované literatury. Vydával s Albertem Béguinem čtyři série revue *Les Cahiers de Rhône* (Rhônské sešity) ve spolupráci s Paulem Eluardem a Louisem Aragonem. Otiskovali a publikovali autory, kteří měli zakázanou činnost ve Francii, Julienu Greena, Pierre Jean Jouva a společně s nimi i švýcarské autory - Marcela Raymonda a básníka Edmonda Jeannereta¹⁶⁴. Po válce se *La Baconnière* vrátila k předválečné aktivitě. Přestože Hauser nebyl zaměřen na krásnou literaturu a na románské spisovatele, některé z nich publikoval v následujících letech.

5.2.3. Rozvoj nakladatelské aktivity během druhé světové války

Pro pochopení poválečného rozvoje nakladatelské aktivity v 60. letech, je třeba připomenout období druhé světové války, kterým se zabýval historik François Valloton a Simon Roth.¹⁶⁵ Většímu rozvoji nakladatelské a tiskařské aktivity ve Švýcarsku přispěla paradoxně právě druhá světová válka. V rozdělené Francii se situace nakladatelů zhoršila. Po mobilizaci v září 1939 a porážce Francie v létě 1940 odešli do Švýcarska někteří francouzští nakladatelé, např. Constant Bourquin. Z Paříže se do Fribourgu vrátil nakladatel Aloys Bataillard a do Lausanne odešel kritik Edmond Gilliard. Vzhledem k okolnostem se poslání některých románských nakladatelů změnilo z „šíření krásného, estetického a literárního“ na poslání politicky angažované.

Jakou podobu měla spolupráce mezi francouzským a románským literárním světem? Francouzští spisovatelé především neváhali využít stávající a i díky nim nově vznikající nakladatelské struktury. Spolupracovat se švýcarskými nakladateli znamenalo

¹⁶³ Tato kniha je satirickým vyprávěním o bitvách Karla Smělého se Švýcary za burgundských válek. V humorném popisu Švýcarů se Budry blíží k pozdějšímu Chappazovu dílu *Potrait des Valaisans* (1964, Podobizny Valaisanů).

¹⁶⁴ Edmond Jeanneret (1914-1990) byl básník a teolog (pastor) a stal se představitelem protestantské poezie.

¹⁶⁵ ROTH, Simon; VALLOTTON, François. *L'édition en Suisse romande de 1920-1970. Histoire de la littérature en Suisse romande*. Sous la direction de Roger Francillon. Lausanne : Payot, vol 3, 1998.

možnost publikovat texty, které nemohly z ideologických důvodů vyjít ve Francii, a pro švýcarské nakladatele to byla příležitost rozšířit svou aktivitu. Fred Uhler z nakladatelství *Ides et Calendes* nabídl spolupráci Aragonovi. Ve Švýcarsku začali publikovat Henri Guillemin či Pierre Jean Jouve. A jak bylo zmíněno výše, revue *Les Cahiers du Rhône* vznikla ve spolupráci Alberta Béguina s Hermanem Hauserem, nakladatelem *La Baconnière*. Politické orientace v románském Švýcarsku byly různé a vedle aktivit podporujících autory z hnutí odporu „Résistance“ nacházeli ve Švýcarsku později azyl i ti, kteří sympatizovali s vládou ve Vichy, jako Paul Morand¹⁶⁶, Henry de Montherlant a Edmond Jaloux.

V roce 1943 vyšel v nakladatelství *Trois Collines* manifest *Domaine français* (Francouzská doména), s básněmi Aragona a texty Camuse, Sartra, Mauriaca a Segherse. Jeho součástí bylo i vyjádření vzájemné spokojenosti ze spolupráce: „ (...) gratulujeme si k této spolupráci a doufáme, že bude trvale plodná.“¹⁶⁷

Nakladatelé ve Francii ovšem byli situací poněkud znepokojeni. Zvláště z toho, že by mohla být tato nakladatelská aktivita opravdu trvale plodná. Byli si vědomi toho, že se nejedná jen o momentální vydávání děl francouzských spisovatelů, ale o vývoj budoucí, a možné ohrožení jejich vlastní aktivity. To dokládá i vztah mezi Gastonem Gallimardem a Louisem Aragonem. Gallimard odmítl Aragonovu žádost o možnost publikovat u Freda Uhlera, zakladatele nakladatelství *Ides et Calendes*. Fredu Uhlerovi v dopise z 22. srpna 1942 Aragon odepsal, že Gallimard: „...systematicky odmítá jakékoliv dohody s nakladateli mimo Francii, protože zastává myšlenku potřeby protekcionismu francouzské knihovny, myšlenky, kterou s ním nesdílím.“¹⁶⁸

Na toto období je románská literární historie pyšná, protože v těchto letech se románská část Švýcarska angažovala velmi výrazným způsobem ve spolupráci s Francií a zároveň tato etapa předznamenala zvýšení nakladatelské činnosti v letech následujících. Nová situace měla velmi pozitivní dopad na románskou literaturu. Románské spisovatele byli díky probuzené nakladatelské aktivitě zapojeni více do literárního života,

¹⁶⁶ Paul Morand (1888-1976) byl francouzský novelista, romanopisec a básník, který vstoupil po studiu do diplomatických služeb a v roce 1944 z nich byl vyloučen pro spolupráci s vichistickým režimem. Ve Švýcarsku zůstal až do roku 1953. Poté znovu nastoupil do diplomatických služeb ve Francii a v roce 1968 byl zvolen členem Francouzské akademie.

¹⁶⁷ „ (...) nous félicitons de cette collaboration, en espérant qu'elle se montrera durablement féconde.“ *Domaine français, un manifeste des lettres d'aujourd'hui*. Genève: Trois collines, 1943, úvodní komentář nakladatelů.

¹⁶⁸ „...refuse systématiquement jusqu'ici les accords avec les éditions hors de France, à cause d'une idée protectionniste qu'il se fait de la librairie française, idée que je ne partage pas.“ Fondy Freda Uhlera, Neuchâtel, Bibliothèque publique et universitaire.

spolupracovali s francouzskými spisovateli a s nakladateli a tedy i více publikovali. I nakladatelství, která se neangažovala přímo, se snažila vyjádřit sympatie Francii v publikacích jí věnovaných. Například Albert Mermoud požádal Ramuze a Alici Rivazovou, aby vytvořili antologii francouzských básníků pro čtenáře *La Guilde du Livre*.¹⁶⁹

Ve válečných letech byli nadále vydáváni „osvědčení romándaští autoři“, Ramuz a Landry, ale i autoři noví. Nakladatelství jako *Les Portes de France* (založená romándašskými básníky - Jeanem Cuttatem, Rogerem Schafferem a literárním kritikem Pierrem Olivierem Walzerem během války) publikovala básně nových romándašských autorů: zakladatele Jeana Cuttata, Maurice Chappaze, Corinny Billeové či Edmonda-Henriho Crisinel. *La Guilde du Livre* objevila novátorský styl Catherine Colombové a Alice Rivazové. H.-L. Mermod vydával Philippa Jaccotteta, jméno Georges Haldas se objevilo poprvé v *Les Cahiers du Rhône*. Mercanton byl podporován nakladatelstvím *Libraire-éditeur Rouge*. Celá tato generace spisovatelů později čerpala z válečných let a ze spojení francouzských a romándašských spisovatelů a nakladatelů.

Situace pro literaturu a nakladatelství nebyla tak dokonale idylická, jak by se na první pohled mohlo zdát. Švýcarsko publikovalo mnoho autorů, kteří vzhledem k válečné situaci jinde publikovat nemohli, ale i zde existovala instituce cenzury. V romándašské části byla řízena úřadem, který spadal pod knihkupce a nakladatele z Ženevy, Alexandra Julliena. Zvláštní poslání cenzury charakterizuje věta: „Úlohou švýcarských nakladatelských domů je především zachovávat švýcarského ducha, a švýcarský úhel pohledu.“¹⁷⁰ V porovnání s Francií byla cenzura mírná, ale zasahovala do vydání některých knih tím, že jejich schválení oddalovala.¹⁷¹

Jak bylo naznačeno v úvodu této práce, při komparaci vývoje literární emancipace jednotlivých frankofonních literatur, je možné nalézt v jejich historickém vývoji shodné rysy. V období druhé světové války se nakladatelská činnost švýcarská rozvíjí skoro zrcadlově s nakladatelskou činností v Kanadě. Během druhé světové války se francouzský

¹⁶⁹ Ramuz a Rivaz se dostali do konfliktu s Aragonem a Eluardem, protože do ní nezahrnuli básníky sympatizující s komunismem.

¹⁷⁰ „Le rôle d'une maison d'édition suisse est en tout premier lieu de sauvegarder le caractère de l'esprit suisse, du point de vue suisse.“ ROTH Simon. *Sur la censure du livre, Alexandre Jullien, censeur du livre en Suisse romande, ou la Défense spirituelle d'Anastasie*, Revue du Vieux-Genève, 1998.

¹⁷¹ Pro knihu Paula Andrého, *Romándašské Švýcarsko, německá země (La Suisse romande, terre alémanique)*, pro kterou v roce 1941 vydavatelství Victor Attinger nedostalo povolení k publikování (povoleno až v 1944 a po úpravách). Herman Hauser z *La Baconnière* musel žádat o povolení vydat knihu Denise Rougemonta *La part du diable* (Dáblův podíl) z roku 1942, schvalovací proces se probíhal až do léta 1945. *Histoire de la littérature en Suisse romande*. Sous la direction de Roger Francillon. Lausanne: Payot, vol. 3, 1998.

literární život přesouvá do „neutrálního“ románského Švýcarska a do „válce vzdálené“ kanadské francouzsky mluvící oblasti. „Od roku 1940 zaznamenává kanadsko-francouzská nakladatelská aktivita bezprecedentní rozvoj. Mnozí autoři, který nemohli být publikováni v okupované zemi, přicházejí do Kanady, aby tu publikovali (...). Návrat nakladatelské aktivity do Francie roku 1945 tak následně způsobuje pokles aktivity v Kanadě.“¹⁷²

5.3. Fenomén nakladatelství *La Guilde du Livre* (1936-1977)

Nakladatelství *La Guilde du Livre* se vymyká svou rozsáhlou nakladatelskou aktivitou a přesahem do frankofonního světa definici malého románského nakladatele. Jeho způsob fungování ovlivnil výrazným způsobem poválečný rozvoj švýcarské francouzsky psané literatury, povzbudil vznik dalších nakladatelství a ovlivnil jejich strategii: v 50. letech na podobném principu vznikla *Coopérative Rencontre* (Družstvo Rencontre) a v 70. letech *Editions Bertil Galland*.

La Guilde du Livre založil v roce 1936 podnikatel Albert Mermoud (1905-?), který se po delším pobytu ve Francii rozhodl vrátit do Švýcarska a usadit se v Lausanne. Město Lausanne zvolil záměrně. Jak již bylo konstatováno v předchozích kapitolách, Lausanne bylo důležité centrum kulturního a společenského života a zejména románské literatury. Také bylo bydlištěm v té době již slavného spisovatele Ramuze.

5.3. 1. Nová forma neziskového nakladatelství

Albert Mermoud se ve svém záměru - založit nakladatelství krásné literatury - inspiroval německým modelem knižního klubu *Büchergilde Gutenberg* (1925) a anglickým klubem *Left Book Club*. Svůj projekt založit neziskové nakladatelství krásné literatury *La Guilde du Livre* ve formě knižního klubu představil nejdříve Ramuzovi.

¹⁷² „A partir de 1940, l'édition canadiennes-française connaît un développement sans précédent. De nombreux auteurs Français, dans l'impossibilité de se faire éditer dans leur pays occupé, viennent au Canada pour y être publiés (...). A partir de 1945, le retour en France d'une activité éditoriale normale fait cependant décliner les affaires au Canada.“ DORE, Martin. *Auguste Viatte et les Editions de l'Arbre: analyse d'une crise. Colloque Deux littératures francophones en dialogue. Du Québec et de la Suisse romande*. Lausanne: Université de Lausanne, 2002, str. 18.

Strategicky tak oslovil slavného místního autora, protože chtěl získat co nejširší románské publikum. Ramuz souhlasil pod podmínkou, že nebude muset vkládat žádnou finanční částku, ani po něm nikdo nebude žádat politické komentáře, a tak mohla v roce 1936 vyjít v novém vydání kniha *Derborance* (1934, Zpívající pastvina) jako první z budoucího bohatého katalogu. Ramuz zaštil Mermoudův projekt a znovu potvrdil svou významnou úlohu v literárním životě románského Švýcarska. Pravda, Ramuz byl skeptický k možnosti dlouhodobějšího trvání projektu a k možnosti udržet si předplatitele na základě svých předchozích zkušeností z revue *La Voile Latine*, *Les Cahiers vaudois* a *Aujourd'hui*: „A jak zamýšlíte vést tu vaši Gildu? Po třech měsících se Vám všichni odhlásí. Budete muset opakovaně hledat nové předplatitele, abyste za deset let napočítal možná pět set, kteří to přežili.“¹⁷³ V tom se ovšem, jak se ukázalo v následujících létech, Ramuz zmýlil.

Termínem gilda byly označovány některé středověké cechy. Mermoudova následující definice popisuje její ušlechtilé poslání a můžeme ji použít i jako definici poslání dalších nakladatelů v románském Švýcarsku. Podle Mermouda *Gilda* „(...) slouží k označení skupiny mužů stejného řemesla, kteří se podřizují cechovním pravidlům a kteří společně pracují na realizaci stejného ideálu. Obětují nejlepší roky života tomu, aby nabyli »mistrovství« vytvořením »mistrovského díla«, materializací svých dovedností a láskou k »dobrému dílu«.¹⁷⁴ Mermoudova *La Guilde du Livre* byla založena na principu společného podniku, určité formy družstva, ve kterém se předplatitelé stali zároveň akcionáři, jejichž všechny budoucí zisky byly společné. V praxi to znamenalo, že zisk se z prodeje knih znovu vkládal do nakladatelství pro publikování dalších knih. Tento duch solidarity přinesl Mermoudově Gildě velký úspěch.

Albert Mermoud se zároveň chtěl pojistit ve svém podnikání tím, že navázal spolupráci s *Knížní gildou (Büchergilde)* z Curychu. Ta se zavázala, že pro své bilingvní čtenáře bude odebírat 1000 exemplářů každé vydané knihy. Tak se Mermoudovi podařilo zajistit výhodné podmínky pro zahájení nového projektu, a zároveň tím překročil hranice románského světa, prozatím vstupem do německy mluvící oblasti. Tento systém spolupráce s *Gildou* v Curychu fungoval ale pouhé 4 roky, takže nakonec to byli

¹⁷³ „Comment comptez-vous faire cette Guilde? Au bout de trois mois, tout le monde se désabonnera. Il vous faudra chercher périodiquement de nouveaux adhérents, si bien qu'au bout de dix ans vous compterez peut-être cinq cents rescapés.“ *Bulletin Guilde du Livre*. Č. 3, březen 1946, str. 33.

¹⁷⁴ „(...) sert à désigner un groupe d'hommes de même métier liés les uns aux autres par une règle commune, travaillant en commun à la réalisation d'un même idéal et consacrant les meilleures années de leur vie à acquérir la « maîtrise » après avoir produit « chef-d'œuvre », matérialisation de leur savoir faire, de leur amour de bel « ouvrage ».“ PITTIER, Jacques-Michel; ZAHND, René. *Albert Mermoud - La Guilde du livre, une histoire d'amour (1936-1976) entretien avec Albert Mermoud*. Genève: Editions Slatkine, 1987, str. 209.

předplatitelé, kteří *La Guilde du Livre* v jejích začátcích podpořili a napomohli tak vzniku románského nakladatelství, které fungovalo dalších 40 let.

5.3.2. *Bulletin* – kapesní literární revue a románské publikum

Bulletin je zajímavým pokusem o spojení literárního a komerčního poslání v katalogu, který byl zasílán předplatitelům. Navíc se i částečně prostřednictvím *Bulletinu* podařilo Mermoudovi získat v románských poměrech nebývale rozsáhlé publikum pro literaturu. Zaslouží si proto zvláštní prostor v této práci.

V prvním *Bulletinu* uveřejnil Albert Mermoud prohlášení nakladatele, ve kterém se zavázal k tomu, že bude vydávat díla vysoké kvality, jak v obsahu tak i ve formě. Inspirací mu bylo nakladatelství a revue *Aujourd'hui* H.-L. Mermoda. Mermod navíc s Albertem Mermoudem spolupracoval, byl členem literárního výboru a poskytoval mu rady ohledně chodu nakladatelství.

„(...) krásná, dobrá kniha se musí dostat ke každému. To je důvod, proč se obracíme na intelektuály, měšťanstvo, na venkovany a dělníky, na všechny, jejichž životní situace si zaslouží kompenzaci v radosti, kterou jim četba může přinést. To je důvod, proč se naše snahy vyhýbají jakýmkoli běžným komerčním metodám.“¹⁷⁵

Mermoud v úvodu v *Bulletinu* oslovil své budoucí románské publikum, pro které se zřekl jako nakladatel zisku a jako nástroj pro lepší orientaci v literární nabídce nakladatelství *La Guilde du Livre* nabídl předplatitelům „doživotní“ zasílání měsíčního *Bulletinu*, kapesní literární revue, za symbolickou vstupní částku 70 centimů. *Bulletin* dostávali čtenáři různých profesí: zpočátku byli osloveni profesori, pastoři, kněží, státní úředníci. Prvních předplatitelů bylo 1500, což bylo jen v začátku třikrát více než měla revue *Aujourd'hui* H.-L. Mermoda nebo *Petit Journal* Charlese Veillona.

Během prvního roku se náklad *Bulletinu* zvýšil na 4 tisíce výtisků. V románském nakladatelském světě počín do té doby naprosto ojedinělý. A vzhledem k takovému zvýšení zájmu provedla roce 1937 revue *Esprit* sociologický průzkum mezi předplatiteli *Bulletinu*, aby zjistila, z jakých sociálních vrstev se profiluje jeho publikum. Kromě jiného je na tomto průzkumu zajímavé dobově „precizní“ rozdělování profesí předplatitelů:

¹⁷⁵ „(...) le beau, le bon livre doit pénétrer partout. C'est pourquoi nous nous adressons aussi bien aux intellectuels qu'aux bourgeois et aux paysans qu'aux ouvriers, à tous ceux dont la vie matérielle mérite la compensation des joies qu'apporte la lecture. C'est pourquoi aussi notre mouvement se situe en dehors de toute méthode commerciale ordinaire.“ *Bulletin de la Guilde du Livre*, č. 1, březen 1936, str. 2.

„Gilda dokázala nalézt mezi 800 000 obyvateli románského Švýcarska za rok a půl 3885 členů, zaslala jim na 20 000 knih, do této doby nevídaný úspěch. Členy jsou: učitelé a profesori -1400, zaměstnanci v obchodě a státní zaměstnanci – 1200, specializované dělnické profese, hodináři, typografové, mechanici - 270, studenti - 200, lékaři a zubaři - 200, pastoři a kněží - 150, zemědělci - 110, zbytek - knihovny, různé profese a ostatní...“¹⁷⁶ Anketa ukázala, že o literaturu neměly zájem jen tradiční sociální vrstvy, ale čtenáři se začali profilovat i mezi zemědělci, technickými profesemi a obchodníky, i když oproti učitelům a státním úředníkům byli v menšině. Náklad¹⁷⁷ *Bulletinu* závratně stoupal a v roce 1941 měl 10 tisíc předplatitelů. V roce 1950 stoupl náklad na 50 tisíc a v roce 1958 měl *Bulletin* celkem 100 tisíc předplatitelů, protože Albert Mermoud rozšířil svou činnost i na území Francie a později i do dalších francouzsky mluvících zemí.

Prvotním posláním *Bulletinu* bylo sloužit čtenářům jako přehled o vydávaných titulech, ovšem na zhruba 40 stranách se objevovaly úryvky z knih, nevydané povídky a různé literární kritiky, ke kterým později přibýly informace o literárních událostech ve světě. Měsíční *Bulletin* se stal kapesní literární revue dostupnou velmi širokému publiku, revue, ve které Mermoudův katalog nabízených titulů zabíral pouze 5-6 stran (ve 40. letech pouze 1 stranu vzhledem k ještě malému počtu titulů v katalogu). *Bulletin* se stal do jisté míry výkladní skříní nakladatelství a jeho činnosti, a prostorem pro setkávání různých románských i francouzských literárních aktérů, kteří se okolo nakladatelství sdružovali a utvářeli čtenářský literární vkus té doby. Mermoudovo nakladatelství nemělo knihkupectví ani systém distributorů, proto bylo pro něj tak důležité toto výjimečné sepětí nakladatele, spisovatele a kritika se čtenářem.

Albert Mermoud si dokázal získat důvěru a věrnost čtenáře, rozšířit publikum a zpopularizovat literaturu (ať již románskou, frankofonní či světovou) a stejně tak si dokázal získat důvěru spisovatelů, Ramuze, Rouda, Mercantona či kritika Raymonda a obdiv nakladatele H.-L. Mermoda. Albert Mermoud nemohl Mermodovi konkurovat v luxusních vydáních, ale přiblížil se mu myšlenkou stát se „širitelém krásného“, jim oběma společnou. Na rozdíl od bibliofila Mermoda bylo Mermoudovou strategií vydávat

¹⁷⁶ „Dans la Suisse romande de population de 800 000 Romands la Guilde a su trouver dans un an et demi 3885 membres pour distribuer 20 000 livres, un succès inouï jusqu'à ce moment là. Les membres: instituteurs et professeurs 1400, employés de commerce et les fonctionnaire 1200, ouvriers spécialistes, horlogers, typographes, mécaniciens 270, étudiants 200, médecins et dentistes 200, commerçants et industriels 200, pasteurs et curés 150, agriculteurs 110, le reste - bibliothèques, professions diverses et sans professions...“ B.M. *La Guilde du Livre*. Esprit, 1/10/1937, str. 129-130.

¹⁷⁷ Vyčíslení nákladů provedeno na základě *Bulletinů* uložených v archívu CRLR.

knihy finančně¹⁷⁸ dostupné co nejširšímu okruhu čtenářů. Oba nakladatelé, H.-L. Mermoud i Albert Mermoud, byli svým způsobem mecenáši románské kultury a literatury, i když každý jinak: H.-L. Mermoud poskytoval své vlastní finanční prostředky z podnikání v průmyslu. Albert Mermoud vkládal prostředky předplatitelů, a přenesl tak roli mecenáše románské literatury na publikum a učinil tak z něj svého literárního partnera.

Mezi prvními předplatiteli *La Guilde du Livre* byla budoucí spisovatelka Alice Rivazová (výrazná představitelka ženské literatury ve Švýcarsku), která Albertu Mermoudovi napsala: „...budete tvůrcem krásného“¹⁷⁹. Albert Mermoud se postupně stal literární institucí, která výrazně zasáhla do literárního a kulturního světa v románském Švýcarsku. Tvorbu románských autorů, kterou v rámci francouzsky psané literatury publikoval, dostal ze salonů a úzkých literárních kruhů a kroužků k novému rozsáhlejšímu publiku.

5.3.3. Významné etapy v nakladatelské aktivitě *La Guilde du Livre*

Historii *La Guilde du Livre* můžeme orientačně rozdělit do tří etap. V první etapě v letech 1936-1956 *La Guilde du Livre* zaznamenala velký rozmach (rozšířila svou čtenářskou a spisovatelskou obec, získala zajímavé spolupracovníky pro výběr nových rukopisů a pro redakci *Bulletinu*). Ve druhé etapě 1956-1966 se stala renomovaným nakladatelstvím, byl rozpuštěn *Literární výbor* a v etapě poslední 1966-1977 se její činnost komercializovala a mizela aktivita spojená s vydáváním románských spisovatelů. Ostatně tyto etapy ve vývoji nakladatelství se velmi dobře odrážejí v literárních rubrikách a katalogu uveřejňovaném v *Bulletinu*, který je dobrým zdrojem pro pochopení doby. Nejdůležitější pro románské spisovatele je právě první etapa.

5.3.4. Začátky

V prvních deseti letech se strategie Guildy zaměřila na vydávání osvědčených světových, francouzských a románských děl a autorů. V katalogu se objevila kniha

¹⁷⁸ Za 1 fr 30 centimů měsíčně si mohl předplatitel jednou za tři měsíce vybrat knihu z katalogu v *Bulletinu*

¹⁷⁹ „...vous serez beau et créateur de beauté.“ PITTIER, Jacques-Michel; ZAHND, René. *Albert Mermoud - La Guilde du livre, une histoire d'amour (1936-1976) entretien avec Albert Mermoud*. Genève: Editions Slatkine, 1987, str. 86.

Maxima Gorkého *Ma Vie d'Enfant* (1936, Můj život dítěte), jako druhá kniha následovala Ramuzova *Derborence* (Zpívající pastvina). V tom byl Albert Mermoud klasickým podnikatelem nakladatelem se strategií vydat osvědčené autory a zaměřit se na literaturu v co nejširším smyslu.

Po prostudování jednotlivých čísel *Bulletinu*¹⁸⁰ je možné konstatovat, že ve 40. letech se věnoval titulům z katalogu, jejichž část přetiskoval a občas k nim přidával literární kritiky od svých spolupracovníků: Rouda, Ramuze, Cingrii, Edmonda Jaloux, ale i spolupracovníků z jiných literárních revu. Objevovaly se tu kritiky Maurice Blanchota věnované Kafkovi, Claude Roye¹⁸¹ a Jeana Paulhana¹⁸² o poezii, Béguina, Budryho o románkách autorech. Od č. 6 z roku 1947 přibyla na předposlední stranu v *Bulletinu* rubrika „Literární život“ s aktuálními událostmi ve světě literatury. Tak se například objevila informace, že byla založena románková literární revue *Rencontre* (č. 1 a 7, 1950) a tuto informaci si mohlo přečíst přibližně 50 tisíc předplatitelů. Mermoud byl šířitelem nejen „krásného“, ale i velmi otevřeného přístupu k literatuře a poskytoval románkám čtenářům i spisovatelům větší integraci do frankofonního literárního světa tím, že informoval o literárním dění v románkém Švýcarsku své frankofonní čtenáře a naopak. Literární obsah v této době stále ještě převažoval nad komerčním, nabídka knih byla až na posledních stranách *Bulletinu*.

Během druhé světové války Ramuz a Alice Rivazová připravovali již zmiňovanou antologii francouzské poezie. V červnu 1941 otiskla *La Guilde du Livre* text Jacqua Maritaina: *A travers le Désastre* (1941, Napříč zkáze),¹⁸³ jehož šíření bylo ve Švýcarsku zakázáno, a nakladatel Albert Mermoud měl kvůli jeho ilegální distribuci potíže s úřadem cenzury. Jinak se nakladatelství příliš neangažovalo. Spolupráce s Edmondem Jalouxem, který psal články podporující režim ve Vichy, jej později spíše situovala do opozice k ostatním nakladatelům podporujícím francouzské hnutí odporu. Nakladatelství ale svým „neutrálním“ politickým postojem pouze budovalo svou pozici na trhu a možná i trochu profitovalo ze vzniklé situace.

¹⁸⁰ Všechna čísla *Bulletin de la Guilde du Livre* jsou k dispozici v Archívu CRLR v Lausanne. Na základě obsahu jejich literárních rubrik jsem provedla srovnání pro pochopení proměn nakladatelství v různých etapách.

¹⁸¹ Claude Roy (1915-1997) byl francouzský básník a kritik, který se ve svém kritickém díle zabýval klasikou i současnou literaturou, své studie věnoval například Aragonovi (1945) a Marivauxovi (1947).

¹⁸² Jean Paulhan (1884-1968) v letech 1925-1940 a 1953-1968 řídil *nrf*. Od roku 1926 spolupracoval s Ramuzem v *nrf* a snažil se jej pro jeho novátorský styl představit francouzskému publiku. Mermoudovi Paulhan doporučoval své francouzské spolupracovníky.

¹⁸³ V roce 1956 se v *Bulletinu* č. 3 věnovaném 20leté historii *Gildy* píše o tom, že Mermoud publikoval text od Jacqua Maritaina (v té době v exilu v New Yorku), ve kterém autor vyjadřuje svůj obdiv k hrdé Francii, která ve své historii v dramatických okamžicích vždy prokázala statečnost svých obyvatel.

5.3.5. Spolupráce s Francií

40. léta a začátek 50. let jsou ve znamení nových ženských¹⁸⁴ literárních talentů, a to zásluhou nové redaktorky *Bulletinu*, Dominique Auryové. Tato pařížská redaktorka, kritička a překladatelka (vlastním jménem Anne Desclosová) nazvala *La Guilde du Livre* a její čtenáře „*Republikou přátelství*“ („*République de l'amitié*“).

V roce 1946, kdy Jean Paulhan s Gallimardem založil *Les Cahiers de la Pléiade* (Sešity Plejády), se stala Auryová jejich redaktorkou. Díky Jeanu Paulhanovi začala spolupracovat s *Bulletinem* a zároveň pokračovala v literárněkritické a překladatelské činnosti ve Francii. V roce 1950 se stala členkou posuzovací komise rukopisů v nakladatelství *Gallimard* a od 1953 pracovala pro *Nouvelle Revue Française* pod vedením Paulhana a Marcela Arlana. Respektovaná kritička se stala členkou mnoha porot při udělování literárních cen: *Prix des Critiques*, *Prix Paul Valéry*, *Prix Femina*, *Prix Fénelon* (Cen kritiků, Ceny Paula Valéryho, Ceny Femina a Ceny Fénelon). Jako překladatelka seznámila francouzské a románské publikum s díly Charlesa Swinburna, Virginie Woolfové, T. S. Eliota, Scotta Fitzgeralda, Evelyn Waugh, a dalších. Spolu s Jeanem Paulhanem připravila antologii *Poètes d'aujourd'hui* (1947, Básníci dneška) s předmlouvou Paulhana, která vyšla v Paříži a v Lausanne.¹⁸⁵ V roce 1948 vydala v *La Guilde du Livre* knihu *François Villon, Œuvres complètes* (Souborné dílo Françoise Villona) se svou předmlouvou a poznámkami.

Dominique Auryová se stala součástí *Literárního výboru* a redaktorkou *Bulletinu*, do kterého psala úvodníky a komentáře k vydávaným titulům. Do *Bulletinu* a do románského světa vnesla velkou otevřenost vůči francouzské literatuře. Navrhla vydávání ediční řady *Petite ourse* (Malá medvědice), ve které byla publikována Simone de Beauvoirová, Jean-Paul Sartre a Jean Paulhan. V osobě Dominique Auryové našla *La Guilde de livre* silného spojence a přímou vazbu na francouzskou literární scénu i na její čtenářský trh. Navíc Dominique Auryová zastupovala Mermouda u francouzských nakladatelů pro případné reedice. Úspěch nakladatelství dokládá určitá nevraživost ze strany francouzských nakladatelů a výrok Gastona Gallimarda: „Žádná kniha z našeho

¹⁸⁴ V *La Guilde du Livre* publikovalo na tuto dobu v románském prostředí nezvyklé množství autorek: Catherine Colombová, Corinna Billeová, Alice Rivazová, Alice Curchodová a v roce 1952 se laureátkou ceny *Guilde du Livre* stala opět žena, Anne Pollierová za *Grand Quai* (1952, Velké nábřeží) a Nadine Lefèvreová za *Les Portes de Rome* (1955, Brány Říma).

¹⁸⁵ Lausanne: *Editions Clairefontaine*, 1947.

fondy nevyjde v Gildě!“¹⁸⁶ Mermoud si tedy nechával od Dominique Auryové posílat rukopisy autorů, které Gallimard odmítl publikovat.

5.3.6. Otevření se světové literatuře

Od roku 1953 se začala *La Guilde du Livre* ještě více věnovat světové literatuře: byli publikováni Sartre, Thomas Mann, Tolstoj, Henri Miller, Stefan Zweig, Malraux, Hemingway, Moravia a díky těmto titulům mohly vycházet i knihy románských autorů : například Billeové, Mercantona, kteří vyšli v historicky prvním kapesním vydání v edici určené románským autorům.

V té době se literární dosah Guildy umocnil otevřením nových kanceláří - poboček v Paříži, Bruselu, Miláně a New Yorku. *Bulletin* se stal velmi populární literární revue, protože kromě informací o knihách se její čtenář mohl seznámit se spoustou literárních novinek ze světové literatury. *Bulletin* v této době zdvojnásobil svůj náklad z 50 tisíc výtisků na 100 tisíc. Kromě románského publika získala *La Guilde du Livre* i publikum ve Francii a v Belgii. V románském nakladatelském a literárním světě to znamenalo fenomenální úspěch. O to větší, že se jednalo o nakladatelství krásné literatury, publikující mnohé románské autory.

Jak se proměnil *Bulletin* v 50. letech? Redaktorka Auryová se ve svých úvodních zabývala především světovou literaturou, jen občas i románskou. *Bulletin* poskytoval ještě prostor románským literárním kritikům, Béguin (č. 1 v roce 1952) a Mercanton (č. 2, 1952) psali o Ramuzovi, ale frekvence otiskování románských autorů se snižovala. Od roku 1955 přestala Auryová od č. 2 psát úvodníky a předala funkci Elisabeth Porqueroll. V roce 1956 se objevila nová rubrika „Čtenářské dotazy“ a od č. 12 barevná obálka. Od roku 1956 (č. 6) došlo k „drobné změně“ a reklama na publikované tituly, která se posunula na začátku 50. let doprostřed *Bulletinu*, se objevila a již zůstala na prvních stránkách. Rok 1956 je tedy rokem přelomovým, kdy se komerční zaměření *La Guilde du Livre* zcela nadřadilo jeho poslání literárnímu. Konec nakladatelství *La Guilde du Livre* byl příznačný - po proměně na komerční nakladatelství, se stalo v roce 1977 součástí obchodní skupiny *France-Loisirs*, ve které zaniklo.

¹⁸⁶ „Aucun livre de nos fonds ne paraîtra à la Guilde!“ *Gallimard et la Suisse*, Gallimard Paris 1999, préface Jean Starobinski, str. 73.

5.3.7. Albert Mermoud a „jeho“ spisovatelé

Romándaští autoři získali díky nakladateli a svým způsobem mecenáši románského kulturního života, Albertu Mermoudovi možnost publikovat, ovlivňovat výběr rukopisů a zároveň se více setkávat a diskutovat o literatuře. Mercanton k tomu poznamenal, že s Mermoudem diskutoval o různých autorech, literatuře a společně nacházeli další literární látky ke zpracování. Mermoud svěřil Mercantonovi předmluvy v podobě kritických komentářů ke knihám a také v redakci *Bulletinu*.

Alici Rivazové (prozatím jen předplatitelce) Albert Mermoud navrhl, aby právě z této pozice představila *La Guilde du Livre* francouzskému publiku v časopise *Vendredi* (Pátek)¹⁸⁷ a nechal jí naprosto volnou ruku. I tento vztah nakladatele ke čtenáři můžeme považovat za mimořádný. Mermoudova důvěra povzbudila Alice Rivazovou v jejím psaní. V roce 1940 zaslala svůj rukopis *Nuages dans la main* (Oblaka v ruce) Ramuzovi do *La Guilde du Livre*. Ve stejném roce byla část přetištěna v *Bulletinu* (č. 12) s komentářem Edmonda Jaloux a následně vydána. Proměnu čtenářky ve spisovatelku sama Alice Rivazová nazvala proměnou z »tovaryše čtenáře« na »tovaryše autora« (*compagnon lecteur, compagnon auteur*) a následující tři desítky let zůstala členkou nakladatelství a v 70. letech se stala významnou představitelkou ženské literatury v románském Švýcarsku.

Mezi budoucími spisovateli byl také Georges Borgeaud, který pracoval pro *Gildu* jako balič knih do té doby, než se začal věnovat psaní a odešel do Francie. V roce 1956, dvacet let po založení nakladatelství, Albert Mermoud zorganizoval velkou letní slavnost, na které se sešla „jeho velká rodina“ románských a francouzských spisovatelů. Roud, Rivazová, Colombová, Cingria, Mercanton, Billeová, Chappaz, Yourcenarová, Durasová, Roy, Cesbron, Tzara, Auryová. Událost, která svedla na jedno místo spisovatele, kteří by se možná nikdy nesetkali.

To, co bylo výjimečné, bylo sdružování spisovatelů v románském Švýcarsku, které od dob Ramuzových *Les Cahiers vaudois* chybělo. Od dob Ramuzových nevznikla skoro žádná hnutí či nové estetické směry, které by nějak dokládaly samostatný literární vývoj v románském Švýcarsku. Proces výměny a obnovy generace u románských

¹⁸⁷ Článek Alice Rivaz vyšel 24. července 1936 ve čtrnáctidenníku *Vendredi*, který řídil Jean Guéhenno. Catalogue de l'exposition. *La Guilde du Livre et les écrivains romands*. Lausanne, 5mai – 30 juin 1979, výstava č. 132, str. 14.

spisovatelů, kteří byli spíše individualisty, byl částečně závislý na nakladatelích a Albert Mermoud byl jedním z prvních nakladatelů, kterému se podařilo vytvořit velmi zajímavý prostor pro utváření literárního světa, třeba zrovna tím, že u něj začaly ve větší míře publikovat ženy, což nebylo v románském Švýcarsku zcela obvyklé. Kromě toho vnesl do románské společnosti i určitý pocit sebevědomí v tom, že centrem literárního života nemusí být nutně pouze Paříž.

5.3.8. Literární komise a *Cena La Guilde du Livre*

Kromě těsnějšího spojení se čtenářem se Albert Mermoud zapojil aktivně do literárního dění v přímém styku se spisovatelem a literárními kritiky, které přizval ke spolupráci v *Comité littéraire* (Literární komisi). Vedle Ramuze, kterému Mermoud přiznal jeho stěžejní úlohu při vzniku nakladatelství a nazval ho svým „vlajkonošem“, stály u zrodu *Gildy* tři literární osobnosti spojující své estetické síly pro výběr rukopisů: nakladatel H-L. Mermod, Ramuz a Roud. Později se k nim přidali Raymond, Mercanton a Anex (literární kritici). Albert Mermoud poté, co komise rozhodla, vyjednával s autory autorská práva a kontaktoval umělce, kterým svěřoval ilustrace. Přestože měl Mermoud jako ředitel *Gildy* a předseda komise poslední slovo, nikdy neskouzl ke komerčnosti a průměrnosti, jak dokládají slova Jacqua Mercantona: „Albert Mermoud nás nikdy nenutil, abychom vybrali dílo průměrné či nezajímavé (...). Kritérium kvality, které přispělo k dobré pověsti *Gildy*, pro něj bylo stejně důležité jako pro nás.“¹⁸⁸

Po vzoru francouzských nakladatelských domů se Albert Mermoud rozhodl od roku 1941 udělovat literární cenu. O udělení *Ceny La Guilde du Livre* rozhodovala *Literární komise*, která byla pověřena výběrem z anonymních rukopisů dosud nepublikovaného literárního díla, které nebylo vázané na švýcarskou státní příslušnost. Odměnou pro spisovatele, pokud na něj padla volba, bylo vydání jeho díla. Cena se stala předobrazem *Ceny Georges Nicole* nakladatele Bertila Gallanda pro nové talenty. Vybrat a publikovat dílo neznámého autora, byť s pomocí literární jury, bylo cestou mnohem složitější než vydávat soustavně autora již známého a ceněného jako například Ramuze. Albert

¹⁸⁸ „Jamais Albert Mermoud n’a fait pression sur nous pour nous amener aux choix d’un ouvrage médiocre ou indifférent (...). Le critère de la qualité, qui a fait la réputation de la Guilde, il y était attaché autant que nous“ Catalogue de l’exposition. *La Guilde du Livre et les écrivains romands*. Lausanne, 5mai – 30 juin 1979, výstava č. 132, str. 12.

Mermoud toto riziko podstupoval s tím, že takové autory mohl podporovat z té části nakladatelské činnosti, která byla více výdělečná.

V hodnotícím výboru v roce 1941 byl Jaloux (z pozice francouzského literárního kritika), H.-L. Mermod, Ramuz, Roud, Pourtalès a Albert Mermoud. Jako první v historii ceny byl vybrán rukopis Jane Loisyové *La vie de Catherine Baron* (1941, Život Kateřiny Baron), v roce 1943 přibyl do výboru Paul Budry a zvítězil francouzský spisovatel Gilbert Cesbron¹⁸⁹ s románem *Les Innocents de Paris* (1944, Pařížská nevinátka), Landry s *Les Mas Méjac* (1943, Statek Méjac). V roce 1948 byl odměněn Mercanton za román *Le Soleil ni la Mort* (1948, Ani slunce, ani smrt).

Významné bylo především to, že mezi prvními laureáty byla žena autorka, jejíž vítězství povzbudilo v následujících letech ženy, které začaly posílat rukopisy do *La Guilde du Livre*, jako například Catherine Colombová. Jistě v tom byla i Mermoudova strategie získat a udržet si ženské čtenářky a potenciální předplatitelky, dopisovatelky a spolupracovnice Guildy (jako v případě Alice Rivazová). Rozhodující je však, že to mělo vliv na postupné pronikání ženských autorek do literatury v románském Švýcarsku přes existující společenské bariéry.

5.4. Rozmach nakladatelské aktivity ve druhé polovině 20. století

5.4.1. Úloha nakladatele v literárním životě

Nakladatelství krásné literatury ve Švýcarsku mělo a mnohá nakladatelství mají ještě dnes charakter „rodinného“ podniku (podniku s jedním, dvěma zaměstnanci) často i ve vztahu ke spisovateli a ke čtenáři. Spíše než o nakladatelství je vhodné hovořit o nakladateli, který představuje často velmi tvůrčí osobnost se schopností soustředit kolem sebe talentované spisovatele.

Výjimkou v tomto rodinném pojetí bylo v 50. letech nakladatelství *Rencontre*, svým způsobem i *Gilda* v 60. letech a v 70. letech nakladatelství *L'Age d'homme*, kde vzhledem k počtu vydaných titulů, jejich nákladů, počtu zaměstnanců a obratu je skutečně vhodnější hovořit o nakladatelství či nakladatelském domě, a to přesto, že v případě *La Guilde du Livre* a *L'Age d'homme* se osobnost nakladatele stala tak důležitou, že Albert Mermoud a Vladimir Dimitrijevič se stali symboly svých podniků. Všem třem

¹⁸⁹ Gilbert Cesbron (1913-1979) byl francouzský spisovatel, který publikoval v *La Guilde du Livre* i některé další své romány např. *Chiens perdus sans collier* (1954, Toulaví psi bez obojku).

nakladatelstvím je společné, že svou aktivitou a významem v oblasti literatury překročila hranice Švýcarska.

„Rodinný“ nakladatel v románském Švýcarsku navazoval sám přímý kontakt se spisovatelem. Někteří podporovali spisovatele finančně, jako v předválečném Švýcarsku mecenáš H.-L. Mermoud. Kromě toho, že každoročně publikoval Ramuze přes dvacet let, tak třeba v letech 1933-1938 poskytoval měsíční rentu Ch-A. Cingriovi výměnou za rukopis v rozsahu několika desítek stran, který musel autor odevzdávat každý měsíc, aniž by byl publikován. Kromě toho zaměstnával ve svém nakladatelství mladého básníka Jaccotteta, a ten díky němu v letech 1946-1952 mohl pobývat v Paříži. Albert Mermoud také poskytoval měsíční plat členům *Literárního výboru*.

Někdy přátelství mezi spisovatelem a nakladatelem spisovatele v tvorbě. Nakladatelé plnili funkci nejen při publikování knih, ale vydávali literární revue či malé bulletiny, někteří založili literární ceny. Okolo osobnosti nakladatele se začala vytvářela kreativní centra literárního života v románském Švýcarsku.

V poválečném Švýcarsku se začali objevovat nakladatelé, kteří na tuto tradici navázali a často neprovozovali nakladatelskou činnost jako svou hlavní aktivitu, ale pro potěšení z literatury a na její podporu. Jako například Henry-Louis Mermoud nebo Bertil Galland. Galland publikoval knihy románských autorů v 60. letech nejdříve jako „zaměstnanec“ v rámci existující struktury revue *Les Cahiers de la renaissance vaudoise* a v 70. letech jako soukromá osoba, ale v rámci neziskové organizace a živil se především jako novinář. V 90. letech obdobně vzniklo neziskové nakladatelství poezie *Empreintes* (Otisky).

Nakladatel krásné literatury v románském Švýcarsku je člověkem, který se toto povolání nemohl naučit v žádné škole a většinou se k nakladatelské profesi dostal pro zálibu v literatuře (původně byl např. knihkupcem či knihovníkem). Vzhledem k tomu, že povolání nakladatel se nedědilo v rodině (až na nakladatelství *La Baconnière*, kde dcera převzala nakladatelství po otcově smrti), často tedy nakladatelé hledali „syna“, svého následovníka, popřípadě „syn“ následovník hledal svůj vzor, a další nakladatelství vznikají za jejich pomoci, někdy i finanční.

Nešlo tedy o podnikání v klasickém slova smyslu. Nakladatel v románském Švýcarsku byl podnikatelem, ale pouze ve smyslu slova podnikat, činit, vyvíjet aktivitu a brát na sebe riziko a stal se aktivní součástí literárního světa. Od nakladatele „fyzického“ (tiskaře a knihkupce) se proměnil v nakladatele v duchovním smyslu (kritika, kulturního

hybatele, literární instituci). V roli často prvního kritika odkrýval estetickou či tematickou originalitu děl románských spisovatelů, popřípadě ji ještě obohacoval spoluprací s výtvarníky. Jeho úloha při objevování nových talentů je také nezanedbatelná. „ (...) nakladatel se stává osobností obdařenou silnou symbolickou pozicí díky své funkci prostředníka mezi světem kultury a širokým publikem. Pro spisovatele představuje nepopiratelného partnera, na kterém bude nadále záviset, zda budou jejich knihy úspěšné a zda vstoupí ve známost. Pro publikum ztělesňuje téměř mytickou postavu : znalce, dobrodruha a podnikatele.“¹⁹⁰

V pozici toho, kdo zprostředkovává, toho, který nečiní jen „*l'art pour l'art*“ (umění pro umění), ale i „*l'art pour le public*“ (umění pro publikum) se snažil probudit a udržet zájem publika. V polemice na otázku, do jaké míry je švýcarský nakladatel podnikatel či kulturní hybatel, nám mohou posloužit i pouhá čísla. Švýcarské románské publikum představuje dnes asi milion a půl čtenářů (jedná se o absolutní čísla), v době Guildy to bylo 800 tisíc čtenářů, a teoreticky mohl nakladatel počítat i s frankofonním publikem v německy mluvící části. Ale od dob *La Guilde du Livre* či *Rencontre* se nakladatelům nedařilo prosadit se výrazněji za hranicemi románského Švýcarska (s výjimkou *L'Age d'homme*). Můžeme si zopakovat, že při publikování krásné literatury je úspěchem, prodali se 500-600 výtisků. Náklad u knihy dnes představuje okolo 2 tisíc – 3 tisíc výtisků. Ve výjimečných případech se může jednat i o 20 tisíc výtisků, což se stalo při udělení *Goncourtovy ceny* za román *Ogre* (1973, Obr) *Jacqua Chessex* v roce 1973. O velkém zisku pro nakladatele románské literatury a pro jeho spisovatele se tedy nedá hovořit.

Ovšem nakladatelé měli velkou výhodu v dobré technické struktuře a tiskařském zázemí. Švýcarsko začalo ve 20. století dominovat evropskému knižnímu průmyslu (především kvalitou tiskařské práce a zpracováním, od papíru po obal). Existovala tu velká nakladatelství: *Payot* a *Victor Attinger*. Vznikem nových nakladatelství za druhé světové války došlo k ještě většímu rozvoji tisku a tiskařské práce. Podle statistik Isabelle Martinové¹⁹¹ Švýcarsko od roku 1947 patří mezi země s nejvyšším počtem vydaných knih na počet obyvatel. V roce 1972 tu připadalo 132 knih na 100 tisíc obyvatel (139 ve Finsku,

¹⁹⁰ „ (...) l'éditeur tend à devenir un personnage doté d'une forte position symbolique par sa fonction de médiateur entre le monde de la culture et le grand public. Pour les écrivains, il constitue un partenaire incontournable dont dépendront toujours davantage le succès de leurs livres et partant de leur notoriété ; pour le grand public, il incarne désormais une figure quasi mythique, à la fois homme de goût, aventurier et homme d'affaires. <http://www.culturactif.ch/fondations/memoireeditoriale1.htm>. Cit. z 21.3.2004. Aktualizace 20.06.2002.

¹⁹¹ MARTIN, Isabelle. *Journal de Genève. L'édition en Suisse romande*. Boudry: La Baconnière, 1976, str. 4.

75 v Německu, 47 ve Francii, 40 ve Spojených státech amerických). Ve frankofonní části Švýcarska vzniká 20-25 procent z celkové švýcarské produkce.

Pokud bychom tedy měli jednoduše shrnout role, které nakladatelé v románské literatuře sehráli, mezi ty hlavní můžeme zařadit nalézání a podporování nových talentů, podporu stávajících spisovatelů a vytváření inspirativní atmosféry soustředěné okolo nakladatelství či své osoby. Nakladatelé se aktivně podíleli na institucionalizaci románské literatury zakládáním či podporou vzniku literárních revuí, na vzniku literárních cen a můžeme tedy podtrhnout i jejich roli stimulující a hodnotící. Svým způsobem se stal nakladatel i nositelem role vzdělávací, nejenom vydáváním souborných děl a kapesních edic románských autorů pro školy, ale všeobecně zpřístupněním knih širokému publiku. Svou autoritou a literární kvalitou vydávaných děl byli někteří nakladatelé schopni prosadit románské autory i mimo románské Švýcarsko ve frankofonním světě. Románská nakladatelé svou aktivitou umožnili rozvoj románské literatury v šíři, v jaké dnes existuje.

5.4.2. Románská nakladatelé (1945-1983)

V této kapitole je popsán vznik (v některých případech i ukončení činnosti) hlavních nakladatelství a nakladatelů od konce druhé světové války do roku 1983, který je rokem zániku *Editions Bertil Galland* a který je přelomový ve smyslu posunu ve vnímání pojmu románská literatura. Kromě historie nakladatelství jsou nastíněna jejich zaměření a strategie v oblasti románské literatury a jejich vztah k ní (resp. ke koncepci románská literatura), k románským spisovatelům, ale i k jiným literaturám, popř. vztahy mezi nakladateli samými.

Po válce se francouzští spisovatelé se vrátili ke svým nakladatelům. Někteří švýcarští nakladatelé odešli do Paříže. Jean Cuttat se pokoušel prosadit *Portes de France*, podobně jako *LUF – Librairie Universelle de France*. Nakladatelství *Portes de France* skončilo roku 1949, revue *Cahiers du Rhône* ukončila svou činnost v roce 1958. Malí nakladatelé, kteří doposud těžili ze spolupráce s francouzskými spisovateli, postupně zmizeli. Albert Béguin v roce 1952 napsal v dopise Hermanu Hauserovi z nakladatelství *La Baconnière*: „Když skončila válka, zahraniční spisovatelé již neměli důvod se u nás

nechat vydávat, ale bylo na nás, abychom dali smysl našemu podnikání, tak, aby ještě bylo přitažlivé a mělo nějaký smysl.“¹⁹²

Z poválečné situace vyšla s nejlepší pozicí v nakladatelské sféře *La Guilde du Livre*, která si udržela kontakt s několika francouzskými spisovateli a publikem i po skončení války. Ostatně během války se příliš nakladatelství neangažovalo a neztratilo tak smysl své existence, jen plynule pokračovalo ve své činnosti. Ostatní malí nakladatelé, *Marguerat a Spes* v Lausanne, *Messeiller* v Neuchâtelu nebo *Panorama* v Bienne, občas publikovali románské autory, ale nevěnovali se jim systematicky. *La Baconnière* v Boudry začala publikovat Monniera, Jeana Pierra Schluneggera, Henriho Deblue, Marca Eigeldingera či George Haldase nebo Suzanne Derieuxovou. Nakladatelství *Editions Mon village*, založené v roce 1955 spisovatelem Albertem-Louisem Chappuisem, vydávalo regionalisticky zaměřenou literaturu a především romány samého Chappuisse.

V předválečném a válečném období začali nakladatelé věnovat větší pozornost románskému publiku a výběru románských autorů. A v roce 1950 na základě úspěchu neziskové společnosti - nakladatelství *La Guilde du Livre* se začalo rodit nové nakladatelství *Editions Rencontre*.

5.4.2.1. Rencontre (1950-1972)

Nakladatelství *Rencontre* vzniklo roce 1950 a původním důvodem jeho založení bylo finančně podpořit stejnojmennou revue studentů soustředěných okolo André Bonnarda (viz kapitola literární revue). Inspirováni úspěchem a fungováním *La Guilde du Livre* a její jistoty finanční nezávislostí, plynoucí z předplatitelů, revue *Rencontre* založila družstvo - *Coopérative Rencontre*, které se časem rozvinulo v jeden z nejvýznamnějších knižních klubů v Evropě. Nakladatelství spravoval Pierre-Balthasar de Muralt, člen redakčního výboru revue, který po studiu práv, vystudoval ještě typografii a pro *Rencontre* koupil *tiskárnu* Jaunin v Lausanne.

Od počátku bylo hlavním záměrem vydávat díla světové literatury, a to co nejvíce za co nejnižší cenu.. Začala vycházet souborná vydání děl klasických autorů. Po vydání řeckých filozofů pod vlivem Bonnarda, přišla na řadu Ramuzova díla (*Œuvres complètes*

¹⁹² „La guerre finie, il n’y avait plus les mêmes raisons pour que les écrivains étrangers vissent se faire éditer chez nous, mais c’était à nous de donner un sens à notre activité, tel que précisément elle exerçait encore un attrait et eut une signification“. BEGUIN, Albert. Dopis ze 4. března 1952 adresovaný Hermanu Hauserovi. Archív Albert Béguin.

de Ramuz) a v roce 1958 následovala Balzakova *La Comédie humaine* (Lidská komedie), *Œuvres complètes de Victor Hugo* (Souborné dílo Victora Huga), Dostojevského a Simenona, atp. V roce 1964 začalo nakladatelství vydávat zakládací encyklopedii EDMA (kterou řídil Charles–Henri Favrod)¹⁹³, revue *Constellation* a *Bibliothèque des 100 classiques* (Knižnice 100 klasických autorů).

Rencontre získala 500 tisíc předplatitelů. Na konci 60. let. se přeměnila na akciovou společnost s mnoha pobočkami a prodala na 36 milionů výtisků. V období největšího rozvoje měla 1200 zaměstnanců z toho 700 v Lausanne, a prosadila se na frankofonním a germanofonním trhu. Revue *Rencontre* v roce 1953 zanikla, ale nakladatelství se rozrostlo na velkoobchod s literaturou. Nakladatelství *Rencontre* překročilo hranice Švýcarska a stalo se významným distributorem knih pro Belgie, Francii a Kanadu. Otevřelo své pobočky v Paříži, Lyonu a Quebecu. *Rencontre* se stala ryze komerčním podnikem, ve kterém předplatitelé dostávali každý měsíc některou z publikovaných knih bez možnosti výběru. V roce 1972 ukončilo *Rencontre* svou činnost vzhledem k nezvládnutým finančním projektům a investicím. *Rencontre* tedy sehrála svou úlohu v popularizaci literatury a zejména jejím „masovém“ šíření. Kromě edičních řad *Bibliothèque romande* (Románská knihnice) a *L'Aire* nemělo nakladatelství příliš velký význam pro publikování nových literárních talentů.

Nicméně takto úspěšná románská nakladatelství (i když v tomto případě bychom měli použít termín švýcarská frankofonní nakladatelství, protože lépe popisuje jak zaměření tak i geografický dosah obou nakladatelství) našla a povzbudila publikum, spisovatele a tak i další aktéry literárního života. novináře, literární kritiky. Zvýšený zájem o literaturu znamenal i zvýšený zájem o místní autory. Možnost prosadit se ve frankofonním světě se stala pro nakladatele více reálnou.

5.4.2.2. 60. léta – zvýšený zájem o „románskou“ literaturu

Tyto všechny faktory vyvolaly mimořádný zájem o románskou tvorbu. V roce 1960 Jean Hutter v nakladatelství *Payot* zahájil ediční řadu románské poezie a 23 svazků, které vycházely až do roku 1983, nabídlo díla nejvýznamnějších básníků své doby (Rouda, Anny Perrierové, Chappaze, Jaccotteta, Chessexe a Pierra-Alaina Tache). Podobně zařadila

¹⁹³ Charles-Henri Favrod (1927) byl novinářem a spisovatelem. Pracoval pro deník *Gazette de Lausanne*. V rámci nakladatelství dokonce založil i televizní produkční společnost (*Productions Télévision Rencontre*).

Revue de Belles-Lettres (č. 6, 1960) tři desítky románských básníků do čísla věnovaného poezii. V roce 1964 také vyšla *Anthologie jurassienne* (Jurská antologie) jurských básníků angažujících se v hnutí za uznání nezávislosti kantonu Jura, frankofonní části kantonu Bernu. Jejich angažovanost se projevovala především v aktivní účasti na tomto hnutí (Voisard a Cuttat) a předčítání básní na shromážděních za osamostatnění Jury..

Na počátku 60. let se do vedení revue *Les Cahiers de la Renaissance vaudoise* dostal novinář a literární kritik Bertil Galland (ve věku 30 let) a začal systematicky podporovat románské autory. V roce 1962 byla založena *Románská kulturní aliance*, která vydávala revue *Cahiers de l'Alliance culturelle romande* na podporu románské kultury. V roce 1964 založil Bertil Galland s Jacquem Chessexem revue *Ecriture*.

Ve stejném roce vydal Alfred Berchtold *La Suisse romande au cap du XXème siècle* (1964, *Vkročení románského Švýcarska do XX. století*). Na Lausannské univerzitě bylo v roce 1964 založeno *CRLR* a v 60. letech začala v lausannské univerzitní revue *Etudes des Lettres* vycházet monotematická čísla zaměřená na významné představitele revue *Les Cahiers vaudois*.

Téma románské literatury se stalo aktuální otázkou „politicko-spoločenských“ a literárních debat o románské identitě. Tato diskuse byla podporována jak médii, jako je televize a rozhlas, tak i prostřednictvím zvýšené státní (kantonální) podpory kultury a literatury.

5.4.2.3. Vladimir Dimitrijević a *L'Age d'homme* (1966)

V roce 1966 založil Vladimir Dimitrijević¹⁹⁴ v Lausanne nakladatelství *L'Age d'homme*, dnes známé především jako nakladatelství překladů ze slovanských literatur. Koupil nakladatelství *Editions de la Cité*, založené 1958 F. N. Anderssonem¹⁹⁵ a převzal již existující organizaci a kontakty pro distribuování knih pro několik pařížských nakladatelství ve Švýcarsku (*Minuit, Maspéro, Balland, Anthropos, l'Arche, les Cahiers de l'Arc, l'Herne et Oswald*).

¹⁹⁴ Vladimir Dimitrijević (*1934 Skopje, Makedonie) v roce 1954 emigroval z bývalé Jugoslávie do Švýcarska.

¹⁹⁵ Freddy Nils Anderson byl výrazně levicově orientován. Vydal v Lausanne texty, které byly zakázány ve Francii: *Question* od Henriho Allega. Přes podepsané petice proti jeho vyhoštění byl nakonec ze Švýcarska přece jen vyhoštěn a odešel do Albánie.

Původním záměrem Dimitrijeviče bylo ovšem založit nakladatelství, které by vydávalo vedle překladů i švýcarské autory v dobovém nadšení pro románskou literaturu. V prvním roce existence *L'Age d'homme* vyšel s Vladimírem Dimitrijevičem velký článek v *Tribune de Genève*, ve kterém oznámil svůj záměr publikovat románské autory společně s přeloženými autory jiných literatur, aby se podařilo vytvořit určitou konfrontaci a možnost srovnání:

„Chtěl bych tu přispět k vytvoření atmosféry určité literární konkurence a kreativity. Proto začneme na jaře příštího roku s ediční románovou řadou, kde budou publikováni románští autoři společně s přeloženými autory jiných literatur. Myslím si, že taková konfrontace může být velmi užitečná a pomůže místním spisovatelům uvědomit si lépe své skutečné možnosti a schopnosti.“¹⁹⁶

S Dimitrijevičem začali spolupracovat – Pierre-Olivier Walzer (zakladatel nakladatelství *Editions Portes de France*), který připravil k vydání *Œuvres de Charles-Albert Cingria* (1966, Souborné dílo Charlese-Alberta Cingria), první z titulů románského katalogu a slavista Georges Nivat, který pracoval na ediční řadě autorů ze slovanských literatur. Vydání „klasika“ románské literatury, Cingria, mělo úspěch. Ovšem rozhodující pro budoucí hlavní zaměření nakladatelství byl pro Dimitrijeviče úspěch francouzského překladu knihy od Andreje Belyje *Pétersbourg* (1967, Peterburg, č. 1970)¹⁹⁷. Jen pro ilustraci „komerčního“ úspěchu dodávám, že šlo o náklad 3 tisíce výtisků v roce 1967 v květnu a na konci října následovala reedice ve stejném nákladu.

Nakladatelský plán Dimitrijeviče zaštit se vydáním klasiků románské literatury, autorů Ramuze a Cingria, se zcela nevydařil. Následné reedice Ramuzova románu *Aimé Pache, peintre vaudois* (1911, Aimé Pache, vaudský malíř) a Cingriových *Les Impression d'un passant à Lausanne* (1932, Dojmy jednoho chodce v v Lausanne) neměly komerčně velký úspěch. Přesto Dimitrijevič pokračoval ve vydávání románských autorů, i když v mnohem menším měřítku, než zamýšlel. Začal vydávat románské autory v Kapesní edici švýcarských autorů (*Suisse Poche*) v roce 1978. Hlavním posláním nakladatelství se

¹⁹⁶ „Je voudrais contribuer à créer ici une atmosphère d'émulation et de fécondation littéraire. Ainsi allons-nous lancer, le printemps prochain une collection romanesque ou des auteurs romands seront publiés en alternance avec des auteurs traduits. Je pense qu'une telle confrontation peut être très fructueuse et aider les écrivains d'ici à prendre leur exacte mesure.“ *Tribune de Genève*, 6.12.1967, str 6.

¹⁹⁷ Jak píše Claude Frochoux ve svých pamětech *La Mémoire de mes souvenirs* (2001, Paměť mých vzpomínek), francouzský novinář Michel Cournot z deníku *Nouvel Observateur* v Paříži vyzval čtenáře, aby vrátili svůj lístek do kina, protože ve Švýcarsku vyšla kniha *Pétersbourg* (Peterburg) od Belyje v nakladatelství *L'Age d'homme*. Dimitrijevič se rozjel do Paříže se zavazadlem plným knih a během několika hodin všechny výtisky prodal. Tak začal příběh úspěšného nakladatelství a jeho orientace na slovanské literatury. V té době se jednalo o čtvrtou knihu v katalogu. FROCHAUX, Claude. *La Mémoire de mes souvenirs*. Lausanne: L'Age d'homme, 2001.

stalo vydávání překladů ze slovanských literatur. Dimitrijevič sám sebe nazval „převaděčem“¹⁹⁸ ve smyslu toho, kdo překračuje a odstraňuje hranice mezi lidskými bytostmi.

V začátcích Dimitrijevič našel oporu v Hermanu Hauserovi z *La Baconnière*. V roce 1965, kdy se Dimitrijevič rozhodl stát nakladatelem (zatím byl pouze knihkupcem), pracoval společně s Claudem Frochouxem (budoucím vedoucím ediční řady románů) v *La Baconnière* a pronikl tak do světa nakladatelské aktivity. Z původních 30 titulů ročně v 60. letech se zvýšil objem na 55-60 titulů v 70. letech, a na 100 titulů v 80. letech také díky spolupráci s francouzskými nakladateli v koediciích a distribuci. Dimitrijevič začal spolupracovat s nakladateli *Christian Bourgois*, *La Découverte*, *Julliard* a *Minuit*. V roce 1976 (po 10 letech aktivity) měl Dimitrijevič v katalogu 250 titulů. Mezi překlady ze slovanských literatur můžeme nalézt i několik titulů z české literatury, a to Karla Čapka¹⁹⁹ a Jakuba Demla.²⁰⁰

5.4.2.4. Michel Dentan a *Editions de l'Aire* (1967)

Družstvo Rencontre, které založila stejnojmenná revue v roce 1950, vytvořilo v roce 1966 edici *L'Aire*, určenou románovým spisovatelům. Řídil ji literární kritik a profesor Michel Dentan,²⁰¹ který byl jedním z duchovních vůdců revue *Rencontre* a v letech 1949-1952 jejím redaktorem. *L'Aire* se osamostatnila jako akciová společnost *Editions l'Aire, société anonyme*. Rok 1966 přinesl tak románovým autorům hned dvě nová nakladatelství (*L'Aire* a *L'Age d'homme*).

¹⁹⁸ „passeur“ KUFFER, Jean-Louis. *La Personne déplacée, entretien avec Vladimir Dimitrijevič*. Lausanne: P.-M. Favre, 1986.

¹⁹⁹ ČAPEK, Karel. *Le Météore* (1934, Povětroň). Přel. Alain Van Crugten, Lausanne: L'Age d'homme, 1975, 2001. *Hordubal* (1933, Hordubal). Přel. Michel-Léon Hirsch, Paris: Seghers, 1946; další vydání v Lausanne: L'Age d'homme 1978, 2001. *Les Récits Apocryphes* (1937, Kniha apokryfů). Přel. Marlyse Poulette. Praha: Artia, 1962, další vydání Lausanne: L'Age d'homme, 1969, 2001. *Vie simple* (1934, Obyčejný život). Přel. Daniela Staňková. Lausanne: L'Age d'homme, 2001.

²⁰⁰ DEML, Jakub. *La Lumière oubliée* (1934, Zapomenuté světlo). Přel. Erika Abrams. Lausanne: Editions Café Clima / L'Age d'homme, 1984.

²⁰¹ Michel Dentan se ve svém kritickém díle se zabýval Kafkou, Ramuzem a Monique Saint-Héliér. Kafkovi věnoval svou doktorskou práci: *Humour et création littéraire dans l'œuvre de Kafka*. Genève: Droz/Paris: Minard, 1961.

V rámci projektu *L'Aire* vedl Michel Dentan v letech 1967-1973 ediční řadu *Bibliothèque romande* (Románská knihovna). Zde vydával klasické autory jako Kalvína, Rousseaua a Amiela. Začal vydávat také autory 20. století - souborné dílo Catherine Colombové (1968, *Œuvres complètes de Catherine Colomb*) s předmluvou Gustava Rouda a v reedici Alici Rivazovou díky spolupráci s Marcelem Raymondem. Komerční úspěch románských autorů podtrhla v této době kniha George Haldase *Boulevard des Philosophes* (1966, Bulvár filozofů) a kniha švýcarského autora žijícího v Paříži, George Piroué, *Ces Exau qui ne vont nulle part* (1970, Ty vody, které nikam netečou). Spisovatelé vydávaní *L'Aire* patřili ovšem především ke starší generaci, která dříve publikovala v *La Guilde du Livre*. Nově objevenou autorkou byla Monique Laederachová (v roce 1970). Dentanova *L'Aire* existovala pouze několik let, protože její činnost závisela do jisté míry na nakladatelství *Rencontre*, a tak se ani novými románskými autory nemohla příliš systematicky zabývat.

5.4.2.5. 70. léta – konec velkých nakladatelství, příchod nových nakladatelů

Postupně začala v 70. letech zanikat velká nakladatelství. *Rencontre* ukončila svou činnost v roce 1972, i když ediční činnost probíhala ještě do roku 1974. *La Guilde du Livre* ukončila činnost v roce 1977. Začala vznikat malá nakladatelství. Bertil Galland se osamostatnil v roce 1972 po odchodu z *Les Cahiers de la Renaissance vaudoise*. Jeho koediční politika s francouzskými nakladatelstvími Grassetem (1970) a Gallimardem (1974) přinesla uznání a povzbuzení pro románské autory v podobě francouzských literárních cen a zejména první *Goncourtovou cenou* pro románskou literaturu. 1975 založila nakladatelství Zoé Marlyse Pietri-Bachmanová a Michel Moret v roce 1978 převzal *L'Aire* po Michelu Dentanovi, aby zachoval ediční řadu románských autorů.

V 70. letech bylo vydáno několik důležitých esejí o románské literatuře, resp. o jejích představitelích. Autory byli sami spisovatelé – Chessex vydal výběr svých kritik a esejů v *Les Saintes Ecritures* (1972, Svaté Písmo), Monnier *Ecrire en Suisse romande entre le ciel et la Nuit* (1979, Psát v románském Švýcarsku mezi nebem a nocí). Nakladatel Galland se pokusil o stručnou charakteristiku románské literatury *La Littérature romande expliquée en un quart d'heure* (1976, Románská literatura vysvětlená za čtvrt hodiny), univerzitní profesor Manfred Gsteiger vydal *La Nouvelle littérature romande* (1978, Nová románská literatura) zaměřenou na regionální odlišnosti

a na konci 70. let vyšly sebrané kritiky George Anexe *L'Arrache-plume. Chroniques de littérature romande 1965-1980* (1980, Kroniky románské literatury)

5.4.2.5.1. Nakladatelství Bertil Galland (1972)

Bertil Galland byl v roce 1972 okolnostmi přinucen stát se po odchodu z *Les Cahiers de la renaissance vaudoise* nakladatelem, protože chtěl pokračovat ve vydávání románských autorů. Jméno Galland se mezitím stalo „literární značkou“ románské literatury vzhledem k výjimečné podpoře románských spisovatelů, kteří se okolo něj a revue *Ecriture* sdružovali. Nakladatelství bylo založeno jako neziskové nakladatelství s kulturní činností ve formě klubu předplatitelů.

Na otázku, proč začal v 60. letech vydávat knihy románských autorů, Bertil Galland odpověděl, že jeho hlavním důvodem byla neexistence systematické podpory místních a podle něj velmi tvůrčích autorů:

„...pohoršení, po smrti Mermoda, z mdlé a nesystematické nakladatelské aktivity v oblasti literatury v románském Švýcarsku. Snad jen *La Baconnière* tomu ještě věřila. (...) snaha dát románskému Švýcarsku možnost vyjádření se a protože jsem věřil v tvůrčí sílu spisovatelů této země.“²⁰²

Bertil Galland se přihlásil k odkazu nakladatele H.-L. Mermoda. A tak se knihy Bertila Gallanda staly do jisté míry také uměleckým předmětem. Knihy na kvalitním papíře a v pevné obálce vznikaly ve spolupráci s románskými ilustrátory²⁰³ a vycházely z Mermodovy myšlenky důležitosti sepětí literatury a výtvarného umění.

Galland kolem sebe soustředil po dobu 20 let výrazné představitele románské literatury (viz Bertil Galland, koncepce nakladatel a jeho spisovatelé) a byl do jisté míry duchovním vůdcem generace 60. a 70. let. V roce 1982 ukončil Galland svou činnost a tak symbolicky skončila etapa podpory a určité „domácí obrany“ románské literatury.

²⁰² „L'indignation, après la mort de Mermod, de voir la mollesse et l'incohérence de l'édition littéraire en Suisse romande. Seule La Baconnière semblait y croire encore. (...) souci de donner à la Suisse romande une possibilité d'expression et par confiance dans la force créatrice des écrivains de ce pays.“ MARTIN, Isabelle. *L'édition en Suisse romande : un bilan*. Journal de Genève, N° 5, Editions de la Baconnière, Boudry, 1976, str.22.

²⁰³ S Gallandem spolupracovali Etienne Delessert, Christian Vogt nebo Philippe Poncet.

5.4.2.5.2. Marlyse Pietri-Bachmanová a Zoé (1975)

Nakladatelství *Zoé* založila v roce 1975 v Ženevě historička Marlyse Pietri-Bachmanová (v té době ještě spojená s Arlettou Avidorovou a Sabinou Engellovou). Záměrně nepojmenovala nakladatelství svým jménem na rozdíl od Mermoda a Gallanda, vzhledem k tomu, že žena může v životě několikrát změnit své jméno. Ne zvolila ani jméno odkazující ke geografické pozici či literárnímu zaměření. Zvolila „neutrální“ název *Zoé* (termín z řečtiny, označující život), který korespondoval lépe s jejím pojetím poslání nakladatelství.

Pietri-Bachmanová v knize svých vzpomínek, popisující její začátky „malé nakladatelky z Ženevy“, napsala, že: „*Zoé* se zrodila z energie roku 1968.“²⁰⁴ Myslela tím období studentských revolt a následných společenských změn v některých částech Evropy a také ve švýcarské společnosti. Zároveň tak charakterizovala období, ve kterém románské Švýcarsko zaznamenalo zvýšení literární a nakladatelské aktivity a nástup nové generace mladých spisovatelů. Pietri-Bachmanová se ovšem neztotožnila s Gallandovým pojetím „románské“ literatury jako něčeho zvláštního a výjimečného, co je třeba systematicky budovat.

„Nemůžeme být literáty a zároveň propagovat jen literaturu kantonu Vaud! V literatuře nejsou hranice mezi jazyky nebo rozdíly mezi pohlavími. Vydávám švýcarské románské autory, protože tu žiju, ale ráda bych vydávala autory z celého světa...“²⁰⁵

Pietri-Bachmanová se stala nakladatelkou románských autorů, jak sama prohlásila, jen z důvodu své geografické pozice. Ke Gallandovi zaujala ambivalentní postoj - obdivovala jeho mimořádný literární instinkt a schopnost podpořit a prosadit nové literární talenty a „své“ spisovatele, ale na druhou stranu nedokázala přijmout jeho patriotický, a tedy poněkud omezující přístup k románské literatuře.²⁰⁶ Tam, kde byl Galland románský, *Zoé* chtěla být univerzální. Pietri-Bachmanová tak představuje vlastně už nové široké pojetí literatury, které přichází do románského prostředí v 80. letech.

²⁰⁴ Zoé est née des énergies de 68.“ PIETRI-BACHMAN, Marlyse. *Une Aventure éditoriale dans les marges*. Zoé: Genève, 2000, str. 8.

²⁰⁵ „On ne peut pas être littéraire et promouvoir la littérature du Canton de Vaud! La littérature ignore les frontières linguistiques ou sexuelles. Etant ici, je publie des auteurs suisses romands, mais j'aimerais en avoir de tous les pays...“ Voir. Magazine suisse des arts. *Qui sont-ils, un portrait de l'édition romande*, č. 49, 1988, Lausanne, str. 21.

²⁰⁶ Informace pochází z rozhovoru s autorkou 12. května 2002 v nakladatelství *Zoé* v Ženevě.

Pietri-Bachmanová vytyčila tři hlavní úkoly pro *Zoé*.²⁰⁷ Objevit a podpořit talentované spisovatele, přičemž jejich románský „původ“ pro ni není žádným kritériem, jako druhý úkol překládat švýcarské německy, italsky a rétorománsky píšící autory a jako třetí publikovat nové historické studie a lidovou slovesnost.

Zoé začala postupně vydávat „románské“ autory jako Bouviera, Mary-Annou Barbeyovou, Catherine Safonoffovou, Lovaye, Pasqualiho a Rolanda de Muralta, kteří k ní přešli poté, co *Editions Bertil Galland* ukončilo svou činnost, Bariliera (po jeho demonstrativním odchodu z *L'Age d'homme*, viz dále) a „nové“ autory Madeleine Santschiovou, a Christopha Gallaze. Mezi románskými autory objevila Pietri-Bachmanová na počátku 80. let talentovanou autorku Amélii Plumeovou. *Zoé* začala vydávat i tvorbu dramatiků od roku 1987 (Sylviane Dupuisové a Oliviera Ciacchiariho). Tak se také okolo *Zoé* sdružila skupina spisovatelů, ale tato „rodina“ spisovatelů neměla již nic společného s Mermoudovou či Gallandovou myšlenkou pravidelných setkání.

Zoé v 80. letech rozšířila svou aktivitu na tvorbu celošvýcarskou a v ediční řadě *Švýcarsko (Collection CH)* začala publikovat autory z německy mluvící části (Gerharda Meiera, Matthiase Zschokeho, Markuse Wenera), z tessínské (Alberta Nessiho) a rétorománské oblasti (Clae Bierta).

V roce 1997 založila kapesní edici *Minizoé (Collection de poche Minizoé)*, ve které začala vydávat texty románských autorů jako školní pomůcky. K reedicím či k doposud nevydaným textům „klasických“ románských autorů, začali psát komentáře autoři, kteří u *Zoé* publikovali a tak se Pietri-Bachmanová přece jen trochu přiblížila Gallandově myšlence v systematickém vydávání románské literatury, byť v podobě kapesních vydání.

Na konci 90. let začala *Zoé* publikovat nově se objevující literatury (*littératures d'émergence*) afrických frankofonních a anglofonních autorů. Podobně jako Dimitrijevič se Pietri-Bachmanová snažila prosadit na francouzskému trhu.

²⁰⁷ Voir. Magazine suisse des arts. *Qui sont-ils, un portrait de l'édition romande*. Č.49, Lausanne, 1988, str. 21.

5.4.2.5.3. Michel Moret a *L'Aire* (1978)

Michel Dentan, administrátor *Družstva Rencontre*, se seznámil s knihkupcem Michelelem Moretem, kterému navrhl, aby převzal *L'Aire*, vzhledem k ukončení činnosti *Rencontre*. Tak bylo v roce 1978 založeno nakladatelství *L'Aire*.

Moret zachoval původní název *L'Aire*. Centra nakladatelské aktivity v 70. letech byla natolik spojená se jmény svých zakladatelů, tedy se jmény Gallanda a Dimitrijeviče, že název *L'Aire* pro Moreta evokoval určité osvobození se od koncepce, ve které autoři slouží jménu nakladatele. Moret chtěl poskytovat „prostor“ („aire“) a spisovatelům sloužit, používal proto spojení „*l'Aire de liberté*“ jako „prostor svobody.“ Také on měl potřebu se vymezit vůči Gallandově myšlence rodiny spisovatelů sdružené okolo nakladatele, protože podle jeho názoru se v takovém těsném provázání autorů s nakladatelovou osobou struktura rozpadá s odchodem nakladatele.²⁰⁸

Moret navázal na Dentana a pokračoval ve vydávání románských autorů. Rozhodl se znovu vydat Mercantona, kterého po přečtení jeho románu *Le soleil, ni la Mort* (Ani slunce, ani smrt) oslovil pro spolupráci. Nakladatelství *L'Aire* znovu vydalo některé autory z předchozích generací: Alici Rivazovou či Monique Saint-Hélirovou díky kontaktům z nakladatelství *Rencontre* a *L'Aire*. Tak převzalo nakladatelství některé autory jako Yvettu Z'Graggenovou nebo Monique Laederachovou. Vedle obvyklé nakladatelské činnosti začal vydávat i nové autory na základě výběru z rukopisů, které mu zasílali. Tak publikoval knihy Corinny Desarzenové a Jeana Romainse. Měl také svůj okruh spisovatelů: Yvette Z'Graggenová, Rose-Marie Pagnarová, Marie Claire Pagnardová, Marie-Claire Dewarratová, Janine Massardová²⁰⁹. Moret se zařadil, byť s výhradami podobně jako Pietri-Bachmanová, po bok Gallanda ve vydávání stávajících a nových románských autorů. Sám Moret na otázku, proč vydává románskou literaturu, prohlásil, že sice nemá rád „kaple“ a uzavřená místa, ale že Francie k tomuto postoji literaturu ve Švýcarsku odsoudila.²¹⁰

To jsou nejdůležitější nakladatelé druhé poloviny 20. století. Proměny v názvech nakladatelství odrážejí odklon od geografického vymezení se (jako v případě revue-

²⁰⁸ Voir. Magazine suisse des arts. *Qui sont-ils, un portrait de l'édition romande*. Č. 49, Lausanne, 1988, str. 18.

²⁰⁹ Vzhledem k velkému počtu autorů jsou tito uvedeni v příloze Malý slovník francouzsky píšících spisovatelů.

²¹⁰ Informace pochází z rozhovoru s Michelelem Moretem, 16. května 2002 v nakladatelství *L'Aire* ve Vevey.

nakladatele *Les Cahiers vaudois*, *Les Cahiers de la renaissance vaudoise*, v *La Baconnière*, v *Trois collines* nebo *Portes de France*), ale navozují v dobách válečných a poválečných mnohdy určitou pospolitost, jakousi komunitu, kolektivní dílo a solidaritu (*La Guilde du Livre*, *L'Abbey du livre*, 1940) či poslání (*Rencontre*), a nakonec přichází univerzální označení (*L'Age d'homme*, *L'Aire*, *Zoé*). V případě použití vlastního jména *Bertil Galland* šlo jistě o praktické spojení, ale jak reakce ostatních nakladatelů naznačují, také o určitý kult osobnosti, který je ale pochopitelný vzhledem k literární autoritě, které se Galland těšil.

Gallandova aktivita budila rozporuplné reakce, jak u nových nakladatelů, tak u některých spisovatelů, novinářů, kritiků a univerzitních kruhů. Na straně jedné obdiv k jeho podílu na „renesanci“ literárního života a na straně druhé jakési znechucení nad způsobem, jakým tuto literaturu prosazoval propojováním různých literárních institucí. Svou aktivitou, resp. materializací literárního projevu v románském Švýcarsku, to byl ale právě Galland, kdo umožnil uzavřít diskusi nad existencí románské literatury. Současná švýcarská literární historie, mohla své tvrzení, že románská literatura existuje, opřít i o velké množství publikovaných děl románských spisovatelů s vysokou literární kvalitou.

5.5. Propojování literárních institucí

5.5.1. Spojení a propojení literární revue, nakladatelství a literární ceny

Spojení literární revue s nakladatelstvím nebylo v románském prostředí novinkou. Konečně tento způsob slučování různých institucí existoval i ve francouzském literárním světě. Vzorem kreativního spojení nakladatele a revue byly časopis *Aujourd'hui* a *Bulletin de la La Guilde du Livre*.

Ty navazovaly na tradici *Les Cahiers vaudois*, které inspirovaly kromě výše zmíněných časopisů vznik řady dalších malých revuí, provozujících paralelně se svou základní činností i činnost nakladatelskou. Edmond Gilliard řídil ve 30. letech literární část v *Cahiers du Verseau* (Sešity nakladatelství *Verseau*), Sven Stelling-Michaud v *Cahiers romands* (Románské sešity nakladatelství *Payot*), Denis de Rougemont v *Les Cahiers de l'Anglore* (Sešity Anglore) a Jean Huguenin v *Nouveaux Cahiers* (Nové sešity). Historikové Valloton a Roth uvádějí,²¹¹ že vznik různých časopisů typu Sešitů a zejména

²¹¹ ROTH, Simon; VALLOTTON, François *L'édition en Suisse romande de 1920-1970. Histoire de la littérature en Suisse romande*. Sous la direction de Roger Francillon. Lausanne : Payot, vol 3, 1998.

revue *Aujourd'hui* a *Petites lettres de Lausanne* zároveň dokládají význam Lausanne coby centra literárního života první poloviny 20. století. Je zjevné, že šlo o určitou souhrnu materiálních možností (tiskařských), velmi aktivních literárních osobností, jako Ramuz, Gilliard, a dalších aktérů - nakladatelů a mecenášů, jako Mermoud nebo Charles Veillon. Ale přes veškerou tuto aktivitu románský literární svět a jeho čtenáři nejen v Lausanne vykazovali ve 30. letech velkou závislost na literární produkci francouzské.

Měsíčníky *Aujourd'hui* a *Bulletin de la Guilde du Livre* vznikly z již existující nakladatelské struktury, a také trochu z nakladatelovy potřeby aktuální reakce. Jak již bylo konstatováno, v případě *Aujourd'hui* bylo posláním mecenáše Mermouda „šířit krásné“, ale také svým způsobem poukazovat na autory, které považoval za významné a které podporoval. V případě *Bulletinu* šlo mnohdy spíše o odkazování k nakladateli a „jeho literatuře“ a navázání vztahu s publikem než o odkazování k literatuře samé. V zásadě se ale všechny tyto časopisy a revue spojovaly s nakladateli a nakladatelé s nimi pro zlepšení recepce literatury.

Spojení *La Guilde du Livre* a *Bulletinu* znamenalo v této dosavadní závislosti velkou změnu. Mermoud nabídl románskému publiku možnost seznámit se literaturou (ať již s románskou, francouzskou nebo světovou) prostřednictvím *Bulletinu*, aby „demokratizoval“ a popularizoval literaturu. Předplatiteli se stala i řada budoucích novinářů, spisovatelů, kritiků a univerzitních profesorů. Takto začal Mermoud s obchodním tahem zároveň budovat románský literární svět, byť neúmyslně, protože jeho vize literatury byla mnohem širší.

Cenou La Guilde du Livre vybudoval instituci valorizující autory vybraných anonymních rukopisů, ale zároveň i valorizující jeho nakladatelství, protože k němu svým jménem přímo poukazovala. V románském Švýcarsku byl prvním nakladatelem, který takové spojení institucí, a na určitou dobu i s mezinárodním (resp. frankofonním) dosahem, zkonstruoval.

5.5.1.1. Bertil Galland – propojování institucí

Bertil Galland svým způsobem navazoval na tato spojení a zejména na koncepci *La Guilde du Livre*. Ale zatímco v Mermoudově případě šlo o „transparentní“ spojení či sloučení různých institucí, v Gallandově případě je příhodnější hovořit o propojování implikujícím i nepřímé a někdy skryté vazby.

Propojení nakladatelství, revue a literární ceny, jako zdánlivě nezávislých institucí, podporované navíc aktivní Gallandovou novinářskou činností a jeho spoluprací s vlivným novinářem Frankem Jotterandem z *Gazette de Lausanne*, s literárními kritiky a zejména spoluprací s médii (rozhlasem a televizí), se může jevit jako dobrá obchodní strategie nakladatele pro spisovatele z jeho okruhu. Ke cti Gallandovi třeba uznat, že jeho činnost byla motivována literaturou samou a ne případnými zisky. Byla určena románským autorům, kteří v té době přes své nesporné literární kvality neměli velkou možnost vydávat své knihy. Galland nezůstal pouze u materializace literárních projevů a jejich stimulace, aktivně se podílel na institucionalizaci románské literatury právě v 60. a 70. letech a pro mnoho svých kritiků budoval imaginární svět románské literatury, který ji uzavíral do jakéhosi „ghetta“. Spisovatelka Catherine Colombová v roce 1964 napsala Gallandovi dopis, ve kterém se podivovala nad tím, proč se neustále (v médiích) mluví o spisovatelích jako o spisovatelích „od nás“, když je již tak dost těžké je z tohoto jejich ghetta dostat.²¹²

Odpovědí Catherine Colombové a ostatním kritikům uzavřenosti literárního světa byla Gallandova spolupráce v 70. letech a jeho propojování s francouzskými literárními institucemi a zejména s nakladatelstvím *Grasset* a *Gallimard* v koediciích. Právě nakladatel Bertil Galland výrazněji prosadil Chessexe a další autory u francouzských nakladatelů představené jako románské spisovatele.

Kromě propojení různých institucí a svého okruhu spisovatelů měl Bertil Galland na rozdíl od ostatních nakladatelů ještě jeden nástroj k prosazení románské literatury, a to byla jeho vlastní novinářská činnost. Galland dopisoval do kulturních rubrik *Feuille d'Avis de Lausanne*, *24 Heures de Lausanne*, *l'Hebdo*, *Le Nouveau Quotidien*, a *Le Temps*. Ve *Feuille d'Avis de Lausanne* řídil edici Kniha měsíce (*Le Livre du mois*) v letech 1969-1971 a ediční řadu Síra (*Jaune soufre*) pro pamflety. Navíc po dobu dvaceti let řídil, v

²¹² Dosud nepublikovaný dopis adresovaný Bertilu Gallandovi ze 7. ledna 1964 (Berne, Archives littéraires suisses, fonds Bertil Galland). V té době Galland publikoval autory v rámci *Les Cahiers de la renaissance vaudoise*.

podobném duchu nadšení pro románskou (vaudskou) kulturu a literaturu, rozsáhlou publikaci *Encyclopédie illustrée du Pays de Vaud* (1986, Ilustrovanou encyklopedii země Vaud) a stal se autorem esejí o románské literatuře - *La Littérature de la Suisse romande expliquée en un quart d'heure* (Literatura v románském Švýcarsku vysvětlená za čtvrt hodiny) a *Princes des marges, la Suisse romande en trente destins d'artiste* (1991, Knížata na okraji, románské Švýcarsko ve třiceti osudech umělců).

Bertil Galland se stal autoritou románské literatury i mimo hranice románského Švýcarska. V roce 1973 byl požádán Etiemblem, aby definoval na několika stranách románskou literaturu ve Švýcarsku pro *Encyclopaedia Universalis*. Esej společně s vybranými úryvky z děl románských básníků – *Une anthologie lyrique de poche* (Lyrická kapesní antologie) vyšla právě ve výše zmíněné *La littérature de la Suisse romande expliquée en un quart d'heure*. Na 15 stranách se Galland se pokusil o nástin literárního vývoje Švýcarska, od Kalvína a Rousseaua, opíraje se o nejdůležitější okamžiky v literárním životě, generaci *Les Cahiers vaudois* a nejvýraznější představitele románské literatury ve 20. století, od Ramuze, po Chessexe a literární kritiku *Ženevské školy*. Jednu kapitolu věnoval ženským spisovatelkám, které do románské literatury vnesly nová témata a experimentovaly s formou. Galland esej pojal jako odpověď Mercantonovi na jeho tvrzení, že románská literatura neexistuje. Podle jeho názoru se existence románské literatury potvrdila, protože se emancipovala v 70. letech ze své závislosti na literatuře francouzské. Použil přitom poměrně silných výrazů, jako „dekolonizace“, „odmítnutí izolace“ a vyrovnání se Paříži z pozice „románské provincie, která se ovšem za provincii nepovažuje“ (narážka na Ramuze).²¹³ Termíny frankofonní spisovatel a dekolonizace jsou termíny hojně užívanými v 60. letech, na počátku Gallandovy aktivity.

„Tak románská literatura dosáhla během tohoto století vítězství nad izolací, aniž by se vzdala niternosti, která je pro ni důležitá. Na konci 70. let se podílela na dobrodružství kulturní dekolonizace, jež nastolila novou rovnováhu mezi Paříží a »venkovany«, kteří venkovany nejsou - jsou frankofony. Tomuto postoji se dostalo bratrské podpory z Paříže, když Akademie Goncourt přijela v roce 1973 do Lausanne předat svou cenu Jacquesovi Chessexovi za román *Ogre*, a v roce 1975 byla korunována

²¹³ V roce 1938 v rámci *Mezinárodní asociace spisovatelů francouzského jazyka (Association internationale des écrivains de langue française)* Ramuz přednesl příspěvek s názvem „Provincie, která provincií není“ a hovořil v ní o své koncepci literatury ve Švýcarsku a o vztahu k Francii. RAMUZ, Charles Ferdinand. *Une province qui n'en est pas une*. Paris, Grasset, 1938.

Corinna Billeová za povídky *Demoiselle sauvage*. Mezi tím, za *Voyage à l'étranger*, dostal Georges Borgeaud *Renaudotovu cenu*.²¹⁴

Gallandova vize prozrazuje sebevědomí a i určité přeceňování významu románské literatury v evropském kontextu.

„Románská literatura si nárokuje své místo ve francouzské literatuře a zároveň potvrdila svou nezávislost a své vlastní místo v koncertu evropského tvůrčího procesu.“²¹⁵

Antologie autorů, která za esejí následovala, obsahovala básně, jejichž autory byl Ramuz, Cendrars, Matthey, Roud, Crisinel, Billeová, Chappaz, Cuttat, Haldas, Perrierová, Schlunegger, Jaccottet, Bouvier, Voisard, Chappuis, Godel, Pache, Chessex, Pestelli, Laederachová, Tache. Většinu těchto autorů Galland vydával, ale co je podstatnější, to je fakt, že všichni zde uvedení jsou autoři, kterým je věnována velká pozornost a tvoří dnes nedílnou součást švýcarské francouzsky psané literatury. Ve svém úsudku se tedy Galland naprosto shodl s kritikou konce 90. let. Anebo ji tak svou nakladatelskou podporou právě těchto autorů ovlivnil?

5.5.1.2. Ostatní nakladatelé a literární instituce

Vydávání vlastních literárních bulletinů, časopisů nebo revue, ve kterých nakladatelé upozorňovali na nové texty autorů, kteří u nich publikovali, se zdálo být pro čtenáře přitažlivou strategií. Proto se i *L'Age d'homme* pokusil vydávat literární měsíčník *Revizor*, ale pouze v letech 1973-1976. Časopis *Revizor* řídil novinář Jean-Louis Kuffer a náplní časopisu bylo přinášet informace o literárních novinkách a zahraničních literaturách. Vzhledem k nevelkému zájmu byla jeho činnost brzy ukončena.

²¹⁴ „Ainsi la littérature romande parvint, au cours de ce siècle, à vaincre l'isolement sans renoncer à l'intériorité qui lui est chère. Au cap des années soixante-dix, elle participa à l'aventure de la décolonisation culturelle qui institua un nouvel équilibre entre Paris et ces provinciaux, qui n'en sont pas, les francophones. (...) cette attitude reçut un fraternel aval de Paris quand l'Académie Goncourt, en 1973, vint à Lausanne donner son prix à Jacques Chessex pour l'Ogre, en 1975 couronna Corinna Bille pour les nouvelles de la *Demoiselle sauvage*. Entre-temps pour le *Voyage à l'étranger*, Georges Borgeaud avait reçu le prix Renaudot“. GALLAND, Bertil. *La littérature romande expliquée en un quart d'heure*. Genève: Editions Zoé, 1986, str. 34-35.

²¹⁵ „Revendiquant sa place dans les lettres françaises la littérature romande n'en n'a pas moins affirmé son indépendance effervescente et sa place propre dans le concert de la création européenne.“ GALLAND, Bertil. *La littérature romande expliquée en un quart d'heure*. Genève: Editions Zoé, 1986, str. 34.

Dimitrijević nevytvořil žádnou literární cenu oceňující nové ani stávající autory. I z tohoto pohledu je *L'Age d'homme* klasickým nakladatelstvím bez ambic podílet se nějakým zásadnějším způsobem na tvorbě románského literárního života a spojovat, propojovat či vytvářet literární instituce.

Podobně Michel Moret v *L'Aire* začal v 80. letech vydávat časopis *LittérAire* (2 čísla do roka) informující o literatuře a kultuře, která souvisela s činností *L'Aire*. Přestože byla založena *Cena Michela Dentana*, na památku kritika, který původně řídil *L'Aire*, Michel Moret vznik této ceny neinicioval. Ani *Zoé* žádnou nevytvořila a svému publiku se představovala pouze prostřednictvím svého katalogu.

Nicméně tito nakladatelé vykazovali jednu společnou vlastnost, a to potřebu se ke své činnosti a k románské literatuře vyjadřovat a tak mnozí z nich vydali eseje o literatuře, vzpomínky či malé antologie uspořádané na základě osobního výběru.²¹⁶

5.6. Koncepce nakladatel a „jeho“ spisovatelé

5.6.1 *La Guilde du Livre* a „République de l'amitié“

Mermoudova koncepce mecenáše soustředujícího literární a výtvarné talenty kolem své osoby v první polovině 20. století se v Mermoudově *La Guilde du Livre* změnila na přístup méně „royalistický“. Dominique Auryová nazvala spisovatele sdružující se okolo *Gildy* – ty, kteří pracovali v *Literárním výboru*, v jury *Ceny La Guilde du Livre*, ty, kteří přispívali do *Bulletinu*, spisovatele a její čtenáře „republikou přátelství.“²¹⁷ Popsala tak strukturu, ve které se organizoval literární život v románském Švýcarsku, strukturu, která sice měla určitou hierarchii, ale vyznačovala se přímým vztahem mezi spisovatelem, nakladatelem a čtenářem (s nakladatelem uprostřed). Byť *La Guilde du Livre* nepublikovalo prvoplánově románské autory, díky jejich zapojení a vlastně zapojení i čtenářů do činnosti nakladatelství vznikla jakási druhá generace spisovatelů v románské

²¹⁶ FROCHAUX, Claude. *La Mémoire de mes souvenirs*. Lausanne: L'Age d'homme, 2001. GALLAND, Bertil. *La littérature romande expliquée en un quart d'heure*. Genève: Editions Zoé, 1986. KUFFER, Jean-Louis. *Personne déplacée, entretien avec Vladimir Dimitrijević*. Lausanne, P.M. Favre, Lausanne, 1986. MORET, Michel. *Une aire de liberté*. Lausanne, L'Aire, 1988. *Feuilles et racines*. Lausanne : Editions de l'Aire, Lausanne, 2001. PIETRI-BACHMAN, Marlyse. *Une Aventure éditoriale dans les marges*. Genève : Zoé, 2000. PITTIER, Jacques-Michel; ZAHND, René. *Albert Mermoud - La Guilde du livre, une histoire d'amour (1936-1976) entretien avec Albert Mermoud*. Genève: Editions Slatkine, 1987.

²¹⁷ Tento termín se objevil v *Bulletinu* č. 12 v roce 1956.

literatuře (po generaci *Les Cahiers vaudois*), která díky *La Guilde du Livre* mohla zhmotnit své literární představy.

Navíc se autoři scházeli, jak při práci ve výborech a v redakci, tak i při setkáních, která Mermoud organizoval. Alice Rivazová se zásluhou Mermouda odvážila napsat svůj první román, Ramuz ji podporoval a vybral si ji jako spolupracovnici pro připravovanou antologii francouzských básníků, byť její jméno nebylo v antologii uvedeno. Literární kritik Raymond s Rivazovou pravidelně diskutovali o literatuře až do 70. let. Díky němu znovu v 60. letech publikovala, a to v nakladatelství *Rencontre*. Roud tu odhalil talent Catherine Colombové v experimentování s formou a inicioval vydání jejího souborného díla v roce 1968. Své kritické komentáře jí věnoval ostatně i v *Bulletinu*. Ramuz, Roud, Mercanton, Rivazová, Colombová, Billeová a Chappaz; ti všichni a někteří další se v *La Guilde du Livre* setkávali, aby spolu „tvořili“. Ne románskou literaturu, ale literaturu vůbec. Vzhledem k tomuto podnětnému „rodinnému setkávání“ je příznačné, že tito románské spisovatele představovali ve většině i autory, kteří se později stali součástí i „rodiny“ spisovatelů Bertila Gallanda.

5.6.2. Románské autoři v *L'Age d'homme* v 60. a 70. letech

Nakladatelství *L'Age d'homme* nemělo v úmyslu vytvářet svou rodinu spisovatelů, i když existovalo několik autorů zpočátku publikovaných výlučně u Dimitrijeviče: Georges Haldas, Etienne Barilier, Jean Vuilleumier, Gaston Cherpillod, Monique Laederachová. Dimitrijevič dostal svému slovu z roku 1967, že bude publikovat místní autory, aby si uvědomili lépe své možnosti a schopnosti. Díky svému úspěšnému projektu překladů ze slovanských literatur si mohl dovolit vydávat románské autory ve větším rozsahu. Jako vedoucí ediční řady nazvané „Současníci“ (*Contemporains*) pracoval po 22 let Claude Frochaux. Ediční řada současné románské literatury²¹⁸ se v roce 1978 rozrostla o kapesní edici švýcarských autorů (*Poche Suisse*) pod vedením Pierra Oliviera Walzera, na kterou v té době Dimitrijevičovo nakladatelství ještě nedostávalo státní subvence.

²¹⁸ V katalogu *L'Age d'homme* má ediční řada *Contemporains* v roce 2002 okolo 160 titulů románských autorů.

Spisovatel Georges Haldas (1917) je básník, esejista, překladatel a velmi plodný²¹⁹ a ve Švýcarsku úspěšný autor, který získal *Schillerovu cenu* v roce 1971 a 1977. Pracoval pro několik románských nakladatelů - pro *Alberta Skiru* a pro nakladatelství *Rencontre*, ve kterém řídil ediční řadu zahraničních literatur. Haldas psal nejdříve básně, později v 60. letech literární kroniky (asociativní obrazy, vzpomínky pocity, vjemy) ovlivněné dětstvím zejména v *Boulevard des Philosophes* (1966, Bulvár filozofů), *Chronique de la rue Saint-Ours* (1973, Kronika ulice Saint-Ours) a v roce 1974 byl *L'Age d'homme* zaměstnán jako spisovatel.

Etienne Barilier (1947)²²⁰ patří k nové generaci nastupující v 70. letech. Studium zakončil doktorskou prací věnovanou Albertu Camusovi a začal se věnovat psaní – románům, esejím a překládání autorů ze švýcarské německy psané oblasti (Dürenmatta, Hohla, Muschga, Wedekinda, Landolfiho). V roce 1971 publikoval *Orphée* (1971, Orfeus), *le Chien Tristan* (1977, Pes Tristan), Prague (1979, Praha, *Rambertova cena*), *Le Duel* (1983, Souboj), *Créature* (1984, Kreatura). V románech zobrazuje často postavu mladého intelektuála nebo umělce, jehož masku s lehkou ironií postupně odkrývá. V roce 1982 věnoval svou studii románské literatuře v č. 4 v univerzitní revue *Etudes des lettres* nazvanou „Románská literatura“ a vydal pamflet *Soyons médiocres!* (1989, Buďme průměrní!), jakési spisovatelovo uzavření kapitoly o románské literatuře (viz dále).

Jean Vuillemier (1934) je autorem románů a dvou esejí věnovaných Haldasovi a Amielovi - *Le Complexe d'Amiel* (1985, Amielův komplex), V *Amielově komplexu* vysvětloval svou literární spřízněnost s Amielem, se kterým sdílí stejnou tíhu existence, obavu ze vztahů a závazků, strach z angažování. Vyjmenoval zde i další autory, kteří podle něj navazují na Amiela a jeho „deníkovou“ introspekci. Ve svých románech Vuillemier se ztotožňuje s těmi, které společnost odvrhla nebo vyloučila, často se u něj objevuje motiv osobního selhání a fyzické bolesti *L'écorchement* (1972, Stažení z kůže), *L'allergie* (1983, Alergie).

Monique Laederachová (1938-2003) byla především básnířkou, která své psaní považovala za „ženské psaní“ („écriture féminine“), které jí pomáhá vymanit se z tradiční západní literatury, a ze závislosti na „psaní mužském“ („écriture masculine“). Za *J'habiterai mon nom* (1977, Obydlím své jméno) dostala v roce 1977 *Schillerovu cenu*. Její pojetí ženy a bolesti se blíží pojetí francouzské spisovatelky Marie Cardinalové.

²¹⁹ K roku 1995 Haldas publikoval okolo 60 titulů (většinu u *L'Age d'homme*).

²²⁰ Etienne Barilier zůstal v *L'Age d'homme* do roku 1993, poté odešel k *Zoé* po ostré roztržce s Dimitrijevičem kvůli jeho podpoře Karadžičovi.

Přerušovaná syntax má zraňovat a tělo je výchozím bodem její poezie. V *La partition* (1982, Partitura) a v románu *La Femme séparée* (1982, Rozvedená žena) vnesla Laederachová do románské poezie nové téma ženy jako oběti, objektu podřízeného pohledu druhých, a později i téma anorexie a bulimie, které jsou důsledkem střetu s pohledem druhých.

Ze sdružení těchto autorů v *L'Age d'homme* nevyplývalo žádné hlubší generační názorové střetávání. Dimitrijevičovo nakladatelství zůstalo především intelektuálním centrem slovanských literatur a i v románské literatuře bylo v pozici „převaděče“, v pozici toho, kdo předává, ale není a ani nechce být aktivnějším tvůrcem literárního světa. Nicméně autoři jako Barilier, Vuillemier a Laederachová jsou nespornými literárními talenty přicházejícími v období 70. let., kterým poskytlo prostor právě nakladatelství *L'Age d'homme*. A i oni se určitým způsobem cítí být „povinni“ vyjádřit se k románské literatuře, ať již eseji či pamflety o ní, přihlášením se k odkazu předcházejících románských spisovatelů nebo ve švýcarské literatuře novým feministickým pohledem a tématem - závislosti na druhých.

Nakladatelství *Zoé* a *L'Aire* na konci 70. let sice měla své autory, ovšem na rozdíl od Dimitrijeviče nebylo samozřejmostí publikovat jen z důvodu „spřízněnosti“ s nakladatelstvím, a proto se stávalo, že jejich autoři odcházeli k jiným nakladatelům a jiní k nim od jiných nakladatelů přicházeli.

5.6.3. Bertil Galland a jeho „rodina“ spisovatelů

Gallandovi jeho kritici vyčítali, že svým „patriotickým“ postojem vykonstruoval „románskou“ literaturu a uzavřel románské autory do imaginárního literárního světa. Žádný z kritiků dnes ale nepopírá Gallandovu literární intuici při výběru titulů a autorů sdružených okolo jeho osoby.

Spisovatelka Anne-Lise Grobétyová prohlásila v roce 1985 Gallandovu koncepci rodiny za stimulující a obdivovala jeho schopnost propagovat románskou literaturu: „Bertilu Gallandovi se podařilo okolo svého nakladatelství vytvořit zvláštní klima a vytvořit vazby mezi autory, kteří by se bez jeho vůle spojit je jen stěží setkávali. A to bylo pozitivní a stimulující v mnoha ohledech, i když se někteří cítili nuceni hovořit o »klanu«,

»kapli« – protože tento způsob scházet se a oslavovat se je málo románský (...) Galland byl jako nakladatel – a stále je – odhodlán podporovat kvalitní románskou literaturu...²²¹

5.6.3.1. Gallandova generace

Je odvážné dovolit si periodizovat románskou literaturu v závislosti na nakladatelské aktivitě a hovořit o generačních vlnách v souvislosti s nakladateli v románském světě? Vzhledem k energii, rozsáhlé aktivitě a jejímu dosahu, vzhledem k originalitě autorů, se to tak troufalé být nezdá. Nakonec i univerzitní prostředí je si vědomo zásadní role některých nakladatelů ve spojení spisovatele s publikem a ve vnímání románské tvorby a její stimulaci.

Roger Francillon v 90. letech smiřuje postoj Catherine Colombové a Anne-Lise Grobétyové: „Galland hrál absolutně zásadní roli. Zprostředkoval publiku švýcarské románské spisovatele a tím, že trval na koncepci existence a důležitosti švýcarské románské literatury, která jistě patří k francouzské literatuře, ale která má také svou specifčnost. Vedle spisovatelů, z nich někteří již byli známí, jako Corinna Billeová, Maurice Chappaz, Georges Borgeaud, Jacques Chessex nebo Jean-Pierre Monnier, Bertil Galland publikoval autory, které objevil, jako Anne-Lise Grobétyovou nebo Anne Cuneovou, a hrál významnou roli až do roku 1982, kdy ukončil činnost svého nakladatelství.“²²²

²²¹ „Bertil Galland a réussi à créer un climat bien particulier autour de sa maison d'édition, et des liens entre des auteurs qui ne se seraient guère côtoyés sans sa volonté de les réunir. Et cela a été positif et stimulant à bien des égards, même si certains se sont sentis obligés de parler de »clan«, de »chapelle« – parce que cette façon de réunir, de célébrer est peu romande(...). Galland avait en tant qu'éditeur – et a toujours – la volonté de promouvoir une littérature romande de qualité...“ BEVAN, David. *Ecrivains d'aujourd'hui*. Lausanne: Editions 24 heures, Lausanne, 1986, str. 90.

²²² „Galland a joué un rôle absolument fondamental. A la fois en sensibilisant le public aux écrivains suisses romands. Et d'abord en insistant sur l'existence même et sur l'importance d'une littérature suisse romande, qui appartient certes à la littérature française, mais qui a aussi sa spécificité. A côté d'écrivains dont certains étaient déjà reconnus, comme Corinne Bille, Maurice Chappaz, Georges Borgeaud, Jacques Chessex ou Jean-Pierre Monnier, Bertil Galland a publié des auteurs qu'il a découverts, par exemple Anne-Lise Grobéty ou Anne Cuneo, et il a joué un rôle considérable jusqu'à 1982, année où il a fermé sa maison d'édition.“ FRANCILLON, Roger. *Safari dans la jungle des auteurs romands*. www.construire.ch/SOMMAIRE/9946/46entret.htm. Cit. z 13.1.2001. Aktualizace 16.11.1999.

5.6.3.2. Gallandův patriotismus.

Gallandův patriotismus, tedy vztah k regionu a zároveň vztah k univerzálním hodnotám se vyvíjel v duchu *Les Cahiers vaudois*, které vlastně poznamenaly celé 20. století. Stačí si znovu pročíst Ramuzův manifest *Smysl bytí* a Ramuzovo prohlášení, že chce být z Vaudu a zároveň univerzální a nalezneme klíč k Gallandově postoji k místní románské tvorbě.

Galland byl opravdu provaudsky zaměřen. V 70. a 80. letech psal o kantonu Vaud v knize *Lausanne et le pays de Vaud* (1976, Lausanne a země Vaud). Inicioval vydání 12 dílů *Encyclopédie illustrée du pays de Vaud* (Ilustrovaná encyklopedie země Vaud), která klade důraz na region, kanton jako samostatnou kulturní a historickou entitu a popisuje její historický a společenský vývoj. Ve vedení této encyklopedie strávil Galland dvacet let.

Galland nicméně nebyl tím „obrozencem“, kterého zajímala pouze místní kultura a literatura. Galland byl vzděláním politolog a věnoval se i zahraniční politice. Po studijním pobytu ve Spojených státech amerických (1958-1959) vydal knihu „*La machine sur les genoux: Portrait des Etats-Unis à la fin du règne d'Eisenhower* (1960, Kolos na kolenou: portrét Spojených států na konci vlády Eisenhowera) v *Les Cahiers de la Renaissance vaudoise*. Reportáže z Číny publikoval pod titulem *Les yeux sur la Chine* (1972, Pohled na Čínu) a následovaly další reportáže v *Retrouver l'Islande*, (1979, Znovuobjevit Island) a *Le Nord en hiver: parcours du haut de l'Europe de Reykjavik à Moscou* (1985, Sever v zimě: Cesta z Rejkjavíku do Moskvy).

5.6.3.3. Autoři sdružení okolo Bertila Gallanda

Spisovatele z okruhu Bertila Gallanda můžeme rozdělit na autory z předchozích generací a na autory nové, nalezené prostřednictvím *Ceny Georges Nicole*. Ti první publikovali již v *La Guilde du Livre*, *Rencontre*, *La Baconnière* nebo u *Mermoda*. *La Guilde du Livre* se v 60. letech stala komerčním podnikem a myšlenka velké rodiny spisovatelů se rozměnila úměrně rozšíření působnosti nakladatelství, které chtělo uspokojit co nejširší publikum prodejem bestsellerů. Podobný osud mělo nakladatelství *Rencontre*. Hauser publikoval románské autory nahodile a *H.-L. Mermod* v roce 1961 zemřel.

Z té nejstarší generace to byla Rivazová a Mercanton; z válečné generace Borgeaud, Cuttat, Chappaz, Corinna Billeová, Monnier, Yves Velan; z mladších Bouvier, Voisard, Chessex, Lorenzo Pestelli a z nové generace *Ceny Georges Nicoles*: Jean-Marc Lovay, Anne-Lise Grobétyová, Roland de Muralt, Catherine Safonoffová, Marie-José Piguet a Michel Goeldlin.

Co spojovalo tyto autory? Můžeme nalézt styčné body v tématech, estetice či v postoji k otázce románkové literatury a její nezávislosti na vnějším světě? Byli autory regionálními nebo kosmopolitními? Tvořili literaturu angažovanou nebo introspektivní? Experimentovali s formou? A jaká zásadní díla vytvořila Gallandova rodina spisovatelů v tomto období „obrození“ románkové literatury? Byl tím nejsilnějším spojením mezi autory především sám Bertil Galland a jeho touha „Ecrire, voir écrire, faire écrire“ uvedená jako posláni revue *Ecriture*? Následující minipotrěty několika spisovatelů z nakladatelova okruhu jsou hledáním odpovědí na tyto otázky. Jejich cílem není podrobně analyzovat tvorbu jednotlivých autorů. Jde spíše o to pochopit jejich prostřednictvím kontext doby a pozici autorů v románovém literárním světě. Spisovatelé tu nejsou řazeni chronologicky (až na nejmladší generaci, která je zařazena na závěr), ale spíše podle spřízněnosti (či odlišnosti) v tvorbě a podle vztahu k pojetí románkové literatury.

5.6.3.3.1. Jacques Chessex

Pro Gallanda byl rovnocenným partnerem v jeho aktivitách bezpochyby Jacques Chessex (1934). Z pohledu francouzské recepce se stal po Ramuzovi druhou nejvýraznější literární osobností Švýcarska. Na rozdíl od Ramuze, který získal mnoho cen ve Švýcarsku, byl Chessex prvním románovým spisovatelem, kterému se dostalo „magického“ ocenění francouzského za román *Ogre*. Přestože získal v roce 1963 celošvýcarskou *Schillerovu cenu*, v roce 1972 *Cenu Alpy-Jura* a v roce 1983 *Prix du rayonnement français de l'Académie française* (Cenu Francouzské akademie), právě *Goncourtova cena* znamenala jeho vstup do francouzského literárního světa a do nakladatelství *Grasset*. Udělení ceny bylo přelomem i pro románový literární svět v 70. letech, ať již okolnosti při udělování ceny byly jakkoliv ovlivněny Gallandovou spoluprací s francouzskými nakladateli.

Chessexova tvorba byla ovlivněna smrtí otce, která ho zasáhla v raném věku. Autobiografické prvky můžeme nalézt v prvních románech *Reste avec nous* (1967, Zůstaň s námi) *Portrait des Vaudois* (1969, Podobizny obyvatel Vaudu), *Carabas* (1971,

Carabas) a zejména v románu *Ogre* (1973, Obr). Chessex šokoval románskou společnost překračováním tabu, tělesností, sexualitou, a až vulgárním jazykem v polemice s dobovou pokryteckou morálkou. Kromě řady románů je Chessex autorem novel le *Séjour des morts* (1977, Pobyty mrtvých) a *Où vont mourir les oiseaux* (1980, Kde umírají ptáci) považovaných za kompromis mezi Chessexem romanopiscem a Chessexem básníkem.

V čem si byli s Gallandem blízcí, to byla Ramuzova koncepce „vaudského a univerzálního“ „Tato smrt [smrt otce, pozn. V.B.] ze mne udělala toho, kým jsem. To ona mi ukázala zem, která ze mne učinila skutečného obyvatele kantonu Vaud.“²²³ U Chessexe podobně jako u Ramuze, být z kantonu Vaud představuje mít svůj původ, své kořeny a zázemí pro tvorbu přesahující tyto hranice. Mít kořeny ve vaudské zemi pramení z potřeby ukotvit se vůči literatuře francouzské, ovšem nikoliv ve smyslu negativním, neboť Chessexe je intelektuálně spjat s francouzskou kulturou: „...cítím se být hluboce svázán s Francií způsobem psaní, jazykem, dědictvím.“²²⁴

„...skoro pokaždé je nutné, aby nová generace spisovatelů zabila tu předchozí. Ale u mě to tak nebylo. Naopak, jako obyvateľ Vaudu jsem cítil v Ramuzovi báječného spisovatele, který otevíral cesty k Francii a ke světu.“²²⁵ Chessex mezi autory, kteří jej ovlivnili, řadí tyto románské autory: vedle Ramuze i Mercantona, Borgeauda, Rouda, Crisnela, Chappaze, Cingriu. To je rys společný i pro některé další autory a je významný pro potvrzení koncepce existence románské literatury. Existuje tu literatura, která je inspiračním zdrojem, literatura, jejíž tvůrci na sebe navazují. Gallandova generace začala čerpat nejen z francouzské literatury, ale i z tvorby předchozích románských spisovatelů. Toto generační navazování je spojovacím bodem generace Bertila Gallanda, ale vlastně i dalších autorů v pozdějších letech (viz Vuillemier a Amiel).

Chessexův *Le Portrait des Vaudois* (1969, Podobizna obyvatel kantonu Vaud) byl reakcí-odpovědí na Chappazův *Le Portrait des Valaisans* (Podobizny Valaisanů). Ve třiceti krátkých kapitolách, jakýchsi miniaturách, evokuje s velkou imaginací a pozorovacím talentem zvyky, typy a stereotypy, město Lausanne a kanton Vaud. V *Carabas* je dokonce kapitola věnovaná přímo Chappazovi.

²²³ „Cette mort m’a fait ce que je suis. C’est elle qui m’a révélé le pays, qui a fait de moi un Vaudois“ CHESSEX, Jacques. *Portrait des Vaudois*. Lausanne: Cahiers de la Renaissance vaudoise, 1969, str 253.

²²⁴ „...je me sens profondément lié à la France par l’écriture, la langue, l’héritage.“ BEVAN, David. *Ecrivains d’aujourd’hui*. Lausanne: Editions 24 heures, 1986, str. 55.

²²⁵ „... il faut presque toujours qu’une génération d’écrivains tue la précédente. Mais chez moi ça n’a pas été le cas. Vaudois, j’ai ressenti Ramuz au contraire, comme un formidable ouvreuse de routes vers la France et vers l’univers.“ BEVAN, David. *Ecrivains d’aujourd’hui*. Op. cit., str. 58.

Na otázku, proč začal psát, Chessex odpověděl: „Literatuře této země - země Vaud a také románského Švýcarska chyběly určité věci, které se nikdo nikdy neodvážil udělat a o kterých jsem měl velkou chuť psát.“²²⁶ Podobně Galland hovořil o chybějící struktuře pro románskou literaturu jako o důvodu, proč se ujal vydávání románských autorů.

Gallanda i Chessex sbližovala novinářská a literárněkritická činnost spojená s kantonem Vaud. Jacques Chessex založil v 50. letech revue *Pays du lac*, dopisoval do deníku *Gazette de Lausanne* v letech 1960-1970 a s Gallandem společně založili revue *Ecriture* v roce 1964. V knize *Les Saintes Ecritures* (1972, Svaté Písmo) shromáždil Chessex okolo 20 studií románských autorů napsaných v letech 1964-1972 pro různé časopisy. Objevují se tu jména spisovatelů nejstarší generace – Ramuz, Budry, Ch.-A. Cingria, Matthey, Crisinel, a jeho současníci – Chappaz, Billeová, Nicole, Colombová, Roud, Mercanton, Jaccottet, Bouvier, Voisard a nastupující generace – Grobétyová. Chessexovy kritické komentáře mají ilustrovat bohatost románské literatury, jejíž existence a originalita je pro něj samozřejmostí.

Chessex i Galland byli obdivovateli aktivity nakladatele Mermoda. Chessex díky Mermodovi, u kterého začínal jako básník, publikoval sbírky *Une Voix la nuit* (1957, Hlas v noci) a *Bataille dans l'Air* (1959, Vzdušná bitva), a díky jeho dobrým vztahům s Jeanem Paulhanem v roce 1962 publikoval v Paříži *La Tête ouverte* (1962, Otevřená hlava). Galland v roli duchovního „otce“ (či spíše organizátora literárního života této generace) nechal, po koedicích Chessexových románů s nakladatelstvím *Grasset*, svého „syna“ odejít a publikovat ve Francii. Kromě své básnické tvorby publikuje Jacques Chessex v Paříži, až na *Bréviaire* (1976, Breviář) v *Editions Bertil Galland* a *Feux d'orée* (1984, Ohně na okraji) v *L'Aire*. I v tom se reflektuje Gallandův postoj přesahující klasického nakladatele, v jehož zájmu by teoreticky mělo být udržet úspěšného spisovatele ve svém nakladatelství. Chessex mu vyjádřil obdiv v jedné pasáži nazvané *Portrait d'un éditeur* (Portrét nakladatele) v autoportrétu *Carabas* (1971, Carabas).

²²⁶ „Il manquait à la littérature de ce pays – le Pays de Vaud, puis la Suisse romande, certaines choses que personne n'a jamais osé faire et que j'avais très envie d'écrire.“ BEVAN, David. *Ecrivains d'aujourd'hui*. Op. cit., str. 58.

5.6.3.3.2. Maurice Chappaz

Maurice Chappaz (1916-1997)²²⁷ odešel ze studií práv a zapsal se v Ženevě na přednášky k Marcelu Raymondovi. Své první básně vydal u H.-L. Mermoda v roce 1944 a 1945, ale již v roce 1940 otiskoval své básně v *Revue Suisse romande*. Jeho *Testament du Haut-Rhône* (1953, Závěť Horní Rhône) získal ve stejném roce *Rambertovu cenu*. Zaujal svou básnickou reportáží *Chant de la Grande-Dixence* (1965, Zpěv Velké Dixence), ke které ho inspirovala stavba přehrady v Alpách.

Chappaz byl básníkem a romanopiscem vycházejícím z tradičního spojení spisovatele s jeho rodným kantonem. Jeho kniha *Portrait des Valaisans en légende et en vérité* (1965, Podobizna Valaisanů podle legendy a pravdy), kterou vydal Galland v roce 1965 v *Les Cahiers de la renaissance vaudoise*, je jakýmsi etnografickým popisem zvyků, tradic a obřadů. Různé příběhy a výjevy se jeden za druhým odvíjejí v autorově vzpomínkách ve spojení reality s literární fikcí, protkané humorným až sarkastickým pohledem. Oralita prostupuje textem prostřednictvím nářečí, které u Chappaze nepředstavuje nostalgický minulý čas, ale expresivnost, živost, podtrženou rychlým rytmem textu a používáním přítomného času.

V knize *Match Valais-Judée* (1968, Valais-Judea) dochází u Chappaze k určitému posunu a popisuje tu zápas „Boha“ (starého času) s moderní dobou vstupující do Chappazovy krajiny. Tento zápas se vyhraňuje v básnickém pamfletu *Maquereaux des cimes blanches* (1976, Pasáci bílých vršků), ve kterých zazní ostrá kritika moderního a dravého turistického průmyslu a potřeba chránit zem – rodnou půdu, krajinu a tradice. Chappaz v knize používá silných metafor. Jeho zem je znásilněnou ženou, donucenou k prodeji svého těla, prodeji orné půdy spekulantům s nemovitostmi v zájmu nové doby. Autor bortí helvétský mýtus o idylickém vztahu Švýcarů k zemi a přírodě. „Sodomizovali zem, až na ně dopadly bílé vršky jako ledové kry...“²²⁸

Podobně jako Chessex i Chappaz překračuje některá společenská tabu, když zaujímá kritický postoj k devastaci přírody, který vychází z „revoluční“ atmosféry roku 1968. Chappaz romanopisec a básník mísí realismus s básnickým pohledem a v bohatých vrstvách jazyka – jazyk hovorový, nářeční prvky, argot, moderní francouzština i jazyk básnický) vychází z „fyzické“ síly jazyka.

²²⁷ České ukázky byly vydány v průřezu tvorbou nazvaném „Vysoká stezka“. Světová literatura, 1992 nazvaného podle jednoho z děl *La Haute route* (1974, Vysoká stezka).

²²⁸ „Ils ont sodomisé le pays jusqu'à ce que les cimes blanches leur tombent dessus comme des icebergs...“ CHAPPAZ, Maurice. *Les Maquereaux des cimes blanches*, reedice 1984, str. 94.

5.6.3.3.3. Jean-Pierre Monnier

Jean-Pierre Monnier (1921-1997) vyučoval francouzskou literaturu na gymnáziu v Neuchâtelu. Jeho tvorbu je možné rozdělit mezi dva žánry, román a esej. Ve svých románech umístěných do rodné krajiny kantonu Jura, např. *L'amour difficile* (1953, Obtížná láska) se v básnickém stylu vyprávění, vedle smyslu života a bytí zabýval nemožností dialogu mezi dvěma bytosmi. Za román *Clarté de la nuit* (1956, Jas noci), který v monologu posledních tří dnů pastora řeší otázky víry, získal *Cenu Charlese Veillona* v roce 1956. Publikoval další romány *Les Algues du fond* (1960, Chalupy z hlubin), *La Terre première* (1965, Původní země), ve kterých se stále vracel k rodnému kraji a hledání identity. Jeho esej *L'Age ingrat du roman* (1967, Nevděčný věk románu) byla odmítnutím Nového románu (podobně jako Chessex), protože román podle Monniera měl být vizí světa a ne pouze světem nazíraným. V eseji, kterou se přihlásil k románské literatuře, *Ecrire en Suisse romande entre le ciel et la nuit* (1979, Psát v románském Švýcarsku mezi nebem a nocí, *Schillerova cena*), v krátkých úvahách o psaní a literatuře a jeho vztahu k autorům v románském světě. Vysvětluje své regionální a univerzální pojetí literatury inspirované krajem Jura. Tato esej spolu s Chessexovou knihou *Saintes Ecriture* a Gallandovou esejí o literatuře jsou současnou literární historií považovány za ustavující manifesty své generace. Jedná se ale o určité vyznání, vyjadřující spíše osobní vztah autorů k literatuře a jejím představitelům, než o přímo vyslovenou obranu myšlenky románské literatury a tedy o manifest v pravém slova smyslu.

Monniera je možné také zařadit vedle Chessexu a Chappaze v jeho vizi románské literatury. V otázce, co pro něj znamenala románská literatura, se shoduje v tom, že pro něj představuje rodný kraj („terre d'origine“) jako ostatně i pro výše uvedené autory. „Můžeme mluvit o kosmopolitní literatuře, která je například představována Cendrarsem, a v jiném smyslu i Pourtalèsem, ale zejména Mercantonem, který zůstal v Lausanne. Ale je tu také, a to zejména, ta literatura země, která je zakořeněna v místních komunitách (...) to univerzální, které přetrvává v každém z nás.“²²⁹

Odkaz generace *Les Cahiers vaudois* a Ramuzův *Smysl bytí* měl tedy velký vliv na románské autory a jejich tvorba v těchto letech vypovídá o určitém generačním

²²⁹ „On peut parler d'une littérature cosmopolite, et elle a été illustré par Cendrars, par exemple, et dans un autre registre par Pourtalès, mais surtout par Jacques Mercanton qui, lui, est resté à Lausanne. Mais il y a aussi, et même essentiellement, une littérature de la terre et elle trouve son inspiration, elle prend racine dans des communautés locales (...) l'universel qui persiste en chacun de nous.“ BEVAN, David. *Ecrivains d'aujourd'hui*. Op. cit., str. 141.

navazování a zároveň o jejich vzájemném dialogu. Nicméně všechny autory okruhu Bertila Gallanda nemůžeme považovat za Ramuzovy následovníky a odkaz *Smyslu bytí* není prvořadým rysem charakterizujícím Gallandovu rodinu spisovatelů. Galland oceňoval a vydával i autory, kteří s ním nesouhlasili a odmítali označovat literaturu jako románskou: např. Jacques Mercanton a Jean Cuttat.

5.6.3.3.4. Jacques Mercanton

Jacques Mercanton (1910-1996), profesor francouzské literatury na katedře v Lausanne (mj. jeho studentem byl Chessex) se hlásil k francouzské literatuře, protože jejím jazykem se vyjadřoval, ale ve své tvorbě byl ovlivněn literaturou německou, potažmo evropskou. Za svůj velký vzor považoval Mercanton Thomase Manna, se kterým se přátelil. Ve svých literárně kritických studiích se věnoval představitelům světové literatury - Cervantesovi, Eliotovi, Joycovi, Rilkemu a pochopitelně i Mannovi v knize *Poètes de l'univers* (1947, Básníci veškerenstva). Je považován za hlavního představitele psychologického románu ve švýcarské francouzsky psané literatuře. Mercanton získal řadu románských ocenění - v roce 1944 *Rambertovu* a *Schillerovu cenu*.

Hlavními tématy jeho románů je neuskutečnitelná láska, nedosažitelnost štěstí, smrt, násilí, destrukce. Ve svém románu Mercanton není vševědoucím autorem, jeho postavy ho ovládají. Právě v 60. letech napsal svá nejlepší díla. V *Les Cahiers de la renaissance vaudoise* publikoval sbírku povídek *Sybille* (1967, Sibyla), ve které se vypravěč setkává s různými postavami skrývajícími temná tajemství: posedivní a incestní vztahy, perverzní lásku k vnukovi i latentní homosexualitu. Skryté vášně se postupně stávají destruktivními pro hlavního hrdinu, kterým bývá často mladý muž. Děj románu, který je považován za jeho nejlepší dílo, *L'Eté des sept dormants* (1974, Léto sedmi spáčů)²³⁰, a který také vydal u Gallanda, se odehrává v Bavorsku, v penzionu pro mladé muže z celé Evropy, kteří tu vstupují do zvláštních vztahů manipulovaných majitelkou penzionu, Marií Laachovou, a román končí opět smrtí jednoho z hlavních hrdinů.

Pokud Monnier říká, že Mercanton je kosmopolitním autorem z Lausanne, pak tím myslí Mercantona, který na rozdíl od mnoha současníků nepovažuje region za výchozí

²³⁰ Název *Sedm spáčů* má dimenzi náboženskou a metafyzickou, evokuje legendu z křesťanské hagiografie, ve které se sedm mladých lidí z Efezu probouzí do světa ještě zkaženějšího než před usnutím a modlí se k Bohu, aby je nechal spát až do Soudného dne.

bod, ale uchyluje se v ději do jiných světů, jiných kultur, například do Německa, Itálie, Čech či Francie.

Mercanton se aktivně účastnil literárního života a spolupracoval s mnohými nakladateli v románském Švýcarsku. V revue *Labyrint*, vydávané nakladatelem Albertem Skirou, se setkal s Eluardem, Malrauxem, Giacomettim, Mauriacem, Paulhanem a dalšími umělci. S Albertem Mermoudem spolupracoval v *La Guilde du Livre* od roku 1948 v Literárním výboru a získal cenu tohoto nakladatelství za román *Le soleil ni la mort* (1948, Ani slunce, ani smrt). Tento román je zajímavý pro českého čtenáře vzhledem k umístění děje románu do Prahy, kam na začátku druhé světové války odjíždí hlavní hrdina, francouzský lékař, aby získal milovanou ženu. Všudypřítomná smrt, nemoc, válka, neschopnost být šťastným vyústíují v sebevraždu hlavního hrdiny. Nakladatel Moret na základě tohoto románu nabídl Mercantonovi jeho reedici a další spolupráci při vydání *Œuvres complètes de Jacques Mercanton* (1986, Souborné díla Jacqua Mercantona).

Pro Bertila Gallanda představoval Jacques Mercanton tu generaci, která byla k Francii velmi otevřená a měla spíše tendenci splynout s francouzskou kulturou. Přestože s tímto pojetím Galland tak docela nesouhlasil a na Mercantonovo zpochybnění existence románské literatury dokonce reagoval ve své eseji o románské literatuře, č. 8 revue *Écriture* v roce 1972 bylo celé pojeté jako pocta Mercantonovi.

5.6.3.3.5. Jean Cuttat

Básník Jean Cuttat (1916-1992), který vystudoval právnickou školu v Ženevě, zaujímá k románské literatuře podobný postoj jako Mercanton. „Náš románský charakter se projevuje v našem politickém a společenském jednání, ale nikterak v našich knihách. (...) Románská spisovatelé jsou francouzskými spisovateli a jejich akcent, jestli nějaký existuje, se v jejich díle objeví jen velmi zřídka, až na určité specifické případy.“²³¹

Cuttatova básnická tvorba není rozsáhlá. V roce 1942 ve svém nakladatelství *Les Portes de France* jako první titul publikoval sbírku básní *Les Chansons du mal au coeur* (1942, Písně bolesti), jimiž reagoval na ponížení Francie. Jeho politická angažovanost se projevila v podpoře francouzskému hnutí odporu „Résistance“, pro které nakladatelství

²³¹ „Notre romandité est perceptible dans notre comportement politique et social, nullement dans nos livres. (...) Les écrivains romands sont des écrivains français à part entière et leur accent, si l'accent il y a, ne perce que rarement dans leurs œuvres sauf dans certains cas bien typés.“ BEVAN, David. *Ecrivains d'aujourd'hui*. Op. cit., str. 67.

Portes de France vlastně vytvořil. V 60. letech se Cuttat velmi aktivně účastnil hnutí za osamostatnění kantonu Jura. Spolu s dalšími jurskými básníky (například Alexandrem Voisardem) veřejně předčítal své básně.

Přes své výhrady k románské literatuře, podporoval Cuttat místní tvorbu, jak vydáváním francouzských spisovatelů v *Portes de France*, tak později spoluprací s Gallandem a Chessexem při vzniku revue *Ecriture*, kde otiskoval své další básně.

5.6.3.3.6. Alexandre Voisard

Autorem stavěným po bok Jeana Cuttata, pro jeho politicky angažovaný postoj, je básník Alexandre Voisard (1930). Jeho lyrická tvorba byla ovlivněna surrealismem. Nalezneme v ní sepětí s rodným krajem, slovní invence, sny, legendy, erotiku, ale i humor a aforismy. V sepětí s rodným krajem a introspekci se blíží některým svým současníkům.

Jeho počáteční tvorba v 50. letech, první básně *Ecrit sur un mur* (1954, Napsáno na zdi) a *Vert paradis* (1955, Zelené ráje), byly poznamenány nostalgií z uprchlého dětství. V 60. letech, kdy se Voisard účastnil separatistického hnutí kraje Jura a stal se socialistickým poslancem, publikoval sbírky *Chronique du guet* (1961, Kronika stráže) a *Feu pour Feu* (1965, Oheň za oheň). Díky Bertilu Gallandovi vydal sbírku *Les Deux Versants de la solitude* (1969, Obě strany samoty). V těchto sbírkách se opakují dva základní motivy při hledání nepojmenovatelného: strážení, vyhlížení, které implikuje určitou nehybnost a hledání, které naopak evokuje pohyb, potulování se v krajinách spojených často s erotickým motivem ženy.

V *La Liberté à l'aube* (1967, Svoboda na úsvitu) a *La Montagne humiliée* (1978, Ponížená hora) a *Les voleurs d'herbe* (1978, Zloději trávy) se více projevila autorova angažovanost, i když on sám prohlašuje, že tyto dvě osoby: osobu politickou a osobu - spisovatele odděluje. „Když byly tyto texty známé [Voisard mluví o sbírce *La Liberté à l'aube*, pozn. V.B.], všichni je chtěli číst jako striktně politické, a já jsem přitom mluvil o tom niterném...“²³²

²³² „Quand ces textes ont été connus, on a voulu les lire comme un discours strictement politique, alors que je parlais de mon intime...“ BEVAN, David. *Ecrivains d'aujourd'hui*. Op. cit., str. 200.

„...na jedné straně jsem se považoval za občana, který má politické názory, a který se připojí k nějakému hnutí, a na straně druhé jsem byl spisovatelem.“²³³

V próze se projevila jeho další poloha - smysl pro humor a ironii. Tu představil v *Je ne sais pas si vous savez* (1975, Nevím, jestli víte) a *Un train peut en cacher un autre* (1979, Za vlakem je možná další vlak).

5.6.3.3.7. Georges Borgeaud

Georges Borgeaud (1914-1998) patřil k autorům ze starší generace jako Mercanton. Studium v katolické internátní škole *Collège de Saint-Maurice* mělo velký vliv na autora a jeho budoucí tvorbu. Borgeaud se zde potkal s Mauricem Chappazem a Jeanem Cuttatem. Prostřednictvím mnichů, kteří zde vyučovali, se seznamoval s literaturou. Tento pobyt ho natolik ovlivnil, že se rozhodl věnovat psaní a konvertoval ke katolicismu. Později pracoval jako knihkupec v *Payotu* v Basileji a během druhé světové války pro *Librairie Universitaire de Fribourg (LUF)*. V nakladatelství se poznal s Ramuzem, Cingriou, Roudem a Claudelem. Spřátelil se s Pierrem-Olivierem Walzerem a v roce 1946 odešel do Paříže, aby se stal spisovatelem.

Do literárního světa vstoupil svou částečně autobiografickou románovou trilogií. V její první části *Le Préau* (1952, Klášterní dvůr) zachycuje svůj pobyt v Saint-Maurice a problematický, bolestný vztah k matce. V dalších částech trilogie *La Vaisselle des évêques* (1959, Nádobí biskupů) a *Le voyage à l'étranger* (1959, Cesta do ciziny) se symbolicky vyrovnává s matčíným selháním a nepřítomností otce. Později následovala sbírka poetické prózy, "*Italiques*" (1959), a monografie věnovaná malíři Pierre Boncompainovi. Georges Borgeaud dopisoval do *nrf* a jako jeden z mála švýcarských autorů získal významná ocenění ve francouzském literárním světě již v 50. letech, *Cenu kritiků* za román *Le Préau* (1952). Později se přidala další ocenění – *Prix du journalisme international de Rome* (1962, Mezinárodní novinářská cena v Římě), *Renaudotova cena* za *Le Voyage à l'étranger* (1974).

Jeho tvorbu charakterizují klasicky komponované romány v první osobě, částečně autobiografické, naplněné křehkými hrdiny, kteří neustále hledají svou identitu. Téma zraněného mládí, zkušenost dospívání, jeho exil a nostalgie po kraji Vaud a Valais ho

²³³ „...je me considérais comme un citoyen qui a des opinions politiques, qui adhère a u n mouvement et, d'autre part, comme un personnage qui est l'écrivain.“ Ibid, str. 203.

připojují k románským spisovatelům v tematickém komponování prvků své odlišnosti i ve francouzském prostředí.

Galland Borgeauda zařadil mezi autory prvního čísla revue *Ecriture* a vyzval ho, aby se jako ve Francii úspěšný románský spisovatel podílel společně s Billeovou na výběru laureátů ceny *Georges Nicole*.

5.6.3.3.8. Alice Rivazová

Rivazová, vlastním jménem Alice Golay (1901-1998), byla dcerou vůdce socialistů Paula Golaye v kantonu Vaud. Začala psát relativně pozdě vzhledem ke své komplikované materiální situaci a nedostatku času. Rozhodla se zůstat celý život nezávislá, neprovdala se a začala pracovat pro BTI (*Bureau international du Travail* - Mezinárodní úřad práce). Až v roce 1939 našla odvalu a oslovila Ramuze se svým rukopisem, který po jeho doporučení publikovala v *La Guilde du Livre*. Román *Nuages dans la main* (1940, Oblaka v ruce) získal *Schillerovu cenu* v roce 1942. Po válce vydala ještě jeden důležitý román *La Paix des ruches* (1947, Mír v úlech), ale poté se na dlouhou dobu, z materiálních důvodů, odmlčela.

Alice Rivazová vytvořila román *La Paix des ruches* v době poznamenané duchem Simone de Beauvoirové, ale ve své tvorbě ji nepovažuje za důležitou. Ovlivnily ji především Virginie Woolfová a Katherine Mansfieldová, jak ostatně sama autorka přiznala. Rivazová nebyla klasickou příznivkyní feminismu. Přinášela téma ženy, jejích vášní, samoty a selhání. Svým pohledem na život ženy a všednodennost představovala zcela nový proud v „ženské literatuře“ v románském prostředí.²³⁴ Její originalita spočívala ve ztotožnění se a v solidaritě s průměrnou ženou, s problémy její existence: hledání lásky, osamělost, stárnutí, pracovní podmínky ženy, její místo ve společnosti. Byla jednou z prvních spisovatelek, které se odvážily nahlížet na svazek mezi mužem a ženou jako na svazek, který potlačuje osobní svobodu a rozvoj (*Nuages dans la main*). Teprve v roce 1961 vydala svou další knihu *Sans alcool* (Bez alkoholu), na téma samoty končící sebevraždou hlavní hrdinky.

²³⁴ Je třeba připomenout, že na rozdíl od většiny evropských zemí 20. století bylo ženám ve Švýcarsku přiznáno volební právo až v roce 1971. Frankofonní kantony byly v tomto ohledu, na rozdíl od germanofonních, mnohem liberálnější a vyslovily se pro v roce 1959 (Vaud a Neuchâtel) a 1960 (Ženeva). Ostatní kantony se v referendu v roce 1959 vyslovili proti.

Rivazová se jako jedna z prvních zmínila o nárůstu antisemitismu ve Švýcarsku ve 30. letech v románu *Creux de la vague* (1967, Hloubka vlny). Román *La Paix des ruches* byl znovu publikován po 23 letech, v roce 1970 (díky Marcelu Raymondovi a nakladatelství *L'Aire*). Následovaly tři reedice – *L'Age d'homme* 1984, 1990 a *L'Aire* 1990), což svědčí o nadčasovosti díla Alice Rivazové a jejím pozdním objevení románským publikem. Byl to Bertil Galland, kdo dal Rivazové příležitost vydat její nejlepší díla - román *Jette ton pain* (1979, Odhod' svůj chléb) noční monolog autorky a další autobiografické texty o literárním zrání - *Comptez vos jours* (1966, Počítejte své dny), *Ce Nom qui n'est pas le mien* (1980, To jméno, které mi nepatří), vybrané úryvky z deníku *Traces de vie* (1983, Stopy života), ve kterých autorka bilancuje se svou tvorbou a hovoří o ženách jako o „novém obrovském lidu“ („ce peuple immense est neuf“), který přichází ve 20. století.

Co obdivoval Galland na autorce, která byla představitelkou té nejstarší generace, spisovatelky, která byla u vzniku nakladatelství *La Guilde du Livre*? „Alice Rivazová (...), která zná z vlastní zkušenosti atmosféru úlů, ve kterých pracují ženy, a jejich osamělost v skrovných příbytcích, mluvila jako první o jejich životních podmínkách, ale jazykem tak jistým a delikátním, mísícím psychologii a tolik hudby, že v *Comptez vos jours* a *Jette ton pain* obsadila pozici mezi našimi nejlepšími romanopisci.“²³⁵ V roce 1980 získala Rivazová za svou tvorbu *Cenu Ch.-F. Ramuze* jako první žena ve Švýcarsku.

5.6.3.3.9. Nové talenty

5.6.3.3.9.1. Nicolas Bouvier

Kromě podpory „osvědčených“ autorů se Gallandovi podařilo podpořit nové talenty, jako například spisovatele a cestovatele Nicolase Bouviera (1929-1998)²³⁶. Podobně jako Cendrars i Bouvier patří do řady kosmopolitních spisovatelů vnášejících do literatury exotické dálky. Sám Bouvier se přihlásil k Cendrarsovi a Cingriovi. Cesta je pro

²³⁵ „Alice Rivaz (née en 1901), qui connaît d'expérience les ruches où travaillent les femmes et la solitude de leurs appartements exigus, a parlé en pionnier de leur condition, mais d'une langue si sûre et délicate, mêlant la psychologie et tant de musique, qu'avec *Comptez vos jours* et *Jette ton pain* elle a pris rang parmi les meilleurs romanciers.“ GALLAND, Bertil. *La littérature romande expliquée en un quart d'heure*. Genève: Editions Zoé, 1986, str 33.

²³⁶ Mezi články a úvody ke knihám, které Bouvier napsal, figuruje mezi Montaignem, Kurtem Vonnegutem, Célinem, Cingriou také Vladimír Holan, k jehož překladu *Douleur* (Bolest) napsal předmluvu. HOLAN, Vladimír. *Douleur*. Trad. Dominique Grandmont. Préf. Nicolas Bouvier. Genève, Métropolis, „Poésie“, 1993.

Bouvier neustávající výzvou, iniciací a vede k potlačení sebe sama. Jeho psaní je jakoby druhořadý produkt cesty, je lékem na dlouhou bolestnou zkušenost, po které zůstane ovšem pocit nekonečné svobody a splynutí se světem.

Po studiích práv a na filozofické fakultě, kde byli jeho profesory Marcel Raymond a Jean Starobinski, se rozhodl cestovat, fotografovat a psát. Procestoval Asii, především Japonsko a Čínu, a vydal *Usage du monde* (1963, Návod k použití světa),²³⁷ zachycující jeho první cestu přes Jugoslávii do Kurdistánu. Následovaly knihy *Japon* (1967, Japonsko), *Chronique japonaise* (1975, Japonská kronika)²³⁸. V *Le Poisson – scorpion* (1981, Ve znamení ryb a štíra),²³⁹ popisuje autor svůj dramatický pobyt na Srí Lance v období ohraničeném zvěrokruhem, znameními ryb a štíra. Bouvierův text je vstupem do jiného světa, plného černé magie, rituálů a exorcismu, světa nikoliv tajemného, ale temného. Galland vydal Bouvierovu knihu *Le Poisson-scorpion* v koedici s *Gallimardem* a následně byl Bouvier publikován nakladatelstvím *Payot Paris* v ediční řadě *Ecrivains du voyages* (Spisovatelé - Cestovatelé). Poté začal publikovat v 80. letech v *Zoé* a u nakladatele *Michela Le Brise* ve Francii. Získal různé ceny: v roce 1968 *Rambertovu Cenu za Japon*, 1982 *Cenu kritiků za Le Poisson-Scorpion*.

Vzhledem k Bouvierovu kosmopolitismu se zdá nemožné považovat jej za románského autora, a přesto právě tento spisovatel se tomuto označení nebránil. Na otázku, zda existuje u švýcarských francouzsky píšících autorů dostatečně společných rysů, aby mohla být tato literatura označována jako románská, Bouvier odpověděl že ano. „Samozřejmě. Moralismus (v širokém slova smyslu), morálka chování vždy švýcarské románské spisovatele (a také německy píšící, třeba Dürrenmatta) velmi zajímala. (...) ve vnímání jsme více intuitivní a méně výmluvní, než jsou naši francouzští sousedé. Všeobecně vzato, jsme nedůvěřiví a uchylujeme se tedy méně k proslovům. (...) nutí nás to k monologu a introspekci.“²⁴⁰ Ať již je takové zevšeobecňování jakkoliv zpochybnitelné, dokládá potřebu některých spisovatelů generace 60. a 70. let někam patřit a mít společnou literární identitu.

²³⁷ BOUVIER, Nicolas. *Návod k použití světa*. Přel. Hana Zahradníčková. Kutná Hora: Tichá Byzanc, 2001.

²³⁸ BOUVIER, Nicolas. *Japonská kronika*. Přel. Růžena Steklačová. Praha: Tichá Byzanc, 1996.

²³⁹ Název této knihy byl do češtiny přeložen doslovně a nezachycuje podle mého názoru obsahový význam titulu. Proto používám svého vlastního překladu. BOUVIER, Nicolas. *Ryba – Štír*. Přel. Hana Zahradníčková. Kutná Hora: Tichá Byzanc, 2003.

²⁴⁰ „Certainement. Un moralisme (au sens large). La morale du comportement a toujours intéressé les écrivains suisses romands (et aussi alémanique, voir Dürrenmatt. (...) nous avons une perception du monde plus intuitive et moins rhétorique que celle de nos voisins français. De façon générale nous faisons moins confiance et avons donc moins recours au discours. (...) pousse au monologue et à l'introspection.“ BEVAN, David. *Ecrivains d'aujourd'hui*. Op. cit., str. 25.

5.6.3.3.9.2. Jean- Marc Lovay

Tak jako Bouvier i Jean-Marc Lovay (1948) se zařadil mezi spisovatele kosmopolitní. Po přerušení studia na gymnáziu i studia fotografie odjel Lovay na dva roky do Asie (1967-1969) a jeho korespondence s Mauricem Chappazem vyústila v knihu „*La Tentation de l'Orient* (1970, Pokušení orientu). Lovay je na rozdíl od mnoha románských autorů vzešlých z univerzitního prostředí autodidaktem. Za *L'Épître aux Martiens* (1970, Epištola Mart'anům) získal společně s Grobétyovou *Cenu Georges Nicole*, ale pochopitelně tu hrálo svou roli i autorovo přátelství s Chappazem.

Lovay je autorem dnes žijícím ve Francii. Jeho další tři knihy vyšly v nakladatelství Gallimard: *Les Régions céréalières* (1976, Obilné kraje, *Rambertovu cenu*, 1977), *Le Baluchon maudit* (1979, Prokletý raneček) a *Polenta* (1980, Polenta). V *Les régions céréalières* popisuje Lovay cestu státního úředníka podivného úřadu – centra pro archivaci zemědělských usedlostí a jejich inventářů, kterým jsou lidé, zemědělská zvířata a různé další předměty. Tato zvláštní nesmyslná mise dává Lovayovi možnost hrát si s administrativním jazykem. Subversivní způsob Lovayova psaní se projevuje v selhání úředního jazyka hlavního hrdiny, který postupně zcela ztrácí schopnost vyjadřovat se ve světě plném úředních omylů, lží a nesmyslů.

5.6.3.3.9.3. Anne-Lise Grobétyová

Anne-Lise Grobétyová (1949) je nejmladší z autorů okruhu spisovatelů Bertila Gallanda. Po studiu na filozofické fakultě v Neuchâtelu začala pracovat jako novinářka pro několik deníků. V roce 1973 byla zvolena zastupitelkou do Velké rady Neuchâtelu (Grand Conseil), kde setrvala po dobu devíti let.

V 19 letech zahájila svou spisovatelskou dráhu rukopisem, který zaslala do revue *Écriture*. V románu *Mourir en février* (1970, Zemřít v únoru) oslovila Grobétyová porotu *Ceny Georges Nicole* dramatickým monologem křehké dospívající dívky, zoufalé ze ztráty přátelství Gabrielly. Ta představuje ženu - umělkyni, ženu - vzor, ve které dívka hledá sama sebe, ale nemá sílu překonat předsudky a netoleranci svého okolí a přátelství sama ničí. Pro tento román a další, které jsou výpovědí ženy o jejím vidění světa, je Anne-Lise Grobétyová považována za autorku ženské literatury. Navazuje na tradici Alice Rivazové a

inspiraci nachází ve feministické atmosféře 70. let a u francouzských autorek Marie Cardinalové a Annie Leclercové.

V románu *Zéro positif* (1975, Nula plus) není mateřství idylickým naplněním poslání ženy opěvované třeba Zermattenem, mateřství je něčím cizím, děsivým, před čím chce hlavní hrdinka uniknout. Sbírkou povídek *La Fiancée d'hiver* (1984, Zimní snoubenka, *Rambertova cena*), *Contes-Gouttes* (1986, Povídky v kapkách) zaujaly svým humorným až sarkastickým tónem a v krátkých metaforických, skoro pohádkových příbězích popisují současnou švýcarskou společnost a její různé stereotypy.

Svou tvorbu Grobétyová charakterizuje jako reakci na problémy žen v malých konzervativních společnostech, které nazývá provinciemi : „ Když jsem v roce 1973 psala román (*Zéro positif*), šlo mi v něm především o ženu v této románské společnosti, kam věci přicházejí s určitým odstupem. Ale co se »týče existenčního« zla, je jasné, že žena ve francouzské nebo v quebecké provincii by mohla procházet zcela stejnými problémy. Všude jde o to samé, o hledání ženy – v malých společnostech, které málo inklinují k revolucím, hledání odpovědi na otázku, co může žena najít v revoltě druhých - žena, která se snaží pochopit, co je pro ni dobré... »²⁴¹

Autorka se po vydání *Zéro positif* odmlčela na několik let z důvodu mateřství a svého politického angažování. Do literatury se vrátila až v druhé polovině 80. let. Po ukončení činnosti Bertila Gallanda přešla do nakladatelství Bernard Campiche a Zoé. Později začala psát i pro mládež. Mezi autory představuje Grobétyová generaci roku 1968, která svým způsobem revoltuje proti společenským konvencím a konzervativní švýcarské společnosti.²⁴²

5.6.3.9.4. Catherine Safonoffová

Catherine Safonoffová (1939) studovala filozofickou fakultu v Ženevě. V introspektivních románech se zaměřuje na člověka a jeho vytržení ze společnosti. Objevuje se v nich téma anonymity města, přistěhovalectví v okrajových čtvrtích. Předměstí jsou zaplněná malostí jako v románu *Retour, Retour* (1984, Návrat, návrat).

²⁴¹ „Quand j'ai écrit ce roman (*Zéro positif*) en 1973 et il s'agissait avant tout d'une femme dans ce pays romand ou les choses nous parviennent tout de même avec un certain décalage. Mais, sur le plan du mal « existentiel », il est évident qu'une femme de la province française, ou québécoise, pourrait suivre la même trajectoire. Partout c'est la même quête d'une femme – dans les limites de petites sociétés peu enclines aux révolutions - , d'une femme qui cherche à savoir ce qui est bon à prendre dans la révolution des autres, qui cherche à comprendre ce qui est bon pour elle... BEVAN, David. *Ecrivains d'aujourd'hui*. Op. cit., str. 87.

²⁴² Po Rivazové se stala Grobéty druhou ženou, která dostala *Cenu Ch.-F. Ramuze* na výraz ocenění svého dosavadního díla v roce 2000.

Komisi revue *Ecriture* oslovila v roce 1977 románem *La Part d'Esmé* (1977, Část Esmé), autobiografickým popisem citových proher mladé ženy, která se pohybuje mezi realitou a snem. Jde o autorčinu bilanci s dosavadním životem a její pokus o únik. Safonoffovou charakterizuje precizní a zároveň agresivní psaní, vycházející z expresivních výrazových prostředků předměstí kombinovaných s vnitřními monology. Za román *Part d'Esmé* později dostala *Schillerovu Cenu*. Dnes publikuje Safonoffová v *Zoé*.

5.6.3. Co spojovalo Gallandovu generaci

Spojením autorů z nejstarší generace, spisovatelů, kteří odmítali románskou literaturu, těch, kteří žili a tvořili ve Francii a těch, pro které existence románské literatury byla samozřejmostí, a nakonec i přizváním autorů začínajících, Galland vytvořil prostor pro setkávání různých názorů, koncepcí a i prostor pro určitou konfrontaci. Zapojil tyto autory do činnosti revue *Ecriture* a nabídl jim účast na oživení literární scény výběrem dalších nových talentů. To, že například s Mercantonem polemizuje ve své eseji o existenci románské literatury, provokuje k větší diskusi ve společnosti nad literaturou v širokém slova smyslu, i když se to nakonec v důsledku obrací proti němu samému a jeho „konstrukci“ románské literatury. Nicméně tento Gallandův přístup k seskupování autorů (tedy vlastně i těch „nerománských“) a jejich vřazování do románské literatury se reflektuje v koncepci současných dějin literatury v románském Švýcarsku. Dnešní literární historie považuje veškeré literární projevy na románském území, včetně autorů, kteří jej z jakýchkoliv důvodů opustili, za svou součást.

Gallandova „rodina“ spisovatelů je pestrá, originální, přináší nová témata, touhu po změně, revoltu, vrací se k regionu, nebo z něj prchá, je románská a není románská. Jedná se o tedy velmi liberální koncepci rodiny. Autoři se s Gallandem přátelili a scházeli při různých příležitostech, (dokladem je množství fotografií z těchto setkání v archívu Bertila Gallanda uloženém v Bernu). Kromě toho je spojuje i velká úspěšnost a jisté společenské uznání. Důkazem je i řada cen, které autoři získali zejména v době spolupráce s Gallandem a jejich tvorba a reedice jejich knih v letech následujících. Někteří z autorů právě v této době vytvořili svá nejzralejší díla.

Galland nevázal spisovatele k sobě, nechával je odejít k jiným nakladatelům, lépe řečeno aktivně jim v tom pomáhal. Důležitý byl autorův úspěch, potvrzení literární kvality románské literatury a jejího přínosu pro francouzsky psané literatury. Chessex, Lovay i

Bouvier začali právě díky spolupráci s Gallandem publikovat v Paříži. Galland se pokusil, méně úspěšně, prosadit i další autory – Billeovou, Chappaze a Rivazovou. Galland usiloval o „obrození“ románské literatury a byl připraven této nové tvorbě v 60. a 70. letech co nejvíce pomáhat a to všemi možnými způsoby. A tak by otázka měla být položena jinak, tedy – kdo nejvíce spojoval spisovatele? Byl to především Galland sám. S jeho odchodem skutečně skončila jedna velká etapa v literárním životě v románském Švýcarsku.

5.7. Nová nakladatelství v 80. letech

5.7.1. Nakladatelství *Bernard Campiche* (1986)

Bernard Campiche patří k těm nakladatelům, kteří vydávají pouze románské (resp. místní) spisovatele, trochu po vzoru Bertila Gallanda, i když on sám se od Gallandovy koncepce distancuje. Považuje se totiž pouze za nakladatele. Přesto Campiche, původním povoláním knihovník, získal cenné rady právě od Gallanda, protože pracoval v revue *Ecriture* jako administrátor a v roce 1986 (tři roky po odchodu Gallanda) založil *Editions Bernard Campiche* pod svým jménem.

Navázal na Gallanda ve vydávání nových talentů oceněných *Cenou Georges Nicole*. Přešla k němu velká část spisovatelů publikujících původně u Gallanda – Chessex s básnickou tvorbou, Grobétyová, Monnier, Voisard, z nových autorů Jacques-Etienne Bovard, Jean-Louis Kuffer. Nicméně Bernard Campiche na rozdíl od Gallanda opravdu nemá ambice stát se vůdčí osobností v literárním světě a zůstává „pouze“ klasickým nakladatelem, byť velmi obratným zejména ve spolupráci s oficiálními organizacemi Kantonu Vaud a nadací Pro Helvetia.

5.7.2. Nakladatelství *Empreintes* (1984, 1987)

Spojením s *Editions PAP* Pierra-Alaina Pingouda v roce 1984 se zrodilo nakladatelství pro poezii *Empreintes* (Otisky). Mělo také charakter rodinného podniku. Jeho zakladatelé začali pracovat v nakladatelství ve volném čase. Alain RoCHAT (1961) a François Rossel (1955) jsou básníky, a proto se rozhodli založit nakladatelství specializující se pouze na poezii. Obdobně jako v případě H.-L. Mermoda, A. Mermouda či Dimitrijeviče jim v začátku pomohlo publikování již renomovaného autora. Nakladatelé

oslovili Maurice Chappaze a následně vyšla kniha věnovaná posmrtně jeho manželce Corinně Billeové pod titulem *Octobre 79, Le livre de C.* (1986, Říjen 79, Kniha C.). V roce 1987 se Pingoud oddělil a založil *Ed PAP*. Nakladatelství *Empreintes* má pouze několik desítek předplatitelů a náklad okolo 500 výtisků. Dostává se mu mnoha subvencí od různých nadací, asociací a státu. Od roku 1995 začali vydávat ediční řadu *Poche poésie* (Kapesní edice poezie) a tato je podporována státní nadací *Pro Helvetia*.

Nakladatelství *Empreintes* představuje ve svém pojetí již novou generaci, které nevyhovuje model přátelského vztahu nakladatele ke spisovateli, protože v takovém vztahu nakladatel ztrácí možnost kritického úsudku.²⁴³ Rochat a Rossel považují za nesmyslné vydávat pouze románské autory. Rozhodující mají být literární kritéria a proto publikují světovou poezii, frankofonní - francouzskou, lucemburskou a například i íránskou. Knihy zde publikované získaly prestižní literární ceny románského světa: *Schillerovu cenu*, *Cena Ch.-F. Ramuze za poezii a Goncourtovu cenu za poezii* (Chappaz).

5.7.3. Nakladatelství *La Joie de Lire* (1987)

Případná výtko, že nakladatelství krásné literatury pro děti a mládež nepatří do této práce, není zcela na místě. Je možné děti a mládež vnímat jako „tabula rasa“, jako čistá a nezkažená stvoření v romantické vizi, ve které je dospělý jedinec pedagogem a kniha (literatura) má především didaktickou funkci. Nebo je možné v nich spatřovat rovnocenné partnery a považovat je za nezávislé a svobodné bytosti. Pak mohou sdílet svět krásné literatury s dospělými. A na konci 20. století je vznik nakladatelství, které vydává původní románskou literaturu pro děti, potvrzením určité emancipace románského literárního světa i v této oblasti. Až do této bylo Švýcarsko odkázáno na tvorbu a knižní produkci francouzskou. Pouze *La Guilde du Livre* v 50. letech vytvořila ediční řadu pro děti a mládež: *La Guilde des jeunes* (Gilda pro malé čtenáře).²⁴⁴

Z četby dětské literatury vyrůstají nové generace čtenářů, popř. spisovatelů a literárních kritiků. Dětská literatura se podílí významnou měrou na vytváření jejich budoucího vkusu. Je příznačné, že románské nakladatelství pro děti a mládež vzniklo až v

²⁴³ Informace z rozhovoru s Alainem Rochatem 20. května 2002 v CRLR v Lausanne.

²⁴⁴ Zajímavé na této ediční řadě je, že v ní vyšel příběh *La petite Taupe qui rêvait d'une Barboteuse* (1957, Krtečkovy nové kalhoty). Informuje o tom v roce 1959 *Bulletin* č. 8 bez uvedení jména autora Zdeňka Milera nebo alespoň země původu. V následujících číslech se postava krtečka objevuje jako logo této řady pro mladé čtenáře. Lze se domnívat, že snad vzhledem k dobové situaci nechtěl Albert Mermoud uvádět původ tohoto alba.

osmdesátých letech v reakci na předchozí usilovnou nakladatelskou a literární aktivitu v románském Švýcarsku. Nebylo to jen v souvislosti s ustavením románského literárního světa, ale i pro změny ve společnosti po roce 1968. Ve Švýcarsku bylo založeno dokumentační centrum *Institut suisse de littérature pour la jeunesse* (Švýcarský institut literatury pro mládež) v Curychu a v roce 1968 s románskou pobočkou v Lutry. V roce 1982 vznikla *Association romande de Littérature pour l'Enfance et la Jeunesse – AROE* (Románská asociace literatury pro děti a mládež).

Francine Boucherová byla kritičkou dětských knih v deníku *Tribune de Genève* a v roce 1987 koupila již nefunkční nakladatelství, které neslo název *La Joie de Lire* a bylo založeno ve 30. letech pro nové vydávání starších knih. Boucherová znovu objevila některé románské autory, resp. se zaměřila na ty románské autory, kteří tvořili literaturu srozumitelnou mladým čtenářům, například tvorba Corinny Billeové, nebo ty, se kterými chtěla dětské čtenáře seznámit (Chappaz, Ramuz). Boucherová v pozici nakladatele, který je aktivní ve vyhledávání nových nebo objevení starších autorů, vyhledala Maurice Chappaze a požádala ho o dosud nepublikované příběhy a povídky jeho ženy Corinny Billeové pro ediční řadu *Histoires brèves* (Krátké příběhy). Billeová se proslavila svým smyslem pro fantaskno, tajemno a snové příběhy. Podobně Boucherová oslovila Anne-Lise Grobétyovou, aby vytvořila příběhy pro dospívající mládež. Kromě frankofonních autorů tak *La Joie de Lire* vydává čtyři románské autory ročně (např. Christoph Gallaz).

V katalogu je z románských autorů zastoupena nejvýrazněji právě Billeová. V katalogu *La Joie de Lire* z roku 2000 je uvedena dokonce ediční řada nazvaná přímo po autorce *Corinna Billeová, Oevres complètes pour enfants* (Souborné dílo Corinny Billeové pro děti). Zahrnuje okolo 40 titulů, převážně povídek, mnoho z nich bylo publikováno poprvé. Nalezneme mezi nimi dokonce i divadelní hru. Boucherová vydala rovněž některé texty Maurice Chappaze *Vocation des fleuves* (1998, Poslání řek), *Partir à vingt ans* (1999, Odejít ve dvaceti letech), s předmluvou Jeana Starobinského. V katalogu je i Charles Ferdinand Ramuz a jeho *Chant de Pâques* (Velikonoční zpěvy, v reedici 2001), *Histoire du soldat* (z roku 1918, Příběh vojáka) a *le Gros poisson du lac* (1914, Velká ryba v jezeře, v reedici 2001). *Joie de lire* je jedním z mála nakladatelství v oblasti krásné literatury, které nedostává finanční podporu od nadace Pro Helvetia. Pro Helvetia neřadí tvorbu pro děti do oblasti krásné literatury a tak nakladatelství dostává pouze subvence na překlady v rámci Švýcarské konfederace.

La Joie de Lire je jedním z posledních významných nakladatelství krásné literatury, která vznikla ve 20. století, a která podporují románskou tvorbu vydáváním místních autorů.

5.7.3. Změny v nakladatelské oblasti a nová generace spisovatelů po roce 1983

V roce 1983 zmizela Gallandova „rodina“ spisovatelů v souvislosti s ukončením činnosti nakladatele. Jeho autoři postupně odešli do stávajících nakladatelství – *L'Age d'homme*, *Zoé*, *L'Aire* – do nově vzniklých struktur – *Bernard Campiche Editeur* (1986) a nakladatelství poezie *Empreintes* (1987). Přestože i u těchto nových nakladatelů spisovatelé zachovávali často věrnost, vztahy mezi nakladatelem a spisovatelem se zformalizovaly. V literárních nakladatelstvích se v 80. letech objevila větší otevřenost, jak žánrová tak jazyková a zvýšil se počet překladů z různých literatur v rámci Švýcarské konfederace, a do katalogů přibyly i další frankofonní literatury, jako například v *Zoé* spisovatelé z Afriky. Nakladatelé se vrátili ke klasické nakladatelské činnosti.

Díky nově vzniklým nakladatelstvím a státním subvencím na podporu románské literatury se začal zvyšovat počet vydaných autorů a titulů, ale s čím dál tím menší odezvou v tisku, na rozdíl od dob Gallanda. Dokládají to slova Jeana-Michela Oliviera:²⁴⁵ „...v románském Švýcarsku se vydává desetkrát více knih než v době revue *Les Cahiers vaudois* nebo Bertila Gallanda. A talenty tu jsou. (...), ale nikdo je samozřejmě nečte. Protože poté, co se (románská) literatura těšila dobré a poté špatné odezvě v tisku, už dnes nemá odezvu žádnou.“²⁴⁶

V souvislosti s reakcemi nakladatelů není překvapující zjištění, že pro řadu spisovatelů z nové generace, která nastoupila v 80. a 90. letech, pojem románská literatura ztratil svůj význam. Někteří z nich se dokonce začali stavět negativně k předcházející generaci, kterou přestali považovat za inspirační zdroj nebo, jako Barilier v provokativním pamfletu *Soyons médiocre!* (1989, Buďme průměrní), autoritu a význam

²⁴⁵ Jean-Michel Olivier (1952) je jedním ze zakladatelů literárního časopisu *Scènes Magazine* (1986). Kromě esejí vydal několik románů a věnuje se v literární kritice románských autorů.

²⁴⁶ „...Il se publie, en Suisse romande, près de dix fois plus d'ouvrages qu'à l'époque des Cahiers vaudois ou des Editions Bertil Galland. Et les talents sont là,...mais, bien sur, personne ne les lit...après avoir joui d'une bonne, puis d'une mauvaise presse, la littérature (romande) n'a plus presse du tout!“ OLIVIER, Jean-Michel. *Lire et écrire en Suisse romande*. www.culturactif.ch/invite/jmolivier.htm. Cit. 4.1. 2007. Aktualizace 31.3. 2003.

některých spisovatelů zpochybňovali. V *Soyons médiocre!* Barilier paroduje v několika kapitolách, z nichž jedna je nazvaná *Ecrire-en-Suisse-romande*²⁴⁷ (v narážce na Monnierovu esej), románskou literární scénu a malost jejích aktérů: „Za největší možnou skromností je nekonečná pýcha. Hlavně nikdy nedůvěřujte Románskému Autorovi nebo Románskému Kritikovi. Říkáte si, že pokud píše maličko a maličkatě malé básničky do malých sešitků a malé kritiky do malých novin, je to proto, že je neschopný. Bez pochyby (...). Ale připusťte, že je to také proto, že může prasknout neskonale pýchou, protože ve své malosti vidí svou velikost.“²⁴⁸

Pro další spisovatele, jako Yvese Laplace (1958) je označení - románská, tak jako francouzská literatura - jen výmyslem do učebnic. Bernard Comment (1960),²⁴⁹ který žije a publikuje v Paříži, nechce být v žádném případě označován jako románský spisovatel, Alain Bagnoud (1959)²⁵⁰ prohlašuje, že nemůže patřit k něčemu, co pro něj nemá význam. Z devíti autorů oslovených v anketě časopisu *L'Hebdo*²⁵¹ v roce 1995 se jen jeden cítí být spřízněn s románskou literaturou svým původem, a to Jacques-Etienne Bovard (1961).

Dnešní spisovatelé však mohou publikovat v nakladatelstvích, která se rodila díky „obrozeneckým“ snahám generací předchozích a díky úsilí nakladatelů – ať již bylo jejich cílem šířit krásné nebo konkurovat francouzskému nakladatelskému systému, jako Mermoud a Mermoud, nebo vytváření koncepcí románské literatury a generační setkání jako v případě Gallanda. Dnes samozřejmě existence nakladatelů a nakladatelství publikujících románské autory a rozsáhlá státní podpora vzešla právě z tohoto semknutí se okolo myšlenky románské tvorby. Sebevědomí autorů je v mnohých případech podpořené i větší spoluprací s francouzskými nakladateli (například Laplace publikuje v nakladatelství *Seuil*, Bernard Comment u *Bourgeois*). Je otázkou budoucího vývoje, zda noví autoři svým literárním talentem potvrdí, že je možné existovat i bez koncepce románské literatury a jejích institucí. Prozatím jsou i oni sami součástí tohoto literárního

²⁴⁷ Tímto grafickým spojením slov Barilier paroduje táhlý švýcarský přízvuk.

²⁴⁸ „Avec une modestie suprême, un orgueil infini. Ne vous fiez jamais à la modestie de l'Auteur Romand, ou du Critique Romand. S'il écrit petit, petitement, de petits poèmes dans de petits livres et de petites critiques dans des petits journaux, c'est par impuissance, dites-vous? Sans doute (...). Mais admettez que c'est aussi parce qu'il crève d'un orgueil fantastique, parce qu'il voit sa grandeur dans sa petitesse même. BARILIER, Etienne. *Soyons médiocre!* Lausanne: L'Age d'Homme, 1989. str. 26.

²⁴⁹ Bernard Comment se o tento názor podělil se studenty francouzské literatury v Ústavu romanistiky Univerzity Karlovy v Praze při své návštěvě v rámci Dnů Frankofonie v roce 2000. Přijel do Prahy jako zástupce švýcarské francouzsky psané literatury (sic).

²⁵⁰ Alain Bagnoud představil románskou literaturu pod titulem *Ecrivains et hommes des lettres romands* (Spisovatelé a představitelé románského literárního světa) v *Literaria pragensia*, n°10, Praha, 1995, str. 26.

²⁵¹ *L'Hebdo*, 2 novembre 1995, str. 77-79.

světa a současnou švýcarskou (románskou) literární kritikou a historií jsou zařazováni do románské literatury.

6.1. Konec nebo začátek románské literatury?

Vzdáleným oblastem (periferiím) náleží úloha v zachování inovace a zároveň kritiky centra. Centrum bez periferie může inklinovat ke stagnaci, pokud ztratí zdroj inspirace a možnost sebereflexe. Podobně je periferie závislá na centru, které jí slouží jako vzor, poskytuje jí oporu a uznání svých literárních institucí. Vzájemný dialog centra s periferií je tedy nutný pro jejich vzájemnou existenci. Vystává otázka, zda může touha periferie po odlišnosti a nezávislosti ještě více rozvinout její originalitu, individualitu či zda ji vede k provinčnosti, malosti a uzavření se do sebe sama. Může vytváření vlastního literárního světa a literárních institucí pomoci periferii k proměně v centrum? Můžeme hovořit o nových literárních centrech ve frankofonním světě na základě pokusů jednotlivých frankofonních literatur (například quebecké) o redefinici svých literatur ve frankofonním kontextu? Nebo jde jen o přirozený vývoj, ve kterém se periferie pokoušejí o větší integraci do centra?

Románská literatura si ve 20. století postupně vytvořila dokonale fungující systém literárních institucí, téměř nezávislý na tom francouzském. Literární revue a časopisy vytvářely prostor pro románskou tvorbu a její kritiku, nakladatelé začali systematicky vydávat románské autory, četné literární ceny oceňovaly jejich díla a literární kritika a historie se ve svých studiích zabývaly analýzou a historickým vývojem těchto literárních projevů. Nápodobou francouzských institucí se vytvořil svět takřka paralelní světu francouzskému. Tak si románská literatura zkonstruovala nezbytné nástroje pro svou existenci. Nástroje, které jí kromě potvrzení existence měly pomoci pochopit její specifčnost. Jak je zřejmé z chronologického vývoje těchto institucí, jejich uzavřenost kulminovala v 60. a 70. letech. V této době se literatuře dostalo nezbytné dimenze kvantitativní – v možnosti mnohem většího publikování románských autorů jak minulých tak soudobých – kvalitativní – ve studiích jim věnovaných. Tak byla udržována románská literatura v jakémsi „inkubátoru“ uznání sebe sama. Chyběl zde ovšem důležitý prvek, a tím byl vnější zájem o tuto literaturu jako celek jak ze strany francouzského literárního světa, tak ze strany ostatních francouzsky psaných literatur.

Nakladatel Bertil Galland, který se stal vlivnou literární institucí v románském světě a do jisté míry spoluautorem intenzivních dostředivých tendencí v 60. letech, začal společně s univerzitními kruhy a literárními kritiky a spisovateli nejen podporovat

vydávání románských autorů ve Švýcarsku, ale pokoušel se je prosadit ve francouzském prostředí. Přestože je prosazoval pod označením románské literatury, předznamenával tak odstředivé tendence let následujících a snahu o větší přiblížení se obou světů.

Tak jako se někteří významní spisovatelé velkou mírou podíleli na dostředivých tendencích v esejích v 70. letech věnovaných svým románským literárním vzorům a pokoušeli se o vytváření hlubších vazeb sami mezi sebou a předcházejícími generacemi, a možná se snažili vytvářet i nové mýty o románské specifičnosti, tak se pro většinu spisovatelů z nové generace termín románská literatura stal znovu prázdným pojmem jako dříve pro spisovatele Mercantona, Cuttata a některé další aktéry literárního života. Toto období můžeme situovat do druhé poloviny 80. let, kdy byl vydán provokativní Barilierův pamflet *Soyons médiocre!* (1989, Buďme průměrní).

To, že se v 80. letech nově nastupující generace spisovatelů ve své většině odvrátila od koncepce románské literatury, by se mohlo zdát být úzce svázané s ukončením Gallandovy nakladatelské aktivity a jeho téměř „lobbistické“ podpory románské literatury. Spíše to ale dokládá, že u této generace spisovatelů došlo k jakémusi „vnitřnímu osvobození se“ a „vyrovnání se“ se svou pozicí v periferii, za kterou se na rozdíl od předchozích generací již opravdu nepovažují.

To, co bylo pro románské spisovatele (od Ramuze po Grobétyovou) tak podstatné od počátku 20. století, bylo mít možnost „zhmotnit“ svou tvorbu. Právě v tom pocitu frustrace z nemožnosti publikovat své knihy a z nedocenenosti centrem můžeme nalézt určitý inspirační zdroj pro vytváření koncepce románské literatury. Poté co byla vybudována nakladatelská struktura a další literární instituce, stal se „boj“ o nakladatele a o románskou literaturu zbytečný. Ostatně v nové tvorbě už ani geografie a region nehraje tak podstatnou roli a autoři se necítí být svázáni s rodnou půdou jako předcházející generace románských autorů. Tím, že se na konci 20. století rozvinula románská nakladatelská činnost v oblasti krásné literatury a autory zbavila určitým způsobem závislosti na francouzské recepci, získali dostatečnou svobodu pro to, aby pozornost zaměřili na jiná témata. V těchto letech se kromě ostřejšího vystoupení proti autorům a „autoritám“ předchozích generací objevila politicky angažovanější literatura - vrátilo se téma války a pozice Švýcarska v ní. Otevřenější kritikou současné švýcarské společnosti a politiky a jejich nešvarů se románské literatury přiblížili svým německy mluvícím kolegům, se kterými je trochu více spojilo nejen politicky motivované demonstrativní založení nové celošvýcarské organizace spisovatelů, skupiny *Olten* v 70. letech, ale paradoxně také zjevný názorový politický rozkol mezi oběma jazykovými oblastmi. Pokus

o sblížení spisovatelů a jejich kultur dokládá v této době i vznik edičních řad různých nakladatelství, které jsou zaměřeny na vzájemné překlady v rámci švýcarských literatur.

Nabízí se kacířská myšlenka, zda by bez odvážných nakladatelů jako Mermoud, Mermoud a Galland, svým způsobem mecenášů románské kultury a literatury, mohla vzniknout románská literatura v té šíři, ve které existuje dnes. Tito nakladatelé vytvářeli velmi kreativní prostředí pro „své“ spisovatele, získali pro ně zájem publika (jako v případě *La Guilde du Livre*), povzbudili vznik dalších „skutečných“ románských nakladatelství a také ostatně poskytli potřebnou „matérii,“ na základě které se tato literatura mohla stát předmětem studia románských univerzitních kruhů. Je pochopitelné, že i oni byli součástí institucionalizovaného literárního světa, ale jejich podíl na jeho vytvoření a „dotvoření“ je zásadní.

Na rozdíl od spisovatelů a nakladatelů se od koncepce románské literatury neodvrátila literární kritika a historie, které nadále hovoří o literatuře románské či (opatrněji) o literatuře v románském Švýcarsku. Na konci 20. století byly vydány čtyři objemné svazky *Dějiny literatury v románském Švýcarsku*, ve kterých jsou do této literatury zařazeni autoři na základě geografické příslušnosti od středověku do konce 20. století. Jak říká Claire Jaquierová, kterou cituji v kapitole románská identita, pro literární historii je otázka existence románské literatury jasně vyřešena – románská literatura existuje a vždy existovala.

Svým způsobem získala románská literatura „společensko-politickou“ dimezi tak jako v 60. letech frankofonie. Ostatně prostřednictvím státní podpory jsou kromě jiného organizována autorská čtení románských spisovatelů v zahraničí, jsou pořádány různé semináře, frankofonní a mezinárodní kolokvia na téma románská literatura. Cílem univerzitních kruhů je vzbudit zájem o tuto literaturu, a proto usilují o širší komparativní přístup ke studiu francouzsky psaných literatur. A tyto snahy na konci 20. století nacházejí odezvu v těch frankofonních literaturách, se kterými románskou literaturu spojuje obdobný vývoj.

Proměny literární scény v románském Švýcarsku ve 20. století dokreslují komplexitu vztahů centra a periferie ve frankofonních literaturách a naznačují nové tendence ve vývoji francouzsky psané literatury. Decentralizace v nakladatelské oblasti ve frankofonním světě podpořila vznik nových literárních center v periferních literaturách. Některé literární periferie si prostřednictvím svých nových literárních institucí začaly

vzájemně si poskytovat větší oporu a vlastně ji nabídly i těm frankofonním literaturám, které ještě své literární instituce nevybudovaly. Romándaští nakladatelé, stejně jako některé další romándašské instituce, se stávají mnohem méně mediátorem romándašské kultury a více se zaměřují na frankofonní tvorbu, nezávislou na původu autora. Závažnou otázkou pro romándašský literární svět je, zda jeho literární instituce nejsou svými parametry nastavené jen na literaturu romándašskou, a tedy na to, být pouze jejím zrcadlem. Zda jsou schopné poskytnout ostatním francouzsky psaným literaturám opravdu širší úhel pohledu.

Představuje tedy romándašská literatura ve 20. století prázdný pojem, geograficky vymezenou literární tvorbu, nakladatelskou či univerzitní konstrukci nebo skutečně specifický literární výraz? Ani romándašský literární svět není v názoru na podstatu romándašské literatury jednotný. Za pojmem romándašská literatura se ale skrývá velká literární aktivita a do jisté míry můžeme hovořit i o určitém literárním hnutí za romándašskou literaturu. Jedná se o pojem, který vyvolal mnoho protichůdných reakcí a diskusí, které se natolik promítly i do tvorby některých švýcarských francouzsky píšících spisovatelů, že by měl být brán v potaz i v českém univerzitním prostředí. Již jen proto, že se Ramuzovi a jeho generaci v 60. a 70. letech dostalo „rozhřešení“, že skutečně vzniklo něco, co mohlo vzniknout jen „někde mezi Cully a Saint-Saphorin“. Byla to Ramuzova generace, která svým způsobem zahájila proces literární emancipace a následnou institucionalizaci literárního světa ve 20. století. Ostatně sama literární tvorba v romándašském Švýcarsku dnes symbolicky směřuje v duchu Ramuzově od regionálního k univerzálnímu a pokouší se překonat regionální prizma s vizí univerzálního světa literatury.

PŘÍLOHY :

Stručný přehled událostí v románském nakladatelském světě ve 20. století

- 1914** Gilliard a Budry zakládají revue *Les Cahiers Vaudois*.
Je ustavena Společnost švýcarských spisovatelů
(*Société suisse des écrivains, SSE*).
- 1926** Herman Hauser zakládá nakladatelství *La Baconnière*.
Henry-Louis Mermod začíná publikovat Ramuzovo dílo a stává se jeho
hlavním vydavatelem ve Švýcarsku. Vzniká revue *Les Cahiers de la
renaissance vaudoise*.
- 1929** Je založen časopis *Aujourd'hui* H.-L. Mermoda.
- 1936** Albert Mermoud zahajuje činnost nakladatelství *La Guilde du Livre*, deset let
před vznikem *Club français du livre*. Začíná vycházet měsíční *Bulletin*.
- 1944** Je založena Vaudská společnost spisovatelů (*Société vaudoise des écrivains*).
- 1950** Vzniká Družstvo nakladatelství *Rencontre* (*Société Coopérative des Editions
Rencontre*), které zakládají autoři stejnojmenné revue.
- 1950** Zakládá se Asociace spisovatelů z kantonu Neuchâtel a Jura (*Association des
écrivains neuchâtelois et jurassiens*).
- 1956** Vzniká Asociace spisovatelů z Fribourgu (*Association des écrivains
fribourgeois*).
- 1961** Bertil Galland začíná pracovat v revue *Les Cahiers de la Renaissance
vaudoise*.
- 1962** Je ustavena *Alliance culturelle romande*.
- 1964** Vzniká *CRLR*. Je založena revue *Ecriture*.
- 1966** Vladimir Dimitrijevič zakládá nakladatelství *L'Age d'Homme*.
- 1966** Michel Dentan pokračuje ve vydávání románských autorů v *L'Aire –
Rencontre*.
- 1968** Je založena Asociace autorů z Valais (*Association des auteurs valaisans*).
- 1971** Po ukončení spolupráce s *Les Cahiers de la Renaissance Vaudoise* Bertil
Galland pokračuje ve své aktivitě pod svým jménem v roce **1972**.
- 1971** Dochází k rozkolu v SSE a spisovatelé zakládají skupinu *Olten*.
- 1973** Vzniká Ženevská společnost spisovatelů (*Société genevoise des écrivains*)
na základech Ženevské asociace spisovatelů z roku 1853 (*Association
genevoise des écrivains*).

- 1975** Je založeno nakladatelství *Zoé* Marlyse Pietri-Bachman.
- 1978** *Age d'homme* začíná vydávat ediční řadu *Poche suisse* (Kapesní edicí švýcarských autorů).
- 1983** Bertil Galland ukončuje své nakladatelské aktivity.
- 1984** Vzniká nakladatelství *Empreintes*.
- 1986** Je založeno nakladatelství *Bernard Campiche*.
- 1987** Vzniká nakladatelství *Joie de Lire*

Malý slovník francouzsky píšících spisovatelů:

BAGNOUD, Alain (1959)

Po studiu na filozofické fakultě v Ženevě napsal první román v dopisech *Les Epanchements indéliçats* (1989, Nedelikátní výlevy) společně s Jeanem Winigerem. Později vydal *L'oeil du crapaud* (1991, Oko ropuchy) a *Commérages autour d'une passion* (1993, Drby o jedné vášni). Stal se pravidelným příspěvatelem revue *vwa*. Publikuje v nakladatelství *L'Aire*. Francouzsky psanou literaturu ve Švýcarsku představil pod titulem *Ecrivains et hommes des lettres romands* (Spisovatelé a představitelé románského literárního světa) v *Literaria pragensia*, č.10, v roce 1995.

BARBEYOVÁ, Mary Anna (1936)

Barbeyová pochází ze Spojených států amerických a v Lausanne studovala sexuologii. U Bertila Gallanda publikovala knihu *Eros en Helvétie* (1981, Eros v Helvécii). Kromě své novinářské práce v nakladatelství *Zoé* řídila edici *Životní příběhy* (*récits de vie*) vydala po smrti svého muže dva autobiografické texty – *Nous étions deux courreurs de fond* (1985, Byli jsme běžci na dlouhou trať) a *Ma voix, ou celle d'Echo* (1992, Hlas ozvěny či můj).

BENOZIGLIO, Jean-Luc (1941)

Benozigliův otec pocházel z židovské rodiny Sefardů, maminka byla Italka. Po studiu práv a politické vědy se Benoziglio usadil v Paříži a začal pracovat v nakladatelství *Seuil*, kde také publikuje. V jeho textech se často objevuje téma smrti a války, židovského původu a samoty. Benoziglio využívá černého humoru, burleskních tónů, a smrt nepojímá pateticky. Některé z jeho nejslavnějších románů jsou *La Boîte noire* (1974, Černá skříňka), *Béno s'en va-t-en guerre* (1976, B. jde do války), *Cabinet-Portrait* (1980, Kabinet-portrét) a *Le Feu au lac* (1997, Oheň na jezeře).

BILLEOVÁ, Corrine, vlastním jménem Stéphanie BILLE (1912-1979)

Manželka Maurice Chappaze často zasazovala děj svých příběhů do kraje Valais. Od realistických příběhů směřovala k sbírkám symbolickým, ve kterých se banální všednost transformuje do snu a tvrdá životní realita je protkaná nadpřirozenem. Sama autorka přiznala vliv surrealismu na svou tvorbu. Vydala *Théoda* (1944, Theoda). Fantaskno nalezneme v *La Fraise noir* (1968, Černá jahoda), *Juliette éternelle* (1971, Věčná Julie), *La Demoiselle sauvage* (1974, Divoká slečna), *Le Salon ovale* (1976, Oválný salon).

BOVARD, Jacques-Etienne (1961)

Stal se učitelem na gymnáziu a v letech 1993-1995 dopisoval do literární rubriky deníku *Le Nouveau Quotidien*. Publikoval sbírky povídek *Aujourd'hui* (1982, Dnes), *Nains de jardin* (1996, Zahradní skřítky), a tři romány *La Griffes* (1992, Dráp), *Demi-sang suisse* (1994, Švýcarský kříženec), *Cena Rambert* a *Les Beaux Sentiments* (1998, Krásné city). Publikuje v nakladatelství *L'Aire*.

BUENZOD, Emmanuel (1893-1971) spolupracoval s René Moraxem na jeho hře *La Nuit des Quatre-Temps* (Noc čtyř období). Parodoval spisovatele jako Gonzagua de Reynolda nebo Henryho Spiesse v *Pour copie conforme* (1918, Souhlasí s originálem), jinak se věnoval především románové tvorbě.

BUENZOD, Michel (1919)

Buenzod strávil své dětství v Paříži, kde se narodil. Později odešel s rodiči do Švýcarska. Začal publikovat až od 70. let, především rozhlasové a divadelní hry: *Trois Visites du Dr. Seeberg* 1996, Tři návštěvy doktora Seeberga) a romány *Une révolution en été* (1980, Revoluce v létě), *La Folie Méricourt* (1987, Šílenství Méricourt), *La Fabrique du corps* (1990, Továrna na tělo).

CHAPPUIS, Pierre (1930)

Tento spisovatel polupracoval s reue *nrf*, *Critique*, *La Revue de Belles-Lettres*. Publikoval eseje o Michelu Leirisovi, a Adrém de Bouchetovi u Pierra Segherse. Je autorem dvacítky básnických sbírek např. *Ma femme, ô mon tombeau* (1969, Oh ženo, můj hrobe), *Décalage* (1982, Odstup). Publikuje v různých nakladatelstvích: *Dogana*, *Empreintes*, *José Corti*.

COLOMBOVÁ, Catherine (1892-1965)

Autorka vyhrála cenu *La Guilde du Livre* v roce 1944 a již rok poté mohla publikovat svůj román *Châteaux en Enfance* (1945, Zámky v dětství). Přestože psala již od roku 1920, stud za to, že píše, jí dovoľoval psát pouze v nepřítomnosti své rodiny. Colombová byla autorkou experimentující s časovou diskontinuitou, jedinou logickou linií jsou pro ni nahodilé vzpomínky. Román je volnou asociací myšlenek a obrazů, jejich opakováním, taková je ve zkratce estetika Catherine Colombové. Poté, co po válce Gallimard odmítl publikovat její román *Les Esprits de la terre*, vyšel v roce 1953 v *Rencontre* a pro její *Oeuvres complètes* (1968, Souborné dílo) napsal G. Roud předmluvu v ediční řadě románských autorů nakladatelství Rencontre v roce 1968. Román *le Temps des anges* prosadil u Gallimarda až v roce 1962 Jean Paulhan (díky spojení s D.Aury). 1962 získala *Rambertovu cenu*.

COMMENT, Bernard (1960)

Švýcarský francouzsky píšící spisovatel odešel nejdříve do Itálie, dnes žije ve Francii v Paříži. Téma italské renesance se objevuje v jeho románech *L'Ombre de Mémoire* (1990, Stín paměti) a *Florence, retours* (1994, Florencie, návraty). Je autorem povídek *Même les oiseaux* (1998, Dokonce i ptáci) a publikoval esej o Rolandu Barthesovi. Do francouzštiny přeložil tvorbu Antonia Tabucchiho.

CUNEOVÁ, Anne (1936)

Ve Švýcarsku úspěšná spisovatelka se narodila v Paříži a strávila dětství ve Francii, Itálii, Anglii. Publikovala u Bertila Gallanda své autobiografické texty jako *Une cuillerée de bleu* (1979, Lžička modrého) nebo překlady z německého jazyka (např. Paula Nizona). Romány *Station Victoria* (1989, Stanice Victoria), *Le Trajet d'une rivière* (1993, Tok řeky), *L'Ame de bronze* (1998, Bronzová duše) vydala u Bernarda Campiche. Některé z jejich vlastních románů byly přeloženy do německého jazyka.

DENTAN, Michel (1926-1984)

Po studiu na Univerzitě v Lausanne a v Curychu (1945-1946) věnoval svou doktorskou práci Kafkovi - *Humour et création littéraire dans l'œuvre de Kafka* (1961, Humor a literární tvorba v díle Kafky). Od roku 1978 vyučoval francouzskou literaturu na Lausannské univerzitě. Kromě práce v revue *Rencontre*, pracoval i v nakladatelství *Renontre* v ediční řadě románských autorů. Dopisoval do *Gazette littéraire*, kde představil zejména soudobou německou literaturu. Od roku 1966 se zabýval románskou literaturou, své eseje věnoval Ramuzovi (1974) a Monique Saint-Héliérové (1978). Jeho

poslední dílo *Texte est son lecteur* (1983, Text a jeho čtenář) představil studie o díle Benjamina Constanta, Ramuze, Cendrarse, Bernanose a Gracqua.

DESARZENSOVÁ, Corinne (1952)

Švýcarská autorka, která se narodila ve Francii, studovala v Ženevě a pracovala jako novinářka v New Yorku. Publikovala *Carnet madécasse* (1991, Madagarskarské zápisníky) v *L'Aire*, *Pain trouvé* (1995, Nalezený chléb) a román *Il faut se méfier des paysages* (1989, Pozor na krajiny).

DEWARRATOVÁ, Marie-Claire (1949)

Vydala úspěšnou sbírku povídek *L'Ete sauvage* (1985, Divoké léto) a první román *Carême* (1987, Půst, *Cena Michela Dentana*) a sbírku povídek *L'Âme obscure des femmes* (1997, Temná duše žen) nakladatelství L'Aire.

EIGELDINGER, Marc (1917-1991)

Po studiu zakončeném doktorátem na Univerzitě v Neuchâtelu učil francouzskou literaturu na gymnáziu a na univerzitě. Je autorem esejí o Racinovi, Rousseauovi, Balzakovi, Baudlairovi, Rimbaudovi, Bretonovi a Greenovi. Jako básník publikoval sbírky *Le Pèlerinage du silence* (1941, Pout' ticha), *Les Chemins du soleil* (1971, Cesty slunce) v *La Baconnière*, zde vydal i další sbírku *La Maison transparente* (1978, Průhledný dům). V roce 1958 získal *Schillerovu cenu*.

GALLAZ, Christophe (1948)

Nedříve studoval práva, poté žurnalistiku. Kromě své novinářské činnosti začal psát pro děti. V *Rose Blanche* (1985, Bílá růže) se pokusil podat svědectví o holokaustu očima dítěte – kniha vyvolala velmi kontroverzní reakce. Sepsal dvě biografie slavných hudebníků: *Mozart* (1988, Mozart) a *Igor Stravinski* (1993, Igor Stravinský) pro *La Joie de Lire*.

GODEL, Vahé (1931)

Básník a prozaik. Otec Švýcar a matka arménského původu. Odtud pramení inspirace pro jeho tvorbu, kterou nazývá „la poésie clandestine“ (ilegální poezie): *Zone frontière* (1998, Hraniční zóna). Vydal také arménskou poezii v *La poésie arménienne du Ve siècle à nos jours: anthologie* (1990, Arménská poezie od V. století do dnešních dnů: antologie).

GOELDLIN, Michel (1934)

Vystudoval vysokou školu ekonomickou v Lausanne. V roce 1972 opustil své povolání, aby se mohl plně věnovat psaní, rodině a cestování. Vydal *Les Sentiers oblique* (1972, Úzké stezky), *Le Vent meurt à midi* (1976, Vitr umírá v poledne) a *Juliette crucifié* (1977, Ukřižovaná Julie). Po ukončení činnosti Bertila Gallanda přešel k *L'Aire*.

CHAVANNES, Fernand (1868-1936)

Svůj doktorát z filologie získal v Berlíně a na gymnáziu v Lausanne vyučoval německý jazyk. Mezi jeho studenty byl Ch.-F. Ramuz. Chavannes se věnoval dramatické tvorbě, např. *Le Mystère d'Abraham* (1916, Abrahamovo mystérieum), které publikoval v *Les Cahiers vaudois*. Představení inspirovalo Ramuze pro jeho hru *L'Histoire du soldat* (1918, Příběh vojáka).

KRISTOFOVÁ, Agota (1935)

V roce 1956 emigrovala Kristofová z Maďarska do Švýcarska. Velký úspěch znamenala její románová trilogie vydaná ve Francii v *Seuil*, která byla přeložena do mnoha jazyků, mimo jiné i do českého jazyka. *Le Grand Cahier* (1986, Velký sešit), *La Preuve* (1988, Důkaz, *Cena Schiller*), *Le Troisième Mensonge* (1991, Třetí lež). V této trilogii, která se odehrává v neurčité středoevropské zemi, musí její hrdinové čelit podivné drsné realitě a tísnivé atmosféře. Ve skoro holých větách se Kristofové daří mrazivým stylem zachytit nejen znepokojivou atmosféru, ale také pokřivenost charakterů hrdinů.

LAPLACE, Yves (1958)

Literární kritik vydal své divadelní hry: *Sarcasme* (1984, Sarkasmus) v *Seuil* a *Nos fantômes* (1994, Naše přízraky) u *Zoé* publikoval romány *Fils de perdition* (1989, Ztracení, *Cena Schiller*), *On* (1992, My, *Cena Michela Dentana*) ve kterém zobrazuje svět fungující hierarchicky, pocity odcizení, pasivity, ztrátu identity v *Réfutation* (1996, Odmítnutí). Je autorem eseje o válce v bývalé Jugoslávii - *Considérations salutaires sur le désastre de Srebrenica* (1998, Zdravé zvažování nad zkázkou v Srebrenici).

LAYAZ, Michel (1963)

Vydal své tituly v *L'Age d'Homme* - *Le Café du professeur* (1995, Profesorova kavárna), *Quartier terre* (1993, Čtvrť země) a *Ci gisent* (1998, Zde odpočívají).

MASSARDOVÁ, Janine (1939)

Po přerušení studia na filozofické fakultě na Univerzitě v Lausanne vystřídala různá zaměstnání. Vydala kroniku *Terre noire d'usine* (1990, Černá půda z továrny), *La Petite Monnaie des jours* (1985, Denní drobné, *Cena Schiller*), *Trois mariages* (1992, Tři svatby). V jejích románech se objevuje téma sociální nerovnosti a kritika společnosti. Publikuje v *L'Aire*.

MORAX, René (1873-1963)

Je dramatik, který napsal drama *La Dîme* (1903, Desátek), komedii *Les quatre doigts et le pouce* (1902, Čtyři prsty a palec), ve kterých spojoval naturalismus a fatastično, lidové pověry a legendy. Založil tzv. *Théâtre du Jorat* v Lausanne, ve kterém navazoval na tradici lidových divadelních slavností a představení : *Aliénor* (1910, Alienor), *Tell* (1914, Tell), *Le roi David* (1921, Král David), *Judith* (1925, Judita).

MURALT, Roland (1947)

De Muralt se narodil v Paříži, ale žil od dětských let ve Švýcarsku. Podobně jako Borgeaud, Chappaz, a Cuttat studoval na katolické internátní škole St-Maurice. Učil na gymnáziu a řídil po dobu pěti let revue *Ecriture*. Publikoval několik textů – *Leçons de ténèbres* (1986, Lekce z temnot), *Eloge du veilleur* (1992, Oslava bdělosti), *Autres mondes* (1994, Jiné světy) a sbírku esejí *La Planète des sentiments: histoires littéraires et autres histoire* (1997, Planeta citů: literární a jiné příběhy). Byl posledním z talentů objevených nakladatelem Bertilem Gallandem.

NICOLE, Georges (1898-1959)

Nicole byl literárním kritikem a básníkem a překladatelem z italštiny (Petrarca a Dante).

OLIVIER, Jean-Michel (1954)

Po studiu filozofické fakulty v Ženevě, začal vyučovat a stal se také jedním ze zakladatelů románského kulturního časopisu *Scènes Magazine*. Vydal několik esejí a romány *L'homme de cendre* (1987, Muž z popela), *Le voyage en hiver* (1994, Cesta v zimě), *Les Innocents* (1996, Nevinní), *Le Dernier mot* (1997, Poslední slovo).

PACHE, Jean (1933-2001)

Studoval na filozofické fakultě v Lausanne, později vyučoval. Stal se spoluzakladatelem (s Chessexem) revue *Pays du lac*. Vedl některé ediční řady v *Rencontre* a byl také literárním kritikem v deníku *24H*. Jako básník je autorem několika sbírek - *Les Fenêtres simultanées* 1955, Simultánní okna), *L'Oeil cérémonial, poèmes* 1970-1974 (1975, Obřadné oko, básně 1970-1974), které vydal v *Rencontre*. Později publikoval v *Empreintes* sbírku *Brûlots parmi les dunes* (1990, Mezi dunami), *Dans l'oeil du silence, poèmes* 1993-1994 (1997, V oku ticha, básně 1993-1994)

PAGNARDOVÁ, Rose-Marie (1943)

Je povoláním novinářka, debutovala v roce 1985 povídkami *Séduire, dit-elle* (1984, Svádět, tak tomu ona říká), *La période Fernández* (1988, Období Fernandez) a *Sans eux la vie serait un désert* (1988, Bez nich by byl život jako poušť), *La Leçon de Judith* (1993, Juditina lekce). Publikuje v *L'Aire*, a v koedících s nakladatelstvím *Actes Sud*.

PASQUALLI, Adrien (1958-1999)

Pasqualli zakončil svá studia ve Fribourgu a v Paříži doktorskou prací o Ramuzovi, která mu posloužila jako inspirace pro *L'Histoire dérobée* (1988, Ukradená historie). Pracoval na Univerzitě v Saint-Gall, byl lektorem na Curyšské univerzitě a učil na Univerzitě v Ženevě. Od roku 1992 žil v Paříži a pokračoval v esejích věnovaných především Ramuzovi a Bouvierovi. Přeložil některá díla Giovanniho Orelli (z Tessína) a vydal několik románů – *Eloge du migrant* (1984, Oslava migrantova), za který získal *Cenu Schiller*, a který byl přeložen do italštiny a do němčiny. Dále *Un amour irrésolu* (1988, Nerozhodná láska), *Le Veilleur de Paris* (1990, Pařížské bdění).

PERRIEROVÁ, Anne (1922-1992)

Je představitelkou duchovně orientované poezie. Navázala na Ramuze, Rouda a Rilkeho. Zdrojem díla je u Perrierové náboženská zkušenost a lidský úděl, projevuje velký cit pro přírodní krajinu. Sbírkou *Selon la nuit* (1952, Podle noci), *Le Voyage* (1958, Cesta), *Le Petit Pré* (1960, Loučka), *Lettres perdues* (1971, ztracené dopisy, *Rambertova cena*).

PIGUETOVÁ, Marie-José (1941)

Piguetová je jednou z autorek, které obdržely *Cenu Georges Nicole* pro nové talenty. Autorka je povoláním zdravotní sestra a cenu získala v roce 1974 svůj román *Reviens ma douce* (1974, Vrať se má lásko), následoval *Jean Fantoche, portrait bouffon d'une auguste famille* (1981, Jean Fantoche) za kterou získala *Cenu Schiller*. Po ukončení činnosti přesla k *L'Aire* a vydala *Une Demoiselle éblouissante* (1987, Oslňující slečna).

PIROUÉ, Georges (1920-2005)

Studoval filozofii v Neuchâtelu a studium zakončil doktorátem. Od roku 1950 pracoval v nakladatelství Denoël v Paříži. Začínal jako básník, později psal romány s autobiografickými prvky a se smyslem pro humor a ironii: *J'avais franchi les monts* (1987, Překročil jsem hory), v novele *L'Herbe tendre* (1992, Něžná tráva). Za svou tvorbu získal *Schillerovu cenu*.

PITTIER, Jacques-Michel (1955)

Po studiu na filozofické fakultě Univerzity v Lausanne se stal novinářem a realizoval dvě knihy rozhovorů – s nakladatelem Albertem Mermoudem a se spisovatelem Etiennem Barilierem. Je také autorem povídek: *La Corde raide* (1980, Ostrý provaz). Je jedním ze zakladatelů časopisu *Passe-Muraille* (Skrze zed').

PLUMEOVÁ, Amélie (1943), vlastním jménem Colette BLUMOVÁ

Po studiu filozofické fakulty v Neuchâtelu a výtvarné výchovy v Paříži pracovala jako vychovatelka v New Yorku, pobývala v Africe a v Izraeli. Publikovala devět titulů výhradně v nakladatelství Zoé a některé z nich byly přeloženy do německého jazyka: *Les aventures de Plumette et de son premier amant* (1981, Dobrodružství Plumetty a jejího prvního milence), *Oui Emile pour la vie* (1984, Ano Emil pro život), *Marie-Mélina s'en va* (1988, Marie-Mélina odchází, *Cena Schiller*), *Promenade avec Emile L.* (1992, Procházka s Emilem L.), *Ailleurs, c'est mieux qu'ici* (1998, Jinde je lépe než tady).

ROCHAT, Alain (1961)

Po studiu filozofické fakulty v Lausanne, pracoval dva roky v Africe a spolupracoval s CRLR na novém souborném vydání díla Ch.-F. Ramuze. Spoluzaložil nakladatelství *Empreintes* a publikoval zde svou básnickou tvorbu – *Mon visage nébuleuse* (1984, Můj zachmuřený obličej), *C est un peu d'eau qui nous sépare* (1987, Odděluje nás jen trochu vody), *Fuir pour être celui qui ne fuit pas* (1993, Uniknout a stát se tím, kdo neuniká) za kterou získal *Cenu Ramuz za poezii*.

ROUD, Gustave (1897-1976)

Studoval klasickou literaturu v Lausanne. Byl básníkem, prozaikem a překladatelem. Svě první básně uveřejnil v *Les Cahiers vaudois*. Podstatnými tematy jeho díla jsou - básnickova samota, touha po setkání a lidské shodě. Roudova tvorba měla vliv na mladé básníky - Chappaze a Jaccotteta. On sám byl ovlivněn německým romantismem, překládal Novalise, Hölderlina, Rilkeho.

SANTSCHIOVÁ, Madeleine (1916)

Své dětství strávila v Miláně, po ukočení studia ekonomie v Lausanne začala pracovat jako novinářka a překladatelka z italštiny. Publikovala *La Pièce se joue à l'intérieur* (1951, Hra se odehrává uvnitř). Napsala několik studií o Butorovi a Roudovi. V Zoé publikovala svůj román *Toutes ces voix* (1994, Všechny ty hlasy).

SEGHERS, Pierre (1906-1987)

Francouzský básník v roce 1938 založil nakladatelství *Editions de La Tour* v Villeneuve-les-Avignonn a publikoval svou první básnickou sbírku *Bonne Espérance* (1938, Dobrá naděje). V revue *Poètes casqués* (1939, 1940 Básníci v přilbách) publikoval Aragona, Eluarda, Massona a Emmanuela. V roce 1944 založil nakladatelství *Seghers* zaměřené na moderní tvorbu.

SPIESS, Henry (1876-1940)

Opustil právnickou kariéru, aby se mohl plně věnovat literatuře a básnické tvorbě: *Le Silence des heures* (1904, Ticho hodin) a během pobytu v Paříži v letech 1906-1908 sdílel byt společně s Ramuzem a Bovym.

TACHE, Pierre-Alain (1940)

Skončil své studium práva na Univerzitě v Lausanne a stal se kantonálním soudcem. Spolupracoval s redakcí *Revue de Belles-lettres* po dobu 17 let a dopisoval i do *nrf*. Od roku 1962 začal publikovat svou rozsáhlou básnickou tvorbu, vydal skoro dvacet básnických sbírek. *Ventre des fontaines* (1967, Břicho fontán), *La Traversée* (1973, Překročena), *L'Inhabité* 1980 (Neobydlená).

Z'GRAGGENOVÁ, Yvette (1920)

Autorka za války pracovala v Červeném kříži a v letech 1941-1946 se účastnila několika misí ve Francii, Itálii a Československu. K období války se vrátila v románu *Les Années silencieuses* (1982, Mlčenlivá léta), který napsala po shlédnutí filmu o příběhu židovských uprchlíků zadržovaných a odmítnutých na švýcarské hranici. Později ještě napsala román *Matthias Berg* (1995, M. Berg), ve kterém si kladla otázku kolektivní odpovědnosti v historii.

Bibliografie:

AMIÉL, Frédéric. *Du mouvement littéraire dans la Suisse romane, et de son avenir*. Genève: Imprimerie Carey, 1849

ANEX, George. *L'Arrache-plume. Chroniques de littérature romande 1965-1980*. Lausanne: L'Aire/Journal de Genève, 1980

AMSTUTZ, Patrick. *La langue et le politique*. Vevey: L'Aire, 2001

BERCHTOLD, Alfred. *La suisse romande au cap du XX, siècle. Portrait littéraire et moral*. Lausanne: Payot, 1963

BEVAN, David. *Ecrivains d'aujourd'hui*. Editions 24 heures: Lausanne, 1986

BARILIER, Etienne. *Soyons médiocre!* Lausanne: L'Age d'Homme, 1989. str. 26.

BLOCH, André. *L'identité culturelle de la Belgique et de la Suisse francophones*. Actes du colloque international au Centre de rencontres Valdegg (Soleure) organisé par Peter-André Bloch et Paul Gorceix (1993). Paris: Honoré Champion Éditeur, 1997

BOUVIER, Jean-Bernard. *L'Apologie des jeunes*. Lausanne: Tarin, 1915

CAMARTIN, Iso; FRANCILLON, Roger; JAKUBEC, Doris; KÄSER, Rudolf; ORELLI, Giovanni; STOCKER, Beatrice. *Les quatre littératures de la Suisse*. Zurich: Pro Helvetia, 1995.

CELINE, L.-F. *Le style contre les idées*. Bruxelles: Complexe, 1987

COLANGELO, Carmelo. *Jean Starobinski, L'apprentissage du regard*. Genève: Editions Zoé, 2004

CORSINI, Silvio. *Le livre à Lausanne (1493-1993), Cinq siècles d'édition et d'imprimerie*. Lausanne: Payot, 1993

CORNUT, Samuel. *Regards vers la montagne*. Rééd. Morges: Cabédita, 1989

FARANDJIS, Stélio. *Philosophie de la francophonie, Haut Conseil de la Francophonie*. Paris et Montréal: L'Harmattan, 1999

FORNEROD, Françoise. *Lausanne, le temps des audaces (1945-55)*. Lausanne: Payot, 1993

FRIGERIO, Vittorio; RENEVEY, Corine: *Dans le palais des glaces de la littérature romande*. Amsterdam – New York: Rodopi, 2002

FRANCILLON, Roger. JAQUIER Claire, PASQUALI Adrien. *Filiations et filatures. Littérature et critique en Suisse romande*. Genève: Editions Zoé (coll. Critique), 1991

FROCHAUX, Claude. *La Mémoire de mes souvenirs*. Lausanne: L'Age d'homme, 2001

- GALLAND, Bertil. *La littérature romande expliquée en un quart d'heure*. Genève: Editions Zoé, 1986
- GODET, Philippe. *Histoire littéraire de la Suisse française*. Neuchâtel: Delachaux et Niestlé, 1890
- GROBÉTY, Anne-Lise. *Contes-gouttes*. Yverdon: Bernard Campiche, 1994
Pour mourir en février. Yverdon: Bernard Campiche, 1994
Zéro positif. Yverdon: Bernard Campiche, 1992
- GODET, Philippe. *Causerie*. Lausanne: Au foyer romand, 1889
- GUISAN, Gilbert. *C. F. Ramuz, ses amis et son temps, svazek VI (1919-1939)*, Lausanne-Paris: La Bibliothèque des Arts, 1970
- CHAPPAZ, Maurice. *Les Maquereaux des cimes blanches*, reedice 1984
Pages choisies I. Lausanne: Eibel, 1977
Pages Choisies II. Lausanne: L'Age d'homme, Poche Suisse, 1995
- CHESEX, Jacques. *Portrait des Vaudois*. Lausanne: Cahiers de la Renaissance vaudoise, 1969
Les Saintes Ecritures. Lausanne: L'Age d'Homme, 1985
- JACCOTTET Philippe. *Gustave Roud*. Fribourg: Editions universitaires, 1982
- JAKUBEC, Doris. *Solitude surpeuplée, Femmes écrivains suisses de langue française*. Recueil des textes. Lausanne: Edition d'en bas, 1990
- JUNOD, Robert. *Guide des Prix littéraire décernés en Suisse romande*. Genève: Fondation pour l'Écrit, 2000
- KUFFER, Jean-Louis. *Personne déplacée, entretien avec Vladimir Dimitrijević*. Lausanne: P. M. Favre, 1986
- MAGGETTI, Daniel. *Invention de la littérature romande*. Lausanne: Payot, 1995
- MARTIN, Isabelle. *L'édition en Suisse romande : un bilan*. Journal de Genève, N° 5, Editions de la Baconnière, Boudry, 1976
- MEIZOZ, Jérôme. *Un lieu de parole*. Saint Moritz: Editions Pillet, 2000
- MONNIER, Jean-Pierre. *Ecrire en Suisse romande entre le ciel et la nuit*. Albeuve: Castella, 1986
- MORET, Michel. *Une Aire de liberté*. Lausanne : L'Aire, 1988
Feuilles et racines. Lausanne: L'Aire, 2001
- PIETRI-BACHMAN, Marlyse. *Une Aventure éditoriale dans les marges*. Genève: Zoé, 2000

PITTIER, Jacques-Michel; ZAHND, René. *Albert Mermoud - La Guilde du livre, une histoire d'amour (1936-1976), entretien avec Albert Mermoud*. Genève: Editions Slatkine, 1987

PLISNIER, Charles. *L'homme et les hommes*. Paris: Correa, 1953

RAMUZ, Charles-Ferdinand. *Lettres 1900-1918*. Lausanne: Clairefontaine, 1956
Raison d'être. Œuvres complètes de C. F. Ramuz. VII. Lausanne, Editions Mermod, 1940

REICHLER, Claude; RUFFIEUX, Roland. *Le voyage en Suisse (anthologie des voyageurs français et européens de la renaissance au XXe siècle)*. Paris: Editions Robert Laffont, 1998

RIVAZ, Alice. *De mémoire et d'oublié*. Lausanne: L'Aire, 1992

ŠRÁMEK, Jiří. *Úvod do dějin a kultury frankofonních zemí (Belgie, Lucembursko, Švýcarsko, Kanada)*. Brno: vydavatelství Masarykovy univerzity, 1995

THIBAUT, André; KNECHT, Pierre. *Dictionnaire suisse romand*. Genève: Editions Zoé, 2004

VALLOTTON, François: *L'édition romande et ses acteurs*. Genève: Slatkine/Mémoire éditoriale, 2001

VIATTE, Auguste. *Histoire comparée des littératures francophones*. Nathan Université, Poitiers: Editions Fernand Nathan, 1980

WOOLF, Virginia. *Une chambre à soi*. Traduit de l'anglais par Clara Malraux. Paris: Denoël-Gonthier, 1966.

Kolektivní díla:

Deux littératures francophones en dialogue, Du Québec et de la Suisse romande, colloque Université de Lausanne, 25-27 avril 2002, sous la direction de Doris JAKUBEC et Martin DORE, UNIL Lausanne, 2002

Dějiny francouzské literatury 19 a 20. století. Kol. autorů pod vedením Jana O. FISCHERA. Praha: Academia, 1979

Encyclopédie illustrée du pays de Vaud. Volume VII. Les Arts. Directeur de la publication Bertil GALLAND. Lausanne: 24 Heures, 1978

Francophonie et identités culturelles. Sous la direction de Christiane ALBERT. Paris: Éditions Karthala 22, 1999

Gallimard et la Suisse. Paris: Gallimard, 1999

Histoire de la littérature en Suisse romande. Sous la direction de Roger FRANCILLON. Lausanne: Payot, vol 1, 1996; vol. 2, 1997; vol. 3, 1998; vol. 4, 1999

Slovník francouzsky píšících autorů. Kol. autorů pod vedením Jaroslava FRYČERA. Praha: nakladatelství Libri, 2002

Revue, bulletiny, časopisy a katalogy:

Bulletin de La Guilde du Livre (Číslo v letech 1936-1960)

Bulletin de la Guilde du Livre Č. 1, 1936

Bulletin Guilde du Livre. Č. 3, 1946

Catalogue de l'exposition. *La Guilde du Livre et les écrivains romands*. Lausanne, 5 mai – 30 juin 1979. Exposition n°132

Catalogue Bernard Campiche Editeur. Yverdon, 2002-2003

Catalogue Editions L'Age d'Homme. Lausanne, 2001 a 2002

Catalogue Editions L'Aire. Vevey, 2000

Catalogue Editions H.-L.Mermod. Lausanne, 1946

Catalogue Editions Empreintes. Moudon, 2001

Catalogue Editions Zoé. Genève, 2001

Catalogue la Joie de Lire. Genève, 2001

Ecriture N°29. Lausanne, automne 1987

Ecriture N°30. Lausanne, printemps 1988

La Francophonie de A a Z. Ministère des affaires étrangères. Conception et réalisation Alain Leterrier. Paris, 1990

Le LittérAire, N°15/16, Vevey : L'Aire, 2001

Les Belles Etrangères. Paris: Verticales/Le Seuil, 2001

L'Hebdo, 2 novembre 1995

Librarium. Revue de la société suisse des bibliophiles - Zeitschrift der Schweizerischen Bibliophilen Gesellschaft III/1980, Zurich 1980

Livre en Suisse romande, bilan et perspectives. Société des libraires et éditeurs de la Suisse romande. Lausanne, 1991

Page. Dossier *Littérature suisse*. Novembre 2001

Script. *Pro Helvetia et la littérature* Pro Helvetia, Zurich, 2001

Voir. Magazine suisse des arts. *Qui sont-ils, un portrait de l'édition romande*. Č.49, Lausanne, 1988

Články:

GALLAND, Bertil Galland. *50 bougies pour Eciture*. Le Nouveau quotidien, 14 novembre 1997

BOURNIQUEL, Camille; DOMENACH, Jean-Marie. *Le français, langue vivante*. Revue Esprit, novembre 1962

B. M. *La Guilde du Livre*. Esprit, 1.10.1937

DORE, Martin. *Auguste Viatte et les Editions de l'Arbre: analyse d'une crise*. Colloque Deux littératures francophones en dialogue. Du Québec et de la Suisse romande, Lausanne: Université de Lausanne, 2002

GROBETY, Anne-Lise. *Littérature féminine ou féministe*. Cahier n°1 de l'Association des écrivains neuchâtelois et jurassiens. Genève: Zoé, 1983

CHRISTOFF, Bernard Christoff. *Conscience et création*. Revue de Belles-Lettres, n°1, 1967

MEIZOZ, Jérôme. *Prix littéraires en Suisse. Des institutions aux fétiches*. Ecriture n° 51, 1998

MARTIN, Isabelle. *L'édition en Suisse romande*. Journal de Genève. Boudry: La Baconnière, 1976

ROTH Simon. *Sur la censure du livre, Alexandre Jullien, censeur du livre en Suisse romande, ou la Défense spirituelle d'Anastasie*, Revue du Vieux-Genève, 1998

STAROBINSKI Jean. *L'écrivain romand: un décalage fécond. La Suisse romande et sa littérature*. Revue La Licorne, č. 16, 1989

Archívy:

Archív CRLR na Univerzitě v Lausanne
Archív Bertil Galland, Bern.

Internetové odkazy :

BREZAULT, Eloise. *Visages francophones dans l'édition française*.
<http://www.bief.org/?fuseaction=Lettre.Article&A=272>. Aktualizace 9.1.2007.

COLY, Jean-Martin. *L'identité*.
www.intura.net/fonds/jm-coly/LIdentite.htm. Aktualizace 25.1. 2005.

FRANCILLON, Roger. Entretien *Safari dans la jungle des auteurs romands*.
www.construire.ch/SOMMAIRE/9946/46entret.htm Aktualizace 16.11.1999.

KUFFER, Jean-Louis. *Passeurs à la fête*.
www.24heures.ch/vqhome/le_journal/culture/livres/xxlivres_articles/xx_livres_edition.edition=ls.html. Aktualizace 23.10.2006.

Mémoire éditoriale
<http://www.culturactif.ch/fondations/memoireeditoriale1.htm>. Aktualizace 20.6.2002.

OLIVIER, Jean-Michel. *Lire et écrire en Suisse romande*
www.culturactif.ch/invite/jmolivier.htm. Aktualizace 31.3. 2003.

Pères fondateurs de la Francophonie
www.ladocumentationfrancaise.fr/dossiers/francophonie/fondateurs.htm. Aktualizace 12.6.2004.

Pro Helvetia
www.prohelvetia.ch. Aktualizace 20.1.2006.

Revue Les Cahiers de la Renaissance vaudoise
Oficiální stránky politického orgánu kantonu Vaud - *Ligue vaudoise*
<http://www.ligue-vaudoise.ch/crv/histo.php>. Aktualizace 14.9. 2004

RAMUZ, Charles-Ferdinand
www.livramateur.com/page%20ramuz.html. Aktualizace: 13. 10.2003

Abstrakt

Tato disertační práce je příspěvkem ke studiu frankofonních literatur v českém univerzitním prostředí. Zabývá se švýcarskou francouzsky psanou literaturou, která je ve Švýcarsku označována jako románská, a především podílem nakladatelů na formování této literatury ve druhé polovině 20. století, tedy od druhé světové války do počátku 80. let.

V úvodu je vysvětlen pojem románská literatura v souvislosti se vznikem a vývojem dalších frankofonních literatur a jejich určitých emancipačních snah ve 20. století. Odpověď na otázku, v čem spočívá identita románské literatury, a jak tuto literaturu definovat, nachází disertační práce v procesu institucionalizace románské literatury, ve které je ústřední institucí nakladatel. Ostatní literární instituce, které jsou chápány ve smyslu sociologickém, tedy jako společenské struktury a vazby disponující relativní autoritou v daném prostoru a čase: románské literární revue, literární kritika a historie, univerzity, literární ceny a další, jsou tu kladeny do vztahu s koncepcí románské literatury a do vztahu s institucí nakladatele. Jsou zde zohledněny i podstatné okamžiky ve vývoji literárních institucí v první polovině 20. století.

Disertační práce dochází k závěru, že nakladatelé krásné literatury sehráli jednu z nejvýznamnějších rolí v utváření románského literárního světa a završení procesu institucionalizace coby projevu dostředivých tendencí románské literatury vůči literatuře francouzské. Nakladatelé vybudovali románskou nakladatelskou strukturu relativně nezávislou na francouzské recepci, výrazným způsobem zapojili do literárního života publikum, univerzitní prostředí, literární kritiky a spisovatele, jejichž tvorbu v mnoha případech stimulovali. Vytvářeli kreativní prostor pro tvorbu prostřednictvím revuí, které vydávali či pomáhali zakládat, podporovali generační obnovu zakládáním románských literárních cen pro nové talenty. Podíleli se tak aktivně na utváření koncepce románské literatury až do počátku 80. let 20. století.

Práce dokládá pokus švýcarské francouzsky psané literatury o emancipaci především v rovině institucionální, vytvoření vlastního literárního světa a její snahu o redefinici vztahu závislosti literatury periferní a centrální, která se dnes začíná promítat i do univerzitního prostředí v širším komparativním přístupu ke studiu francouzsky psaných literatur.

Abstract

This dissertation contributes to the studies of Francophone literatures in Czech universities by presenting Swiss French written literature, called “Romand literature” in Switzerland, and explaining the role that Swiss publishers played in the formation of literary life in the second half of the 20th century, precisely from the end of the Second World War to the beginning of the 1980s.

The term “Romand literature” is explained in connection with the conception and evolution of other Francophone literatures and their particular emancipation efforts in the 20th century. The answer to the question of what the identity of Romand literature is and how this literature might be defined is found in the process of institutionalization of Romand literature, and here the institution of the publisher is at the center of interest. Other literary institutions – in the sociologic notion of social structures and relations having a relative authority in the defined space and time – such as Romand literary reviews, literary critics and history, universities, and literary awards are presented in relation to the notion of Romand literature and to the institution of a publisher. The dissertation takes into consideration the main events in the evolution of literary institutions in the first half of the 20th century.

The dissertation concludes that the publishers of the belles-lettres played one of the most important roles in the creation of the Romand literary world and in achieving institutionalization as an expression of the centripetal tendencies of Romand literature in relation to French literature. The publishers built a publishing structure relatively independent of the French reception; in a significant manner the publishers embraced the public, universities, literary critics, and writers in the literary world, and in many instances the publishers stimulated creation by the writers. The publishers established a creative milieu for creation by publishing – or helping establish – reviews; they supported the renaissance of a literary generation by creating Romand literary awards for new talent. In this manner the publishers took an active part in the formation of Romand literature until the beginning of the 1980s.

The dissertation shows the attempts of Swiss Francophone literature to be emancipated at the institutional level by creating its own literary world, and its aspiration to redefine the relation of dependency of peripheral literature on central literature. This aspiration is beginning to be reflected today in university programs as a more comparative approach is being adopted when studying various French written literatures.